1888

ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

Ն Ա Խ Ն Ե Ա Ց

Ի ՀԱՅՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

ՏԵԱՌՆ Տ. ԳԷՈՐԳԱՅ Դ.

ՎԵՀԱՓԱՌ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Ի Պատրիարքութեան Ս. Երուսաղէմի

Տ. Տ. ԵՍԱՅԵԱՅ

ԵՒ

Ի Պատրիարքութեան Կ. Պոլսոյ

Տ. Տ. ՊՕՂՈՍԻ

ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

Ն Ա Խ Ն Ե Ա Ց

ՀԱՏԸՆՏԻՐ

Ք Ա Ղ Ո Ւ Ա Ծ Ք

Աւետարաններէն, Գործոց, Եսթե-րայ, Տովբիթայ, Յուդիթայ, Երից Մակաբայեցւոց եւ Իմաստու-թեան գրքերէն:

Ա. Մ. Վ. Գ.

Է Գ [illegible]
ԽԿ [illegible] ՀԱՅՈՒ Ե[illegible]

[illegible]

Կ. ՊՈԼԻՍ
ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ

1867

A 9195

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Ազգի մը մտաւոր եւ բարոյական վիճակն անոր լեզուէն կը ճանչցուի: Պատմութենէ կը սորվինք, փորձով ալ հաստատուած է թէ գրեթէ ամեն ազգի լեզուին ոսկեդարը՝ միանգամայն ազգին յառաջադիմութեան ամենէն բարձր կէտն հասած ժամանակն է, եւ թէ՝ ազգին անկմանը հետ՝ լեզուն ալ կը սկսի անկանիլ:

Գրագիտութիւն ունեցող հին լեզուաց տեղեակ եղողներուն վկայութիւնն ասիկա կը հաստատէ. այս մասին Յունարէնի եւ Լատիներէնի, ինչպէս նաեւ մեր հին լեզուին համար, տարակոյս չկայ. այս լեզուներուն պատմութիւնը յիշեալ ազգերուն պատմութեանը հետ բաղդատելով՝ կը գտնենք որ ազգային բարոյական նաեւ քաղաքական զարգացումն ու անկումը՝ լեզուին նոյն վիճակներուն հետ միեւնոյն քայլով յառաջ գացած են: Նոր պատմութիւնն ալ արդի լեզուաց համար նոյն վկայութիւնը կու տայ. եւ այս օրուան օրս կը տեսնենք որ

բարբառակէս եւ խաղաղօրէն ամենէն յառաջադէմ ազգակցեղուներն՝ ամենէն առաջի ծաղկեալներն են: Երբ սա իրողութիւնը ճշմարիտ է, կը նշանէ որ կամ ազգի մը լեզուն անոր մտաւոր վիճակէն կախում ունի, եւ կամ մտաւոր վիճակը՝ լեզուէն:

Ըստ մեզ երկուքն ալ ճշմարիտ են. անգամ մը լեզուն ազգային յառաջադիմութենէն ազդուելէ ետքը՝ անհնար է որ ինք ալ անոր վրայ ազդեցութիւն չընէ:

Հոս աւասիկ մեզի լուրջ դիտողութեան կէտ մը. երբ մեր լեզուին այսօրուան վիճակը երեկուընէ աւելի յառաջացած կը

տեսնենք, ուրախ ըլլալու ենք, քանզի ասիկա մեր յառաջադիմելուն յայտնի ապացոյց է. Եւ դարձեալ ջանալու ենք որ մեր լեզուն օր քան զօր զարգանայ, գիտնալով որ մեր ժամուր զարգացումը մեր լեզուին յառաջադիմութենէն նոր զօրութիւն կամ մղում պիտի ընդունի: Աս խորդութեան պատճառը մէկին հոգեբանական օրինացը մէկ արդիւնքըն է. բայց հոս ատոր վրայ խօսիլ մեր նպատակէն դուրս է.

Կը մնայ քննել թէ մեր արդի լեզուին վրայ վերոյիշեալ դիտողութիւնը կը տեսնուի արդեօք. Եւ թէ՛ մեր լեզուին զարգացմա-

նը համար մեզի ինչ ընել հարկ
է: Առաջնոյն համար յայտնի է
թէ մեր արդի լեզուն արդէն չա-
փով մը յառաջադիմութեան ե-
րես բռնած է, եւ ասոր պատ-
ճառը Եւրոպական լեզուաց հիմ-
նութեանց մէկ հետեւանքը կրնայ
ըսուիլ: Աս կէտն ալ երկայն
դիտողութեան արժանի է. մեր
դիտաւորութիւնն ալ այս անգամ
ասիկա դիտողութեան առնուլ չէ:
Մեր դիտողութեանն ուղղակի
առարկայ եղող կէտը՝ երկրորդ
խնդիրն է. այսինքն թէ՝ մեր լե-
զուին զարգացմանը համար մե-
զի ինչ ընել հարկ է: Այս մասին
ալ դիտողութեան առնելու ըստ

մը կէտերէն մէկը միայն կ'ուզենք յիշել որ մեր առաջիկայ գործին հետ ի մօտոյ յարաբերութիւն ունի։ Ամեն գրագէտ կրնայ ըզգալ որ մեր լեզուին զարգացմանը նպաստ եղող շատ պատճառներէն մէկն ալ մեր հին լեզուին հմտութիւնն է։ Եթէ Եւրոպական լեզուաց հմտութիւնը մեր գաղափարներուն եւ մըտածութիւններուն ճշդուելուն եւ մաքրուելուն միջնորդաբար կ'ազդէ, (քանզի այս մասին անմիջական ազդեցութիւն ընող տարրը, որ համօրէն գիտութեանց ուսումն է, ընդհանրապէս մեր դաստիարակութեանը մէջ շատ

անկատար է,) գրաբար լեզուն
այն գաղափարներուն եւ մտա-
ծութիւններուն բացատրութեանը
բաւական հարուստ նիւթ մը մա-
տակարարելու միակ աղբիւրն է:
Եթէ մեր հին լեզուէն մեր ձեռքը
գտնուածին չափ ալ գրաւոր մը-
նացորդ մը ժառանգած չըլլա-
յինք, կարող պիտի ըլլայինք ար-
դեօք թէ հին եւ թէ նոր լեզուով
մեզի նոր գրագիտութեան այնպի-
սի ընդարձակ ասպարէզ մը բա-
նալ, ինչպէս որ հիմա բացած
ենք: Բայց եւ այնպէս յայտնի է
թէ մեր նախնի լեզուին բոլոր
աղբիւրները շատ քիչերուն կա-
տարելապէս ծանօթ եւ ընտանի

են ։ Մեր նախնեաց ամենէն ընտիր մատենագրութեան հազիւ քսաներորդ մասը գրագիտական նպաստակաւ կը գործածուի ։

Մեր նախնի լեզուին ուսմանը նկատմամբ եղած այս զանցառութիւնը՝ մեր լեզուին ծանր յառաջ երթալուն խոչ եղող արգելքներէն մէկն է ։

Արդարեւ լեզուին խնդիրը՝ ճեմարանի մը դիտողութեանը յանձնուելու չափ կարեւորութիւն ունի. բայց քանի որ այսպիսի հեղինակութիւն ունեցող մարմնոյ մը գլխաւոր գործը՝ հայկական լեզուն երեւան հանելով ներքուստ կենդանացնել պիտի ըլ-

լայ, չենք կարծեր թէ մասնաւորաց աս նպատակով բրած ջանքերը՝ գործնական արդիւնք մը չունենան. այսպիսի ջանքերով հասարակաց ուշադրութեան աս նիւթիս դառնալուն տարակոյս չունինք, եւ այս ճամբով մեր կարօտութիւնն աս մասին թերեւս աւելի՛ աղէկ ճանչցուի, ու վերջապէս վերը յիշուած միջոցին ձեռնարկելու գանք:

Այս եւ ասոնց նման խորհրդածութիւններէ յորդորուելով՝ մեր նախնեաց մատենագրութենէն այս քաղուածն ըրինք: Մեր քաղուածն Աւետարաններուն, Գործոց, Յուդայ, Սաբերայ,

Տովբիթայ եւ երից Մակաբայեց․
ւոց պատմութիւններէն առնուած
է․ եւ, ինչպէս կը տեսնուի, ա-
մենէն պարզէն սկսելով՝ ամե-
նէն նոխ եւ զարդարուն համա-
սեռ, այսինքն՝ միեւնոյն քերա-
կանական կարգն ունեցող բա-
րադրութեան օրինակները կ'ըն-
ծայեցնէ։ Հայերէնին ուսմանը
նորընդել պատանիներու պիտո-
յիցը ծառայեցնելու նպատակաւ
եղած դասական գործի մը մէջ՝
պարզ ծանօթութիւններ աւելցը-
նել հարկ էր։ Մենք այս հարկը
չափով մը հանեցնելու համար՝
բնագրին մէջ համառօտ բառա-
կան մեկնութիւններ աւելցու-

ցինք: Եթէ լեզուին վերաբերեալ ամէն պիտանի դիտողութիւն ըրած ըլլայինք, էջերուն զոնէ կէսը ծանօթութեամբ լեցնել հարկ պիտի ըլլար, եւ այն ատեն գիրքին ծաւալն ու գինն՝ այժմուն կրկինը կ'ըլլար. պատագայ մը՝ որմէ, գործը թէ տառածութեան եւ թէ գնոյն կողմանէ չծանրացնելու համար, զգուշացանք, խորհելով թէ մեր ըրած ակնարկութիւններն՝ ուշադիր ընթերցողաց, իրենց դիտողութիւնն աւելի ընդարձակելու, առիթ կրնան ըլլալ:

Այս առաջին հատորին ընդունելութեամբը եթէ քաջալերու-

ինք, նիւթերու աւելի զանազանութիւն պարունակող ուրիշ մէկ կամ աւելի հատոր ալ հրատարակելու պատրաստ ենք:

Ա. Մ. Վ. Գ.

M- 227-

ՀԱՏԸՆՏԻՐ
ՔԱՂՈՒԱԾՔ
Ի ՆԱԽՆԵԱՑ

Ի ԾՆԱՆԵԼՆ Յիսուսի ի Բեթղեհէմ Հրէաստանի յաւուրս Հերովդի արքայի՝ ահա մոգք յարեւելից եկին յԵրուսաղէմ եւ ասեն. Ո՞ւր է որ ծնաւ արքայն Հրէից.* զի տեսաք զաստղն նորա յարեւելս եւ եկաք երկիր պագանել նմա: Իբրեւ լուաւ արքայ Հերովդէս, խռովեցաւ: Եւ ժողովեալ զամենայն զքահանայապետս եւ զդպիրս ժողովրդեանն՝ հարցանէր ի նոցանէ, Թէ ուր ծնանելոց իցէ Քրիստոսն: Եւ նոքա ասեն ցնա, ի Բեթղեհէմ Հրէաստանի: Յայնժամ Հերովդէս գաղտագողի կոչեաց զմոգսն եւ ստուգեաց ի նոցանէ զժամանակ աստեղն երեւելոյ: Եւ արձակեալ զնոսա ի Բեթղեհէմ՝ ասէ.

---

* Արքային Հրէից որ ծնաւ. Տես Քերակ. էջ 144. 5ʺ.

Գնացէք, ստուգեցէք վասն մանկանն, և յորժամ գտանիցէք, ազդ արասջիք ինձ, զի և ես եկեալ երկիր պագից նմա: Եւ նոքա իբրև լուան ի Թագաւորէն, գնացին. և ահա աստղն զոր տեսին յարևելս՝ առաջնորդեաց նոցա մինչև եկեալ եկաց ի վերայ ուր էր մանուկն: Իբրև տեսին զաստղն, խնդացին յոյժ ուրախութիւն մեծ. և իբրև մտին ի տուն, տեսին զմանուկն հանդերձ Մարիամաւ մարբն իւրով. և անկեալ երկիր պագանէին նմա, և բացեալ զգանձս իւրեանց՝ մատուցին նմա պատարագս (Նուէր) ոսկի և կնդրուկ և զմուռս. և հրաման (Երկնաւոր պատգամ) առեալ ի տեսլեան չդառնալ անդրէն առ Հերովդէս՝ ընդ այլ ճանապարհ գնացին յաշխարհն իւրեանց: Եւ իբրև գնացին նոքա անտի, ահա հրեշտակ Տեառն երևէր ի տեսլեան Յովսեփու և ասէր. Արի, առ ըզ մանուկդ և զմայր իւր և փախիր յԵգիպտոս և անդ լինիջիր՝ յորժամ ասացից քեզ. քանզի ի խնդիր է Հերովդէս կորուսանել զմանուկդ: Եւ նա յարուցեալ առ զմանուկն և զմայր նորա գիշերի և գնաց յԵգիպտոս, և անդ էր մինչև վախճան Հե-

րովգի: Յայնժամ իբրև ետես Հերովդէս զի խաբեցաւ ի մոգուց անտի, բարկա-ցաւ յոյժ. և առաքեաց կոտորեաց զա-մենայն մանկունսն որ էին ի Բեթղեհէմ և յամենայն սահմանս նորա յերկեմենից և ի խոնարհ՝ (Երկու տարուընէ վար) ըստ ժամանակին զոր ստուգեաց ի մոգուցն: Եւ ի վախճանելն Հերովդի՝ ահա հրեշ-տակ Տեառն ի տեսլեան երևէր Յովսեփայ յԵգիպտոս և ասէր. Արի առ զմանուկդ և զմայր իւր և գնա յերկիրն Իսրայէլի, զի մեռան որ խնդրէին զանձն մանկանդ: Եւ նա յարուցեալ առ զմանուկն և զմայր նորա և եկն յերկիրն Իսրայէլի: Եւ իբրև լուաւ եթէ Արքեղայոս թագաւորեաց Հրէ-աստանի փոխանակ Հերովդի հօրն իւրոյ, երկեաւ երթալ անդր. և հրաման առեալ ի տեսլեան՝ գնաց ի կողմանս Գալիլե-ացւոց: **Մատթ. Գլ. Բ.**

Այր ոմն տանուտէր ել ընդ առաւօտս ի վարձու ունել մշակս (Երկրագործ) յայ-գի իւր. և արկ վարձս (գինը կտրեց) մը-շակացն աւուրն դահեկան * և առաք-

---

* Տես Քերականութ. թիւ 239.

նաց գնալ յայգի իւր: Եւ ելեալ զեր-
րորդ ժամու՝ * ետես այլս զի կային դա-
տարկ ի հրապարակս. ասէ և ցնոսա. Եր-
թայք և դուք յայգի իմ, և որ ինչ արժան
իցէ՝ տաց ձեզ: Գնացին և նոքա: Դարձեալ
ելեալ զվեց ժամու և զինն ժամու՝ արար
նոյնպէս: Եւ զմետասաներորդ ժամու
ելեալ եգիտ այլս զի կային դատարկ,
ասէ և ցնոսա. Ընդէ՞ր կայք աստ զօրս ցե-
րեկ** դատարկ: Ասեն ցնա. Զի ոչ ոք կա-
լաւ զմեզ ի վարձու: Ասէ ցնոսա. Երթայք
և դուք յայգին, և որ ինչ արժան է՝ առ-
նուցուք: Եւ իբրև երեկոյ եղև, ասէ տէր
այգւոյն ցգործակալսն (տանը գործա-
կալը) իւր. Կոչեա զմշակսն և տուր նոցա
վարձս սկսեալ ի յետնոցն մինչև ցառա-
ջինսն: Իբրև եկին որք զմետասաներորդ
ժամուն, առին մի մի (մէյմէկ) դա-
հեկան: Եկեալ և առաջինքն համարէին
թէ աւելի առնուցուն. և առին մի մի դա-
հեկան և նոքա: Իբրև առին, տրտնջէին
զտանուտեառնէն և ասէին Թէ Դոքա յե-

---

* Տես Քերականութ. էջ 96, Գ.
** Տես Քերականութ. թիւ 125.

տինքդ մի ժամ գործեցին, և հաւասարա-
կիցս ([illegible]) մեզ արարեր զդոսա որ
զծանրութիւն աւուրն բարձաք ([illegible])
և զտօթ: Նա պատասխանի ետ միում ի
նոցանէ և ասէ. Ընկեր, չզրկեմ զքեզ. ոչ
դահեկանի միոջ սակ արկեր ընդ իս. առ
զքոյդ և երթ. կամիմ յետնոցս տալ որպէս
և քեզ. եԹէ չիցէ՞ ինձ իշխանութիւն յիմում
առնել զինչ և կամիմ: **Մատթ. Գլ. Ի.**

Թագաւոր ոմն արար հարսանիս որդւոյ
իւրում. և առաքեաց զծառայս իւր կոչել
զհրաւիրեալսն ի հարսանիսն, և ոչ կամէ-
ին գալ: Դարձեալ առաքեաց այլ ծա-
ռայս և ասէ. Ասացէք հրաւիրելոցն. Ահա-
ւասիկ զճաշ իմ պատրաստեցի. զուարա-
կք իմ և պարարակք զենեալ են, և ամե-
նայն ինչ պատրաստ է. եկայք ի հարսա-
նիսս. և նոքա յուլացեալ գնացին՝ ոմն յա-
գարակ իւր և ոմն ի վաճառ իւր. և այլք
կալեալ զծառայս իւր. Թշնամանեցին և
սպանին: Իսկ Թագաւորն իբրև լուաւ,
բարկացաւ. և առաքեաց զզօրս իւր և
սատակեաց զսպանողսն զայնոսիկ և ըզ
քաղաքն նոցա այրեաց: Յայնժամ ասէ
ցծառայս իւր. Հարսանիքս պատրաստ են,

և հրաւիրեալքն չէին արժանի. արդ երթայք յանցս ճանապարհաց, և զորս միանգամ գտանիցէք՝ կոչեցէք ի հարսանիս։ Եւ ելեալ ծառայքն ի ճանապարհս՝ ժողովեցին զամենեսեան զորս և գտին, զչարս և զբարիս. և լցան հարսանիքն բազմականօք (հրաւիրեալ)։ Եւ մտեալ Թագաւորին հայել զբազմականսն՝ ետես անդ այր մի որ ոչ էր զգեցեալ հանդերձ հարսանեաց։ Եւ ասէ ցնա. Ընկեր, զիարդ մտեր այսր զի ոչ ունէիր հանդերձ հարսանեաց. և նա պապանձեցաւ։ Յայնժամ ասէ Թագաւորն ցպաշտօնեայսն. Կապեցէք զդորա զոտս և զձեռս, և հանէք զդա ի խաւարն արտաքին։ **Մատթ. Գլ. ԻԲ.**

Եկն յանկոյս ծովուն Գերգեսացւոց. և ընդ ելանելն նորա ի նաւէ անտի, պատահեաց նմա այր մի ի գերեզմանացն զոր ունէր (կը բռնէր) այս (դեւ) պիղծ որոյ և բնակութիւն իւր իսկ ի գերեզմանս էր. և ոչ շղթայիւք որ եւ կարէր կապել զնա՝ վասն բազում անգամ ոտնակապօք և շղթայիւք կապելոյ, և խզելոյ ի նմանէ զշղթայսն և զոտնակապսն խորտակելոյ. և ոչ որ կարէր պարտել զնա.

քանզի հանապազ զցայգ և զցերեկ ի զերեզմանս և ի լերինս աղաղակէր և կոծէր (կը ծեծէր) զանձն իւր քարամբք: Իբրև ետես զՅիսուս ի հեռաստանէ, ընթացաւ և երկիր եպագ նմա: Աղաղակեաց ի ձայն մեծ և ասէ. Զի՞ կայ իմ և քո, Յիսուս, որդի Աստուծոյ բարձրելոյ. երդմնեցուցանեմ զքեզ յԱստուած, մի տանջեր զիս: Քանզի ասէր ցնա. Ել այսդ պիղծ ի մարդոյ այտի. և հարցանէր ցնա Զի՞նչ անուն է քո. և ասէ ցնա. Լէգէոն անուն է իմ, քանզի բազումք եմք: Եւ աղաչէին զնա յոյժ զի մի արտաքսեսցէ զնոսա արտաքս քան զաշխարհն: Եւ անդ էր առ լերամբն* երամակ մի խոզաց արածական (արածող) մեծ. աղաչեցին զնա ամենայն դեւքն և ասեն. Առաքեա զմեզ ի խոզսն զի մտցուք ի նոսա: Եւ հրամայեաց նոցա. և իբրև ելին այսքն պիղծք, մտին ի խոզեանն (խոզեր), և դիմեաց երամակն ի դարէ ([illegible]) անտի ի ծովակն (լիճ). էին իբրև երկու հազարք և հեղձնուին ի ծովակն: Եւ խոզարածքն

* Առ գործիականով. Տես Վեր. էջ 99. 2ᵒ:

փախեան և պատմեցին ի քաղաքին և յագարակս, և եկին տեսանել զինչ իցէ որ գործեցաւ*: Դան առ Յիսուս և տեսանեն զդիւահարն զի նստէր զգեցեալ և զգաստացեալ որ ունէր զլեգէոնն, և զահի հարան: Եւ պատմեցին նոցա տեսեալքն էր՝ Ո՛չ զինչ եղև դիւահարին և զինչ վասն խոզիցն: Եւ սկսան աղաչել զնա գնալ ի սահմանաց նոցա. և իբրև եմուտ նա ի նաւն, աղաչէր զնա դիւահարն զի ընդ նմա իցէ. և Յիսուս ոչ ետ Թոյլ, այլ ասէ ցնա. Երթ ի տուն քո առ ընտանիս քո և պատմեա նոցա որ ինչ մեծամեծս Տէր արար քեզ: **Մարկ. Գլ. Ե.**

Ասէ Յիսուս ցաշակերտս իւր. Եկայք դուք առանձինն յանապատ տեղի և հանգիջիք սակաւ մի. զի էին բազումք որ երթային և գային, և հաց ուտել չժամանէին (չէին ճաշեր) ուտել: Եւ գնացին նաւու յանապատ տեղի առանձինն. և տեսին զնոսա զի երթային, և զգացին (իմացան) բազումք և հետի յամենայն

* Որ գործեցաւ. եղածը. Տես Աւետարանութ. երես 165:

բաղդաքաց խուռն (բազմութեամբ) բնա-
կանութեան անդր և մերձենային առ նոսա։
Եւ ելեալ հանեն ամբոխ բազում և զԹա-
գաւ ի նոսա, զի էին իբրև ոչխարք որոց
ոչ իցէ հովիւ և սկսաւ ուսուցանել զնո-
սա յոյժ։ Իբրև բազում ժամ եղև, մա-
տուցեալ աշակերտքն ասէին․ տեղիս
անապատ է․ մինչ գեռ առաւ-կայ (Փանն
որ զօրել է), արձակեա զժողովուրդդ
զի երթեալ շուրջ յագարակս և ի գիւղս՝
գնեսցեն իւրեանց զինչ ուտիցեն․ զի առա
ուտել ինչ ոչ ունին։ Նա պատասխանի
ետ և ասէ ցնոսա․ Դուք տուք դոցա ու-
տել․ ասեն ցնա․ Երթիցուք գնեսցուք եր-
կերիւր դահեկանի հաց, և տացուք դոցա
ուտել։ Ասէ ցնոսա․ Քանի՞ նկանակ ունիք
երթայք տեսէք․ Իբրև գիտացին, ասեն
ցնա․ Հինգ․ և երկուս ձկունս։ Եւ հրա-
մայեաց նոցա բազմել երամս երամս
կրս (խումբ խումբ) ի վերայ դալար (կա-
նանչ, բարակ) խոտոյ։ Եւ բազմեցան դասք
դասք ըստ հարիւր և ըստ յիսուն։ Եւ
առեալ զհինգ նկանակն և զերկուս ձկ-
նանն՝ հայեցաւ յերկինս, օրհնեաց․
մանրեաց զնկանակսն և ետ ցաշակերտսն

դի արկցեն նոցա. և զերկուս ձկունսն բաշխեաց ամենեցուն: Կերան և յագեցան, և բարձին զնշխարսն (կտորտանք) երկոտասան սակառի լի. և ի ձկանց անտի: Եւ էին որ կերանն իբրև արք հինգ հազար: **Մարկ. Գլ. Զ.**

Այր մի իջանէր յԵրուսաղեմէ յԵրիքով և անկաւ ի ձեռս աւազակաց որք մերկացուցին զնա և վէրս ի վերայ եդին. Թողին կիսամահ և գնացին: Դէպ եղև քահանայի միոջ իջանել ընդ նոյն ճանապարհ*. և տեսեալ զնա զանց արար (անցաւ). Նոյնպէս և ղևտացի մի եկեալ ընդ նոյն տեղի՝ ետես և զանց արար: Սամարացի ումն ճանապարհորդեալ եկն ընդ նոյն առ նովաւ, և տեսեալ զնա գթացաւ, և մատուցեալ պատեաց զվէրս նորա արկեալ ի վերայ ձէթ և գինի, և եդեալ ի վերայ գրաստու (բեռ կրող անասուն) իւրոյ ած զնա ի պանդոկի մի և զարմանեաց զնա: Ի վաղիւ անդր իբրև ելանէր անտի, հանեալ ետ ցպանդոկապետն եր-

* Ընդ նախադրութիւնը հայցականով. Տես Քերականութ. էջ 100. Գ.

կուս դահեկանս ասէ. Դարման տար դմա, և զոր ինչ ծախիցես (ծախս ընել) ի դառ՛ ի միւսանգամ գալստեան իմում հատուցից քեզ։

Եւ եղև ի գնալն նոցա և ինքն եմուտ ի գիւղ մի. և կին մի անուն Մարթա ընկալաւ զնա ի տուն իւրում. և նորա էր քոյր մի որում անուն էր Մարիամ, որ և եկն նստաւ առ ոտսն Տեառն և լսէր զբանս նորա. և Մարթա զբաղեալ էր ի բազում սպասու (ծառայութիւն)։ Եկն եկաց առ նմա և ասէ. Տէր, ոչ ինչ է փոյթ քեզ (հոգդ չէ) զի քոյրդ իմ միայն եթող զիս ի սպասու. արդ ասա դմա զի օգնեսցէ ինձ։ Պատասխանի ետ Յիսուս և ասէ. Մարթա, Մարթա. դու հոգաս և զբազում իւիք զբաղեալ ես. բայց սակաւ ինչ պիտոյ է։

Ղուկ. Գլ. Ժ.

Առն միոջ էին երկու որդիք. ասէ կրտսերն ի նոցանէ ցհայրն. Հայր, տուր ինձ բաժին որ անկանի յընչիցդ. և նա բաժանեաց նոցա զկեանսն (ինչք)։ Եւ ոչ բազում աւուրց ժողովեալ զամենայն կրտսերն որդւոյն՝ գնաց յաշխարհ հեռի և անդ վատ-

նեաց (մախից) զինչս իւր զի կեայր անառակութեամբ։ Եւ իբրև սպառեաց (հատցուց) զամենայն, եղև սով սաստիկ յաշխարհին յայնմիկ և նա սկսաւ ինքն չքաւորել. և գնացեալ յարեցաւ (Ծռվը մտաւ) ի մի ումն ի քաղաքացւոց աշխարհին այնորիկ. և յղեաց զնա յագարակս իւր արածել խոզս. և ցանկայր լնուլ զորովայն իւր յեղջերէն զոր խոզքն ուտէին և ոչ ոք տայր նմա։ Եւ եկեալ ի միտս իւր ասէ. Քանի՞ վարձկանք իցեն ի տան հօր իմոյ հացալիցք, և ես աստ սովամահ կորնչիմ. յարուցեալ գնացից առ հայր իմ և ասացից ցնա. Հայր, մեղայ յերկինս և առաջի քո. և ոչ ևս եմ արժանի կոչել որդի քո. արա զիս իբրև զմի ի վարձկանաց քոց։ Եւ յարուցեալ եկն առ հայր իւր. և մինչդեռ հեռագոյն էր, ետես զնա հայրն և գթացաւ. յարեաւ և ընթացաւ ընդ առաջ. անկաւ զպարանոցաւ (վիզը փաթթուից) նորա և համբուրեաց զնա։ Եւ ասէ ցնա որդին. Հայր, մեղայ յերկինս և առաջի քո. և ոչ ևս եմ արժանի կոչել որդի քո։ Ասէ հայրն ցծառայս իւր. Վաղվաղակի հանէք զպատմուճանն առա-

ցին և ագուցէր (հագցունել) նմա. և տուր զմատանին ի ձեռս նորա, և կօշիկս յոտս նորա. և ածէք զեզն պարարակ, զենէք, կերիցուք և ուրախ լիցուք. զի այս որդի իմ մեռեալ էր և եկեաց, կորուսեալ էր և գտաւ. և սկսան ուրախ լինել: Եւ էր երէց որդի նորա յագարակի. և մինչդեռ գայր և մերձ եղև ի տունն, լուաւ զձայն երգոց և զպարուց. և կոչեցեալ առ ինքն զմի ի ծառայիցն՝ հարցանէր Զի՞նչ իցէ այն: Եւ նա ասէ ցնա. Զի եղբայր քո եկեալ է. և եզեն հայր քո զեզն պարարակ զի ողջամբ (ողջ առողջ) ընկալաւ զնա: Բարկացաւ և ոչ կամէր մտանել. և հայրն ելեալ արտաքս աղաչէր զնա: Պատասխանի ետ և ասէ ցհայրն. Այս քանի ամք են զի ծառայեմ քեզ, և երբէք զպատուիրանաւ քով ոչ անցի (պատուէրէն, խօսքէն դուրս ելնել) ուլ մի երբէք ոչ ետուր ինձ զի ուրախ եղէց ընդ բարեկամս իմ: Յորժամ եկն որդիդ քո այդ որ եկեր զկեանս քո ընդ պոռնիկս, զենէր դմա զեզնն պարարակ: Եւ նա ասէ ցնա. Որդեակ, դու հանապազ ընդ իս ես. և ամենայն որ ինչ իմ է՝ քո է.

այլ ուրախ լինել և խնդալ պարտ էր, զի եղբայրն քո այս մեռեալ էր և եկեաց, կորուսեալ էր և գտաւ:

Ղուկ. Գլ. ԺԵ.

Այր մին էր մեծատուն, և ագանէր բեհեզս (մետաքսեղէն) և ծիրանիս և ուրախ լինէր հանապազ առատապէս: Եւ աղքատ մին անուն Ղազարոս անկեալ կայր (գետինը ինկած, պառկած ըլլալ) առ դրան նորա վիրաւորեալ, և ցանկայր յագել ի փշրանացն որ անկանէին ի սեղանոյ մեծատանն. այլ և շունք եւս գային և լեզուին զվէրս նորա: Եւ եղև մեռանել աղքատին, և տանել զնա հրեշտակաց ի գոգն Աբրահամու. մեռաւ և մեծատունն և թաղեցաւ, և ի դժոխսն ամբարձ զաչս իւր մինչ ի տանջանսն էր, ետես զԱբրահամ ի հեռաստանէ և զՂազարոս ի գոգ նորա հանգուցեալ: Եւ նա աղաղակեաց և ասէ. Հայր Աբրահամ, ողորմեաց ինձ և առաքեա զՂազարոս զի թացցէ զծագ (ծայր) մատին իւրոյ ի ջուր և զովացուսցէ զլեզուն իմ. զի պապակիմ ի տապոյ (տաք) աստի: Եւ ասէ ցնա Աբրահամ. Որդեակ, յիշեա զի ընկալար դու անդէն զբարիս քո ի

կեանս քում, և Ղազարոս նոյնպէս զչարչարանս. արդ աստ սա մխիթարի և դու այդր պատուհասիս. և ի վերայ այսր ամենայնի՝ վիհ (խորունկ ծակ, անդունդ) մեծ է ընդ մեզ և ընդ ձեզ, եթէ կամիցին աստի առ ձեզ անցանել, ոչ կարեն, և ոչ այտի որ առ մեզ անցանել։ Եւ նա ասէ. Արդ աղաչեմ զքեզ, հայր, զի արձակեսցես զդա ի տուն հօր իմոյ. են իմ անդ եղբարք հինգ, որպէս զի ասասցէ նոցա վկայութիւն զի մի և նոքա գայցեն յայս տեղի տանջանաց։

Ղուկ. Գլ. ԺԹ.

Եւ մտեալ շրջէր ընդ Երիքով և ահա այր մի անուն կոչեցեալ Զաքէոս, և նա էր մաքսապետ, և ինքն մեծատուն և խնդրէր տեսանել եթէ ո՛վ իցէ Յիսուս, և ոչ կարէր ի բազմութենէն զի կարճ էր հասակաւ (պզոյ)։ Եւ ընթացեալ յառաջս (առաջ, առջևի կողմը) ել ի ժանտաթզենին, զի տեսանիցէ զնա. քանզի ընդ այն (անկէ) խաղ անցանելոց էր։ Իբրև եկն ի տեղին, հայեցաւ ի վեր Յիսուս և ասէ ցնա. Զաքէ, փութա էջ այտի, զի այսօր ի տան քում արժան է ինձ

ադանել (ფიცნეს, ორსვან ბნელ) : Փութա-
ցաւ և էջ, և ընկալաւ զնա ուրախու-
Թեամբ: Իբրև տեսին ամենեքին, տրտն-
ջէին և ասէին Թէ Առ առն մեղաւորի
եմուտ յուծանել (ადგანე, ორსვან ბნელ):
Եկն եկաց Զաքէոս և ասէ ցՏէր. Տէր,
ահա զկէս ընչից իմոց տաց աղքատաց,
և եԹէ զոք զրկեցի, հատուցից չորեքկին:
Այր ոմն ազնուական գնաց յաշխարհ
հեռի առնուլ իւր ԹագաւորուԹիւն և
դառնալ. և կոչեաց զծառայս իւր եւ
ետ նոցա տասն մնաս և ասէ ցնոսա. Վաճա-
ռեցէք (ბანეცნეს . ჩანეცნეს) մինչ
մինչև եկից: Եւ քաղաքացիքն նորա ա-
տէին զնա. առաքեցին հրեշտակս զկնի
նորա և ասեն Թէ Ոչ կամիմք Թագաւորել
զմա ի վերայ մեր: Եւ եղև դառնալ նմա
առեալ զԹագաւորուԹիւնն. և կոչեաց
զծառայսն որոց տուեալ էր զարծաԹն,
(ასაკ) զի գիտասցէ Թէ ո զինչ շահե-
ցաւ: Եկն առաջինն և ասէ. Տէր, մնասն
քո տասն մնաս արար (ცანეცა). և
նա ասէ ցնա. Ազնիւ ծառայ և բարի,
զի ի փոքու հաւատարիմ եղեր, լիցիս
իշխանուԹիւն ունել ի վերայ տասն քա-

A 9195

դարի։ Եկն երկրորդն և ասէ. Մնասն քո արար հինգ մնաս։ Ասէ և ցնա Թագաւորն. Եւ դու լիջիր ի վերայ հինգ քաղաքաց։ Եկն և միւսն և ասէ. Տէր, ահա մնասն քո զոր ունէի ծրարեալ ի վարշամակի. երկնչէի ի քէն զի այր ստամբակ (խիստ, դաժան) ես. բառնաս զոր ոչ եդիր, և հնձես զոր ոչ սերմանեցեր։ Եւ նա ասէ ցնա. Ի բերանոյ քումմէ դատեցայց զքեզ, ծառայ անհաւատ (անհաւատարիմ). գիտէիր թէ ես այր մի ստամբակ եմ. բառնամ զոր ոչ եդի, և հնձեմ զոր ոչ սերմանեցի. և ընդէր ոչ ետուր զարծաթն իմ ի սեղանաւորս, և եկեալ ես տոկոսեօք պահանջէի։ Եւ ասէ ցսպասաւորսն. Առէք ի դմանէ զմնասն, և տուք այնմ որ ունիցի զտասն մնասն։ Բայց զթշնամիսն իմ զայնոսիկ որ ոչն կամէին զիս Թագաւորել ի վերայ նոցա՝ ածէք այսր և սպանէք առաջի իմ։

Իբրև մերձեցաւ ի Բեթանիա մօտ ի լեառն որ կոչի Ձիթենեաց, առաքեաց երկուս յաշակերտացն իւրոց. և ասէ. Երթայք դուք ի գիւղդ որ յանդիմանդ է ձեր-կայ, յոր մտանէք, գտանիցէք հեծ

ԳՐԱԴԱՐԱՆ

տանել կապեալ յորում որ ի մարդկանէ երբէք ոչ նստաւ. լուծէք զնա և ածէք. և եԹէ որ հարցանիցէ զձեզ Թէ ընդէր լուծանէք, այսպէս ասասջիք ցնա Թէ Տեառն իւրում պիտոյ է: Իբրև չոգան որ առաքեցանն (ղրկուածները) գտին որպէս ասաց (բառմին ըսէս*) ցնոսա. կայր յաւանակն: Եւ մինչդեռ լուծանէին զյաւանակն, ասեն տեարքն նորա ցնոսա. Զի՞ լուծանէք զյաւանակդ. և նոքա ասեն. Տեառն իւրում պիտոյ է: Եւ ածին զնա առ Յիսուս, և արկին (վրան ձգել) զհանդերձս հանդերձս և հեծուցին զՅիսուս: Եւ մինչդեռ երԹայր, զհանդերձս իւրեանց տարածանէին զճանապարհաւն. և իբրև այն ինչ մերձ եղև ի զառ ի վայր լերինն ՁիԹենեաց, սկսան ամենայն բազմուԹիւն աշակերտացն ուրախուԹեամբ օրհնել զԱստուած վասն ամենայն եղելոց զօրուԹեանցն զոր տեսին:

Ղուկ. Գլ. ԺԹ.

Այր մի տնկեաց այգի և ած (բոլորտիքը փակել. պատ եւ այլն) շուրջ զնովաւ ցանկ, և գուբ հնձանի փորեաց և շինեաց աշտա-

* Տես Քեր. թի 165 եւ 167 Բ

րակ, և ետ զնա ցմշակս և գնաց ի տար (հեռաւոր) աշխարհ։ Եւ առաքեաց առ մշակսն ի ժամանակի ժամու միոյ, զի ի մշակաց անտի առցէ ի պտղոյ այգւոյն. և նոցա կալեալ զնա հարին (ծեծել) զնա և արձակեցին ունայն։ Դարձեալ և առաքեաց առ նոսա այլ ծառայ, և զնա կառափնատեցին (գլխուն զարնել, թէփէլէմէք) և արձակեցին անարգեալ. և դարձեալ այլ առաքեաց, և զնա սպանին. և զբազումս այլս՝ զոմանս հարկանէին և զոմանս սպանանէին։ Այլ որդի մի էր իւր սիրելի, զնա առաքեաց առ նոսա յետոյ և ասէ. Թերևս ամաչեսցեն յորդւոյ աստի իմմէ։ Իսկ մշակքն իբրև տեսին զնա Թէ գայ, ասեն ցմիմեանս. Սա է ժառանգն. եկայք սպանցուք զսա և մեր լիցի ժառանգութիւնն. և կալեալ զնա սպանին և հանին արտաքոյ այգւոյն։

Մարկ. Գլ. ԺԲ.

Եւ ահա երկուք ի նոցանէ երթային ի նմին աւուր ի գիւղ մի որ հեռի էր յԵրուսաղեմէ հարիւր և վաթսուն ասպարիսաւ, (երկայնութեան չափ, որ 125 երկրաչափական քայլ է) և էր անուն նորա Էմ-

մատուռս. և նորա խաւսէին ընդ միմեանս վասն ամենայն անցիցն անցելոց (դէպք, պատահար): Եւ եղև ընդ խօսելն նոցա և ընդ վիճել, և ինքն իսկ Յիսուս մերձեցաւ և երթայր ընդ նոսա. և նոցա աչք կալեալ էին առ ի չճանաչելոյ զնա: Եւ ասէ ցնոսա. Զինչ են բանքդ վասն որոյ վիճիք ընդ միմեանս մինչդեռ գնայք, և տրտմեալ էք: Պատասխանի ետ մի ոմն ի նոցանէ և ասէ ցնա. Դու միայն կաս յԵրուսաղէմ որ ոչ գիտացեր զինչ գործեցաւ ի նմա յաւուրսս յայսոսիկ: Եւ նա ասէ ցնոսա. Զինչ: Եւ նոքա ասեն. զՅիսուսէ Նազովրեցւոյ որ եղև այր մարգարէ, հզօր արդեամբք (գործով) և բանիւք առաջի Աստուծոյ և ամենայն ժողովրդեանն. որպէս մատնեցին զնա քահանայապետքն և իշխանք մեր ի դատաստան մահու և հանին զնա ի խաչ: Մեք ակնունէաք թէ նա է որ փրկելոցն իցէ զԻսրայէլ. այլ և հանդերձ այսու ամենայնիւ՝ այս երրորդ օր է յորմէ հետէ այն գործեցաւ: Այլև կանայք ոմանք ի մէնջ զարմացուցին զմեզ որք կանխեալ (առտուն կանուխ ելնել) ընդ առաւօտս չոգան ի գերեզմանն և

գտին զմարմին նորա, եկին և առին Թէ և տեսիլ եւ հրեշտակաց տեսանել որք ասէին զնմանէ Թէ կենդանի է : Եւ գնացին ոմանք ի մէնջ ի գերեզմանն և գտին նոյնպէս որպէս և կանանցն ասացին. բայց զնա ոչ տեսին : Եւ նա ասէ ցնոսա. Ով անմիտք և ծանրասիրտք ի հաւատալ ամենայնի զոր խօսեցան մարգարէքն. ոչ զնոյնս պարտ էր չարչարել Քրիստոսի և մտանել ի փառս իւր. և սկսեալ ի Մովսիսէ և յամենայն մարգարէից մեկնէր (բացատրել) նոցա որ ինչ յամենայն գիրս գրեալ է զնմանէ : Իբրև մերձեցան ի գեղն յոր երԹային, և նա պատճառէր (կեղծել. անանց երեւցնել) հեռագոյն եւ ուրեք երԹալ. և բռնադատեցին զնա և ասեն. Առ մեզ ագիր, զի ընդ երեկս է. և տարաժամեալ (թեքվում) է օրս. և մտեալ ագանել ընդ նոսա : Եւ եղև ի բազմելն (սեղան նստել) նորա ընդ նոսա, առեալ զհացն օրհնեաց, եբեկ և ետ նոցա : Եւ նոցա բացան աչք և ծանեան զնա. և նա եղև ի նոցանէ աներևոյԹ : Եւ ասեն ցմիմեանս. Ոչ՞ ինչ և սիրտք մեր ճըմլէին (ցաւիլ, դադարիլ) ի մեզ մինչ խօ-

ուէրն ընդ մեզ զճանապարհայն, և որպէս բանայր մեզ զգիրս: Եւ յարուցեալ նոյն ժամայն (անմիջապէս) դարձան յԵրուսաղէմ, և գտին ժողովեալ զմետասանսն և զորս ընդ նոսայն էին, և պատմէին զայն որ զճանապարհայնն, և Թէ զիարդ նա ծանեաւ (ինքզինք ճանչցնել) նոցա ի բեկանել հացին:

Մինչդեռ նորա խօսէին, ինքն իսկ Յիսուս եկեալ ի մէջ նոցա և ասէ ցնոսա. Խաղաղութիւն ընդ ձեզ. Ես եմ, մի երկնչիք: Եւ զարհուրեալ երկնչէին, և համարէին ոգի ինչ տեսանել: Եւ ասէ ցնոսա. Զի խռովեալ էք, և ընդէր խորհուրդք ելանեն ի սիրտս ձեր. տեսէք զձեռս իմ և զոտս. զի ոգի՝ մարմին և ոսկերս ոչ ունի որպէս զիս տեսանէք զի ունիմ. և զայս ասացեալ եցոյց նոցա զձեռսն և զոտսն: Եւ մինչդեռ տակաւին չհաւատային ի խնդութենէն և զարմացեալ էին, ասէ ցնոսա. Ունիք ինչ կերակուր աստ. և նորա ետուն նմա ձկան խորովելոյ մասն և խորիսխ (խորիսխ մեղու, պղպակուն մեղրով. իւղով եւ ալիւրով շինուած. խմոր մեղրով խառն) մե-

դու։ Եւ առ եկեր առաջի նոցա, և զմնացորդսն ետ նոցա։ **Ղուկ. Գլ. ԻԴ.**

Եւ յաւուրն երրորդի հարսանիք էին ի Կանա Գալիլեացւոց. և անդ էր մայրն Յիսուսի։ Կոչեցաւ և Յիսուս և աշակերտքն նորա ի հարսանիսն, և ի պակասել գինւոյն ասէ մայրն ցՅիսուս. Գինի ոչ ունին։ Եւ ասէ ցնա Յիսուս. Զի՞ կայ իմ և քո (ինծի ինչ կուզես) կին դու, չև է հասեալ ժամանակ իմ։ Ասէ մայր նորա ցսպասաւորսն. Որ ինչ ասիցէ ձեզ՝ արարէք։ Անդ էին Թակոյկք կճեայք (մարմար քար, քիփ) վեց. տանէին (առնել ամանն մը) մի մի ի նոցանէ մարս երկուս կամ երիս։ Ասէ ցնոսա Յիսուս. Լցէք զԹակոյկս ջրով, և լցին զնոսա մինչև ի վեր, և ասէ ցնոսա. Արդ առէք և բերէք առաջնորդականին (սեղանապետս). և նոքա բերին։ Եւ իբրև ճաշակեաց առաջնորդականն զջուրն գինի եղեալ, և ոչ գիտէր ուստի իցէ, բայց սպասաւորքն գիտէին որք արկին զջուրն. կոչէ փեսային առաջնորդականն և ասէ. Ամենայն որ զանձոյց գինին յառաջագոյն դնէ (հրամցնել). և յորժամ արբենան, յայնժամ զյոռին.

դու պահեցեր զանոյշ գինիդ մինչև ցայժմ:

Եւ էր մերձ զատիկն Հրէից, և ել Յի-
սուս յԵրուսաղէմ. և եգիտ ի տաճարին
զի վաճառէին զարջառս (մեծ եղջերաւոր
անասուն, կով, եզ եւայլն) և զոչխարս և
զաղաւնիս, և զլումայափոխսն (սառաֆ փո-
խող) որ նստէին: Եւ արար խարազան
(խամչի) չուանեայ և եհան զամենեսին
ի տաճարէն՝ զոչխարսն և զարջառս. և
զպղինձս հատավաճառացն ցրուեաց և
զսեղանսն կործանեաց: Եւ որ զաղաւնիսն
վաճառէին՝ ասէ ցնոսա. Առէք զայդ աս-
տի. և մի առնէք զտուն հօր իմոյ տուն վա-
ճառի: **Յովհ. Գլ. Բ.**

Եւ էր նմա անցանել ընդ Սամարիա:
Գայ նա ի քաղաք մի Սամարացւոց որում
անուն էր Սիքար, մերձ ի գիւղն զոր
ետ Յակոբ որդւոյ իւրում Յովսեփայ: Եւ
անդ էր աղբիւր մի Յակոբայ. և Յիսուս
վաստակեալ (յոգնիլ) ի ճանապարհէն
նստէր ի վերայ աղբերն. և էր ժամ իբրև
վեցերորդ: Գայ կին մի ի Սամարիայ հա-
նել ջուր. ասէ ցնա Յիսուս. Տուր ինձ
ըմպել: Զի աշակերտքն նորա երթեալ էին
ի քաղաք անդր զի կերակուրս գնեսցեն:

Ասէ ցնա կինն Սամարացի. Դու որ Հրեայդ ես՝ զիարդ յինէն ըմպել խնդրես, ի կնոջէ Սամարացւոյ, զի ոչ երբէք խառնակին (խառնուին. հաղորդութիւն ընել). Հրեայք ընդ Սամարացիս: Պատասխանի ետ նմա Յիսուս և ասէ. Եթէ գիտէիր դու զպարգևան Աստուծոյ և ով է որ ասէ ցքեզ Թէ Տուր ինձ ըմպել, դու արդեւք խնդրէիր ի նմանէ, և տայր քեզ ջուր կենդանի: Ասէ ցնա կինն. Տէր, դու բնաւ և դոյլ (խոփա) իսկ ոչ ունիս և ջրհորս խոր է, իսկ արդ ուստի ունիցիս զջուրն կենդանի. միթէ դու մեծ ինչ որ իցես քան զհայրն մեր Յակոբ որ զայս ջրհոր ետ մեզ, և ինքն աստի արբ և որդիք նորա և խաշինք (փոքր եղջերաւոր անասուն, ոչխար, այծ) նորա: Պատասխանի ետ նմա Յիսուս և ասէ. Ամենայն որ ըմպէ ի ջրոյս յայսմանէ՝ միւսանգամ ծարաւէ. բայց որ ըմպէ ի ջրոյն զոր ես տաց նմա՝ մի ծարաւեսցէ յաւիտեան: Ասէ ցնա կինն. Տէր, տուր ինձ զջուրն զայն զի մի ծարաւեցից, և մի եկից այսր հանել ջուր: Ասէ ցնա Յիսուս. Երթ կոչեա զայր քո և եկ այսր: Պատասխանի ետ նմա կինն

և ասէ. Չիք իմ այր: Ասէ ցնա Յիսուս.
Բարւոք ասացեր թէ Չիք իմ այր. զի հինգ
այր փոխեալ է քո. և զոր այժմ ունիս՝
չէ քո այր. զայդ արդար ասացեր: Ասէ
ցնա կինն. Տէր, Թուի ինձ թէ մարգարէ
իցես դու: Գիտեմք զի մեսիայ գայ ան֊
ուանեալն Քրիստոս. յորժամ եկեսցէ նա,
պատմեսցէ մեզ զամենայն: Ասէ ցնա Յի֊
սուս. Ես եմ որ խօսիմս ընդ քեզ: Եւ
յայն բան եկին աշակերտքն նորա, և
զարմանային զի ընդ կնոջն խօսէր. բայց
ոչ որ ասաց ի նոցանէ թէ Զինչ խնդրես
կամ զինչ խօսիս ընդ դմա: Եթող կինն
զսափորն իւր և չոգաւ ի քաղաքն և ասէ
ցմարդիկն. Եկայք տեսէք զայր մի որ
ասաց ինձ զամենայն որ ինչ իմ գործեալ
է. միթէ նա իցէ Քրիստոսն: Ելին ի քա֊
ղաքէն և գային առ նա: Եւ մինչչև եկեալ
էին նորա, աղաչէին զնա աշակերտքն և
ասէին. Ռաբբի, հաց կեր: Նա ասէ
ցնոսա. Ես կերակուր ունիմ ուտել զոր
դուքն ոչ գիտէք: Ասէին աշակերտքն ընդ
միմեանս. Միթէ եբեր ինչ որ դմա ուտել:
Ասէ ցնոսա Յիսուս. Իմ կերակուր այն է
զի արարից զկամս այնորիկ որ առա֊

բնացն գիւ. ոչ գոյր առէք եԹէ այլ եւ յորդ ամիսը են, և ճաշնծր (ճնձելու անեն) գան. անճանապին եւ առնեմ ձեզ. ամբարձէք գոյա ձեր, և տեսէք գարտորայան (առնէր) զի ագխատակայեալ են և ի ճաշնձս հասեալ (հասուցած): Իբրև եկին առ նա Սամարացիքն, աղաչէին զնա լինել առ նոսա. և եղև անդ աւուրս երկուս. և բազումք հաւատացին ի նա, և ասէին ԹԷ Ոչ այսուհետև վասն քոյ խօսիցդ հաւատամք. զի մեզէն (անձամբ) խակ լուաք ի դմանէ: **Յովհ. Գլ. Դ.**

Եւ յԵրուսաղէմ ի Գրօբատիկէ աւազանին, որ կոչէր Ծինէ սրան, անկեալ զնէր բազմուԹիւն յոյժ հիւանդաց. կուրաց, կաղաց, գօսացելոց (մէկ անդամը չորցած, որ չի բանեն) որ ակն ունէին շրջին յուզելոյ (խառնելու ջուրը եւայլն): Եւ հրեշտակ Տեառն իջանէր ըստ ժամանակի յաւազանն և յուզէր զջուրսն. և որ նախ ի շարժումն ջուրցն իջանէր՝ բժշկէր. որ ունելով նշան հիւանդուԹեան: Եւ անդ էր այր մի որոյ երեսուն և ուԹ ամ էր ի հիւանդուԹեան իւրում. զնա իբրև եսես Յիսուս զի անկեալ դնէր՝ և

գիտաց եթէ բազում ժամանակք են այ-նուհետև, ասէ ցնա. Կամիս ողջ (առողջ) լինել։ Պատասխանի ետ նմա հիւանդն. Տէր, ոչ զոք ունիմ եթէ յորժամ շարժի ջուրքն յուզիցին՝ արկցէ (նետել մէջը) զիս յա-ւազանն. և մինչ ես գանգաղիմ, այլ ոք քան զիս յառաջագոյն իջանէ։ Ասէ ցնա Յիսուս. Արի, առ զմահիճս (պատգա-րակ ոտուն վրայ անկողինը կապուածուի) քո և գնա։ Եւ ողջացաւ այրն, և յարեաւ առ զմահիճս իւր և շրջէր (պտտիլ. գնալ՝ քալել). և էր շաբաթ յաւուրն յայնմիկ։ Ասեն Հրեայքն ցբժշկեալն. Շաբաթ է. և ոչ է արժան քեզ առնուլ զմահիճս քո։ Պատասխանի ետ նոցա և ասէ. Որ բժշկեացն զիս (զիս բժշկողը) նա ասաց ցիս. Առ զմահիճս քո և գնա։ Հարցին ցնա և ասեն. Ո՞վ է այրն որ ասաց ցքեզ. Առ զմահիճս քո և շրջեաց։ Եւ բժշկեալն ոչ գիտէր թէ ով իցէ. քանզի Յիսուս խոյս ետ (կամացուկ մը խուսափիլ, երթալ) վասն ամբոխին ի տեղւոջ անդր։ Յետ այսորիկ գտանէ զնա Յիսուս ի տաճարին և ասէ ցնա. Ահաւասիկ ողջացար, մի ևս մեղան-չիր զի մի չար ևս ինչ լինիցի քեզ։ Գնաց

ւյրն և պատմեաց Հրէիցն եթէ Յիսուս էր որ բժշկեացն զնա ։ Եւ վասն այնորիկ հալածէին զՅիսուս Հրէայքն, զի զայն առնէր ի շաբաթու ։ **Յովհ. Գլ. Ե.**

Եւ մինչդեռ անցանէր, ետես այր մի կոյր ի ծնէ. և հարցին ցնա աշակերտքն նորա և ասեն. Ռաբբի, ո՞յր մեղաւ է, (յանցանքն ունի է.) սորա թէ հօր և մօր իւրոյ, զի կոյր ծնցի ։ Պատասխանի ետ Յիսուս. Ոչ սորա մեղաւ է և ոչ հօր և մօր իւրոյ. այլ զի յայտնեսցին գործքն Աստուծոյ ի դմա ։ Զայս իբրև ասաց, եթուք ի գետին, և արար կաւ ի թքոյն, և ծեփեաց զկաւն ի վերայ աչաց կուրին, և ասէ ցնա. Երթ, լուա յաւազանին Սիլովմայ որ թարգմանի առաքեալ ։ Չոգաւ, լուացաւ, եկն և տեսանէր ։ Իսկ դրացիքն որոց տեսեալն էր զնա յառաջագոյն թէ մուրացիկ (մուրացկան) էր, ասէին. Ո՞չ սա էր որ նստէրն և մուրանայր. կէսքն ասէին. Նա է. այլքն ասէին. Ոչ. այլ նման է նմա. և ինքն ասէր թէ Ես եմ. Ասեն ցնա. Իսկ զիարդ բացան աչք քո. նա ետ պատասխանի. Այր մի որում Յիսուսն ասեն՝ կաւ արար և ծեփեաց զաչս

իմ և ասէ ցիս. Երթ ի Սելովամ և լուա՛ Զոգայ լուացայ և տեսանեմ: Ասեն ցնա, Ո՞ւր է նա. ասէ չգիտեմ. Ոչ գիտեմ: Ածին առ Փարիսեցիսն զնա որ երբեմն կոյրն էր. և էր շաբաթ յորժամ զկաւն արար Յիսուս, և եբաց զաչս կուրին: Դարձեալ հարցանէին զնա Փարիսեցիքն թէ Զիարդ տեսանես. և նա ասէ ցնոսա, Կաւ եդ ի վերայ աչաց իմոց և լուացայ և տեսանեմ: Ասեն ոմանք ի Փարիսեցւոցն. Ոչ է այրն այն յԱստուծոյ. զի զշաբաթս ոչ պահէ (բռնել հրամայուած տօնի օրը) կէսքն (ոմանք) ասէին. Իսկ զիարդ կարէ մարդ մեղաւոր այդպիսի նշանս (հրաշք) առնել. և էին հերձուածք (բաժանում) իմէջ նոցա: Ասեն դարձեալ ցկոյրն. Դու զի՞ ասես վասն նորա զի եբաց զաչս քո. և նա ասէ թէ Մարգարէ է: Եւ ոչ հաւատային Հրէայքն զնմանէ թէ կոյր էր և բացաւ. մինչև կոչեցին զծնողս բացելոյն հարցին ցնոսա և ասեն. Սա՞ է որդին ձեր զորմէ դուքն ասէիք եթէ կոյր ծնաւ. արդ զիա՞րդ տեսանէ: Պատասխանի ետուն նոցա ծնողքն նորա և ասեն. Գիտեմք զի սա է որդին մեր և զի կոյր ծնաւ. բայց

զիարդ այժմ տեսանէ՝ ոչ գիտեմք. կամ թէ ո եբաց զաչս դորա՝ մեք ոչ գիտեմք. զնա իսկ հարցէք. ինքնին ի չափ հասեալ (չափահաս) է, ինքն իսկ խօսեսցի վասն իւր (խօսիլ վասն իւր. ինքը զինքը պաշտպանել): Զայս ասացին ծնողքն նորա զի երկնչէին ի Հրէիցն, քանզի ուխտ եդեալ (ուխտ ըրեր) էր Հրէից, եթէ որ խոստովանեսցի (դաւանել խոստովանիլ) զնա Քրիստոս, ի բաց կացցէ ի ժողովրդենէն. վասն այնորիկ ասացին ծնողքն նորա թէ ինքնին ի չափ հասեալ է, զնա իսկ հարցէք: Դարձեալ կրկին անգամ կոչեցին զայրն որ կոյրն էր, և ասեն ցնա. Տուր փառս Աստուծոյ. մեք գիտեմք զի այրն այն մեղաւոր է: Եւ նա ասէ. Թէ մեղաւոր իցէ՝ ես ոչ գիտեմ. բայց զայս գիտեմ զի կոյր էի և արդ տեսանեմ: Դարձեալ ասեն ցնա. Զինչ արար քեզ. զիարդ եբաց զաչս քո: Պատասխանի ետ նոցա. Այժմ ասացի ձեզ և ոչ լուարուք. զի կամիք միւսանգամ լսել. միթէ և դուք կամիք աշակերտել նմա: Նոքա հայհոյեցին զնա և ասեն. Դու լիցիս նորա աշակերտ. մեք Մովսիսի աշակերտք եմք. մեք գիտեմք զի ընդ Մով-

սեսի խօսեցաւ Աստուած. զսա ոչ գիտեմք ուստի իցէ: Պատասխանի ետ այրն և ասէ ցնոսա. Այդ խաղ են սքանչելիք (զարմանալու բան) զի դուք ոչ գիտէք ուստի իցէ. և զիմ աչս եբաց: Գիտեմք զի Աստուած մեղաւորաց ոչ լսէ (աղաչանքները). բայց եթէ աստուածապաշտ ոք իցէ և զկամս նորա առնիցէ, նմա լսէ. ի յաւիտենից (յաւիտեանէ, հին դարէր) ոչ լուաւ՝ եթէ եբաց ոք զաչս կուրի ի ծնէ կոյր ծնելոյ: Եթէ ոչ յԱստուծոյ էր այրն այն՝ ոչ կարէր առնել ինչ: Պատասխանի ետուն և ասեն ցնա. Ի մեղս խաղ ծնեալ ես ամենեւին, և դու վարդապետես (սովրեցնող) զմեզ. և հանին զնա արտաքս:

Յովհ. Գլ. Ժ.

Եւ էր ոմն հիւանդ Ղազարոս ի Բեթանիայ ի գեղջէ Մարիամու և Մարթայի քեռ նորա: Այս այն Մարիամ էր որ օծ զՏէրն իւղով և շիջեաց (սրբել) զոտս նորա հերօք (մազ) իւրովք. որոյ եղբայրն Ղազարոս հիւանդ էր: Առաքեցին առ նա քորքն նորա և ասեն. Տէր, ահաւասիկ զոր դուն սիրէիր՝ հիւանդացեալ է: Իբրև լուաւ Յիսուս, ասէ. Այն հիւանդութիւն չէ ի մահ

(մեռնելու, մանուկցու)։ Եւ սիրէր Յիսուս զՄարթա և զքոյր նորա զՄարիամ և զՂազար։ Իբրև լուաւ թէ հիւանդացեալ է, գնեղի կայաւ (կենալ) անդէն ուր էրն՝ աւուրս երկուս։ Այս յետ այնորիկ ասէ ցնոսա. եկայք երթիցուք միւսանգամ ի Հրէաստան։ Ասեն ցնա աշակերտքն. Ռաբբի, այժմ եւ խնդրէին զքեզ Հրէայքն քարկոծ առնել, և դարձեալ երթաս անդրէն (նոսն)։ Պատասխանի ետ Յիսուս. Ոչ՞ երկոտասան ժամ է աւուր. եթէ որ գնայ ի տուընջեան, ոչ գայթակղի (խյնալ), զի զլոյս աշխարհիս այսորիկ տեսանէ. ապա թէ որ գնայ գիշերի, գայթակղի. զի լոյս ոչ գոյ ընդ նմա։ Զայս իբրև ասաց, յետ այսորիկ ասէ ցնոսա. Ղազարոս բարեկամ մեր ննջեաց. այլ երթամ զի զարթուցից զնա։ Ասեն ցնա աշակերտքն. Տէր, եթէ ննջեաց, ապա առողջ (ադասիլ)։ Այլ Յիսուս վասն մահուն նորա ասէր. նոքա այսպէս թուեցաւ թէ վասն ննջելոյ քնոյն ասէ։ Յայնժամ ասէ ցնոսա յայտնապէս. Ղազարոս մեռաւ. և ես ուրախ եմ զի չէի անդ. բայց արդ եկայք երթիցուք առ նա. Ասէ Թովմաս, անուանեալն

երկուորեակ (էքիզ), ցաշակերտակիցսն. Ո՛ն (հայտէ), եկայք և մեք զի ընդ նմա մեռցուք. Եկն Յիսուս, եգիտ զնա չորեքօրեայ ի գերեզմանի: Եւ էր Բեթանիա մերձ յԵրուսաղէմ իբրև ասպարիսաւ հնգետասանաւ: Բազումք ի Հրէից անդ եկեալ էին առ Մարթա և Մարիամ զի մխիթարեսցեն զնոսա վասն եղբօրն. Մարթա իբրև լուաւ թէ Յիսուս գայ, ընդ առաջ գնաց նորա. բայց Մարիամ նստէր անդէն ի տան: Ասէ Մարթա ցՅիսուս. Տէր, եթէ աստ լեալ էիր, եղբայրն իմ չէր մեռեալ: Ասէ ցնա Յիսուս. Յարիցէ (Յարութիւն առնել) եղբայրն քո. ասէ ցնա Մարթա. Գիտեմ զի յարիցէ ի յարութեան յաւուրն յետնում: Զայս իբրև ասաց, գնաց և կոչեաց զՄարիամ զքոյր իւր լռելեայն (գաղտ) և ասէ. Վարդապետն եկեալ է և կոչէ զքեզ: Նա իբրև լուաւ, յարեաւ վաղվաղակի և եկն առ նա: Չև ևս էր եկեալ Յիսուս ի գեղն, այլ էր անդէն ի տեղւոջն ուր ընդ առաջ եղեւ (դիմաւորեց) նմա Մարթա: Իսկ Հրէայքն որ էին ընդ նմա ի տան անդ և մխիթարէին զնա՝ իբրև տեսին զՄարիամ թէ յարեաւ

վաղվաղակի և գնաց, գնացին և նորա
զհետ նորա. համարէին թէ ի գերեզմանն
երթայ զի լացցէ անդ: Իսկ Մարիամ
իբրև եկն ուր էրն Յիսուս և ետես զնա,
անկաւ առ ոտս նորա և ասէ. Տէր, եթէ
աստ էիր դիպեալ (դիպուածով տեղ մը
գտնուիլ), ոչ էր մեռեալ եղբայրն իմ:
Յիսուս իբրև ետես զնա զի լայր և որ ընդ
նմա էին Հրէայքն՝ լային, խռովեցաւ յո-
գի իւր իբրև զայրացեալ (բարկանալ)
և ասէ. Ո՞ւր եդիք զնա: Ասեն ցնա. Եկ
և տես, և արտասուեաց (արցունք թափել)
Յիսուս. Ասէին Հրէայքն. Տեսէք որչափ
սիրէր զնա, կէսքն ի նոցանէ ասէին. Ո՞չ
կարէր սա որ եբաց զաչս կուրին՝ առնել
զի և սա մի մեռցի: Յիսուս դարձեալ զայ-
րացեալ ի միտս իւր՝ գայ ի գերեզմանն.
և էր այր մի, և վէմ մի եդեալ ի վերայ
նորա: Եւ ասէ Յիսուս. Ի բաց արարէք
զվէմդ. ասէ ցնա Մարթա, քոյր մեռելոյն.
Տէր, արդ հոտեալ իցէ, քանզի չորեքօ-
րեայ է: Եւ իբրև ի վեր առին զվէմն,
Յիսուս ի ձայն մեծ աղաղակեաց և ասէ.
Ղազարէ, արի եկ արտաքս. և ել մե-
ռեալն ոտիւք կապելովք և ձեռօքն երի-

զապնդօք (Երկայն ու նեղ կտաւով պատած) և երեսօքն վարշամակապատօք. և ասէ ցնոսա Յիսուս. Լուծէք զդա և թողէք երթալ: Բազումք ի Հրէիցն որ եկեալ էին առ Մարեմանն՝ իբրև տեսին զոր արարն, հաւատացին ի նա:

Յովհ. Գլ. ԺԸ.

Եւ Յիսուս ել աշակերտօքն հանդերձ յայնկոյս Յորդանի Կեդրոնի ուր էր պարտէզ, յոր եմուտ ինքն և աշակերտքն իւր: Գիտէր և Յուդա որ զնա մատնելոց էր՝ զտեղին, զի բազում անգամ ժողովեալ էր անդր Յիսուսի աշակերտօքն հանդերձ: Եւ Յուդայի առեալ ընդ իւր զգունդն և ի քահանայապետից սպասաւորս՝ գայ անդր ջահիւք և լապտերօք և զինուք: Իսկ Յիսուս իբրև եգիտ զայն ամենայն եկեալ ի վերայ նորա, ել և ասէ ցնոսա. Զո՞ խնդրէք: Պատասխանի ետուն նմա. զՅիսուս Նազովրեցի. ասէ ցնոսա Յիսուս. Ես եմ. կայր ընդ նոսա և Յուդա որ մատնէրն զնա: Իբրև ասաց թէ Ես եմ, յետս յետս չոգան և գանկան զգետնի (գետնին զարնուիլ): Դարձեալ եհարց զնոսա. Զո՞ խնդրէք. և նոքա ասեն. զՅիսուս Նազով-

րեցի: Պատասխանի ետ նոցա Յիսուս. Ասացի ձեզ թէ ես եմ. արդ եթէ զիս խնդրէք, թոյլ տուք դոցա երթալ: Իսկ Սիմոն Պետրոս, քանզի ունէր սուր, ձըգեաց զնա և եհար զքահանայապետին ծառայ. և ի բաց առ զունկն նորա զաջոյ. և էր անուն ծառային Մաղքոս: Ասէ Յիսուս ցՊետրոս. Արկ զսուրդ անդրէն ի պատեանս իւր: Իսկ գունդն և հազարապետն և սպասաւորք Հրէիցն կալան զՅիսուս և կապեցին. և ածին զնա նախ առ Աննա որ էր աներ Կայիափայի որ քահանայապետ էր տարւոյն այնորիկ: Այս այն Կայիափայ էր որ խրատն ետ Հրէից եթէ լաւ է առն միում մեռանել ի վերայ ժողովրդեանն: Եւ երթային զհետ Յիսուսի Սիմոն Պետրոս և միւս աշակերտն: Եւ աշակերտն այն, քանզի ծանօթ էր քահանայապետին, եմուտ ընդ Յիսուսի ի գաւիթ քահանայապետին. և Պետրոս կայր առ դրանն արտաքոյ: Ել միւս աշակերտն որ էր ծանօթ քահանայապետին, և ասաց ցդռնապանն և եմոյծ ի ներքս զՊետրոս: Ասէ աղջիկն որ դռնապանն էր՝ ցՊետրոս. Միթէ և դու յաշակերտաց

առնն այնորիկ իցես. և նա ասէ. Ոչ եմ: Կային անդ ծառայքն և սպասաւորքն խարոյկ արկեալ (կրակ վառել). քանզի ցուրտ էր. և ջեռնուին (տաքնալ). Կայր ընդ նոսա և Պետրոս և ջեռնոյր: Եւ քահանայապետն եհարց զՅիսուս վասն աշակերտացն և վասն վարդապետութեանն նորա: Պատասխանի ետ նմա Յիսուս. Ես յայտնապէս խօսեցայ յաշխարհի. ես յամենայն ժամ ուսուցի ի ժողովրդեանն և ի տաճարի անդ ուր ամենայն Հրէայք ժողովեալ էին, և ի ծածուկ ինչ ոչ խօսեցայ. զի՞ հարցանես զիս. հարց զայնոսիկ որ լուանն՝ Զէ՞ զինչ խօսեցայ ընդ նոսա. ահաւասիկ նոքա գիտեն զինչ ասացի ես: Իբրև նա զայն ասաց, մի ոմն ի սպասաւորացն որ անդ կայր՝ ած (զարնել) ապտակ Յիսուսի և ասէ. Այդպէ՞ս պատասխանի տաս քահանայապետին: Եւ Յիսուս ասէ ցնա. Եթէ չար ինչ խօսեցայ, վկայեա վասն չարին. իսկ եթէ բարւոք, ընդէ՞ր հարկանես զիս: Եւ առաքեաց զնա Աննաս կապեալ առ Կայիափա քահանայապետ:

Եւ Սիմոն Պետրոս կայր անդ և ջեռնոյր.

ասեն ցնա. Միթէ և դու յաշակերտաց անտի նորա իցես. Նա ուրացաւ և ասէ թէ Չեմ: Եւ ասէ մի ոմն ի ծառայից քահանայապետին, ազգական այնորիկ զորոյ զունկնն հատ Պետրոս. Ոչ՞ ես ինչ տեսի զքեզ ի պարտիզի անդ ընդ նմա: Դարձեալ ուրացաւ Պետրոս, և վաղվաղակի հաւ խօսեցաւ:

Եւ ածեն զՅիսուս ի վանիցն Կայիափայ յապարանսն (տան - պալատ) դատաւորին, և էր այգուց (առտու). և նոքա ոչ մտին յապարանսն. Ել առ նոսա Պիղատոս արտաքս և ասէ. Զինչ չարախօսութիւն մատուցանէք (ամբաստանութիւն ընել) զառնէն զայնմանէ: Պատասխանի ետուն և ասեն ցնա. Եթէ չէր չարագործ այրն այն, ապա ոչ մատնէաք զնա քեզ: Ասէ ցնոսա Պիղատոս. Առէք զնա դուք և ըստ ձերոյ օրինացն դատեցարուք: Ասեն ցնա Հրէայքն. Մեզ ոչ է արժան սպանանել զոք: Եմուտ միւանգամ յապարանսն Պիղատոս, կոչեաց զՅիսուս և ասէ ցնա. Դու ես Թագաւորն Հրէից: Պատասխանի ետ Յիսուս. Ի քէն ասես զայդ, եթէ այլք պատմեցին քեզ զինէն: Պատասխանի ետ

Պիղատոս. Մինչ ես Հրէայ իցեմ, ազգն քո և քահանայապետք մատնեցին զքեզ ինձ. զինչ գործ գործեալ է քո: Պատասխանի ետ Յիսուս. Իմ արքայութիւն չէ յաշխարհէ. եթէ յաշխարհէ աստի էր արքայութիւնն իմ, սպասաւորքն իմ մարտնչէին արդեօք զի մի մատնեցայց Հրէից. բայց արդ թագաւորութիւնն իմ չէ աստի: Ասէ ցնա Պիղատոս. Ապա թէ թագաւոր իցէս, Թագաւոր ասես դու: Պատասխանի ետ Յիսուս. Դու ասես թէ Թագաւոր իցեմ. բայց ես յայս իսկ ծնեալ եմ և ի դոյն իսկ եկեալ եմ յաշխարհ, զի վկայեցից ճշմարտութեանն: Ասէ ցնա Պիղատոս. Զինչ է ճշմարտութիւն. զայս իբրև ասաց, դարձեալ ել առ Հրէայսն և ասէ ցնոսա. Ես և ոչ մի ինչ պատճառս գտանեմ ի նմա. բայց է ձեր սովորութիւն զի զմի որ արձակեցից (ազատ թողուլ) ձեզ ի զատկիս. արդ կամիք զի արձակեցից ձեզ զԹագաւորն Հրէից: Աղաղակեցին ամենեքեան և ասէին. Մի զդա՛ այլ զԲարաբբա. և էր Բարաբբայն այն աւազակ: Յայնժամ առ Պիղատոս զՅիսուս և գան եհար. և զինուորացն արա-

բեալ սպսակ ի փշոց՝ եդին ի գլուխ նորա, և զգեցուցին նմա հանդերձ ծիրանի, և գային առ նա և ասէին, Ողջ եր, արքայ Հրէից. և հանէին նմա ապտակս (ապտակ զարնել): Ել դարձեալ Պիղատոս արտաքըս և ասէ ցնոսա. Ահա ածեմ զնա արտաքս առ ձեզ, զի գիտասջիք թէ ես վընաս ինչ ի նմա ոչ գտանեմ: Ել Յիսուս արտաքս, և ունէր սպսակ ի փշոց և հանդերձ ծիրանի. Եւ ասէ ցնոսա Պիղատոս. Ահա այրդ ցձեզ: Իբրև տեսին զնա քահանայապետքն և սպասաւորքն, զաղաղակ բարձին (աղաղակ) և ասեն. Ի խաչ հան, ի խաչ հան զդա. ասէ ցնոսա Պիղատոս. Առէք զդա ի ձեզ, և ձեզէն հանէք ի խաչ. զի ես ի դմա վնաս ինչ ոչ գտանեմ: Պատասխանի ետուն նմա Հրէայքն. Մեք օրէնս ունիմք. և ըստ օրինաց մերոց պարտի մեռանել, զի զանձն իւր որդի Աստուծոյ արար: Իբրև լուաւ զբանս զայս Պիղատոս, առաւել ևս երկեաւ. և-մուտ դարձեալ անդրէն յապարանսն և ասէ ցՅիսուս. Ուստի ես դու. և Յիսուս ոչ ետ նմա պատասխանի: Ասէ ցնա Պիղատոս. Ընդ իս ոչ խօսիս. ոչ գիտես եթէ

իշխանութիւն ունիմ հանել զքեզ ի խաչ, և իշխանութիւն ունիմ արձակել զքեզ։ Պատասխանի ետ Յիսուս. Ոչ ունէիր դու իշխանութիւն ի վերայ իմ և ոչ մի, եթէ ոչ էր տուեալ քեզ ի վերուստ, վասն այսորիկ որ մատնեացն զիս քեզ, նորա մեծ մեղք են։ Եւ յայնմհետէ Պիղատոս խնդրէր արձակել զնա. և Հրէայքն աղաղակէին և ասէին. Եթէ զդա արձակես, չես բարեկամ կայսեր. ամենայն որ որ թագաւոր կոչէ զանձն իւր, հակառակ է կայսեր։ Իսկ Պիղատոս իբրև լուաւ զբանս զայսոսիկ, ած զՅիսուս արտաքս, և նստաւ ի վերայ բեմին (բեմ, բարձր տեղ ատենաբանելու համար) ի տեղւոջն որ կոչէր Քարայատակ։ Էր ուրբաթն զատկին, և էր ժամ իբրև վեցերորդ. և ասէ ցՀրէայսն. Ահա թագաւորդ ձեր ցձեզ. և նոքա աղաղակէին. Բարձ ի մէնջ, բարձ ի մէնջ, և հան զդա ի խաչ։ Ասէ ցնոսա Պիղատոս. Եւ զթագաւորդ ձեր ի խաչ հանիցեմ. պատասխանի ետուն քահանայապետքն. Չիք մեր թագաւոր բաց ի կայսերէ։ Յայնժամ ետ զնա ի ձեռս նոցա զի ի խաչ ելանիցէ։

Եւ նորա առեալ տանէին զնա. և քարձեալ էր ինքնին զխաչափայտն, և երանէր ի տեղին որ անուանեալ էր գա- գաթան և կոչէր եբրայեցերէն Գողգոթա. ուր և ի խաչն իւր հանին զնա. և ընդ նմա երկուս ևս այլս աստի և անտի, և ի միջի զՅիսուս: Գրեաց և տախտակ մի Պիղատոս և եդ ի վերայ խաչին. և էր գրեալ. «Յիսուս Նազովրեցի, Թագաւոր Հրէից:» Զայն տախտակ ընթերցան բա- զումք ի Հրէից, զի մօտ էր ի քաղաք անդր տեղին ուր խաչեցաւն Յիսուս. և էր գրեալ եբրայեցերէն, դաղմատերէն և յունարէն: Ասեն ցՊիղատոս քահանայա- պետքն Հրէից. Մի գրեր Թագաւոր Հրէ- ից, այլ Թէ՝ Նա ասաց, Թագաւոր եմ Հրէից: Պատասխանի ետ Պիղատոս. Զոր ինչ գրեցի՝ գրեցի: Իսկ զինուորքն իբրև հանին ի խաչ զՅիսուս, առին զհանդերձս նորա և արարին չորս մասունս. իւրա- քանչիւր զինուորի մասն. իսկ զպատմու- ճանն, քանզի էր առանց կարանի (կարան կարուածք) *ի վերուստ փոր* (մէջը պա- րապ) *անկեալ* (անկանեմ, **սոգուծագ**) *ամենևին, ասեն ցմիմեանս. Մի պատառ-*

ռնեցուք զայդ, այլ արկցուք վիճակս ի վերայ զգեստուս և եղև։ Զինուորքն զայս ինչ գործեցին։ Յետ այսորիկ իբրև գիտաց Յիսուս եթէ արդ ամենայն ինչ կատարեալ է, ասէ. ծարաւի եմ։ Եւ անդ կայր աման ինչ լի քացախով. և նոքա սպունգ լցեալ քացախով ընդ լեղւոյ՝ շուրջ եդեալ զմշտկաւ (մշտիկ, ջուր քաշելու գործիք) զպայրայի մատուցին (պզցնել) ի բերան նորա։ Իբրև առ (ճաշակել) Յիսուս զքացախն հանդերձ լեղւովն ասէ. Ամենայն ինչ կատարեալ է. և խոնարհեցուցեալ զգլուխն աւանդեաց զոգին։ Իսկ Հրէայքն— քանզի ուրբաթ էր, զի մի՛ անդէն ի խաչին ագանիցին (բաց թողը մնալ գիշերը) մարմինքն մինչև ցշաբաթն, զի էր օր մեծ շաբաթուն այնորիկ — աղաչեցին զՊիղատոս զի խորտակեսցեն՝ զբարձս նոցա և բարձցին։ Եկին զինուորքն և զառաջնոյն խորտակեցին զբարձս (ոտուքները մինչև գիտ-ր). նոյնպէս և զմիւսոյն որ ընդ նմա ի խաչին ելեալ էր։ Բայց իբրև եկին առ Յիսուս և տեսին զի այն ինչ (դեռ նոր) մեռեալ էր, ոչ խորտակեցին զբարձս նո-

րա. այլ մի ոմն ի զինուորացն տիգաւ խոցեաց (ծակել մարմինը) զկողս նորա, և ել վաղվաղակի արիւն և ջուր:

Յովհ. Գլ. ԺԹ. ԼԴ.

Եւ ի միաշաբաթւոջն Մարիամ Մագդաղենացի գայ առաւօտուն ընդ արշալուսն (լուսնալուն պէս) ի գերեզմանն անդր. և տեսանէ զվէմն բարձեալ ի դրրաց գերեզմանին: Ապա ընթանայ և գայ առ Սիմոն Պետրոս և առ միւս աշակերտն զոր սիրէր Յիսուս, և ասէ ցնոսա. Բարձին զՏէր ի գերեզմանէ անտի, և ոչ գիտեմ ուր եդին զնա: Ել Պետրոս և միւս աշակերտն և գային ի գերեզմանն. Ընթանային երկոքեան ի միասին. և միւս աշակերտն յառաջեաց (առաջ անցնիլ) ընթացաւ վաղագոյն քան զՊետրոս և եկն նախ ի գերեզմանն. և խոնարհեալ (ծռիլ) տեսանէ զի կային անդ կտաւքն, բայց ի ներքս ոչ եմուտ: Եկն և Սիմոն Պետրոս որ գնայրն զկնի նորա, և եմուտ ի գերեզմանն. և տեսանէ զկտաւսն զի կային անդ. և վարշամակն որ էր ի գլուխ նորա ոչ ընդ այլ կտաւսն կայր, այլ ուրոյն (զատ) ծալեալ ի մի կողմն: Յայնժամ

մտաւ և միւս աշակերտն որ եկեալ էր յառաջագոյն ի գերեզմանն։ Զորան դարձեալ առ միմեանս աշակերտքն. բայց Մարիամ կայր արտաքոյ գերեզմանին և լայր. և մինչդեռ լայր, խոնարհեցաւ ի գերեզմանն և տեսանէ երկուս հրեշտակս ի սպիտակս (ներմակներ հագած) զի նըստէին, մի՝ ի սնարից (գլխուն դին) և մի յոտնոց (ոտքին դին) ուր կայր մարմինն Յիսուսի։ և նորա ասեն ցնա. Կին դու, զի՞ լաս. ասէ ցնոսա. Զի բարձին զտէրն իմ ի գերեզմանէ աստի, և ոչ գիտեմ ուր եդին զնա։ Զայս իբրև ասաց. դարձաւ ի թիկունս կոյս (էտին դարձաւ) և տեսանէ զՅիսուս զի զի կայր. և ոչ գիտէր թէ Յիսուս իցէ։ Ասէ ցնա Յիսուս. Կին դու, զի՞ լաս. զո՞ խնդրես։ Նմա այսպէս թուեցաւ թէ պարտիզպանն իցէ. ասէ ցնա. Տէր, եթէ դու բարձեր (վերցնել տանել) զնա, ասա ինձ ուր եդիր զնա։ Ասէ ցնա Յիսուս. Մարիամ. և նա դարձաւ և ասէ ցնա եբրայեցերէն. Րաբունի. որ թարգմանի Վարդապետ։ Ասէ ցնա Յիսուս. Մի մերձենար (դպչիլ) յիս, զի չև ևս ելեալ եմ առ հայր իմ։

Գայ Մարիամ Մագթաղենացի և պատմէ աշակերտացն եթէ ետես նա զՏէր, և զայս ինչ ասաց ցնա: **Յովհ. Ի.**

Յետ այսորիկ զարմանալ յայտնեաց զանձն իւր Յիսուս աշակերտացն իւրոց առ ծովեզերբն Տիբերիայ, և յայտնեաց այսպէս: Էին ի միասին Սիմոն Պետրոս և Թովմաս, անուանեալն երկուորեակ, և Նաթանայէլ և որդիքն Զեբեթեա և այլք յաշակերտաց անտի երկու: Ասէ ցնոսա Սիմոն Պետրոս. Երթամ ձուկն որսալ. ասեն ցնա. Գամք և մեք ընդ քեզ: Գնացին և մտին ի նաւ, և յայնմ գիշերի կալան ոչինչ: Իբրև այգ եղև, կայր Յիսուս յեզր ծովուն. բայց ոչ ծանեան աշակերտքն թէ Յիսուս իցէ: Ասէ ցնոսա Յիսուս. Մանկունք, միթէ ունիք ինչ ուտելի. պատասխանի ետուն և ասեն ցնա. Ոչ: Ասէ ցնոսա. Արկէք յաջակողմն նաւին զուռկանդ և գտանիցէք: Արկին, և ոչ կարէին ձգել (Քաշել) ի բազմութենէ անտի ձկանցն: Ասէ աշակերտն այն՝ զոր սիրէրն Յիսուս՝ ցՊետրոս. Տէր է այն: Սիմոն Պետրոս իբրև լուաւ թէ Տէր է յորկնս զիւրն ագանելին (թէկչափայ,

խաւլու), բանզի մերկ էր, և ընկեց զին-քըն ի ծովն։ Եւ այլ աշակերտքն նաւա-ւուկ գային, բանզի չէին հեռի ի ցամա-քէն, այլ իբրև երկերիւր կանգնաւ. քար-շէին զգործին հանդերձ ձկամբքն։ Իբրև ելին ի ցամաք, տեսանեն կրակարան (կը-րակ վառած տեղ) կայծակունս, և ձուկն մի ի վերայ և հաց։ Ասէ ցնոսա Յիսուս, Բերէք ի ձկանց այտի զոր դուք կալա-րուք այժմիկ։ Ելանէ Սիմոն Պետրոս և ձգէր զգործին ի ցամաք լի մեծամեծ ձը-կամբք հարիւր յիսուն և երիւք. և այնչափ ինչ կայր և ոչ պատառեցաւ գործին։ Ասէ ցնոսա Յիսուս, եկայք ճաշեցէք. և ոչ որ յաշակերտացն իշխէր (համարձակէր) հարցանել ԶԷ Դու ով ես, զի գիտէին ԶԷ Տէրն է. գայ Յիսուս և առնու զհացն և տայ նոցա. նոյնպէս և զձուկնն։

Յովհ. Գլ. Ի. ԻԱ.

Պետրոս և Յովհաննէս ելանէին ի տա-ճար անդր յիններորդ ժամու աղօթիցն. և էր այր մի կաղ յորովայնէ մօր իւրոյ զոր բարձեալ դնէին հանապազ առ դրան տաճարին որ կոչէր գեղեցիկ՝ խնդրել ո-ղորմութիւն յայնցանէ որ մտանէին ի տա-

նարն: Որոյ անկանել զՊետրոս և զՅովհաննէս զի մտանէին ի տաճարն՝ աղաչէր ողորմութիւն առնուլ. Հայեցաւ ինա Պետրոս Յովհաննու հանդերձ և ասէ. Հայեաց ի մեզ. նա զարմաւ ի նոսա և ակն ունէր առնուլ ինչ ի նոցանէ. և ասէ Պետրոս. Արծաթ և ոսկի ոչ ունիմ. բայց զոր ունիմըս՝ զայս տամ քեզ. յանուն Յիսուսի Քրիստոսի Նազովրեցւոյ արի և գնա: Եւ կալեալ զաջոյ ձեռանէ նորա յարոյց զնա. և անդէն հաստատեցան բարձք նորա և սրունք (ոտքերն մինչև ծնկներն). ի վեր վազեաց (ցատկէլ) և կացեալ գնայր, և եմուտ ընդ նոսա ի տաճարն. գնայր և վազվազէր (ցատկոտէլ) և օրհնէր զԱստուած: Եւ ետես ամենայն ժողովուրդն զնա զի գնայր, և ճանաչէին զի նա էր որ նստէր վասն ողորմութեան առ գեղեցիկ դրան տաճարին, և լցան զարմանալեօք (զարմանքով) ի վերայ նշանին որ եղև: Եւ մինչ նա ունէր զՊետրոս և զՅովհաննէս, ընթացաւ ամենայն ժողովուրդն առ նոսա ի սրահն որ կոչէր Սողոմոնի՝ զարմացեալք: Իբրև ետես Պետրոս, պատասխանի ետ ժողովրդեանն. Արք

Իսրայելացիք, զի զարմացեալ էք ի վե-րայ այսորիկ, կամ ընդ մեզ զի էք աչա-ցեալ (աչքը անկած նայիլ) իբրու. Թէ ան-ձին զօրութեամբ ինչ կամ բարութեամբ (բարեպաշտութեամբ) արարեալ իցէ զը-նալըն դմա: Եւ մինչդեռ խօսէին նորա ընդ ժողովրդեանն, հասին ի վերայ նոցա քա-հանայապետքն և իշխանք տաճարին և Սադուկեցիքն՝ զայրացեալք վասն ու-սուցանելոյ նոցա զժողովուրդն և պատ-մելոյ Յիսուսի զյարութիւն մեռելոց: Արկին ի նոսա ձեռս (բռնեցին) ի-րեանց, և եդին զնոսա ի բանտի մինչև ի վաղիւն, զի էր ընդ երեկս (իրիկուան դէմ): Եւ եղև ի վաղիւն անդր ժողովել նոցա իշխանացն և ծերոցն և դպրացն յԵրուսաղէմ, և զԱննա քահանայապետ և զԿայիափա և զՅովհաննէս և զԱղէքսան-դրոս և որ միանգամ էին յազգէ քահա-նայութեանն: Եւ կացուցեալ զնոսա ի մէջ (մէջ տեղը օրթան) հարցանէին. Որով զօ-րութեամբ կամ որով անուամբ արարէք դուք զայս: Յայնժամ Պետրոս ասէ ցնոսա. Իշխանք ժողովրդեան և երիցունք Իսրա-յէլի, եթէ արժան ինչ իցէ դատել զմեզ

այսոր վասն երախտեաց առն միոյ անկարի։ Հայեցեալ ի համարձակութիւնն Պետրոսի և Յովհաննու, և ի վերայ հասեալ թէ արք ապէտք և առանց դպրութեան (ուսմունք) են՝ զարմանային. զի ծանուցէին զնոսա թէ ընդ Յիսուսի էին. և զայրն և անկեալէին զբժշկեալն զի կայր ընդ նոսա. և ոչ ինչ կարէին առնել պատասխանի: Եւ հրամայեալ նոցա արտաքս քան զատեանըն ելանել՝ խորհէին ընդ միմեանս և ասեն. Զինչ արասցուք առանցդ այսոցիկ. զի երևելի նշան եղև ի ձեռն նոցա. ամենայն բնակչաց Երուսաղէմի յայտ է և ոչ կարեմք ուրանալ: Այլ զի մի առաւել ճարակեսցի (տարածուիլ կամաց կամաց) ի ժողովուրդն, սպառնասցուք նոցա մի ևս խօսել յանուն յայն մի ումեք ի մարդկանէ: Եւ կոչեցեալ զնոսա պատուիրեցին ամենևին մի խօսել և մի ուսուցանել յանուն Յիսուսի: Իսկ Պետրոս և Յովհաննէս պատասխանի ետուն և ասեն ցնոսա. Եթէ արժան իցէ առաջի Աստուծոյ ձեզ լսել առաւել քան Աստուծոյ, ընտրեցէք. այլ մեք ոչ կարեմք զոր տեսաքն և լուաք չխօսել: Նոքա սպառ-

Նախնեաց արձանեցին զնոսա, և ոչ ինչ զը-տեալ թէ որպէս պատուհասեալքն (պատ-ժել) զնոսա վասն ժողովրդեանն, զի ան-ներելոյն փառասէր ասէին զԱստուած վասն իւրոյն եղելոյ. զի ամաչ էր այսն տաճարել ըստ գրաւաւոր յորոյ վերայ եղև եղանա այս բռնութեամբ: Եւ տեսեալ արձանեաց նէին առ իւրեանցն (Դրեխն-ներք), և պատմեցին որչափ ինչ տայցն զնոսա բանակելոցաշխարհն և երկրաւորքն: Եւ բարձրութեան հատուածեցելոյն էր արդ և անձն մի, և ոչ որ ի նորանէ առնէր զգե-ղեցիկ իւրոյ թէ ուր իցէ. այլ էր նորա ան-ծայն ինչ հասարակաց: Աչ որ կարող էր ի նմանէ. զի որ միանգամ տեսանէին էին զեղեցիկ կամ տարօրինակ վասնսական և բե-րելին զգիծս վասնանելոյն. զնէին առ նա տառապելոյն. և բաշխէին իւրաքանչյուր որպէս ամենայն պիտոյ ինչ լինէր:

Պատմ. Պղ. Պ. Պ.

Այր մին Ամասիա անուն, ճանաչեալ եղ-եալ իւրով Մասիսիւ, վասնահաշ արա-րակ. և խորհեաց (պաղտնեի մէջէն սաննէ) ի զնաց տեսանի զիտանելով և կեսոյն. և երեք մասն ինչ, եզ առ մասն առաջնոյն: Աւէ

մինչև ի հրապարակն հանել զհիւանդս և դնել պատգարակօք (pkäkrk) և մահճօք իւրեանց. զի ընդ անցանելն Պետրոսի գոնէ հովանի նորա հասցէ ումեք ի նոցանէ։ Ցուցանել բազմութեան և ամենեքին որ ընդ նմա և աղանդոյ Սադուկեցւոց՝ լցան նախանձու. և արկին զձեռս յառաքեալսն և եդին զնոսա հրապարակաւ ի բանտի։ Այլ հրեշտակ տեառն գիշերի եբաց զդրունս բանտին, և հանեալ զնոսա ասէ. գնացէք կացէք ի տաճարին և խօսեցարուք ընդ ժողովրդեանն զամենայն պատգամս (խօսս) կենացս այսոցիկ։ Եւ իբրև լուան. մտին ընդ առաւօտս ի տաճարն և ուսուցանէին։ Եկն քահանայապետն և որ ընդ նմա, կոչեցին միաբան զատեանն և զամենայն ծերակոյտ որդւոցըն Իսրայէլի, և առաքեցին ի բանտ ածել զնոսա։ Իբրև եկին սպասաւորքն, ոչ գտին զնոսա ի բանտին. դարձեալ անդրէն պատմեցին և ասեն Թէ Զբանտ գտաք փակեալ ամենայն զգուշութեամբ, և զպահապանսն զի կային առ դրանն. բացաք, և ի ներքս զոք ոչ եւ գտաք։ Իբրև լուան զբանս զայս իշխանք տաճա-

րին և քահանայապետքն, Հիանային վա-
սն նոցա թէ զինչ ասացեալ լինիցի այն։
Եւ եկն ոմն, պատմեաց նոցա թէ Ահա
արքն զորս եդիք ի բանդի՝ կան ի տա-
ճարին և ուսուցանեն զժողովուրդն։ Յայն-
ժամ երթեալ իշխանն սպասաւորօքն հան-
դերձ ած զնոսա ոչ բռնութեամբ, քանզի
երկնչէին ի ժողովրդենէն զի մի քարկո-
ծեսցին։ Եւ ածեալ զնոսա՝ կացուցին յա-
տենի. եհարց զնոսա քահանայապետն և
ասէ. Ո՞չ պատուիրեցաք ձեզ մի ուսու-
ցանել յանունն յայն. և արդ ամենայն լց-
ուցէք զԵրուսաղէմ վարդապետութեամբ ձերով, և կամիք
ածել ի վերայ մեր զարիւն զառնն զայնո-
րիկ։ Պատասխանի ետ Պետրոս և այլ
առաքեալքն և ասեն. Հնազանդել պարտ
է Աստուծոյ առաւել քան մարդկան։ Եւ
եդրս իբրև լուան, ատամնաբեկք (կատա-
ղին, բարկացան) և խորհէին սպանանել
զնոսա։

Յարուցեալ ոմն ի մէջ ատենին Փարի-
սեցի, որում անուն էր Գամաղիէլ, օրէ-
նսուսոյց, պատուական ամենայն ժողո-
վրդեանն, հրամայեաց սակաւիկ մի զար-
սն արտաքս առնել։ Եւ ասէ ցնոսա.

Արք Իսրայէլացիք. հայեցարուք ի մեզ վասն արանցս այսոցիկ զինչ արժան իցէ գործել: Յառաջ քան զաւուրս զայսոսիկ յարեաւ Թեւդաս ասել զանձնէ Թէ իցէ ոմն, յոր անկան (մէկտեղ յարին) արք Թըւով իբրեւ չորեք հարիւր. որ սպանաւ, և ամենեքեան որ միաբան էին ընդ նմա՝ բաժանեցան (ցրուեցին) և եղեն յոչինչ: Յետ նորա յարեաւ Յուդա Գալիլեացի յաւուրս աշխարհագրին, և ապստամբեցոյց ժողովուրդ բազում զկնի իւր. և նա կորեաւ, և ամենեքեան որ նմայն հաւանեալ էին ցրուեցան: Եւ արդ ասեմ ձեզ. ի բաց կացէք յարանցդ յայդցանէ և Թոյլ տուք զոսա. զի Թէ ի մարդկանէ իցէ խորհուրդդ այդ կամ գործդ, քակեսցի. ապա Թէ յԱստուծոյ է, ոչ կարէք քակել ըզդոսա. գուցէ և աստուածամարտք գտանիցիք: Հաւանեցան նմա, և կոչեցեալ զառաքեալսն՝ գան հարին և սպառնացին զնոսա: Եւ նոքա գնացին, և զամենայն որ ի տաճարին և առ տունս (տանը մէջ) ոչ դադարէին ուսուցանել և աւետարանել:

Գործ. Գլ. Ե

Ստեփաննոս, այր լի շնորհօք և զօրու-

թեամբ, առնէր նշանս մեծամեծս ի ժողովրդեանն. յարեան ոմանք ի ժողովրդենէն վիճել ընդ Ստեփաննոսի. և ոչ կարէին զդէմ ունել (դէմ դնել) իմաստութեանն որով խօսէր: Յայնժամ հրապուրեցին (դէմ բանի ճամբել) արս ոմանս ասել, թէ լուաք զդորա խօսել բանս հայհոյութեան ի Մովսէս և յԱստուած. և խռովեցին զժողովուրդն և զերիցունս և զդպիրս. և հասեալ ի վերայ՝ յափշտակեցին զնա և ածին յատեանն. և կացուցին վկայս սուտս որ ասէին. Այրս այս ոչ դադարէ խօսել բանս հայհոյութեան զտեղւոյն սրբոյ և զօրինացն: Եւ լուեալ զայս յատենին անդ զայրանային և կրճտէին զատամունս ի վերայ նորա. աղաղակեցին ի ձայն մեծ՝ դիմեցին (վրան վազել) առ հասարակ ի վերայ նորա. և հանեալ արտաքոյ քաղաքին քարկոծէին. և վկայքն դնէին զհանդերձս իւրեանց առ ոտս երիտասարդի միոջ որ կոչէր Սաւուղ: Եւ քարկոծ առնէին զՍտեփաննոս. և նա եղ ծունր. աղաղակեաց ի ձայն բարձր. Տէր, մի համարիր դոցա զայս մեղս. և զայս

իբրև ասաց, ննջեաց (մեռնիլ). և Սաւղոս էր կամակից սպանման նորա։ Եւ բարձին զՍտեփաննոս արք երկիւղածք և արարին կոծ (ողբ) մեծ ի վերայ նորա։

Բայց Սաւղոս վնասակար էր եկեղեցւոյն. ի տունս տունս մտանէր. քարշէր զարս և զկանայս, մատնէր ի բանտ. և տակաւին լցեալ սպառնալեօք՝ մատուցեալ առ քահանայապետն խնդրեաց ի նմանէ Թուղթս ի Դամասկոս առ ժողովուրդսն, որպէս Թէ զոր գտցէ զայնր ճանապարհի, արս կամ կանայս, կապեալս ածցէ յԵրուսաղէմ։ Եւ ընդ երթալ նորա եղև մերձենալ ի Դամասկոս. յանկարծակի շուրջ զնովաւ փայլատակեաց (փայլիլ) լոյս յերկնից, և անկեալ յերկիր՝ լուաւ բարբառ որ ասէր ցնա. Սաւուղ, Սաւուղ, զի՞ հալածես զիս, և ասէ Սաւուղ. Ով ես, Տէր, և նա ասէ. Ես եմ Յիսուս զոր դուն հալածես, խիստ է քեզ ընդդէմ խԹանի (պինդ) աքացել (կից զարնել)։ Եւ զարհուրեալ և անշշունչ (անձայն) լեալ ասաց. Տէր, զիս զինչ կամիս առնել. և ասէ ցնա Տէր. Յոտն կաց և մուտ ի քաղաքդ, և

պատմեսցի քեզ զինչ պարտ իցէ առնել. իսկ արքն որ ընդ նմայն երթային՝ կային անշշունչ. զձայնն միայն լսէին, բայց տեսանէին և ոչինչ: Յարեաւ Սաւղոս յերկրէ անտի, և աչօք բացօք ոչ զոք տեսանէր. զձեռանէ առեալ նորա մուծին ի Դամասկոս. և էր անդ աւուրս երիս, և ոչ եկեր և ոչ արբ: Եւ էր ոմն աշակերտ ի Դամասկոս, Անանիա անուն. ասէ ցնա Տէր ի տեսլեան. Անանիա. և նա ասէ. Աւասիկ եմ, Տէր: Եւ ասէ ցնա Տէր. Յոտն կաց և գնա ընդ փողոցն որ կոչի ուղիղ. և խնդրեսցես յապարանսն Յուդայ Սաւղոս անուն զՏարսոնացի զի կայ դեռ յաղօթս: Եւ Սաւղոս ետես ի տեսլեան այր մի Անանիա անուն մտեալ և եդեալ ի վերայ նորա ձեռն որպէս զի տեսցէ: Պատասխանի ետ Անանիա. Տէր, լուայ ի բազմաց վասն առնն այնորիկ որչափ արար չարիս սրբոց քոց յԵրուսաղէմ, և աստ ունի իշխանութիւն ի քահանայապետից կապել զամենեսեան որ կարդան (կանչել) զանուն քո: Ասէ ցնա Տէր. Երթ դու, զի անօթ ընտրութեան է ինձ նա: Եւ գնաց

Աստանօր և նմանս յաջորդաձեւն, և եղեալ ի վերայ նորա ձեռն առէ. Սաւուղ, եղբայրք, ի վեր հայեաց, Տէր առաքեաց զիս, Յիսուս որ երևեցաւ քեզ ի ճանապարհին յորում գայիրն, որպէս զի տեսցես: Եւ վաղվաղակի անկան յաչաց նորա իբրև կեղևանք. ետես և յարեաւ մկրտեցաւ, և առեալ կերակուր զօրացաւ. և եղև ի Դամասկոս ընդ աշակերտսն աւուրս ինչ: Զարմացեալ էին ամենեքեան որ լսէին, և ասէին. Ո՞չ սա էր որ աւար հարկանէր յԵրուսաղէմ զայնոսիկ որ կարդային զանուն Յիսուսի, և այսր նմին իրի (անոր համար) եկեալ է զի կապեալս զնոսա տարցի առ քահանայապետսն: Իբրև կատարէին աւուրք բազումք, խորհեցան Հրէայքն սպանանել զնա: Յայտնեցաւ Սաւղոսի նենգութիւն նոցա, քանզի սպասէին ըզ դրունսն ի տուէ և ի գիշերի որպէս զի սպանցեն զնա: Եւ առեալ զնա աշակերտացն ի գիշերի՝ ընդ պարիսպն կախեալ իջուցին վանդակաւ (սէփէթ, ֆիլ-ֆէ): Իբրև եկն Սաւղոս յԵրուսաղէմ, ընդելանէր (փորձ փորձել) յարել յա-

շակերտաւն. և ամենեքեան երկնչէին ի նմանէ. չհաւատային թէ իցէ աշակերտ:

Գործ. Գլ. Ջ—Թ.

Եւ եղև ի շրջելն Պետրոսի առ ամենեքումբք՝ իջանել նմա և առ սուրբսն որ բնակեալ էին ի Լիւդիա: Եւ եգիտ անդ այր մի որում անուն էր Ենեաս. ութամեան դնէր (պառկիլ) ի մահիճս անդամալոյծ: Եւ ասէ ցնա Պետրոս. Ենեա, բժշկէ զքեզ Տէր Յիսուս Քրիստոս. արի և քեզէն թօթափեա (մէջէն ելլել) զանկողինս քո. և վաղվաղակի յարեաւ: Եւ ի Յոպպէ էր կին մի աշակերտեալ անուն Տաբիթա, որ թարգմանեալ կոչի այծեմնիկ. նա էր լի գործովք բարեաց և ողորմութեանցն զոր առնէր: Եւ եղև յաւուրսն յայնոսիկ հիւանդանալ նմա և մեռանել. լուացին զնա և եդին ի դստիկոնի (տան յարկը, խաթ) անդ: Եւ մերձ էր Լիւդիա ի Յոպպէ. աշակերտացն լուեալ եթէ Պետրոս անդ է, առաքեցին երկուս արս առ նա աղաչել զի մի զանգաղեսցի գալ առ նոսա. և յարուցեալ Պետրոս եկն ընդ նոսա. զոր, իբրև եկն, հանին ի վերնատունն. և կացին շուրջ

զնոսա այրիքն ամենայն. լային և ցուցանէին զձորձս և զհանդերձս որչափ առնէր նոցա այծեմնիկն: Եւ հանեալ արտաքս զամենեսեան Պետրոսի՝ եդ ծունր, եկաց յաղօթս, և դարձաւ ի մարմինն և ասէ. Տաբիթա, արի կաց յանուն Տեառն Յիսուսի Քրիստոսի. և նա եբաց զաչս իւր. և տեսեալ զՊետրոս՝ նստաւ կանգուն (կայնած, ելաւ): Ձեռն ետ (ձեռքէն բռնել) նմա Պետրոս և յարոյց զնա. կոչեաց զուրբսն և զայրիս. առաջի կացոյց զնա կենդանի:

Գործ. Գլ. Թ.

Այր մի էր ի Կեսարիա, անուն Կոռնելիոս, հարիւրապետ, ի գնդէ որ կոչէր Իտալացի. բարեպաշտօն և երկիւղած յԱստուծոյ ամենայն տամբ իւրով: Ետես ի տեսլեան յայտնապէս զիններորդ ժամու աւուրն զհրեշտակն Աստուծոյ զի մտանէր առ նա և ասէր ցնա. Կոռնելիէ. և նա հայեցեալ ընդ նա զարհուրեցաւ (սաստիկ վախցաւ) և ասէ. Զի՞ է, Տէր. և ասէ ցնա. Յղեա արս ի Յոպպէ և կոչեա զՍիմոն զոմն որ կոչի Պետրոս. նա մտեալ է առ Սիմոնի ուրումն

խաղախորդի (մորթ մաճռող). որոյ է
տունն մերձ ի ծով: Եւ կոչեաց Կոռնե-
լիոս երկուս ի ծառայից իւրոց և զինուոր
մի բարեպաշտօն ի սպասաւորացն իւրոց,
և առաքեաց զնոսա ի Յոպպէ: Եւ ի վա-
ղիւ անդր ի ճանապարհ անկանել (ճամ-
բայ ելել) նոցա և մօտ ի քաղաքն լի-
նել, ել Պետրոս ի տա՛նիսն կալ յաղօթս
զվեցերորդ ժամուն: Քաղցեաւ և կամէր
ճաշակել. և ի պատրաստութեն նոցա՝ եղև
ի վերայ նորա զարմացումն. և տեսանէր
զերկինս բացեալ, և զչորեքեան առանց
(ստուն, պոչ, ծայր) կապեալ անօթ ինչ
իբրև զկտաւոյ մեծի յորում էին ամենայն
չորքոտանիք և սողունք (փորին վրայ
քալող անասուն) երկրի և Թռչունք երկ-
նից: Եւ եղև ձայն առ նա. Արի, Պետ-
րոս. զեն և կեր: Եւ Պետրոս ասէ.
Քաւ լիցի (Աստուած չընէ). Տէր. զի
ոչ երբէք կերայ խառնակ ինչ և անսուրբ
(բան օրինաց պիղծ): Ձայն եղև կրկին
անդրէն առ նա. Զոր Աստուած սրբեաց՝
դու մի պղծեր: Այս եղև երիցս և վե-
րացաւ անօթն յերկինս: Եւ մինչդեռ
զարմացեալ էր ընդ միտս Պետրոս Թէ

զինչ իցէ տեսիլն զոր ետես, ահա արքն առաքեալք ի Կոռնելեայ հարցին զապարանիցն Սիմոնի. կացին առ դրանն, կոչեցին եւ հարցանէին եթէ Սիմոն որ կոչի Պետրոս՝ աստ մանեալ իցէ։ Եւ մինչդեռ Պետրոս զմտաւ ածէր վասն տեսլեանն, ասէ Հոգին ցնա. Ահաւասիկ արք ոմանք խնդրեն զքեզ. այլ արի էջ եւ երթ ընդ նոսա առանց իրիք խղճելոյ (վարանիլ խղճիլ)։ Իբրեւ էջ Պետրոս առ նոսա ասէ. Ահաւասիկ ես եմ զոր խնդրէքդ, զինչ իրք են վասն որոյ եկիքդ։ Եւ նոքա ասեն. Կոռնելիոս հարիւրապետ, այր արդար եւ երկիւղած յԱստուածոյ, վկայեալ յամենայն ազգէն Հրէից, հրաման առ ի հրեշտակէ սրբոյ կոչել զքեզ ի տուն իւր եւ լսել բանս ի քէն։ Կոչեաց Պետրոս զնոսա ի ներքս եւ առ իւր ագոյց (գիշերը տունը ընդունեց). եւ ի վաղիւ անդր յարուցեալ գնաց ընդ նոսա։ Եւ ի վաղիւ անդր մտին ի Կեսարիա. եւ Կոռնելիոս ակնայր նոցա՝ կոչեցեալ զազգատոհմն իւր եւ զհարազատ բարեկամսն (մտերիմ բարեկամ)։ Եւ եղեւ ի մտանելն Պետրոսի, ընդ առաջ

եղն նմա Կոռնելիոս. անկեալ առ ոտսն երկիր պագանէր նմա. և Պետրոս կանգնեաց զնա և ասէ. Արի կաց. և ես ինքն մարդ եմ. և խօսելով ընդ նմա եմուտ ի ներքս. և գտանէր անդ ժողովեալ բազումս: Եւ ասէ ցնոսա. Դուք ինքնին գիտէք, որպէս անմարթ (անճ-նմառ) է առն Հրէի յարել կամ մերձենալ (դեյիլ) առ այլազգի. և ինձ Աստուած եցոյց մի զոք խառնակ կամ անսուրբ ասել ի մարդկանէ: Վասն այսորիկ և առանց ընդ բանս ինչ, անձեռյ (առանց ընդդիմութեան) եկի կոչեցեալ. բայց արդ հարցանեմ. յինչ պէտս (ինչ բանի համար) կոչեցէք զիս: Կոռնելիոս ասէ. Ես յղեցի առ քեզ. և դու բարւոք արարեր զի եկիր. արդ ամենեքին մեք առաջի Աստուծոյ կամիմք լսել զամենայն որ հրամայեալ է քեզ ի Տեառնէ:

Գործ. Գլ. Ժ.

Ընդ ժամանակն ընդ այնոսիկ արկ Հերովդէս արքայ ձեռն (ձեռք զարկաւ) չարչարել զոմանս յեկեղեցւոյն. և սպան զՅակոբոս եղբայրն Յովհաննու սրով: Եւ տես եթէ հաճոյ է Հրէիցն, յաւել ևս

առնել զՊետրոս. և էին աւուրքն բա-
ղարջակերաց: Իբրև կալաւ զնա, եդ*
ի բանտի և մատնեաց չորից չորրորդաց
զինուորաց պահել զնա. և կամէր յետ
զատկին ածել զնա ժողովրդեանն: Եւ
Պետրոս ի պահեստի էր (պահուած) ի
բանտին, և աղօթք առէալ (շատունակ)
լինէին յեկեղեցւոյն վասն նորա առ
Աստուած: Իբրև կամեցաւ զնա ածել
(ստանձնել սալ) Հերովդէս, ի գիշերին
յայնմիկ էր Պետրոս ի քուն ի մէջ եր-
կուց զինուորաց կապեալ կրկին շղթա-
յիւք. և պահապանքն առաջի դրանն
պահէին զբանտն: Եւ ահա հրեշտակ
Տեառն եկն եկաց ի վերայ, և լոյս ծա-
գեաց ի տանն. և խթեաց (մեծեց) զկ
կողն Պետրոսի, յարոյց զնա և ասէ.
Արի վաղվաղակի. և անկան շղթայքն
ի ձեռաց նորա: Եւ ասէ հրեշտակն ցնա.
Ած (կապէ) զգօտի քո, և արկ (հագիր)
զհողաթափս յոտս քո. և արար այնպէս.
և ասէ ցնա. Արկ զձորձս քո և եկ զկնի

* Դնել բայը Ներգոյական հոլով խնդիր կ'առնէ, ոչ Նախդրիւ տրական:

իմ: Եւ եկեալ երթայր զհետ և ոչ գիտէր թէ ճշմարիտ իցէ որ ինչ եղեւն ի հրեշտակէն. զի համարէր երազ տեսանել: Եւ իբրև անցին նոքա ընդ մի պահն (զինւոր պահապան) և ընդ երկրորդ, եկին մինչև ի դուռն երկաթի որ հանէր ի քաղաքն, և ինքնին բացաւ նոցա. և մտեալ անցին ընդ փողոց մի. և վաղվաղակի ի բաց եկաց ի նմանէ հրեշտակն. Եւ Պետրոս իբրև ի միտս եկեալ (խելքը վրան գալ), ասէ. Արդ գիտեմ ճշմարիտ եթէ առաքեաց Տէր զհրեշտակ իւր և փրկեաց զիս ի ձեռաց Հերովդի և յամենայն ակնկալութենէ ժողովրդեանն Հրէից: Եւ լեալ ի միտս՝ եկն ի տուն Մարեմայ մօր Յովհաննու որ կոչեցեալ Մարկոս. ուր էին բազումք ժողովեալ և աղօթս առնէին: Եւ ի բախել զդուռն տանն՝ մատեաւ աղախին մի, ունկն դնել, որում անուն էր Հռոդէ: Եւ ծանուցեալ զձայնն Պետրոսի՝ ի խնդութենէ ոչ եբաց զդուռնն. ի ներքս ընթացեալ պատմեաց թէ Պետրոս առ դրանն կայ: Նոքա ասեն ցնա. Մոլիս (ցնորիլ). և նա եւս պնդէր թէ այդպէս է. և նոքա ասէին թէ հրեշ-

տակ նորա իցէ: Եւ Պետրոս առէալ բաղխէր. իբրև բացին, տեսին զնա և զարմացան. և նա ձեռամբ ցուցանէր նոցա լռել. և պատմեաց որպէս Տէր եհան զնա ի բանտէն. և ասէ. Պատմեցէք Յակոբայ և եղբարց զայս. և ել գնաց յայլ տեղի: Եւ իբրև այգ (առտու) եղև, էր խռովութիւն մեծ ի մէջ զինուորացն զի՞ (ինչ) արդեօք Պետրոսն եղև: Իսկ Հերովդէս իբրև խնդրեաց զնա և ոչ եգիտ, հարցեալ զպահապանսն՝ հրամայեաց սպանանել. և իջեալ ի Հրէաստանէ ի Կեսարիա՝ և անդ լինէր: Եւ էր Հերովդէս ցասմամբ ընդ Տիւրացիս և ընդ Սիդոնացիս. և նոքա առ հասարակ եկին առ նա. և ի բանի առնեալ (իր կողմը վաստկիլ) զԲղաստոս սենեկապանն արքայի՝ խնդրէին զխաղաղութիւն վասն կերակրելոյ երկրին նոցա յարքունուստ (տէրութենէն): Յաւուր միում յերևելւոջ Հերովդէս զգեցեալ էր զպանդերձ թագաւորութեան և նստէր յատենի, և խօսէր ընդ նոսա հրապարակաւ. և ամբոխն աղաղակէր թէ Աստուծոյ բարբառ է և ոչ մարդոյ

և անդէն եհար զնա հրեշտակ տեառն .
և եղեալ որդնալից սատակեցաւ:

Գործ. Գլ. ԺԳ.

Եւ էին յԱնտիոք Բառնաբաս և Շմաւոն կոչեցեալն Նիգէր, և Ղուկիոս Կիւրենացի և Մանայէն դայեկորդի Հերովդի և Սաւղոս: Բառնաբաս և Սաւղոս իջին ի Սելեւկիա, և անտի նաւեցին ի Կիպրոս. և հասեալ ի Սաղամինա՝ պատմէին զբանն, ունէին և զՅովհաննէս պաշտօնեայ (սպասաւոր): Շրջեալ ընդ ամենայն կղզին մինչև ի Պափոս՝ գտին անդ զայր մի մոգ, սուտ մարգարէ, Հրեայ, որ էր ընդ փոխանակի Բդեշխին (Բդեշխին երկրորդը, փոխանորդը) Սերգեայ Պաւղոսի առն իմաստնոյ: Նորա առաջեալ զԲառնաբաս և զՍաւղոս՝ խնդրէր լսել զբանն Աստուծոյ. ընդդէմ կայր նոցա Եղիմաս մոգ. խնդրէր շրջել (դարձնել) զփոխանակ Բդեշխին ի հաւատոց: Իսկ Սաւղոս որ և Պաւղոսն՝ հայեցաւ ի նա և ասէ. Ով՞ լի ամենայն նենգութեամբ և խորամանկութեամբ, որդի սատանայի, թշնամի ամենայն արդարութեան. ոչ լռես ի թիւրելոյ զճա-

ճանապարհս Տեառն զուղիղս. և արդ եղիցիս կոյր չտեսանել զարև մինչև ի ժամանակ մի. և անդէն անկաւ ի վերայ նորա մէգ և խաւար, և շրջեալ խնդրէր առաջնորդս: Եւ ամբարձեալ ի Պափեայ, պաւղոսեանց՝ եկին ի Պերգէ Պամփիւլեայ. Յովհաննէս մեկնեալ ի նոցանէ դարձաւ յԵրուսաղէմ. և նոքա գնացեալ ի Պերգեայ եկին յԱնտիոք Պիսիդեայ. և մտեալ ի ժողովուրդն յաւուր շաբաթուց նստան: Բայց Հրեայքն գրգռեցին զպաշտամունս կանանս զգաստս. և զգլխաւորս քաղաքին, և յարուցեալ հալածանս ի վերայ Պաւղոսի և Բառնաբայ՝ հանին զնոսա ի սահմանաց իւրեանց. և նոքա թաթափեալ զփոշին յոտից ի վերայ նոցա՝ եկին յԻկոնիոն: Բայց անհաւան Հրեայքն յարուցին և չարչարեցին զանձինս հեթանոսացն ի վերայ եղբարց: Եւ եղեն հերձուածք (Երկպառակութիւն) ի բազմութեան քաղաքին. ոմանք էին ի Հրեայսն (Հրէից կողմն էին) և ոմանք յառաքելոցն: Իբրև եղև դիմել հեթանոսացն և Հրէից իշխանօքն իւրեանց ի թշնամանել և ի քարկոծել

գնաց. աղդ եղեալ նոցա փախեան ի քաղաքս Լիկայոնացւոց ի Լիւստրա և ի Դերբէ և շուրջ գաւառաւն:

Այր մի Լիւստրացի տկար յոտից նստէր, կաղ յորովայնէ մօր իւրոյ. որոյ երբեք չէր գնացեալ (Ճալել): Սա լսու- զխօսան Պաւղոսի, որոյ հայեցեալ ի նա սէ մեծաձայն. Քեզ ասեմ, յանուն կաց ի վերայ ոտից քոց ուղիղ. և վաղվաղակի գնայր. և ժողովրդոցն տեսեալ զոր արարն Պաւղոս՝ բարձին զձայնս իւրեանց լիկայոներէն և ասեն. Աստուածք նմանեալք մարդկան իջին առ մեզ: Եւ կոչէին զԲառնաբաս Դիոս և զՊաւղոս՝ Հերմէս, քանզի նա էր առաջնորդ բանին: Իսկ քուրմն Դիոսյ՝ որ կայր առաջի քաղաքին՝ ցուլս և պսակս հասուցեալ ի դուռնն՝ հանդերձ բազմութեամբքն կամէր զոհել: Եւ լուեալ առաքելոցն Բառնաբայ և Պաւղոսի՝ պատառեալ զհանդերձս իւրեանց արտաքս վաղեցին յամբոխէն. աղաղակէին և ասէին. Արք. զինչ գործէք զայդ. մեք ձեզ նմանօղք կարեօք (կրքիւք) մարդիկ եմք. և հազիւ լռեցուցանէին զժողովուրդն ի չզոհելոյ նոցա: **Գործ. Գլ. ԺԴ. ԺԴ.**

Եւ շրջեցան ընդ Փռիւգիա և ընդ կողմանս Գաղատացւոց. և եկեալ առ Միսիաւ՝ Ձեռնարկէին (ջանալ. ետեւէ ըլլալ) երթալ ի Բիւթանիա: Եւ անցեալ ընդ Միսիաւ իջին ի Տրովադա. և անդի երեւեցաւ ի գիշերի Պաւղոսի, այր մի Մակեդոնացի կայր աղաչէր զնա և ասէր. Անցեալ ի Մակեդոնիա՝ օգնեսցես մեզ: Եւ իբրև զտեսիլն ետես, վաղվաղակի խնդրեցաք ելանել ի Մակեդոնիա, ադեկացեալք Թէ հրաւիրեաց զմեզ Տէր աւետարանել նոցա: Եւ ելեալ ի Տրովադայ՝ դէպ ուղիղ (շիտակ) գնացաք ի Սամոթրակէ. և ի վաղիւ անդր ի Նոր քաղաքն, և անտի ի Փիլիպպուս. և անդ ի քաղաքին դադարեալ մեր աւուրս ինչ՝ յաւուրն շաբաթու ելաք արտաքոյ քաղաքին առ գետափն՝ ուր համարէր աղօթս մատուցանել. և նըստեալ խօսէաք ընդ ժողովեալ կանայսն: Եւ կին մի անուն Լիդիա ծիրանավաճառ (ծիրանի ծախող) ի Թիւատիր քաղաքէ. երկիւղած յԱստուծոյ (Աստուծմէ վախցող), լսէր խօսիցն Պաւղոսի. աղաչէր և ասէր. Եթէ համարիջիք զի-

հաւատացեալ Տեառն, մտեալ ի տուն իմ աղերսուք. և մխիթարեաց (սփոփեց) տարաւ զմեզ: Եւ եղև մինչ երթայաք մեք յաղօթս, պատահեաց մեզ աղախին մի զոր ունէր այս հարցուկ (գուշակութիւն ոգի) որ շահս բազումս տայր տեարանց իւրոց մոլելովն (ցնորելով գուշակութիւն ընել): Նա զհետ եղեալ Պաւղոսի և մեր' աղաղակէր և ասէր. արքս այս ծառայք Աստուծոյ բարձրելոյ են. և զայս առնէր ի բազում աւուրս: Զայրացեալ Պաւղոս դարձաւ և ասէ ցայսն. Պատուիրեմ քեզ, ել ի դմանէ. և ել ի նմին ժամու: Իբրև տեսին տեարքն նորա եթէ հատաւ (կտրիլ, լմննալ) յոյս շահի նոցա, առեալ զՊաւղոս և զՇիղա' ձգեցին (քաշել) ի հրապարակ առ իշխանսն. և ածեալ զն նոսա առ զօրագլուխսն ասէին. Արքս այս խռովեցուցանեն զքաղաքս մեր. ինքեանք Հրեայք են, և պատմեն մեզ օրէնս զոր չէ արժան մեզ ընդունել և ոչ առնել զի Հռովմայեցիք եմք: Եւ կուտեցաւ ամբոխն ի վերայ նոցա. և զօրագլուխքն պատառեցին զհանդերձս

իւրեանց. հրամայեցին գան հարկանել, և բազում վէրս եդեալ (վիրաւորել) ի վերայ նոցա՝ արկին ի բանտ. պատուիրեցին բանտապետին զգուշութեամբ պահել զնոսա. որոյ առեալ զայսպիսի պատուէր՝ արկ զնոսա ի ներքին բանտն, և զոտս նոցա պնդեաց (սեղմել) ի կոճեղս: Եւ ի մէջ գիշերոյն Պաւղոս և Շիղաս կային յաղօթս և օրհնէին զԱստուած. և ունկն դնէին նոցա կալանաւորքն (կապուածները): Եւ եղև յանկարծակի շարժումն մեծ մինչև շարժիլ հիմանց բանտին. և բացան անդրէն դրունքն ամենայն, և ամենեցուն կապանք լուծան: Իբրև զարթեաւ բանտապետն և ետես բացեալ զդուրս բանտին, ձգեաց զսուսեր և կամէր երբալ զիւրովին (ինքզինքը սպաննել). կարծէր փախուցեալ զկապեալսն: Եւ գոչեաց ի ձայն մեծ Պաւղոս և ասէ. Մի ինչ գործեր ընդ անձն քո չար, բանզի ամենեքին աստ եմք: Խնդրեաց լոյս և դիմեաց ի ներքս. և զանի հարեալ անկաւ առաջի Պաւղոսի և Շիղայի: Եւ առեալ զնոսա ի նմին ժամու գիշերոյն՝ լուաց ի վիրաց անտի.

և ածեալ զնոսա ի տուն իւր՝ եդ առաջի նոցա սեղան: Իբրև այս եղև, առաքեցին զօրագլուխքն զնուիրակսն (ճաւաաա, խաւազ) և ասեն. Արձակեա զայրսդ զայդոսիկ: Եւ պատմեաց բանտապահն Պաւղոսի ԹԷ առաքեցին զօրագլուխքն զի արձակեսջիք. արդ ելէք և երթայք խաղաղութեամբ: Իսկ Պաւղոս ասէ ցնոսա. գան հարեալ զմեզ հրապարակաւ անդատապարտս Հռովմայեցիս՝ արկին ի բանտ. և արդ լռելեայն հանեն զմեզ. ոչ այդպէս. այլ եկեսցեն ինքեանք իսկ հանցեն զմեզ: Եւ պատմեցին զօրագլխացն նուիրակքն բզբանսն. զահի հարան (ստտտիկ վախցան) իբրև լուան ԹԷ Հռովմայեցիք են. և եկեալ աղաչեցին զնոսա: Եւ իբրև հանին, աղաչէին գնալ ի քաղաքէն:

Գործ. Գլ. ԺԶ.

Եւ շրջեալ ընդ Ամփիպողիս և ընդ Ապողոնիա՝ եկին ի Թեսաղոնիկէ. և նախանձեալ Հրէայքն, և առեալ արս ոմանս գռեհիկս (ստորին աստիճանի) անօրէնս՝ ամբոխս արարեալ (ժողովուրդը ոտք հանել) խռովեցին զքաղաքն. և կուտեալ (բազմութեամբ ժողուիլ) յարձակեալ

Յասոնի՝ խնդրեցին զնոսա ածել ի հրապարակ. և իբր ոչ գտին զնոսա, քարշէին զՅասոնն և զոմանս եղբարս առ քաղաքապետսն՝ բողոք բարձեալ (պոռալ) թէ որք զաշխարհս խռովեցին՝ այսր և այսր հասին. զորս ընկալեալ է Յասոնի. և սոքա ամենեքեան հակառակ հրամանաց կայսեր գործեն. Թագաւոր զայլ ասեն զՅիսուս: Եւ խռովեցուցին զժողովուրդն և զքաղաքապետսն որ լսէին զայս: Եւ քաղաքապետքն առեալ երաշխաւորութիւն ի Յասոնէ և յայլոցն՝ արձակեցին զնոսա: Բայց եղբարք վաղվաղակի զգիշերայն յուղարկեցին (ճամբայ դնել) զՊաւղոս և զՇիղա ի Բերիա. որք իբրև հասին անդր, ի ժողովուրդն Հրէից գնացին զի առաւել էին ազնուականագոյնք (կլաւագոյն) քան որ ի Թեսաղոնիկէն էին: Բայց իբրև գիտացին՝ որ ի Թեսաղոնիկէ Հրէայքն էին՝ եթէ և ի Բերիա պատմեցաւ ի Պաւղոսէ բանն, եկին և անդր շարժել և խռովեցուցանել զժողովուրդսն: Յայնժամ վաղվաղակի զՊաւղոս առաքեցին եղբարք գնալ մինչև ի ծովեզրն. և մնացին Շիղա և Տիմոթէոս անդէն. և որք առնէին

զՊաւղոս՝ ածին զնա մինչև յԱԹէնս. և առեալ պատուէր ի նմանէ առ Շիղաս և Տիմոթէոս զի վաղվաղակի եկեսցեն առ նա։

Եւ յԱԹէնս ի մնալ նոցա Պաւղոսի՝ զայրանայր (սարճալ, բորբոքիլ) ոգի նորա զի տեսանէր ի կռապաշտութեան զքաղաքն. և խօսէր ի ժողովրդեանն զամենայն որ՝ որոց և պատահէին: Ոմանք յԷպիկուրեանցն և ի Ստոյիկեանց փիլիսոփայից հակառակէին ընդ նմա. և ոմանք ասէին. Զինչ կամիցի սերմանաբանս (շատախօս) այս խօսել. իսկ այլք՝ Թէ օտարոտի (օտար) դիցն Թուի պատմիչ լինելոյ. քանզի զՅիսուս աւետարանէր: Եւ առեալ ածին զնա յԱրիսպագոսն. զի ԱԹենացիք ամենեքին և եկքն (դրսեցի) օտարք ոչ յայլ ինչ պարապէին (եսէւէ ըլլալ) բայց ասել ինչ կամ լսել նորագոյնս: Եկաց Պաւղոս ի մէջ Արիսպագին և ասէ. Արք ԱԹենացիք, ըստ ամենայնի իբրև պաշտօնասէրս (բարեպաշտ) տեսանեմ զձեզ. քանզի շրջեալ և տեսեալ զպաշտամունս ձեր՝ գտի բագին (կռոց սեղան) մի յորում գրեալ էր. « Անծանօթի Աստուծոյ ». զոր դուք յանծանօԹս (առանց

գիտնալու) պաշտէք՝ եւ զնոյն պատմեմ ձեզ։ Նա արար (ստեղծել) ի միոջէ արեանէ զամենայն ազգս մարդկան. հաստատեաց կարգեալ ժամանակս եւ սահմանադրու-թիւնս (սահման) բնակութեան նոցա խնդրել զԱստուած. զի Թերեւս զննիցեն (շօշա-փել) զնա եւ գտանիցեն. Նա եւ ոչ հեռի իսկ է յիւրաքանչիւր ումեքէ ի մէնջ. զի նովաւ կեամք եւ շարժիմք եւ եմք. որպէս եւ ոմանք ի ձերոց ճարտարաց(բանաստեղծ) ասացին Թէ նորա եւ ազգ իսկ եմք։ Ա-րդ՝ որովհետեւ ազգք եմք Աստուծոյ, ոչ պարտիմք համարել ոսկւոյ կամ արծաթոյ կամ քարի որ ի ճարտարութենէ եւ ի մտաց մարդոյ քանդակեալ իցէ՝ զաստուածա-կանն (աստուածութիւն)՝ լինել նման։ Իբրեւ լուան, ոմանք ծաղր առնէին. կէսքն ասէին. Լուիցուք ի քէն վասն այդորիկ միւսանգամ։ **Գործ. Գլ. ԺԷ.**

Յետ այսորիկ մեկնելով Պաւղոսի յԱԹե-նացւոց անտի՝ եկն ի Կորնթոս. եւ եգիտ Հրէայ զոմն Ակիւղաս յազգէ պոնտացի, այն ինչ (դեռ. նոր) եկեալ յԻտալիայ. եւ զՊրիսկիղա կին նորա՝ վասն հրամանին Կղաւդեայ որոշել զամենայն Հրէայս ի Հռոմ-

մայ, և յարեցաւ ի Նոսա. և վասն զի ծա-մարտութեան էր, եղև առ Նոսա և գործէր-բանքի էին խորանականք արուեստի: Եւ գնացեալ անտի եկեալ ի տուն ուրու-մն անուն էր Տիտոս Յուստոս պաշտօ-նեայ Աստուծոյ. որոյ ապարանքն էին մերձ ի ժողովրդեանն (ժողովարան, եկե-ղեցի): Եւ նստաւ անդ տարի մի և ամիսս վեց ուսուցանել նոցա զբանն:

Առ Գաղիոնիւ փոխանակաւ բդեշխին Աքայեցւոց՝ յարեան միաբան Հրէայք ի վերայ Պաւղոսի և ածին զնա յատեան, և ասէին եթէ արտաքոյ օրինաց պատրէ սա զմարդիկ պաշտել զԱստուած. և իբրև մերձ էր Պաւղոս բանալ զբերան իւր, ասէ Գաղիոնն ցՀրէայսն. Եթէ էր ինչ անի-րաւութիւն կամ խարդախութիւն (չար նենգ, գործ) չարեաց, ով Հրէայք, իդէպ էր ինձ անսալ ձեզ. ապա եթէ խնդիրք ինչ են վասն բանի և անուանց և օրինաց ձերոց, տեսէք ձեզէն. բանզի դատաւոր այդպիսի իրաց չկամիմ լինել: Եւ մեր-ժեաց զնոսա յատենէ անտի: Եւ առեալ ամենեցուն Յունացն զՍոսթենէս ժողովրդ-ապետն՝ հարկանէին առաջի ատենին.

և մինչ զայնմանէ Պաղփոնիւնի փոյթ լինէր: Բայց Պաւղոս աւելի ևս մնացեալ անտր- բազում' յեղբարցն հրաժարեալ նաւէր յԱսորիս, և ընդ նմա Պրիսկիղա և Ակիւղա, փոքրել (մազեր կտրել) զգլուխ խնդի ուխտադիր էր: Եւ աղաչեցին զնա բազում ժամանակս լինել անդ. և ոչ առյանձն, այլ հրաժարեալ ի նոցանէ:

Հրեայ ումն Ապողէս անուն աղեքսանդրացի յազգէ, այր ճարտարաբան, եկն եհաս յԵփեսոս. զօրաւոր էր գրովք: Սա էր աշակերտեալ ճանապարհին Տեառն և եռայր հոգւով. սկսաւ համարձակիլ ի ժողովրդեանն: Եւ լուեալ ի նմանէ Ակիւղայ և Պրիսկիղայ' առին զնա առ իւրեանս, և ճշմարտագոյնս պատմեցին նմա զճանապարհն Աստուծոյ: Իբրև կամեցաւ նա գնալ յԱքայիա, յօժարեալ եղբարքն' գրեցին առ աշակերտսն ընդունել զնա. որ իբրև եհաս անդր, բազում նպաստ լինէր (օգնական եղաւ) հաւատացելոցն. քանզի պնդագոյնս (սաստիկ) զՀրեայսն յանդիմանէր հրապարակաւ:

Գործ. Գլ. ԺԸ.

Եւ եղև մինչդեռ Ապողոս ի Կորնթոս

էր. Պաւղոսի շրջեալ զվերին կողմամբքն՝ իջանէր յԵփեսոս: Հանդիպագոյն խնդէր ի դիւանին Տիրաննեայ ուրումն. և այս լինէր զերկեամ մի (Երկու տարի): Եւ զօրութիւնս ոչ սակաւս առնէր Աստուած ի ձեռն Պաւղոսի. մինչ զի և ի հիւանդս առնել ի բրտանէ նորա զաշկիճակս կամ վարշամակս. և մերժել ի նոցանէ ախտիցն, և այսոց չարաց ելանել: Յանդիմանեցան ոմանք և ի շրջող Հրէիցն որ երդմնեցուցիչքն (դեւ հանող Աստուծոյ անունով) էին՝ անուանել ի վերայ այնոցիկ որ ունէին այսս չարս՝ զանունն Յիսուսի և ասէին. Երդմնեցուցանեմ զձեզ ի Յիսուս զոր Պաւղոսն քարոզէ: Էին ուրումն Սկեւեայ քահանայապետի եօթն որդիք որ զայս առնէին: Պատասխանի ետ այսն չար և ասէ ցնոսա. զՅիսուս գիտեմ և զՊաւղոս ճանաչեմ. բայց դուք ով էք. և վազեաց (ցատկել) այրն յորում էր այսն չար՝ ընդոստեալ զերկոսեան յաղթահարեաց (մէկուն դէմ զօրանալ) զնոսա մինչև մերկս և վիրաւորս փախչել ի տանէ անտի. Եւ անկաւ երկիւղ յամենեսեան. և բազումք ի կախարդա-

ազգաց (զարմանալի բանէր ընող) բե-րէին զգիրսն, այրէին առաջի ամենե-ցուն. և համարեցան զգինս նոցա և գտա-նէին արծաթոյ բիւրս հինգ:

Դեմետրիոս անուն ոմն, արծաթագործ, գործէր մեհեանս արծաթիս Արտեմեայ դից. և տայր ճարտարացն լինել ոչ սա-կաւ շահ. որ ժողովեաց խել զձեռա-գէտս (արհեստաւոր) արուեստին և ասէ. Արք, դուք ձեզէն խել գիտէք զի յայսմ գործոյ է շահ մեզ. և տեսանէք և լսէք եթէ ոչ միայն զեփեսացւոց՝ այլ գրեթէ զամենայն խել Ասիացւոց Պաւղոս այս հաւանեցուցեալ շրջեաց բազում ժողովուրդ ասել թէ. Ոչ են աստուածք ձեռագործք (ձեռքով շինուած)։ Եւ ոչ միայն այս վտանգէ (վտանգի մէջ դնել) զմեր կողմն գալ ի յանարգութիւն (խայտառա-կութիւն), այլ և զմեծին աստուծոյ Արտե-մեայ զմեհեանն յոչինչ համարել. նաև քանդելոց (քայքայիլ) են ինչ մեծութիւն նորա զոր ամենայն Ասիա և տիեզերք պաշտեն: Զայս իբրև լուան, լի եղեն բարկութեամբ. աղաղակէին և ասէին. Մեծ է Արտեմիս Եփեսացւոց: Եւ լցա

քաղաքն խռովութեամբ. դիմեցին առ հասարակ ի Թէատրոնն, յափշտակեցին զԳայիոս և զԱրիստարքոս Մակեդոնացի, զուղեկիցսն Պաւղոսի: Բայց Պաւղոս իբրև կամեցաւ մտանել յամբոխն, ոչ Թողին զնա աշակերտքն: Ոմանք և յասիարխացն (Ասիոյ կողմի իշխան) որ էին նորա բարեկամք՝ յղէին առ նա և աղաչէին մի տալ զանձն (մտնել) ի Թէատրոնն: Այլք այլ ինչ (ուրիշ կերպ) աղաղակէին. զի էր ժողովն նոցա խռովեալ. և բազումք ի նոցանէ ոչ գիտէին Թէ վասն որոյ ժողովեալ իցեն: Եւ յամբոխէն բազմութենէ յառաջ կոչեցին զԱղեքսանդրոս. և իբրև ածին զնա Հրէայքն յառաջ, Աղեքսանդրոս շարժեաց զձեռն և կամէր պատասխանի տանել ամբոխին: Իբրև գիտացին Թէ այրն Հրեայ է, միաբարբառ (միաձայն) եղեալ ամենեցունց՝ իբրև ժամս երկուս աղաղակէին Թէ Մեծ է Արտեմիս Եփեսացւոց: Լռեցոյց դպրապետն զամբոխն և ասէ. Արք Եփեսացիք, իսկ ո՞ է ի մարդկանէ որ ոչ գիտէ զԵփեսացւոց քաղաքս մեհենազարդ (կուռքերով զարդարուած) մեծին Ար-

անձանց դիցն: Եւ զի այդ այդպէս է ան-
շուշտ, ձեզ պարտ է հանդարտիլ, և
մի ինչ յանդգնութեամբ գործել: Ածէք
զարս զայսոսիկ այսր ոչ մեհենակա-
պուտս և ոչ հայհոյիչս աստուածոյ մերոյ:
Զի եթէ Դեմետրիոս և որք ընդ նմա
ճարտարքն ունիցին ինչ ընդ ումեք բանս,
յատեանն երթիցեն, և դատաւորք գոն,
և ամբաստանս լիցին զմիմեանց: Ապա
եթէ վասն այլ իրիք խնդրիք իցէ, յօրի-
նաւոր ժողովսն վճարեսցեն: Քանզի և
մեզ վիշտ վտանգի է ընդ կռուոյս այսր
աւուր՝ առանց իրիք յանցանաց լինելոյ,
զորմէ ոչ կարասցուք պատասխանի տալ:
Եւ զայս ասացեալ արձակեաց զժողովսն:

Գործ. Գլ. ԺԹ.

Յետ դադարելոյ ամբոխին՝ կոչեաց
Պաւղոս զաշակերտսն, ողջոյն ետ և ել
գնաց ի Մակեդոնիա: Եւ նաւեցաք յետ
աւուրցն բաղարջակերաց ի Փիլիպպեայ
և եկաք ի Տրովադա. անդ դադարեցաք
աւուրս եւթն: Եւ յաւուրն շաբաթուց
մինչդեռ ժողովեալ էաք բեկանել (կտոր
ընել) զհացն, Պաւղոս խօսէր ընդ նո-
սա զի գնալոց էր ի վաղիւ անդր. և

երկայնեաց զբանն մինչեւ ի մէջ գիշերոյն։ Էին լապտերք բազումք ի վերնատանն ուր էաքն ժողովեալ. եւ նստէր ոմն երիտասարդ անուն Եւտիքոս ի վերայ պատուհանին, նիրհէր (ննջանալ) ի քուն ծանրութեան. ի խօսելն Պաւղոսի յաճախ՝ ընկղմեալ ի քուն (խորունկ քուն քնել) անտի անկաւ յերրորդ դստիկոնէն ի վայր եւ բարձաւ մեռեալ։ Իջեալ Պաւղոսի անկանէր զնովաւ. առնոյր զնա ընդ գիրկս եւ ասէր. Մի խռովիք, բանզի հոգի սորա ի նմին է. եւ ել եբեկ զհացն եւ ճաշակեաց (ուտել). եւ բազում եւս խօսեցաւ մինչեւ յառաւօտ, եւ ապա ել գնաց։ Եւ ածին զպատանին կենդանի եւ մխիթարեցան ոչ սակաւ։ Եւ մեք մտեալ ի նաւն ամբարձաք յԱսովն. անտի ակն ունէաք միաբանգամ առնուլ զՊաւղոս. զի այնպէս պատուիրեալ էր, մինչ ինքն զցամաքաւն (ցամաքէն) երթալոց էր։ Եւ իբրեւ դիպեցաւ մեզ ի յԱսովն, առեալ զնա եկաք ի Միտիլինէ. եւ անտի նաւեալ՝ ի վաղիւ անդր հասաք հանդէպ Քիոյ. եւ ի միւս օրն հասաք ի Սամոս, եւ ի վաղիւ անդր (հետեւեալ օր) եկաք

ի Միլիտոն. զի ի մտի եդեալ էր Պաւղոսի նաւել առ Եփեսոսիւ, որպէս զի մի լիցի նմա ժամանակ ինչ յամել յԱսիա. քանզի փութայր, եթէ հնար ինչ իցէ նմա, զօրն Պէնտեկոստէից երթալ յԵրուսաղէմ:

Եւ ի Միլիտոնէ յղեալ յԵփեսոս կոչեաց զերիցունս եկեղեցւոյն. և իբրև եկին առ նա, ասէ ցնոսա. Դուք ինքնին գիտէք, յօրէ յառաջնմէ յորմէ եկի յԱսիա՝ որպէս ընդ ձեզ զամենայն ժամանակսն եղէ (վարուեցայ). որպէս ոչինչ զանգիտեցի (վախճալով եւ կենալ) յօգտակարացն չպատմել ձեզ և ուսուցանել զձեզ հրապարակաւ և տանէ: Եւ արդ աւասիկ ես երթամ յԵրուսաղէմ. և որ ինչ անդ ընդ իս անցանելոց (պատահիլ) իցէ՝ չգիտեմ. այլ գիտեմ թէ ոչ ևս տեսանելոց էք զերեսս իմ դուք ամենեքեան. վասն որոյ վկայութիւն դնեմ (վկայել) ձեզ յաւուր յայսմիկ զի սուրբ եմ յարենէ ամենեցուն. քանզի ոչ խորշեցայ (ես կենալ) ի չպատմելոյ ձեզ զամենայն կամսն Աստուծոյ: Այլ ի ձէնջ յարիցեն արք որք խօսիցին թիւրս

ձգել (քաշել) զաշակերտս զկնի իւրեանց. վասն այսորիկ արթուն կացէք, և յիշեսջիք զի զերեամ ամ զցայգ և զցերեկ ոչ դադարեցի խրատել զմի մի իւրաքանչիւր: Արծաթոյ կամ ոսկւոյ կամ հանդերձից ոչ ուրուք ի ձէնջ ցանկացայ. դուք ինքնին գիտէք զի զպէտս իմ և որոց ընդ իսն էին՝ պաշտեցին (ընել. կատարել) ձեռքս այս: Զայս իբրև ասաց, բազում լալիւն եղև ամենեցուն. և անկեալ զպարանոցաւն Պաւղոսի համբուրէին զնա. մորմոքէին (սիրտ ցաւիլ) մանաւանդ ի վերայ բանին զոր ասէր թէ ոչ ևս տեսանելոց են զերեսս նորա. և յուղարկեցին զնա ի նաւն անդր:

Գործ. Գլ. Ի.

Իբրև եղև ելանել մեզ և մեկնել ի նոցանէ, ուղղեալ գնացաք (շիտակ երթալով) եկաք ի Կով. և ի վաղիւն անդր ի Հռոդոն և անտի ի Պատարա. և գտեալ նաւ մի զի երթայր ի Փիւնիկէ՝ և ելեալ ի նա գնացաք: Եւ յայտ եղեալ Կիպրոսի՝ թողաք զնա ի ձախակողմն, նաւեցաք յԱսորիս և իջաք ի Տիւրոս. քանզի անդ էր նաւն թափելոց (պարպել)

զբեռինն: Եւ գտեալ զաշակերտան՝ կացաք անդ աւուրս եւթն. և իբրև եղև մեզ կատարել զաւուրսն, ելեալ գնայաք՝ յուղարկեալ զմեզ ամենեցուն մինչև արտաքոյ քաղաքին. և եդեալ ծունր առ ծովեզերբն՝ կացաք յաղօթս, և ողջունեցաք ի միմեանց և ելաք ի նաւն, և նոքա դարձան յիւրեանց անդր: Եւ մեք զնաւն առ խեթեալ (մղել, վարել) ի Տիւրոսէ՝ հասաք ի Պտղեմայիդա. և ողջոյն տուեալ եղբարց՝ եկաք (մնացինք) օր մի առ նոսա. և ի վաղիւն անդր ելեալ անտի եկաք ի Կեսարիա. և մտեալ յապարանսն Փիլիպպոսի աւետարանչի որ էր յեւթանց անտի՝ ագաք առ նմա: Աղաչէաք մեք և որ ի տեղւոջն էին (նոյն եղողները) զՊաւղոս չելանել նմա յԵրուսաղէմ. յայնժամ պատասխանի ետ Պաւղոս. Զինչ գործէք, զի լայք և մխեցուցանէք (կակղծ սալ) զսիրտ իմ. բանզի ես ոչ միայն կապել այլև մեռանել յԵրուսաղէմ պատրաստ եմ: Եւ ի չառնալն նորա՝ լռեցաք:

Յետ աւուրցն այնոցիկ՝ հանդերձեալ (պատրաստուելով) ելանէաք յԵրուսա-

գէմ: Եկին ընդ մեզ և յաջակերպաց անտի Կեսարացւոց, և ածէին զմեզ առ որում վանս ուխտից (մէկուսն ամենից իջ-նել) էաք, Մնասոնի ումեմն Կիպրացւոյ, առաջին աշակերտի: Եւ ի մտանել մեզ յԵրուսաղէմ՝ խնդութեամբ ընկալան զմեզ եղբարք և ամենայն գնացաք. Իրագէկ եղեն (տեղեկանալ) վասն քո Հրէայք եթէ ապստամբութիւն ուսուցանես ի Մով-սէսէ՝ որոց ի հեթանոսս ամենայն Հրէայք են. ասես՝ մի ըստ կրօնիցն (ծէս) գնալ. արդ զինչ լինիցի. ապաքէն լսեն թէ եկեալ ես: Արդ զայս արա զոր ասեմք քեզ. են ի մեզ արք չորք ուխտաւորք. զնոսա առեալ սրբեսցիս ընդ նոսա, և ծախեսցիս ինչ ի նոսա զի գերծցեն (սափրել) զգլուխս. և գիտասցեն ամենեքին թէ զորոց իրագէկն եղեն զքէն՝ ոչինչ է: Իբրև մերձ էին եօթն աւուրքն ի կատա-րել, տեսեալ զնա ի տաճարին ասիացւոց Հրէիցն՝ գեղուին (կուսել) զնմա զամենայն զամբոխն, և արկանէին ի նա ձեռս՝ (բռնել) աղաղակէին. Արք Իսրա-յելացիք, օգնեցէք. այս այր է որ ընդ-դէմ ժողովրդեանն և օրինաց և տե-

ղւոյս այսորիկ ամենեցուն ամենայն ուրեք ուսուցանէ, մինչև հեթանոսս եմոյծ ի տաճարն. քանզի էր յառաջագոյն տեսեալ զՏրոփիմոս զԵփեսացի ի քաղաքին ընդ նմա. զոր կարծէին եթէ ի տաճար անդր եմոյծ Պաւղոս: Շարժեցաւ քաղաքն ամենայն, և կուտեցաւ ժողովուրդն. և առեալ զՊաւղոս ձգէին արտաքոյ տաճարին, և վաղվաղակի փակեցան դրունքն, և խնդրէին զնա սպանանել: Եհաս զրոյց (լուր) ի հազարապետ գնդին եթէ խռովեալ է ամենայն Երուսաղէմ. որոյ անդէն առեալ զօրականս և հարիւրապետս՝ դիմեաց ի վերայ նոցա. և նոցա տեսեալ զհազարապետն և զզօրականսն՝ դադարեցին ի հարկանելոյ զՊաւղոս: Յայնժամ մերձեցեալ հազարապետն կալաւ զնա և հրամայեաց կապել կրկին շղթայիւք և հարցանէր թէ ո իցէ և զինչ իցէ արարեալ: Այլք այլ ինչ աղաղակէին զնմանէ յամբոխին. իբրև ոչ կարաց գիտել զստոյգն վասն ամբոխին, հրամայեաց տանել զնա ի բանակն. և իբրև եհաս յաստիճանսն (սանդուխ), դէպ եղև բառ-

նալ բերել զնա ՚ի զօրականացն վասն բռնութեան ամբոխին. քանզի գնայ եր-թայր բազմութիւն ժողովրդեանն և ասէ-ին. բարձ զդա: Մինչդեռ մտանելոց էր Պաւղոս ի բանակն, ասէ ցհազարապետ-ն. Եթէ արժան իցէ ինձ խօսել ընդ քեզ. և նա ասէ. Յունարէն գիտես. մի արդեօք դու իցես Եգիպտացին որ յա-ռաջ քան զայս աւուրս ապստամբեցու-ցեր և հաներ յանապատ չորս հազարս, արս սիկարեանս (զինեալ սպաննելու համար): Եւ ասէ Պաւղոս. Ես եմ՝ այր Հրեայ ի Տարսոնէ Կիլիկեցւոց. ոչ ան-նուն (ան որ երևելի չէ) քաղաքի քա-ղաքացի. աղաչեմ զքեզ հրամայեա ինձ խօսել առ ժողովուրդդ. և ի հրամայելն նորա՝ Պաւղոս կացեալ ի վերայ աստի-ճանացն՝ շարժեաց զձեռն ժողովրդեանն. Իբրև բազում լռութիւն լինէր, սկսաւ բարբառել Հեբրայեցւոց բարբառովն, և ասէ. Արք եղբարք և հարք, լուարուք ինձ այժմ առ ձեզ պատասխանատուու-թեանս (ինքզինք արդարացնելը): Իբրև լուան եթէ Հեբրայեցւոց լեզուաւն բար-բառեցաւ նոցա, առաւել ևս դադարեցին

ի լռութիւն. և ասէ. Ես եմ այր Հրէայ ծնեալ ի Տարսոնի Կիլիկեցւոց, սնեալ ի քաղաքիս յայսմիկ առ ոտս Գամաղիէլի, խրատեալ ըստ ճշմարտութեան հայրենի օրինաց. նախանձայոյզ (նախանձոտ) էի Աստուծոյ որպէս ամենեքին դուք այսօր: Եւ եղև ինձ ի գնալն և ի մերձենալ ի Դամասկոս՝ զմիջօրէօքն (կէս օրուան դէմ) յանկարծակի յերկնից փայլատակեալ (մէկէն փայլիլ) լոյս զինև. և անկայ յերկիր, և լուայ բարբառ, բայց որ ընդ իս էին՝ զլոյսն տեսանէին, այլ զձայնն ոչ լսէին որ խօսէր ընդ իս: Իբրև ոչ տեսանէի ի փառաց լուսոյն այնորիկ, զձեռանէ ձգեալ ի նոցանէ որ ընդ իս էին՝ մտի ի Դամասկոս: Անանիա ոմն այր երկիւղած, վկայեալ յամենայն բնակչաց որ ի Դամասկոս Հրէայքն էին՝ եկն եկաց առ իս և ասէ. Աստուած հարցն մերոց յառաջագոյն ընտրեաց զքեզ զի եղիցիս վկայ նորա առ ամենայն մարդիկ որոց տեսեր եւ լսեր (տեսածներուդ եւ լսածներուդ): Եւ ունկն դնէին նմա մինչև ցայս բան. ապա բարձին զձայնս (պոռացին) իւր-

կանց և տանն. Բայց յերկրէ զայգեփի-
ւոց զի չէ պարտ այգեպանութեան կեալ, և յազգաղանելոյն նոցա և ընկենուլ զնման-
դերձս և զփուշին ցանել յանդն՝ հրաման-
կաց հազարապետին մուծանել զնա ի բանակին. ասէր՝ զանձն հարցանել զնա
զի գիտասցէ վասն որոյ յանցման այն-
պիսի պատուհասին զնմանէ: Եւ իբրև պրկեցին (կապել) զնա փոկովք (խայիւ)
ասէ Պաւղոս ցհարիւրապետն որ ի վե-
րայ կայր. ԵԹէ զայր Հռովմայեցի և անպարտ (անմեղ) պարտ իցէ ձեզ գան
հարկանել. Իբրև լուաւ հարիւրապետն, մատուցեալ առ հազարապետն պատմեաց
և ասէ. Զինչ կամիս առնել քանզի այրս այս Հռովմայեցի է: Եւ մատուցեալ հա-
զարապետն ասէ ցնա. Ասա դու ցիս, Հռովմայեցի ես. և նա ասէ. Այո. պա-
տասխանի ետ հազարապետն. Ես բազում գլխոց զզինուորութիւնս զայս ստացայ.
ասէ Պաւղոս. Ես ծնեալ իսկ ի դմին եմ: Եւ վաղվաղակի ի բաց կացին ի նմանէ
որ հարկանելոցն էին զնա. և հազարապե-
տեան իսկ երկեաւ, իբրև գիտաց ԵԹէ Հռովմայեցի է, և զի կապեալն եւս էր

զնա։ Եւ ի վաղիւ անդր կամէր գիտել զճշմարիտն Թէ զինչ չարախօսութիւն իցէ Հրէիցն. արձակեաց զնա և հրամայեաց կոչել զքահանայապետսն և զամենայն ատեանն. և իջուցեալ զՊաւղոս կացոյց ի մէջ նոցա։

Գործ Գլ. ԻԳ.

Հայեցեալ Պաւղոսի յատեանն ասէ. Արք եղբարք, ես ամենայն ուղիղ մտօք գնացեալ եմ առաջի Աստուծոյ մինչև ցայսօր։ Եւ քահանայապետն Անանիա հրամայեաց այսպատուրացն հարկանել զբերանն նորա, յայնժամ Պաւղոս ասէ ցնա. Հարկանելոց է զքեզ Աստուած, որմ բռեալ. և դու նստիս դատել զիս ըստ օրինաց, և առանց օրինաց հրամայես զիս հարկանել։ Որ շուրջն կային (բոլորիքը կայնողները) ասեն. Զքահանայապետն Աստուծոյ հայհոյես. և ասէ Պաւղոս. Ոչ գիտէի, եղբարք, եԹէ իցէ քահանայապետ։ Իբրև գիտաց Պաւղոս եԹէ մի կողմն (կուսակցութիւն) Սադուկեցւոց է և միւսն Փարիսեցւոց, աղաղակէր ի մէջ ատենին. Արք եղբարք, ես Փարիսեցի եմ, որդի Փարիսեցւոյ. վասն յուսոյ և յարուԹեան

մեռելոց եւ ատամբք դատիմ: Եւ զայս իբրեւ ասաց, եղեն հերձուածք Փարիսեցւոցն եւ Սադուկեցւոց. եւ պառակտեցաւ (Երկպառակեցին) բազմութիւնն. եւ եղեւ աղաղակ մեծ. յառն կացին ոմանք ի դպրաց անտի ի կողմանէ Փարիսեցւոց, հակառակէին եւ ասէին. Ոչինչ չարութիւն գտանեմք յառնս յայսմիկ: Եւ ի բազմանալ ամբոխին՝ երկուցեալ հազարապետն Թէ զուցէ ճեղքիցի (կտոր կտոր լինել) Պաւղոս ի նոցանէ՝ հրամայեաց զօրականին(զինուորներ) իջանել յափշտակել զնա ի միջոյ նոցա եւ ածել ի բանակն:

Իբրեւ այգ եղեւ, արարեալ ժողով Հրէիցն նզովեցին զանձինս (երդում ընել) ոչ ուտել եւ ոչ ըմպել մինչեւ սպանցեն զՊաւղոս. եւ էին աւելի քան զքառասուն որոց զայս ընդ միմեանս երդմունս արարեալ էր: Մատեան առ քահանայապետն եւ երիցունս եւ ասեն. Նզովիւք նզովեցաք զանձինս ոչինչ ճաշակել մինչեւ սպանցուք զՊաւղոս. Բայց դուք զգացուցէք (իմացնել) հազարապետին հանդերձ ատենիւ (ատեանին մարդիկը) զի իջուսցէ զնա առ ձեզ, որպէս Թէ կամիցիք ճշմարտագոյնս

ինչ գիտել զնմանէ. և մեք յառաջ քան զմտօքն նորա պատրաստ եմք ի սպանանել զնա։ Եւ լուեալ քեռորդւոյն Պաւղոսի զգուշաւորութիւնն՝ եկն եմուտ ի բանակ անդր, պատմեաց Պաւղոսի։ Եւ կոչեցեալ Պաւղոսի առ ինք զմի ի հարիւրապետաց անտի՝ ասէ. Զպատանիս զայս տար առ հազարապետն, զի ունի ինչ պատմել նմա։ Եւ նորա առեալ զնա տարաւ առ հազարապետն և ասէ. Կապեալն Պաւղոս կոչեաց զիս և աղաչեաց զպատանիս զայս ածել առ քեզ. ունի ինչ խօսել ընդ քեզ։ Առեալ զձեռանէ նորա հազարապետին՝ գնաց մեկուսի (մէկդի). հարցանէր թէ Զինչ ունիս խօսել ընդ իս, և նա ասէ. Հրէայք միաբանեցին աղաչել զքեզ, զի ի վաղիւ ըզ Պաւղոս իջուցես յատեան, իբրև թէ կամիցին ինչ ճշմարտագոյնս հարցանել վասն նորա. արդ՝ դու մի անսայցես (մտիկ ընել) նոցա. քանզի դարան գործեալ (գաղտնի պահուըտիլ վնասելու համար) է նմա ի նոցանէ արանց աւելի քան զքառասուն, որ նզովեցին զանձինս ոչ ուտել և ոչ ըմպել մինչև սպան-

ցեն զնա . արդ՝ պատրաստ են, և սպասեն քում հրամանի ։ Այս հազարապետն արձակեաց զպատանին՝ պատուէր տուեալ մի ումեք ասել թէ զայս զգացուցեր ինձ ։ Եւ կոչեաց երկուս ի հարիւրապետացն և ասէ . Պատրաստեցէք զօրականս երկերիւր, որպէս զի երթիցեն ի Կեսարիա, և հեծեալս եօթանասուն և տիգաւորս երկերիւր, և գրաստ (Նէխւառ, կրող անասուն) պատրաստեսջիք՝ որպէս զի հեծուցեալ զՊաւղոս ապրեցուսցեն առ Փելիքս դատաւոր ։ Գրեաց թուղթ որ ունէր օրինակ զայս ։ «Կղաւդիոս Լիւսիաս առ քաջ (կարող) դատաւորդ Փելիքս՝ ողջոյն ։ Զայր զայս կալեալ ի Հրէից և մերձ ի սպանանել ի նոցանէ՝ հասեալ ի վերայ զօրականաւ ապրեցուցի (ազատել), իմացեալ թէ Հռոմայեցի է ։ Կամեցայ գիտել զվնաս (յանցանք) վասն որոյ ամբաստանէին զդմանէ, իջուցի զդա յատեան նոցա, զոր գտի ամբաստանեալ վասն խնդրոյ իւրեանց օրինաց . և ոչինչ արժանի մահու կամ կապանաց (բանտարկութիւն) ունէր վնաս ։ Իբրև ազդ եղև նենգութեան յայլոց լինե-

յոյ ի Նոցանէ. յղեցի առ քեզ՝ հրաման տուեալ և չարախօսացն (ամբաստանող) խօսել զնմանէ առաջի քո. ողջ լեր:
Եւ զօրականացն ըստ հրամանի նորա առեալ զՊաւղոս՝ ածին գիշերայն (գիշեր տեն) յԱնտիպատրիս, և ի վաղիւ անդր արձակեալ զհեծեալս ընդ նմա երթալ՝ դարձան ի բանակն: Նոքա մտին ի Կեսարիա, և տուեալ զդատաւորն զԹուղթն՝ առաջի կացուցին նորա զՊաւղոս: Իբրև ընթերցաւ, եհարց թէ յորմէ նահանգէ (երկիր մը որ տէրութեան մը մասն է) իցէ. և տեղեկեալ եթէ ի Կիլիկեայ է՝ Լուայց քեզ, ասէ, յորժամ և չարախօսքն քո եկեսցեն. և հրամայեաց յապարանս Հերովդի պահել զնա:
Յետ հինգ աւուր էջ քահանայապետն Անանիա համանգերձ ծերակուտամբք և ճարտասանաւ Տերտուղեաւ անուամբ, որք և զգացուցին դատաւորին վասն Պաւղոսի: Եւ ի կոչելն զնա՝ սկսաւ Տերտիղոս ամբաստան լինել և ասել. «Բազում խաղաղութեան վայելել է ի քէն և իրաց ուղղութեան ազգիս այսորիկ քով խնամով, ամենայնիւ և ամենայն ուրեք

շնորհակալ եմք, քաջդ Փելիքս, ամենայն գոհութեամբ (շնորհակալութիւն)։ Բայց զի մի աւելի ևս աշխատ արարից զքեզ, աղաչեմ լսել մեզ կարճ ի կարճոյ (համառօտիւ) քոյին հեզութեամբդ։ Քանզի գտաք զայրս զայս ապականիչս և խռովիչս ամենայն Հրէից որք են ընդ տիեզերս, և առաջնորդ Նազովրեցւոց հերձուածոյն. որ և զտաճարն իսկ կամեցաւ պղծել. զոր և կալաք և ըստ մերոց օրինաց դատել (դատի տանել) կամեցաք։ Եկեալ Լիւսիաս հազարապետ մեծաւ բռնութեամբ ի ձեռաց մերոց եհան (առաւ). հրամայեաց և չարախօսացն նորա գալ առ քեզ. դու իսկ բաւական (կարող) լինիցիս, վերայն դատել, ամենայնի հասու լինել (հասկնալ) զորոց մեքս ամբաստանեմք զդմանէ »։ Միաբանեցին և Հրէայքն, ասեն. Այդ այդպէս է։ Պատասխանի ետ Պաւղոս յակնարկել նմա դատաւորին խօսել. «Ի բազում ամաց լինել քեզ դատաւոր ազգիս այսորիկ գիտեմ յօժարութեամբ վասն իմոց իրաց պատասխանի առնեմ (ինքզինքս արդարացնել)։ Քանզի կարող ես գիտել զի

ոչինչ աւելի է իմ քան զաւուրս երկո-տասան յորմէ հետէ ելի յԵրուսաղէմ. և ոչ ի տաճարի անդ գտին զիս ընդ ու-մեք խօսեցեալ, և կամ ժողովս արա-րեալ բազմաց, ոչ ի ժողովուրդս և ոչ ի քաղաքի, և ոչ յանդիմանել առնել (ա-պացուցանել) կարեն քեզ վասն որոյ այժմ չարախօսեն զինէն»: Եւ յապա-ղեաց (ուրիշ օրուան ձգել) զնոսա Փե-լիքս, զի ստուգագոյնս գիտէր վասն ճա-նապարհին. ասէ. Յորժամ Լիւսիաս հա-զարապետ իջցէ այսր, տեղեկացայց վասն ձեր: Հրամայեաց հարիւրապետին պահել զնա, և ունել յանդիմանի (խստութիւն չընել), և մի զոք յիւրոց անտի արգելուլ ի պաշտելոյ (ծառա-յութիւն ընել) զնա: Յետ աւուրց ինչ եկն Փելիքս հանդերձ Դրուսիղաւ կնաւ իւրով որ էր Հրեայ. կոչեաց զՊաւղոս, և ի խօսել նորա վասն արդարութեան և ժուժկալութեան (բարեխառնութեան ա-ռաքինութիւն) և հանդերձելոյ դատաս-տանին՝ զահի հարեալ Փելիքս ետ պա-տասխանի. Դու առ այժմ (հիմակու հիմա) երթ. և յորժամ ժամ լիցի (պա-

ձեռնութիւն ըլլայ)․ կոչեցից զքեզ։ Միանգամայն և ակն ունէր (կը յուսար) թէ տացի ինչ նմա ի Պաւղոսէ. վասն որոյ ստէպ կոչեցեալ զնա՝ խօսէր ընդ նմա։ Եւ ի կատարել երկուց ամաց՝ եկն փոխանակ Փելիքսի Փեստոս Պորկիոս. Իսկ կամեցեալ շնորհս առնել (աչքը մտնել) Հրէիցն Փելիքս, եթող զՊաւղոս կապեալ։

Փեստոս իբրև եհաս յիշխանութիւնն, յետ երից աւուրց ել յԵրուսաղէմ ի Կեսարեայ. և զգացուցին նմա քահանայապետքն և գլխաւորք Հրէիցն զՊաւղոսէ, և աղաչէին խնդրել շնորհս ի նմանէ զի կոչեսցէ զնա յԵրուսաղէմ՝ դարան գործեալ սպանանել զնա ի ճանապարհի։ Իսկ Փեստոս արար պատասխանի պահել զնա ի Կեսարիա. Թէ՝ ինքն իսկ ընդ հուպ (քիչ ատենէն) անդր երթալոց է։ Եւ որ ի ձէնջ կարողք իցեն, առէ, ընդ իս իջցեն. և եթէ իցէ ինչ յառնն վնաս (յանցանք), ամբաստան լիցին զնմանէ։ Եւ լեալ անդ աւուրս ոչ աւելի քան զութ կամ զտասն՝ եկն էջ ի Կեսարիա. և ի վաղիւ անդր նստեալ

յատենի, հրամայեաց ածել զՊաւղոս։ Եւ իբրև եկն, կային շուրջ զնովաւ որ յԵրուսաղեմէ իջեալ էին Հրեայք (¹). բազում և ծանր վնասս դնէին (կ'ամբաստանէին) զոր ոչ կարէին ցուցանել. բանզի տանէր պատասխանի Պաւղոս թէ ոչ յօրէնս Հրէից և ոչ ի տաճարն և ոչ ի կայսր մեղանչեր (յանցաւոր) եմ։ Բայց Փեստոս կամեցեալ Հրէիցն շնորհս առնել՝ պատասխանի ետ Պաւղոսի և ասէ. Կամիս յԵրուսաղէմ ելանել և անդ վասն դոցին իրաց դատել առաջի իմ։ Եւ ասէ Պաւղոս. Յատենի կայսեր հասեալ կամ ուր պարտ է ինձ դատել, Հրէից չեմ ինչ մեղանչեր, որպէս և դու իսկ քաջ գիտես։ Ապա թէ մեղանչեր իցեմ և արժանի մահու ինչ գործեցի, ոչ զանգիտեմ ի մեռանելոյ. իսկ եթէ ոչինչ իցէ զորոց սոքա ամբաստան լինին զինէն, ոչոք կարէ զիս դոցա շնորհել (ձեռք տալ). ի կայսր բողոքեմ։ Յայնժամ Փեստոս խօսեցեալ ընդ խորհրդականսն՝ արար պատասխանի. Ի կայսր բողոքեցեր, առ կայսր երթիցես։

(¹) Տես Գէրակ. Թիւ 166 5º։

Իբրև անցին աւուրք ինչ, Ագրիպպաս արքայ և Բերենիկէ եկին ի Կեսարիա յողջոյն (բարեմաղթութեան) Փեստոսի. և իբրև աւուրս բազումս հանէին (անցնել) անդր, Փեստոս զեկոյց (իմացնել) արքային զՊաւղոսէ և ասէ. Այր մի է աստ մնացեալ կապեալ ի Փելիքսէ. վասն որոյ, իբրև չոքայ յԵրուսաղէմ, զգացուցին ինձ քահանայապետքն և ծերքն Հրէիցն. խնդրէին յինէն առնել նմա պատուհաս. որոց ետու պատասխանի եթէ չէ օրէն Հռովմայեցւոց շնորհել ումեք զոք. մինչ չև ամբաստանեալն յանդիման ունիցի զդատախազսն (ամբաստանող) և տեղի պատասխանւոյ առնուցու (ինքզինքը արդարացնելու առթնութիւն ունենայ) վասն ամբաստանութեանն: Եւ իբրև եկին աստ, ոչինչ յապաղեցի, այլ ի վաղիւ նստեալ յատենի՝ հրամայեցի ածել զայրն: Վասն որոյ մատուցեալ ամբաստանօղքն և ոչ մի ինչ վնաս չարութեան ի մէջ բերէին (ցուցնել) զորոց ես կարծէի. բայց խնդիրս ինչ վասն իւրեանց պաշտաման ունէին ընդ նմա, և վասն Յիսուսի ուրուք մեռելոյ զորմէ ասէր

Պաւղոս թէ կենդանի է ։ Իբրև յաճախաւո-
մբի (հատ մը չկրցայ գտնել) վասն այն-
պիսի իրաց քննութեան, ասեմ թէ կամի-
ցի երթալ յԵրուսաղէմ և անդ դատել
վասն նոցին իրաց ։ Բայց ի Պաւղոսէ բո-
ղոքելն զի պահեսցի ի քաջի ատեանն (կայ-
սեր) յանդիմանութիւն՝ հրամայեցի պահել
զնա մինչև տալ տանել առ կայսր ։ Ագ-
րիպպաս ցՓեստոս ասէ. Կամիմ և ես
լսել առնն. և նա ասէ. Վաղիւ լուիցես ։
Եւ ի վաղիւ անդր իբրև եկն Ագրիպպաս
և Բերենիկէ բազում երևելի ապարօք
(փառաւորութիւն) և մտին յատեանն
հանդերձ հազարապետօքն և արամբք պա-
տուականօք (պատուաւոր) քաղաքին, և
հրամայեալ Փեստոսի՝ ածին զՊաւղոս ։
Եւ ասէ Փեստոս. Արքայ Ագրիպպա և
ամենայն արք որք ընդ մեզ էք, տեսանէք
զսա. վասն սորա ամենայն ժողովք Հրէից
ամբաստան եղեն ինձ յԵրուսաղէմ և աստ.
աղաղակէին թէ ոչ է պարտ դմա կեալ ։
Բայց ես ի վերայ հասի (տեղեկացայ)
թէ ոչինչ է դորա արժանի մահու գոր-
ծեալ. և դորա ինքնին բողոք կալեալ առ
բաւ արարեալ՝ խորհեցայ յղել. վասն որոյ

ստուգութեամբ ինչ գրել տեառն իմում ոչ ունիմ. վասն այնորիկ ածի զդա առաջի ձեր և մանաւանդ առաջի քո, արքայ Ագրիպպա, որպէս զի վերստին քննեալ մարթացից ինչ գրել. քանզի անպատեհ թուի ինձ առաքել կապեալ մի, և ոչինչ զնորա զնմանէ նշանակել (ծանուցնել)։

Եւ Ագրիպպաս ասէ ցՊաւղոս. Հրամանյեալ է քեզ վասն քո խօսել։ Յայնժամ Պաւղոսի ձգեալ զձեռն առնէր պատասխանի. «Վասն ամենայն ամբաստանութեան Հրէից զինէն, արքայ Ագրիպպա, համարիմ զանձն երանելի, զի քո առաջի այսօր տալոց եմ պատասխանի։ Մանաւանդ զի գիտակ ես իսկ ամենայն կրօնից և խնդրոց Հրէից. վասն որոյ աղաչեմ երկայնմտութեամբ (Ներողամտութիւն) լսել ինձ։ Քանզի զկենաց իմոց որ ի մանկութենէ՝ անցեալ են ամենայն Հրէայք յառաջագոյն գիտեն ի վաղուց հետէ (շատոնց), եթէ կամիցին վկայել, զի ըստ ճշմարտագոյն կրօնից օրինացն մերոց կեցեալ եմ Փարիսեցի։ Եւ իսկ ինքնին պատշաճ համարէի զրուցել ինչ հակառակ անուանն Յիսուսի Նազովրեցւոյ

գործել. զրադումն եւ բանտարգել առ-նէր, և զսպանմանցն նոցա բերէր համար (թիւ). բազում անգամ պատժեալ զնոսա բանադատէր հայհոյել. առնուլ եւ մեր-կալ (կաստաղել) ի վերայ նոցա՝ հալա-ծէր մինչև յարտաքին քաղաքս։ Գնացեալ ի Դամասկոս իշխանութեամբ և հրաման-նօք քահանայապետացն՝ զմիջաւուրբն (կէս օրուան ատենը) ի ճանապարհի տեսի, արքայ, յերկնից առաւել քան ըզ լուսաւորութիւն արեգական ծագեալ (ե-րեւնալ) զինեւ լոյս, և զնոքօք որ ընդ իս երթային. և յամենեցուն մեր անկանել յերկիր՝ լուայ ձայն որ ասէր ցիս Եբրա-յեցւոց բարբառոյն. Սաւուղ, Սաւուղ, զի՞ հալածես զիս. խիստ է քեզ ընդդէմ խթանի աքացել (կից զարնել)։ Ասէ՛, արքայ Ագրիպպա, ոչ եղէ անհնազանդ (ան-հնազանդ) երկնաւոր տեսլեանն։ » Նորա զայս պատասխանի տուեալ՝ Փեստոս ի ձայն մեծ ասէ. Մոլիս (խելքդ կորսնցու-ցած ես), Պաւղէ. բազում դպրութիւնք (ուսմունք) զքեզ ի մոլութիւն (խենդու-թիւն) դարձուցանեն։ Իսկ Պաւղոս ասէ Ոչ մոլիմ, քաջդ Փեստոս, այլ զգաստու-

Թեան (խնկացուփին) և զճշմարտութեան բանս բարբառիմ։ Դիտակ իսկ է այսորիկ արքայ ընդ որում և համարձակեալս խօսիմ. բանզի ծածկել ի բէն ինչ ի սոցանէ յառնեում յանձն (չեմ ուզեր). զի ոչ ԵԹէ յանկեան ուրեք գործեալ իցէ այս հաւատամս, արքայ Ագրիպպա, մարգարէից. գիտեմ զի հաւատաս։ Եւ ասէ Ագրիպպաս ցՊաւղոս. Փոքու իմն (Մերձ մնաց որ) հաւանեցուցանես զիս լինել քրիստոնեայ։ Յառն ևկաց արքայն և դատաւորն և Բերինիկէ և որ ընդ նոսայն նստէին. և իբրև գնային, խօսէին ընդ միմեանս և ասէին ԹԷ Այսինչ արժանի մահու կամ կապանաց գործէ այրս այս։ Իսկ Ագրիպպաս ցՓեստոս ասէ. Արձակել մարԹ էր զայրս զայս, եԹէ ոչ էր բողոքեալ ի կայսր։

Իբրև հրամայեցաւ մեզ նաւել յԻտալիա, տային զՊաւղոս և զայլս ոմանս կապեալս ցհարիւրապետ մի որում անուն էր Յուլիոս, սեբաստեան գնդին։ Եւ ելեալ ի նաւ մի ադրամիտտացի որ երԹալոց էր ի կողմանս Ասիացւոց՝ գնացաք. էր ընդ մեզ և Արիստարքոս մակե-

դոն Թեսաղոնիկեցի ։ Եւ ի վաղիւ անդր իջաք ի Սիդոնէ, և մարդասիրութիւն ցուցեալ Յուլեայ առ Պաւղոս՝ հրամայեաց առ բարեկամսն երթալ և դարման գտանել ։ Եւ անտի ելեալ խոնարհագոյն նաւեցաք ի Կիպրոս վասն հողմոյն ընդդէմ լինելոյ ։ Յայնժամ ընդ մէջ (Երկու բանի մէջ տեղէն) ծովուն Կիւլիկեայ և Պամփիլեայ նաւեալ՝ իջաք ի Միւռայ Լիկիացւոց. և անդ գտեալ հարիւրապետին նաւ մի աղեքսանդրացի որ երթայր յԻտալիա՝ եմոյծ զմեզ անդր ։ Եւ ի բազում աւուրս ծանրանաւեալք՝ հազիւ (դժուարաւ) հասաք առ Կնիդաւ. և ի չԹողացուցանելոյ մեզ հողմոյն՝ նաւեցաք խոնարհագոյն (ցէպ ի վար) ի Կրետէ առ Սաղմոնեաւ ։ Հազիւ անցեալ առ նովաւ՝ եկաք ի տեղի ինչ որ կոչէր գեղեցիկ նաւահանգիստ, յոր հուպ (մօտ) էր քաղաքն Ղասեայ ։ Եւ իբրև բազում ժամանակք անցանէին՝ և սխալ եւս լինէր նաւելոյն՝ և վասն այն ինչ եւ պահոցն (ծոմի ժամանակ) անցանելոյ, աղայր խրատ Պաւղոս և ասէ ցնոսա. Արք, տեսանեմ զի Թշնամանօք (նեղութիւն) և բազում վնասու ոչ միայն բեռինց և նա-

ւիդ այլ և անձանց մերոց լինելոց է նա-
ւարկութիւնս: Իսկ հարիւրապետն նաւա-
պետին և նաւավարին առաւել անսայր
քան բանիցն Պաւղոսի: Իբրև դժպատեհ
(անյարմար) իմն Թուէր նաւահանգիստն
առ ի ձմերել (ձմեռն անցնել), բազումք
խորհեցան (որոշում ըրին) գնալ անտի.
Թերևս կարասցեն հասանել ի Փիւնիկէ
ձմերել ի նաւահանգստին Կրետացւոց որ
հայէր ընդ հարաւակողմն: Եւ ի շնչել
հարաւոյն համարեցան ուր դիտմամբ էին
(իրենց միտքը դրած տեղը) հասանել. և
արկեալ՝ (ճամբայ ելլել) մատ անցանէին
զԿրետէաւ: Եւ ոչ յետ բազում ժամուց
անկաւ զնովաւ (բռնուեցան) հողմ ու-
ռուցիկ որ կոչի Եւրակիւղոն. ընդ յափշ-
տակել նաւին և ի չհանդուրժել (չդիմա-
նալ) ընդդէմ հողմոյն՝ Թոյլ տուեալ եր-
Թայաք և գայաք: Ի կղզի ինչ դիմեալ որ
կոչէր Կղաւդեայ՝ հազիւ կարացաք ըմբռ-
նել զմակոյկն. զոր առեալ յօգնականու-
Թիւն՝ կապէին ընդ նաւն. երկուցեալ Թէ
գուցէ ի յորձանուտն անկանիցին. իջու-
ցեալ զառագաստն՝ այնպէս երԹային և
գային: Եւ ի սաստկագոյն վշտանալոյն

մերոյ՝ ի վաղիւ. անդր զկարասին ընկե-
ցին առնէին (նետել) և յերիր աւուր
(Երրորդ օրը) ընդ իւրեանց (իրենց ձեռ-
քովը) ձեռն զգործիս նաւին ընկեցին:
Իբրև ոչ արև և ոչ աստեղք երևէին ի
բազում աւուրս՝ և ձմեռն ոչ սակաւ կայր
ի վերայ (վրայ հասած էր), ապա բա-
նայր ամենայն յոյս փրկութեան մերոյ:
Եւ զի բազում աւուրս նօթի էին, յայնժամ
Պաւղոս կացեալ ի մէջ նոցա ասէ. Պարտ
էր ձեզ, ով արք, անսալ ինձ և ոչ ելա-
նել ի Կրետեայ և շահել զվնասս զայս և
զտխնաս. և արդ խրատեմ զձեզ քաջալերել.
զի վնաս անձին և ոչ միում ի ձէնջ լինի-
ցի բաց ի նաւէդ. բայց ի կղզի ինչ հա-
սանել մեզ անկանել (պիտի իյնանք):
Իբրև չորեքտասաներորդ գիշեր լինէր,
մինչդեռ ծփէաք (տարուբերուիլ) ի Հա-
դրին (Ադրիական) անդընդոջ, ի մէջ գի-
շերին կարծէին նաւաստիքն եթէ հա-
սեալ իցեն յաշխարհ՝ ուրեք. և ընկեցեալ
զգունդն (զնտակ) գտին գիրկս (կուլաճ)
քսան. և սակաւ ինչ գնացեալ՝ դար-
ձեալ ընկեցին և գտին գիրկս հնգետա-
սան: Զահի հարեալ թէ գուցէ ի խիստ

(Խարուտ)ինչ տեղիս անկանիցին՝ յետուստ կողմանէ ընկեցին խարիսխս (Նաւի երկաթ) չորս. բաղձային այգուն լինելոյ: Բայց նաւավարքն խնդրէին փախչել ի նաւէ անտի՝ իջուցեալ զկուրն (Նաւակ) ի ծով անդր պատճառանօք որպէս թէ առաջոյ կողմանէ խարիսխս ձգելոց իցեն: Ասէ Պաւղոս ցհարիւրապետն և զզօրականսն. եթէ ոչ դոքա մնան ի նաւին, դուք ապրել ոչ կարէք. յայնժամ զօրականքն հատին զլարս (չուան) կրին և ի բաց ընկեցին: Եւ մինչդեռ այգն կամէր լինել, աղաչէր Պաւղոս զամենեսեան առնուլ կերակուր. ասէ. Այս չորեքտասաներորդ օր է որում ակն ունիք նօթիս կատարել, և չէ ինչ ճաշակեալ. վասնորոյ աղաչեմ զձեզ ճաշակել կերակուր, զի այն իսկ վասն ձերոյ փրկութեան է. զի ոչ ուրուք ի ձէնջ մազ մի ի գլխոյ կորիցէ: Եւ քաջալերեցան ամենեքին, և առին կերակուր: Եւ էաք ամենայն հոգիք ի նաւին երկերիւր եւթանասուն և վեց: Իբրև յագեցան կերակրովն, թեթևացուցին զնաւն՝ թափեալ (պարպել) զցորեանն ի ծովն: Եւ

իբրև այգ եղև, զերկիրն ոչ ճանաչէին. բայց զգոգ (ծոց) մի նշմարէին Թէ ափն ծովուն իցէ. յոր խորհէին, Թէ հնար ինչ իցէ, զերծուցանել զնաւն: Եւ ըզ խարիսխսն հատեալ ընկեցին ի ծով, Թողացուցին (թող տուին) զխառնելիս (կապ) Թևոցն (ղեկ). և ի բաց առին (քացին) զառագաստն. և եառուն ըստ հողմոյն յափն կոյս (դէպ ծովեզերք) ծովուն: Անկեալ ի տեղի մի երկծով՝ Թիւրեցին զնաւն, և առաջին կողմն նաւին խրեալ անշարժ մնայր, և յետին կողմն բեկէր ի բռնուԹենէն: Եւ զօրականացն խորհուրդ արարեալ զի զկապեալսն սպանցեն և մի որ լողիցէ և փախիցէ, հարիւրապետն, քանզի կամեցաւ ապրեցուցանել զՊաւղոս, արգել զնոսա ի խորհրդոյն. հրամայեաց զի որ կարող իցեն լողել՝ անկանիցին նախ և ի ցամաք ելանիցեն. և զայլսն ապրեցուցեան զոմս ի տախտակս և զոմս յայլ ինչ կամ (գործիք) ի նաւէ անտի. և այսպէս եղև ամենեցուն փրծանել (ազատիլ) յերկիր:

Եւ ապրեալք՝ յանյժամ գիտացաք Թէ Մելիտինէ էր անուն կղզւոյն. բայց

բարբարոսքն չնորհեցին ոչ սակաւ մարդասիրութիւն մեզ. քանզի լուցին խարոյկ և ընկալան զամենեսին զմեզ վասն անձրևին որ առկայէր և վասն ցրտոյն: Եւ ի ժողովել Պաւղոսի խռիւ ինչ բազում և դնել ի վերայ խարուկին՝ իժ մի ի ջերմութենէն ելեալ կալաւ զձեռանէ նորա: Իբրև տեսին բարբարոսքն կախեալ զգազանն զձեռանէ նորա, ասէին ցմիմեանս. Ուրեմն սպանող է այրս այս, որ Թէպէտև ապրեցաւ ի ծովէն, իրաւունքն չթողուն կեալ: Եւ նորա Թաթափեալ զգազանն ի հուրն՝ եղև նմա չար և ոչինչ. և նորա ակն ունէին նմա այտնելոյ կամ անկանելոյ և յանկարծակի մեռանելոյ. Իբրև շատ (բաւական) ակն կալեալ՝ և տեսանէին Թէ ոչինչ վնաս եղև նմա, դարձեալ դարձուցեալ զբանն՝ ասէին Թէ աստուած ոմն է: Եւ շուրջ զանեղեաւն գայնուհիկ էին գեղք գլխաւորի կղզւոյն որում անուն էր Պոպղիոս, որ առ զմեզ յերաշխի (օթութիւն բնել) զերիս աւուրս և սիրով ընկալաւ: Եւ եղև հօրն Պոպղեայ ի ջերմն և յախտ Թանչից (արիւն երթալը) հիւանդանալ

դնել (պատկել). առ որ մտեալ Պաւղոս և կացեալ յաղօթս՝ եդ զձեռն և բժշկեաց զնա: Եւ իբրև այս եղև, այլ հիւանդք որ էին ի կղզւոջն՝ գային և բժշկէին. որք և բազում պատուովք պատուեցին զմեզ. և իբրև գնացաք, ետուն որ ինչ պէտք էին: Եւ յետ երից ամսոց ելաք ի նաւ մի աղեքսանդրացի որ ձմերեալ էր ի կղզւոջն. և իջեալ ի Սիրակուսա՝ եղաք աւուրս երիս. ուստի գնացեալ հասաք ի Հռեգիոն. և յետ աւուր միոյ ի շնչել հարաւոյն՝ երկեօրեայք եկաք ի Պուտիողոս, ուր և գտաք եղբարս. աղաչեցեալք ի նոցանէ լինել աւուրս եւԹն՝ և այսպէս եկաք ի Հռոմ: Եւ անտի լուեալ եղբարց զմէնջ ելին ընդ առաջ մեր. զոր տեսեալ Պաւղոսի՝ գոհացաւ զԱստուծոյ և քաջալերեցաւ: Եւ իբրև մտաք ի Հռոմ, հրամայեցաւ Պաւղոսի լինել առանձինն հանդերձ զինուորաւն, պահապանաւ իւրով: Եւ եղև յետ երից աւուրց կոչել նմա զՀրէիցն զգլխաւորս. և իբրև եկին. ասէ ցնոսա. Ես, արք եղբարք, ոչ ինչ հակառակ գործեալ ժողովրդեանն կամ կրօնիցն հայրենեաց,

կարգեալ յԵրուսաղէմ՝ մատնեցայ ի ձեռս Հռովմայեցւոց. որք, իբրև զա-տեցան զիս, կամեցան արձակել վասն և ոչ մի ինչ վնաս մահու գտանելոյ յիս: Ի հակառակել Հրէիցն՝ հարկ եղև բողո-քել ի կայսր, իբր ոչ եթէ զազգէն իմ-մէ ունէի ինչ չարախօսել: Վասն այսր պատճառանաց աղաչեցի զձեզ տեսանել և խօսել, քանզի վասն յուսոյն Իսրա-յէլի կամ ի շղթայս յայսմիկ: Եւ նոքա ասեն ցնա. Մեք ոչ թուղթս ինչ վասն քո ընկալաք ի Հրէաստանէ, և ոչ եկեալ ոք յեղբարց պատմեաց կամ խօսեցաւ ինչ վասն քո չարութիւն. բայց աղա-չեմք ի քէն լսել զի զինչ խորհիցիս. զի վասն հերձուածոյդ այդորիկ յայտ իսկ է մեզ զի ամենայն ուրեք հակա-ռակութիւն կրէ:

Ժամ եդեալ նմա օր մի (օր մը որո-շել՝) եկին ի վանսն (բնակարանն) առ նա բազումք, որոց պատմէր վկայու-թեամբ զարքայութիւն Աստուծոյ, և հաւանեցուցանէր զնոսա (փաստ տալ) վասն Յիսուսի յօրինացն և ի մարգա-րէից յայգուէ մինչև ցերեկոյ: Եւ ոմանք

հաւանէին բանիցն, և կէսքն չհաւատային, և անմիաբանք լեալ միմեանց՝ արձակէին (կը մեկնէին, կ'երթային)։ Եւ եղև Պաւղոս զերկեամ մի (երկու տարի) բովանդակ իւրով վարձու, և ընդունէր զամենեսեան որ մտանէին առ նա։

Գործ Գլ. ԻԳ. ԻԳ. ԻԴ. ԻԶ. ԻԷ. ԻԸ.

ԹԱԳԱՒՈՐՆ Դարեհ արար խրախութիւն (խնճոյք) մեծ, և ժողովեաց զամենայն իշխանս իւր և զընտանիս (իր տունը ծընած ծառայ) իւր և զամենայն մեծամեծս Մարաց, Պարսից և Քաղդեացւոց, և զամենայն նախարարս և զզօրագլուխս և զետեղակալս (կուսակալ) ընդ նոսա ի կողմանցն Հնդկաց մինչև ի կողմանս Եթովպացւոց։ Եւ էին նախարարքն հարիւր քսան և եւթն, և կերան և արբին և յագեցան և ուրախ եղեն։ Եւ յորժամ վախճան եղև, Դարեհ Թագաւոր եմուտ ի սենեակ իւր, և ելեալ ի գահոյս (անկողին) իւր ի քուն եղև։ Յայնժամ երեք պատանիք որ էին սենեկապանք նորա,

և մինչդեռ ի բուն կայր Զաղաւարն, ի ձեռըս ի անձնէկի ապաս կալեալ (սպասաւորել) և պաճ ուռէին (պաճուճանել) նմա, խօսել սկսան ընդ միմեանս և ասեն. Եկայք, իւրաքանչիւր առասցուք բան մի. և որ առասցէ իմաստուն և առաւել զօրաւոր բան գրեսցէ իւր, տացէ նմա Դարեհ Զաղաւար պարգևս մեծամեծըս, և մեծ և 'անուանի երևեսցի քան զամենեսեան, և ծիրանի զգեցուսցէ նմա. և ոսկի ապարօշ (անօթ) արբցէ և կերիցէ, և ի վերայ ոսկեղինաց նստցի և ննջեսցէ, և վարեսցէ (գործածել) երիվարս ոսկեսանձս, և խոյր բեհեզեայ Զաղ կապեսցի նմա, և մանեակ ոսկի ի պարանոցի նորա, և յերկրորդ աթոռն Դարեհի նստցի վասն իմաստութեան իւրոյ, և ազգական Դարեհի անուանեսցի:

Եւ յայնժամ իւրաքանչիւր գրեալ զիւր բան, կնքեցին և եդին առ սնարս (գլխուն դին) Դարեհի արքայի և ասեն. Յորժամ յարիցէ, տացուք ցնա զգիրդ . և ընտրեսցէ (որոշել) Զաղաւարն և երեք մեծամեծ իշխանք Պարսից. և որոյ գտցի բան իմաստնագոյն՝ նմա տացէ զյաղթո-

դնէին պարգևն: Եւ գրեաց առաջինն. ասէ. Ցաղթող և զօրաւոր է քան զամենայն գինի: Եւ գրեաց երկրորդն և ասէ. Ցաղթող և զօրաւոր է քան զամենայն Թագաւոր: Եւ երրորդն գրեաց և ասէ. Ցաղթող և զօրաւոր են քան զամենայն կանայք, և քան զամենայն յաղթէ ճըշմարտութիւն: Եւ յորժամ զարթեաւ Թագաւորն, առեալ զգիրն զոր եդեալ էին, կարդաց. և առաքեալ կոչեաց զամենայն մեծամեծս Պարսից և Մարաց, և զնախարարս և զապարապետս և զտեղակալս և զիշխանս. և նստաւ ի տեղւոջ յայգրելի (բաժանելու եկողներն ընդունելու տեղ), և կարդացին զգիրն առաջի ամենեցուն: Եւ ասէ Թագաւորն. Կոչեցէք այսր զպատանիսն, և նոքա մեկնեսցեն զբանս իւրեանց: Եւ կոչեալ մտին առաջի. և ասեն ցնոսա ամենեքեան. Պատմեցէք մեզ զգրեալսդ: Եւ սկսաւ ասել առաջինն որ ասաց վասն զօրութեան գինւոյ, և ասէ այսպէս. «Ո արք, զիարդ ոչ է զօրաւոր գինի, զի ամենայն մարդիկ որ ըմպեն զնա՝ յիմարեցուցանէ ըզմիտսն, և զԹագաւորաց և զտառապելոց

մի միտս առնէ. նոյնպէս զանասուն և ըզ ծառայի, զմեծատանց և զաղքատաց, և զամենեցուն միտս զարմուցանէ և շրջէ յուրախութիւն: Եւ ոչ երբէք յիշեն ըզ տրտմութիւն և զախտս ինչ, քանզի զամենեցուն սիրտ լնու զուարթութեամբ և մեծութեամբ, և տայ խօսել զմեծա-մեծս: Եւ յորժամ ըմպէ, ոչ յիշէ զարքե-յս և զեղբարս և զթշնամիս. և բազում անգամ հանեալ իջէ սուր, և յորժամ սթափի գինին (գինովութիւնն անցնի), ոչ յիշէ զինչ գործեաց: Ով արք, զիարդ ոչ է զօրաւոր գինի որ զայս ամենայն բռնադատէ գործել: » Եւ ասացեալ զայս ամենայն, լռեաց:

Եւ սկսաւ խօսել երկրորդն որ ասաց վասն զօրութեան Թագաւորի. « Ո արք, ոչ ապաքէն զօրացեալ են մարդիկ որ ունին զծով և զցամաք և զամենայն որ ինչ ի նոսա. իսկ Թագաւոր զօրացեալ տիրէ ամենայն երկրի և մարդկան. և զոր ինչ ասէ և հրամայէ՝ վաղվաղակի առնեն. եթէ հրամայէ պատերազմել ըն-կեր ընդ ընկերի իւրում, ոչ իշխեն ան-ցանել զբանն (խօսքը չլսաւել), և

եԹէ տարբէ զնոսա ի պատերազմ ընդ Թշնամիս, երԹեալ վաղվաղակի գործեն մեքենայս և յերինս և պարիսպս և աշտարակս, ապաստանս և մետանսն, և ըզ հրամանաւ Թագաւորին ոչ կարեն անցանել. և եԹէ յաղԹեսցեն, զամենայն բարուԹիւնս բերեն Թագաւորին: Եւ ոչ միայն զօրականք պատերազմողք, այլ և մշակք որ գործեն զերկիր, յորժամ սերմանեն և հնձեն, զարդիւնս (բէրէ) իրեանց բերեն Թագաւորին. և հարկատուք (հարկ առնող) դարձեալ բռնապատեալ զաշխարհ, հանեն հարկս (հարկ առնել) Թագաւորի: Եւ Թագաւոր միայն զօրացեալ իշխան է ի վերայ ամենայնի. և եԹէ հրամայէ սպանանել, սպանանեն. և եԹէ կեցուցանել՝ կեցուցանեն. և եԹէ շինել՝ շինեն. և եԹէ քակել՝ քակեն. և եԹէ տնկել՝ տնկեն. և ամենայն աշխարհ Թագաւորի զօրուԹեան և հրամանի լսեն (հնազանդիլ). և ինքն արքայ զինչ և կամի՝ գործէ, և ինքն ի հանգստեան կայ. բազմի, ուտէ, ըմպէ և ի քուն մտանէ. և այլք ամենեքեան շուրջ պահեն զնա և հրամանի նորա անսան, և ոչ իշխեն (չեն

համարձակին) քան կամս իւրեանց երթալ ուրեք և կամ գործել, և ոչ իշխեն անցանել զհրամանաւ թագաւորին: Արդ, ո արք, զիարդ ոչ զօրաւոր է թագաւոր, որոյ բան հրամանին իւրոյ այսչափ զօրացեալ իշխէ ի վերայ ամենեցուն: » Եւ զայս ասացեալ լռեաց:

Եւ երրորդն որ ասաց վասն զօրութեան կանանց և վասն ճշմարտութեան, այս է Զօրաբաբէլ, սկսաւ խօսել և ասէ. Ո արք, եթէ մեծ է թագաւոր և կամ այլ բազում մարդիկ. և կամ զօրաւոր է գինի, ո՞ է որ յաղթեալ ունի և տիրէ ի վերայ ամենեցուն: Ո՞չ ապաքէն կանայք. քանզի կանայք են որ ծնանին զթագաւորս. և ամենայն մարդիկ որ տիրեն ծովու և ցամաքի՝ ի նոցանէ ծնան: Կանայք ծնան և սնուցին զմշակս որ տնկեն զայգիս՝ ուստի լինի գինի. և նոքա են՝ որ առնեն զհանդերձս արանց. և նոքօք զարդարին և փառաւորին մարդիկ. և ոչ է հնար առանց նոցա լինել մարդկան: Եւ եթէ ժողովեսցեն զոսկի և զարծաթ և զամենայն բարութիւնս, և տեսանել կին մի գեղեցիկ՝ դարձեալ ի նա և բերանաբաց եղեալ հա-

յին ընդ նաւ. և ամենայն կամօք իւրեանց տիրեն զնա առնուլ քան զոսկի և քան զարծաթ և քան զամենայն բարութիւնս. և Թողեալ (մարդ) զհայր և զմայր իւր որ ծնան և սնուցին զնա, և զաշխարհ իւր. երթայ զհետ կնոջ իւրոյ. և այնուհետև միացեալ ոգեխառնի (մէկ հոգի կ'ըլլայ) ընդ նմա, մինչև ոչ յիշէ զհայր իւր և ոչ զմայր և ոչ զաշխարհ:

Եւ յայսմանէ արժան է ձեզ գիտել թէ տիրեն ի վերայ ձեր կանայք ձեր. զի զամենայն ինչ զոր գործէք և աշխատիք՝ բերէք և տայք ցկանայս ձեր: Եւ առնու այր զսուր իւր գնայ ի ճանապարհս հէնս. և եթէ շահի ինչ կամ աւազակէ և գողանայ, կամ ընդ ծով և ընդ գետս նաւէ և գազանաց պատահէ և ընդ խաւարում գնայ. և յորժամ գողանայ և յափշտակէ և բերէ ամենայն վիշտս անցանէ (կը հանդիպի), գայ բերէ զամենայն վաստակս (աշխատութիւնը) առ կին իւր. քանզի առաւել սիրէ մարդ զկին իւր քան զհայր իւր և զմայր իւր: Եւ բազումք յիմարեցան ի մտաց իւրեանց, և վասն կանանց իւրեանց անկան ի ծառայութիւն. և բա-

զումբ ի կորուստ մատնեցան և մեռան և ապանին, և տխրալեալ անկան ի մեծամեծ մեղս վասն կռանոց: Եւ այժմ ոչ հաւատայք ինձ: Ոչ՞ մեծ Թագաւորդ անձնիշխան (ազատ) է ինքն. և ամենայն որ ի մարդկանէ ոչ իշխէ մերձենալ ի դա: Տեսանէի ես զդուստր հարճին Թագաւորին զի նստէր ընդ աջմէ Թագաւորին, և առեալ զԹագն ի գլխոյ զորա՛ դնէր ի գլուխ իւրում. և ածեալ ապտակ Թագաւորին: Եւ առ այս Թագաւորդ ոչ ցասունոյր, այլ բացեալ զբերան իւր հայէր ընդդէմ նորա. և եԹէ ծիծաղէր, ծիծաղէր ընդդէմ նորա. և եԹէ տրտմէր, Թագաւորդ ողոքէր (սիրտ առնել), մինչև սԹափեցուցէ (տրտմութիւն փարատել) զնա: Արդ, ո արք, զիարդ ոչ են զօրաւոր կանայք որ զայս ամենայն առնեն: »

Եւ յայնժամ Թագաւորն և մեծամեծք նորա սկսան հայել այր ընդ ընկեր իւր: Եւ սկսաւ խօսել Զօրաբաբէլ վասն ճշմարտուԹեան և ասէ. « Ո արք, ոչ ապաքէն զօրաւոր են կանայք. մեծ է երկիր. բարձր են երկինք և երագնԹաց է արեգակն վասն զի ունի արշաւանս (ընթացք) ընդ

կատարեալ խորանն երկնից, և դարձեալ վազվազակի ընթացեալ (ոգին մէջ առաջ երթալ) հասանէ ի տեղի իւր ի միում աւուր: Ոչ ապաքէն մեծ է այն որ զայս ամենայն արար: Արդարև ճշմարտութիւն մեծ և զօրաւոր է քան զամենեսեան, ամենայն երկիր աղաղակին ի ճշմարտութիւն, և երկինք օրհնեն զճշմարտութիւն և ամենայն գործք շարժին և դողան առաջի նորա, և ոչ է ի ճշմարտութեան անիրաւութիւն և ոչ մի: Անիրաւ է գինի, անիրաւ է թագաւոր, անիրաւ են կանայք, անիրաւ են և ամենայն որդիք մարդկան, անիրաւ են և ամենայն գործք նոցա, և ոչ գոյ ի նոսա ճշմարտութիւն, և յանիրաւութեան իւրեանց կորնչին: Իսկ ճշմարտութիւն կայ և մնայ և զօրաւոր է յաւիտեան, և կենդանի է և տիրէ (կը տիրէ) իշխանութիւն նորա յաւիտեանս յաւիտենից. և ոչ գոյ ի նմա ակնառութիւն (երեսպաշտութիւն) և ոչ երբէք փոփոխի, այլ իրաւունս առնէ (արդարութիւն կընէ). և մերժեալ է ի նմանէ անիրաւութիւն և չարութիւն. և ամենայն գործք ճշմարտութեան հաճոյ են ամենե-

ցան. և ոչ գոյ ի գաւառատանի նորա անի-րաւութիւն, քանզի ճշմարտութիւն է զօ-րութիւն Թագաւորաց և իշխանութիւն և մեծութիւն. և է օրհնեալ Տէր Աստուած ճշմարտութեան: » Եւ ասացեալ զայս լռեաց ի խօսելոյն. և ամենայն ժողովուրդն յայնժամ մեծաձայն աղաղակեցին և ասեն. Մեծ է ճշմարտութիւն և յաղթող զօրաւոր:

Ա. Եզր. Գլ. Դ. Դ.

Յամին երրորդի Թագաւորութեան իւ-րոյ արար Արտաշէս կոչունս (խնճոյք) իշխանաց իւրոց և մեծամեծաց Պարսից և Մարաց, և ամենայն իշխանաց նախա-րարացն. և եցոյց նոցա զմեծութիւն Թա-գաւորութեան իւրոյ և զփառս պայծառու-թեանն զաւուրս հարիւր և ութսուն: Եւ յորժամ յանգ եղանէին (վերջանալ) աւուրք հարսանեացն, դարձեալ միւսանգամ հրա-ման ետ կոչել զռամիկն (հասարակ) բա-զարացիս ի գաւիթ տանն արքունի զա-ւուրս եւթն: Եւ էր (տունն) զարդարեալ բեհեզովք (աղնիւ կտաւ) և կերպասովք (մետաքսեղէն) ի խոյակս (գլուխ. վերի ծայրը) ոսկիս և ի ծիրանիս որ կային ի վերայ սեանցն պատուականաց. և ի վե-

բայ խարսխաց (պատուանդան, յատակ) ոսկեղինաց կային գահոյք (Նստարան) բազում ոսկեղէնք և արծաթեղէնք, ընդելուզեալք (բանուածք) մարգարտովք և ակամբք պատուականօք, և գոյնագոյն նկարուք և պատուական հանդերձիւք. և ի վերայ մարգարտեայ գահոյին կային Թանկոյկք (մեծ աման) և ըմպելիք, (գաւաթ) Թագաւորին ոսկեղէնք և արծաթեղէնք որք էին լերից բիւրուց քանքարաց. և գինի յոյժ արքայի ըմպելի: Եւ Աստինէ կին Թագաւորին արար կոչունս կանանց յապարանս Թագաւորին Արտաշիսի:

Եւ յաւուրն եօթներորդի յանձն՝ իւր զուարճացեալ (զուարթանալ գինիէն) լինէր Թագաւորն, և ասէ ցպաշտօնեայս իւր ցներքինիս՝ կոչել զկինն յարքունիս և ցուցանել ամենայն իշխանաց զգեղեցկութիւն նորա զի էր գեղեցիկ յոյժ. և ոչ լուաւ նմա Աստինէ գալ առ նա ընդ ներքինիսն: Եւ տրտմեցաւ Թագաւորն և բարկացաւ յոյժ և ասէ ցսիրելիս իւր զիրսն զոր արար Աստինէ: Արդ, արարէք, ասէ Թագաւորն, այսուհետև օրէնս և իրաւունս: Եւ մատեան առաջի

նորա իշխանք Պարսից և Մարաց որ
էին մերձաւորք և աԹոռակիցք արքային.
և պատմեցին Թէ որպէս օրէն է առնել
ԱմԹինեայ կնոջ Թագաւորին, զի ոչ
արար զհրամանս արքային զոր հրա-
մայեաց նմա ի ձեռն ներքինեացն: Եւ
առէ Ոմիրեա ցարքայ և ցիշխանսն. Ոչ
եԹէ արքային միայն ընդդէմ դարձաւ
ԱմԹինէ տիկնաց տիկին, այլ ամենայն
իշխանաց և կուսակալաց արքային:
Որպէս և ամենայն կանայք լինին ան-
հնազանդ իշխանաց Պարսից և Մարաց,
յորժամ լսեն զարհամարհանս կնոջ Թա-
գաւորիս, համարձակին իշխել անար-
գել զարս իւրեանց: Արդ, եԹէ կամք
իցեն և հաճոյ Թուեսցի արքային, մի
մտցէ նա առ արքայ. և զԹագուհուԹիւն
նորա տացէ կնոջ որ լաւ ես իցէ քան
զնա: Եւ լուիցեն զօրէնս զոր հրամայես
ի ԹագաւորուԹեանդ քում, և պատուես-
ցեն կանայք զարս իւրեանց պատուով
մեծաւ յաղքատաց մինչև ի մեծամեծս:
Եւ հաճոյ Թուեցաւ բանն արքային և ա-
մենայն իշխանաց նորա, և արար Թա-
գաւորն որպէս խօսեցաւ Ոմիրեա:

Եւ դադարեաց Թագաւորն ի բարկու-Թենէ անտի, և ոչ յաւել յիշել ևս զԱս-Թինէ. և այսպէս մերժեալ ընկեցա-(ետեւ ինկաւ) կինն։ Եւ ասեն սպաս-ւորք Թագաւորին. խնդրեսցեն արքայի աղջկունս կոյսս, գեղեցիկս տեսանելով. և հրամայեսցէ արքայ գաւառապետս (վերակացու, գործակալ) կացուցանել ընդ ամենայն երկիր Թագաւորութեան քոյ, և ընտրեսցեն աղջկունս կոյսս, և տարցեն ածել ի Սուսէն քաղաք ի կա-նանոց մի, և տացեն զնոսա ցներքինին արքունի որ պահապանն է կանանց, և հրամայեսցէ արքայ տալ նոցա իւղ և աւճառ (սապոն) և զամենայն զարդսն. և կին՝ որ հաճոյ լիցի արքային, Թագա-ւորեսցէ նա փոխանակ ԱստԹինեայ։ Եւ հաճոյ Թուեցաւ արքային իրքն, և արար այնպէս։

Եւ էր այր մի Հրեայ ի Սուսա քաղա-քի, և անուն նորա ՄուրԹքէոս. և էր նորա մանուկ սնուցեալ, զդուստր Ամի-նադաբայ եղբօր հօրն իւրոյ, և անուն էր նորա ԵսԹեր. և յաւնուլ զնա ի մօրէն և ի հօրէն իւրմէ՝ կամէր առնուլ իւր

ցեղաթեան. և էր աշխարհն բարի յոյժ տեսանելեաց: Եւ յորժամ լու եղև հրաման Թագաւորին, ժողովեցան աշխարհաւոր բազումք ի Սիոան քաղաք: Տարան և զԵսթեր առ Ափսա որ էր ներքինին ի վերայ կանանց. և հաճոյ եղև նմա աղջիկն, և եգիտ նա շնորհս առաջի նորա. Եւ փութացաւ Ափսա տալ նմա զաւճառն և զմասն զարդարանաց նորա և զեաւթն աղջկանսն զորս տուեալ էր նմա համբչաց յարքունուստ. և զարդարեաց զԵսթեր առաւելագոյն քան զայլ ընկերս նորա. և զնաժիշտսն նորա նոյնպէս: Եւ յամանակէ Մուրթքէ զամենայն որ շրջէր առ դուռն կանանցն և տեսանել թէ որպիսի անցք անցցեն ընդ Եսթեր: Եւ այսպէս կատարէին աւուրքն զարդարանաց նոցա. ամիսս երիս ստանեօքն իւղովք անուշիւք (օծանելիք), և ամիսս վեց ի խնկօք անուշահոտս և յանճառս: Իբրև լինէր (կատարուէր) ժամանակն Եսթերայ մտանել առ արքայն, ոչինչ աղաչեաց ազատ (պատրաստ լինել) զոր միանգամ պատուիրեաց նմա ներքինին որ էր պահպանն կանանցն. և եմուտ Եսթեր առ

արքային յամսեանն արեգ, և հաճոյ Թուե-ցաւ Եսթեր արքային յոյժ և եգիտ նա շնորհս քան զամենայն կանայս, և եդ Թագաւորն ի վերայ գլխոյ նորա զԹագ կանանցն: Եւ արար Թագաւորն կոչունս ամենայն սիրելեաց իւրոց և զօրացն իւ-րոց զաւուրս եւԹն. և բարձրացոյց (փառաւոր ընել) նա զհարսանիսն Եսթերայ. և հրաման ետ Թողութիւն առնել ամենե-ցուն որ ընդ Թագաւորութեամբ նորա էին: Եւ Մուրթքէ դարմանէր և կազմէր զդուռն Թագաւորին: Եւ երկու ներքինիք արքային, որ պահապանապետքն էին մարդկանն (կանանց), կամէին սպա-նանել զԱրտաշէս արքայ. և ազդ եղև (իմացաւ) Մուրթքէի բանս այս և յայտ-նեաց Եսթերայ. և Եսթեր եցոյց (իմա-ցուց) արքային զխորհուրդս մահուն, և արքայն կշտամբեաց (յանդիմանել) զեր-կոսին ներքինիսն և կախեաց զնոսա ըղ-փայտէ. և հրամայեաց Թագաւորն զիրսն գրել զգուշութեամբ, եԹէ որպէս հաւա-տարիմ եղև առ նա Մուրթքէոս:

Յետ այսորիկ փառաւորեաց արքայ Արտաշէս զՀամանն, և բարձրացոյց զնա

յառաջին աթոռ քան զամենայն սիրելիս իւր. և ամենեքին՝ որ միանգամ էին ի տան Թագաւորին, երկիր պագանէին նմա, զի այսպէս հրամայեաց Թագաւորն առնել: Այլ Մուրթքէ ոչ պագանէր նմա երկիր. և ամբաստան եղեն զՄուրթքէ առաջի Համանայ: Յորժամ գիտաց Համան եթէ ոչ պագանէ նմա երկիր Մուրթքէ, բարկացաւ յոյժ. և քանզի Հրեայ էր Մուրթքէ, խորհուրդ արար Համան զի կորուսցէ զՀրեայսն որ ընդ Թագաւորութեամբն Արտաշեսի արքային իցեն: Մուրթքէ իբրև գիտաց զիրսն, պատառեաց զպատմուճան իւր և զգեցաւ քուրձ (ջուալ) և ցանեաց մոխիր զգլխով իւրով, և ել մինչև ի դրունս տանն արքունի և եկաց. զի ոչ իւր էր արժան նմա մտանել ի դաւիթն արքունի, զի զգեցեալ էր զքուրձ և զմոխիր: Եւ ընդ ամենայն գաւառս՝ ուր և կարգային գիրքն, աղաղակ և կոծումն և սուգ մեծ լինէր Հրէիցն, և արկանէին քուրձ և մոխիր զիւրեամբք: Եւ մտին ներքինիքն և նաժիշտք տիկնանց տիկնոջն, և պատմեցին Եսթերայ. և խռովեցաւ յոյժ,

իբրեւ լուաւ վասն հրամանին զոր ետ Թագաւորն: Եւ Եսթեր կոչեաց զԱռնանե ներքինին իւր որ կայր հանդէպ առաջի նորա. և առաքեաց ճշմարտել (ստույգ) ի Մուրթքէէ Թէ արդարեւ այնպէս իցէ: Եւ Մուրթքէ եցոյց նմա գիրն որպէս և լեալ էին, և զփուստումն զոր խոստացաւ Համան արքային տալ գանձս բիւր քանքար զի կորուսցէ զՀրէայսն. և զպաճէնն (օրինակը) որ ի Սուսա քաղաքի կարդացեալ էր տա ի կորուսանել զնոսա՝ եա զայն ցՆերքինին զի ցուցէ Եսթերայ. և եա ասել ցնա պատուիրով. Յիշեսցես զաւուրսն տառապանաց քոց որպէս և սնար ի ձեռս իմ. աղաչեսցես զՏէր Աստուած խնդրուածովք և խօսեսցիս Թագաւորին վասն մեր և փրկեսցես զմեզ ի մահուանէս: Եւ եկեալ Առնանն և խօսեցաւ ընդ նմա զամենայն զբանս զայս: Եւ ասէ Եսթեր ցԱռնանն. Գնա դու առ Մուրթքէ և ասա. Ազգ ամենայն Թագաւորութեանս գիտէ եթէ ամենայն այր կամ կին՝ որ մտանիցէ առ արքայ ի ներքին սենեակն առանց կոչելոյ նորա, չիք փրկութիւն, բայց մի

այն առ որ ձգէ (երկնցնէ) արքայ զոսկի գաւազանն՝ նա միայն ապրի. և ես ոչ եմ կոչեցեալ մտանել առ արքայ, զի են այս աւուրք երեսուն: Եւ պատմեաց Անանաթէ Մուրթքէի զամենայն զբանսն Եսթերայ: Եւ ասէ Մուրթքէ ցԱնանաթէ Երթ և ասա դու նմա, Թէ՝ Եսթեր, մի ասեր դու յանձն քո եթէ նա միայն ապրեցից ի Թագաւորութեանս յամենայն Հրէից. այլուստ լինի օգնականութիւն և փրկութիւն Հրէից, այլ դու և տուն հօր քոյ կորնչիք:

Եւ Եսթեր տիկինն ապաստանեալ առ Տէր և հաստատեալ էր ի ճիգն (տագնապ) մեծ. և եհան յիւրմէ զհանդերձ փառաց Թագաւորութեան իւրոյ, և զգեցաւ նա քուրձ նեղութեան և սգոյ. և փոխանակ պէս պէս պատուականաց իւղոցն և խնկոց՝ մոխրով և աղբով ելից զգլուխ իւր. և զմարմին իւր ի բազում աշխատութենէ խոնարհեցոյց. և զամենայն տեղի զարդու զցնծութեան իւրոյ ելից ի գիսոյ հերաց իւրոց. և մատուցեալ բազում աղօթիւք խնդրուածոց հայցէր ի Տեառնէ Աստուծոյ Իսրայէլի և ասէր. Տէր իմ

և Թագաւոր մեր, դու միայն օգնեա ինձ միայնումս՝ որ ոչ ունիմ ինձ օգնական բաց ի քէն, զի վտանգ մեծ է առաջի իմ: Եւ յաւուրն երրորդի, իբրև դադարեաց յաղօթիցն իւրոց, մերկացաւ յիւրմէ զհանդերձս սգոյն, և զգեցաւ զծիրանիս իւր և եղև երևելի յոյժ: Եւ կարդաց նա առ տէրունչն իւր Աստուած և փրկիչն ամենայնի. և առ նա զերկու նաժիշտսն իւր զսիրելիս. մին ունէր զատորոտ (Շղանց) զգեստուն նորա ի վեր, և զմիւսոյն արկեալ էր զձեռն իւր: Եւ նա զամօթի հարեալ (ամչնալով) երկչոտէր վասն գեղոյ մանկութեան իւրոյ. և երեսք նորա զուարթք առ ի սիրել, այլ սիրտ նորա նեղեալ էր յահէ անտի: Եւ եմուտ նա ընդ ամենայն դրունս ապարանիցն և եկաց նա առաջի Թագաւորին. և նա նստէր յաթոռ Թագաւորութեան իւրոյ. և զգեցեալ էր զպատմուճան փառաց իւրոց որ էր ընդելուզեալ ոսկւով և մարգարտով և ականբք պատուականօք, և էր ահաւոր յոյժ. և ի վեր համբարձ զերեսս իւր զի էին կարմրացեալ փառօք, և նայեցաւ: Եւ զլրեցա-

տիկինն և փոխեաց նա զգոյն իւր և
եղև նա իբրև զԹալացեալ (մեռած).
և խռովեցաւ ի գլուխ նաժշտին որ
երԹայր առաջի նորա: Եւ դարձոյց Աս-
տուած զոգի Թագաւորին ի հեզուԹիւն.
և փուԹացեալ վազվազակի էջ մեծաւ
երկիւղիւ յաԹոռոյ անտի իւրմէ Թագա-
ւորն, և առ զտիկինն ի վերայ գրկաց
իւրոց և կանգնեաց զնա, և աղաչէր և
մխիԹարէր զնա բանիւք խաղաղուԹեան,
և ասէր ցնա. Զի՞ է քեզ, ԵսԹեր տիկին.
ես եղբայր քո եմ. համարձակեաց. ոչ
մեռանիս, զի ի միասին է իմ և քո
հրաման. մատիր դու, և առ զգաւա-
զանն զոսկի և դիր ի վերայ պարանոցի
տիկնոջդ: Եւ համբուրեաց զնա և ասէ.
Խօսեաց ընդ իս: Եւ ասէ ցնա ԵսԹեր.
Տեսի զքեզ, Տէր, իբրև զհրեշտակ Աս-
տուծոյ, և խռովեցաւ սիրտ իմ յահէ
փառաց քոց. զի սքանչելի ես, Տէր իմ,
և երեսք քո լի են շնորհօք: Եւ մինչդեռ
խօսէր ընդ նմա, գլորեցաւ միւսանգամ
յահէ Թագաւորին, և Թագաւորն խռո-
վեալ էր յոյժ, և ամենայն ծառայք նո-
րա. և սպասաւորք Թագաւորին աղա-

չէին զտիկինն: Եւ ասէ Թագաւորն.
Զինչ կամիս, ԵսԹէր, և զինչ են պա-
հանջք քո. արդարև տաց քեզ. ԵԹէ
խնդրեսցես մինչև ի կէս Թագաւորու-
Թեան իմոյ, տաց քեզ: Եւ ասէ ԵսԹէր.
Օրս իմ այս նշանաւոր է. ԵԹէ կամք
իցեն արքայի, եկեսցեն դու և Համան
ի կոչունսն իմ զոր առնելոց եմ այսօր:
Եւ ասէ Թագաւորն. Կոչեցէք փութա-
պէս զՀամանն, և կատարեսցուք զբանս
ԵսԹերայ: Եկին երկոքեան նոքա ի կո-
չունսն զոր արար ԵսԹէր: Եւ մինչդեռ
ըմպէին զգինի, ասէ արքայն ցԵսԹէր.
Զինչ կամիս, տիկին ԵսԹէր. տաց քեզ
զոր ինչ և խնդրեսցես: Եւ ասէ ԵսԹէր.
Աղաչանք իմ և խնդրուածք իմ այս են.
ԵԹէ գտի ես շնորհս առաջի արքայի,
եկեսցէ արքայ և Համան ի կոչունսն
զոր առնեմ ձեզ վաղիւ միւսանգամ:
Եւ ել Համան յերեսաց արքայի ուրա-
խուԹեամբ մեծաւ՝ և զուարԹուԹեամբ,
և եմուտ ի տուն իւր, և կոչեաց զսիրե-
լիս իւր և զկին իւր՝ ասէ ցնոսա. Ո՞չ
կոչեաց տիկինն ԵսԹէր ի կոչունս իւր
ընդ արքայի զոք բայց յինէն. և զոր-

ձևոյ առ վաղիւ նոա (վաղն ալ) հրաւիրեաց զիս. և արդ՝ այս ոչ Յուսի ինձ համար, յորժամ տեսանեմ զՄուրթքէ, զայր հրեայ, ի տան Յազատուրին: Եւ տանն ցնա կինն իւր և սիրելիք իւր. Հրաման տուր հատանել քեզ փայտ մի յիսուն կանգուն. և ընդ առաւօտն ասասցես արքային, և կախեսցի Մուրթքէ զփայտէն. և դու մտանիցես ի կոչունս հանդերձ արքային, և ուրախ լինիցիս ընդ նմա: Եւ հաճոյ թուեցաւ Համանայ բանն և պատրաստեցին զփայտն:

Եւ Տէր Աստուած մերժեաց (ճեռացնէլ) զքուն յարքայէ զգիշերն զայն. և ասէ ցդպրապետսն (ււշէնադղիր) իւր բերել առաջի իւր զգիր յիշատակացն և կարդալ: Եւ եգիտ նա զհրովարտակն զոր գրեալ էր վասն Մուրթքէի, եթէ հրացէս պատմեաց վասն երկոցունց ներքինեաց նորա, յորժամ պահէին զդրաբանս Յազատուրին. և կամէին սպանանել զարքայն Արտաշէս: Եւ ասէ Յազատուրն. Եւ զինչ շնորհս և կամ փառս տուաք Մուրթքէի: Եւ ասեն սպասաւորքն արքայի. Զարարեր և ոչինչ նմա, յորժամ

հասանէր ի վերայ (իմացաւր) խնամոց հաւատարմութեան նորա առ քեզ: Եւ ընդ առաւօտուն եկին ի գաւիթ Թագաւորին. և ասէ արքայ. Ով է ի գաւիթս: Եւ Համան եկն եմուտ հրաման առնուլ ի Թագաւորէն զի կախեսցէ զՄուրթքէ զփայտէն զոր պատրաստեաց: Եւ ասեն սպասաւորքն արքայի. Ահաւասիկ Համան արտաքոյ է: Եւ ասէ արքայ. Կոչեցի ի ներքս: Եւ ասէ Թագաւորն ցՀաման. Զինչ արարից ես առնն զոր ես կամիմ փառաւորել: Եւ խորհեցաւ Համան և ասէ ի միտս իւր. Զով կամի արքայ փառաւորել եթէ ոչ զիս: Եւ ասէ ցարքայ. Զայրն՝ զոր արքայ կամի փառաւորել, բերցեն, և զպատմուճանն զարքունի և զերիվարն յորում արքայ հեծանէր. և զգեցուսցեն զպատմուճանն առնն այնմիկ զոր արքայն սիրէ, և հեծուսցեն զնա յերիվարն արքունի. և քարոզ կարդասցի ընդ հրապարակս քաղաքիս, և ասասցէ. Այսպէս եղիցի ամենայն առն զոր արքայ փառաւորէ: Եւ ասէ արքայ ցՀաման. Բարւոք խօսեցար. զայդ արասցես Մուրթքէի,

տան նրէի, խնամակալի (հոգաբարձու) տան խնուս. և մի վրիպեսցի (պակսի) բան մի ի բանից քոց զոր խօսեցարդ: Եւ ետ Համան զպատմուճանն և զերիվարն արքունի, և զգեցոյց զՄուրթքէ, և հեծոյց զնա յերիվարն, և անց նա ընդ փողոցս քաղաքին. և քարոզն աղաղակէր և ասէր. Այսպէս լիցի ամենայն մարդոյ զոր արքայ կամիցի փառաւորել: Եւ դարձաւ Մուրթքէ յապարանս արքունի, և Համան գնաց ի տուն իւր զլխարկեալ (գլուխը կախած), լի արտմութեամբ. և պատմեաց Համան որ զինչ անց ընդ նա՝ կնոջ իւրում և սիրելեաց իւրոց:

Մինչդեռ նորա խօսէին, եկին երկու ներքինիքն կոչել զՀամանն ի ճաշ տիկնոջն: Եւ եմուտ Թագաւորն և Համան ի գինեխմութս (կոչունք) տիկնոջն: Եւ ասէ արքայ ցԵսթեր յաւուրն երկրորդի, մինչդեռ ըմպէին զգինի. Զի՞ է քեզ, Եսթեր տիկին, և զինչ է խնդրուածդ քո և կամ աղաչանքդ. եղիցի քեզ մինչև ի կէս Թագաւորութեանս իմոյ: Պատասխանի ետ Եսթեր և ասէ. Եթէ գտի ես

շնորհեա ծառայի քո, արքայ, տացի անձն մի խնդրոյս իմում, և բան աղաչանաց իմոց ընդունելի թող լիցի․ վասն զի վաճառեցաք, ես և ժողովուրդ իմ, ի կորուստ, և ի ծառայութիւն և ի յափշտակութիւն՝ մեք և որդիք մեր. և ես ոչ ճանաչացի: Արդ, ոչ է արժան թշնամիկուն (Համն.) արժան ի տան Թագաւորին լինել: Եւ ասէ արքայն. Ո՞վ է որ իշխեաց առնել զիրս զայս: Եւ ասէ Եսթեր. Այրս Թշնամի, Համան, որ չարս է՝ սա արար: Եւ Համան զահի հարեալ խռովեցաւ յոյժ յարքայէ և ի տիկնոջէն: Եւ յարեաւ Թագաւորն ի ճաշոյ անտի և եմուտ ի ծառաստան (պարտէզ) արքունի, և Համան կամէր ճգնաժարել ի տիկնոջէն, բանզի էր յերկիւղի մեծի: Եւ դարձաւ Թագաւորն ի ծառաստանէ անտի և եկն զՀամանն զի կայր անկեալ առաջի զաճոյից տիկնոջն, և աղաչէր զնա վասն փրկութեան իւրոյ: Եւ ասէ Թագաւորն. Արդ, յայդ չափ ճառեր, զի կամիս զկին իմ բռնադատել ի տան իմում: Եւ Համան իբրև լուաւ, զահի զամօթ հարեալ անկաւ ի վերայ երեսաց իւրոց:

Եւ ասէ մի ի ներքինեաց առնոյ ցար-
քայ. Ահա Համան և փայտ մի կազմեալ
(պատրաստեալ) Մուրթքէի սիրելւոյ ար-
քայի, և կանգնեալ զնա ի տան իւրում
յետն կանգնեալն: Եւ ասէ Թագաւորն.
Կախեսջիք ի վերայ նորա: Եւ կախեցին
զՀամանն զփայտէն զոր պատրաստեաց
Մուրթքէի. և ապա Թագաւորն դադա-
րեաց ի բարկութենէ իւրմէ:

Եւ յայնմ աւուր պարգևեաց Թագաւորն
Եսթերայ զգանձսն Համանայ բսուի. և
զՄուրթքէ կոչեցեալ Թագաւորին, քանզի
պատմեաց նմա Եսթեր էթէ Ազգական
իւր է, առ զմատանին զոր եհան ի Հա-
մանայ, և ետ զնա Մուրթքէի. և կացոյց
Եսթեր զՄուրթքէ ի վերայ ամենայն
ընչից Համանայ: Եւ յաւել ևս խօսել
ընդ արքային, և անկաւ առաջի ոտից
նորա, և աղաչէր զի մի մինչև ի վախ-
ճան լիցի պատուհասն ի վերայ Հրէից
զոր հնարեաց Համան: Եւ ձգեաց արքայ
առ Եսթեր զգաւազանն ոսկի. և յարեաւ
Եսթեր երթայ ի սենեակն արքային: Եւ
ասէ Եսթեր. Եթէ կամք իցեն քեզ. և
գտեալ է իմ շնորհս առաջի քո, առա-

բեացէ արքայ հրեշտակս և դարձուցէ զհրովարտակսն որ գրեցանն ի Համանայ կորուսանել զՀրեայս որք են ի բում Թագաւորութեանդ. և զիարդ կարիցեմ ես տեսանել զչարիս ժողովրդեան իմոյ: Եւ ասէ Թագաւորն ցԵսթեր. Եւ եթէ զամենայն ինչս և զատուցուածս Համանայ ետու շնորհեցի քեզ, և զնա կախեցի զփայտէ, զի ձեռն արկ (ձեռք զարկաւ) նա ի Հրեայս. զինչ այլ ևս ինչ խնդրես. գրեցէք արդ դուք հրամանաւ բանի իմոյ որպէս կամք իցեն ձեզ, և կնքեցէք մատանեաւ իմով. զի որչափ և գրէք, իմ արքայի հրաման տուեալ՝ զի մի որ գացի դիմակայ (դէմ կեցող) այնց հրամանաց: Եւ կոչեցին զդպիրսն. և գրեցաւ, որպէս և ետ (Եսթեր) հրաման աշխարհնամակ (հասարակաց) դպրացն, որք միանգամ իշխանքն և կուսակալք էին ի գաւառս գաւառս նախարարաց և իշխանաց նախարարացն, ի Հնդկաց մինչև յԵթովպացիս, հարիւր քսան և եւթն կուսակալաց. ըստ գաւառաց գաւառաց յիրաքանչիւր լեզուս նոցա, հրամանա

Թագաւորին. և կնքեցաւ մատանեաւ նորա: Եւ առաքեցին զհրովարտակսն ի ձեռն հրեշտակաց, որպէս զի կացցեն Հրէայք ողջք և անարատք, իւրեանց օրինօք յամենայն քաղաքի:

Սոփեր.

Ես Տովբիթ զճանապարհս ճշմարտութեան գնացի և յարդարութեան զամենայն աւուրս կենաց իմոց. և ողորմութիւնս բազումս արարի ես եղբարց իմոց և ազգին իմում որ ընդ իմ էին յերկրին Ասորեստանեայց ի Նինուէ: Եւ յորժամ էի ես ի գաւառի իմում յերկրին Իսրայէլի, և մինչդեռ մանուկն էի, ամենայն ազգն Նեփթաղիմեայ հօրն իմոյ մերժեցան, ի բաց եղեն ի տաճարէն Երուսաղէմի զոր ընտրեալն էր յամենայն ազգաց Իսրայէլի զոհել յամենայն ամիս. և ես միայն երթայի բազում անգամ յԵրուսաղէմ ի տօնս տարեկանաց (տարեդարձ). զպտուղս և զտասանորդս զարդեանց (բերք) առեալ որդւոցն Ղեւեայ որք պաշտօնեայքն էին յԵրուսաղէմ. և զերկրորդ տասանորդսն ծախէի և վաճառէի, և երթայի ծախէի զայն ամենայն յԵրուսաղէմ քան ամենայն

տարեկանի (ռամր) և զերրորդն տայի
որոյ արժան էր, որպէս պատուիրեալ
Դեբուրա մայր հօրն իմոյ, զի որբ մնա-
ցեալ էի ես ի հօրէն իմմէ: Եւ յորժամ
եղէ այր, առի ես ինձ կին ի զաւակէ
հայրենեաց իմոյ և ծնայ ես ի նմանէ զ
Տովբի: Եւ յորժամ գերի վարեցայ ի Նի-
նուէ, ամենայն եղբարք իմ և ազգ իմ
ուտէին ի հացէ անտի հեթանոսաց, և ես
պահեցի զանձն իմ զի մի կերայց: Եւ ետ
ինձ Բարձրելոյն շնորհս և գեղեցկութիւն
առաջի Նեմեսարայ և էի նորա վաճառա-
կան: Երթայի ես ի Մարս. և եդի ես ի
պահեստի (պահեղ) առ Գաբայելայ յերկ-
րին Մարաց արծաթոյ քանքարս տասն:
Եւ յորժամ մեռաւ Նեմեսար և Թագաւոր-
եաց Սենեքերիմ որդի նորա փոխանակ
նորա, և զի էր խռովեալ յամս նորա, ոչ եղև
ինձ երթալ յերկիրն Մարաց: Եւ յաւուրս
Նեմեսարայ ողորմութիւնս բազումս տա-
նէի ես եղբարց իմոց. զհաց իմ տայի
քաղցելոց և զձորձ իմ մերկոց, և զոր
տեսանէի ես յազգէն իմմէ թէ մեռեալ
էր, և ընկենուին զնա արտաքոյ պարս-
պին, և ես Թաղէի և կամ թէ յորժամ

սպանանէր զոր Սենեքերիմ արքայ յորժամ եկն փախստական ի Հրէաստանէ, գողանայի և թաղէի զնոսա. վասն զի զբազումս կոտորեաց սրտմտութեամբ իւրով և յետոյ խնդիր արար (փնտռել) մարմնոց դիականացն և ոչ եգիտ: Եւ եմուտ ոմն ի Նինուէացւոց անտի, և իմացուցանէր թագաւորին վասն իմ զդիականն թաղելոյ, և թաքեայ, զի գիտացի ես եթէ խնդրեն սպանանել զիս. և զահի հարեալ փախստեայ գնացի. և յափշտակեցան ամենայն ինչք իմ և ոչ մնաց բնաւ ինչ բայց միայն կին իմ և Տուբի որդին իմ: Եւ ոչ անցին աւուրք յիսուն. մինչև սպանին զնա երկոքին որդիք իւր և փախեան նոքա ի լերինս Հայոց: Եւ թագաւորեաց Ասորդան որդի նորա ընդ նորա. և կարգեաց նա զԱքիաքարոս որդի եղբօր իմոյ ի վերայ ամենայն իշխանաց թագաւորութեան իւրոյ և ի վերայ ամենայն տան իւրոյ. և աղաչեաց Աքիաքարոս ընդ թագաւորն վասն իմ, և եկին դարձուցանել զիս, և եկի ես ի Նինուէ: Եւ էր Աքիաքարոս տակառապետ. (մատռուակ մեծանաց) և ամենայն գիր համարոյ

եկի և մտի առաջն Թագաւորին ի ձեռն նորա: Եւ յորժամ եկի ես ի տուն իմ, ետուն ինձ զԱննա կին իմ և զՏուբի զորդին իմ:

Եւ ի տօնին մեծի արարին ինձ ճաշ մեծ. և բազմեցայ ուտել և ըմպել. և տեսի ես առաջի իմ խորտիկս բազմապատիկս և ասեմ ես ցորդին իմ. Երթ, ած զոր. յեղբարց մերոց յաղքատաց գտա- և զատանես. և ես մնամ քեզ: Եւ եկն և ասէ. Հայր, մի ոմն յազգէս մերմէ որոյ Թափեցաւ էն (խեղդած են) առր նորա, և անկեալ պղնդակս (ռսմին բարբը) նորա, կայ ի հրապարակի անդ մեռեալ: Եւ իմ մինչև էր ճաշակեալ, յարեայ առի զնա և բերի ի տուն իմ մինչև եմուտ արեգակն և ընդ երեկս լուացայ և ուտէի զհաց իմ տրտմութեամբ, և լացի յոյժ. և յորժամ եմուտ արեգակն, փորեցի և Թաղեցի զնա. և մերձաւորքն իմ այպն առնէին (մեղադրել) և ասէին. Արդ ոչ ևս երկնչի մեռանել վասն իրացս այսոցիկ. զի փախ որոյ հալածեցաւն՝ դարձեալ եկեալ Թաղէ զդիականսն:

Եւ ի նմին գիշերի դարձայ իբրև Թա-

գեղին. և ննջեցի ես այգեստ առ որմոյ գաւթին, և գերեաս իմ ոչ ծածկեցի: Եւ ոչ գիտէի թէ ճնճղուկք նստէին յորմատայս (չարբը) անդ. և աչօք բացօք ի վեր հայէի. և ծրտէին ձագքն ջերմաջերմ յաչս իմ. և երթեալ իմ առ բժիշկս, ոչինչ օգնէին ինձ. և Աքիաքարոս գաւառանէր (կերակրել, նայել) զիս ռոճկօք (թային) իւրովք: Եւ կինն իմ մանէր և գործէր ձեռօք իւրովք, և տայր անկրանցն, և նորա տային զվարձս նորա, և յաւելին և հասուն նմա ուլ (այծի ձագ) մի ևս: Եւ յորժամ եկն նա առ իս, սկսաւ կագել (կռուել խօսով) ընդ իս. և ասեմ ես ցնա, Ուստի բերեր դու զուլդ զայդ. միթէ գողունի (գողցուած բան) իցէ. տուր անդր ցտեարս իւր, զի ոչ է ինձ օրէն ուտել զգողունի: Եւ ասէ կինն իմ. Պատիւ եառուն ինձ վասն վարձուց իմոց. և ես անհաւատացի (չհաւտացի) նմա. այլ սաստիկէի տալ ցտեարս իւր և ես զարմացի հարկանէի ի նմանէ. և նա ասէ ցիս. Ուր՞ են արդ ողորմութիւնք քո և արդարութիւնք. զի ահաւասիկ յայտնի եղեն քեզ: Եւ ես տրտմեցայ և լացի. և

յարկեայ կացի յաղօթս զայրագին սըր-
տիւ: Քանզի և ի նմին աւուր էր
լուեալ Տուբիթայ գիրան որ էր անցեալ
(պատահած էր) ընդ Սարրա ընդ դուստր
Հռագուելեայ որ էր յԵկբատանս ի Մա-
րաց գաւառին. զի նախատէին զաղջիկն
աղախնայք Հօր իւրոյ, քանզի էր տու-
եալ զնա արանց եւթն, և Ասմոդեա դևն
չար սպանանէր զնոսա, մինչչև մերձեցեալ
էին ի նա ըստ օրինի արանց և կանանց:
Եւ նախատէին զնա աղախնայքն և ասէ-
ին. Ոչ՞ իմանաս զի հեղձուցանես զայրս
քո. զի ահա եւթն այր առեր և ոչ ի մի-
ում ոչ վայելեցեր, արդ զմեզ զի տանջես
ընդէր և ոչ դու ընդ նոսա կորեար: Զայս
իբրև լուաւ աղջիկն, տրտմեցաւ յոյժ, և
կամէր խեղդել զինքն. և ասէր. Միածին,
միամօր (մէկ հատիկ) հօրն իմում, արդ
եթէ առնել զայս նախատինս առնեմ նմա,
իջուցանեմ ես զծերութիւն նորա ցաւօք
ի դժոխս: Եւ կայր նա յաղօթս ընդ պա-
տուհանն որ էր ընդդէմ Երուսաղէմի: Եւ
լսելի եղեն աղօթք երկոցունցն (Տուբի-
թայ և Սարրայի) առաջի մեծին Հռափա-
յելայ, և առաքեցաւ նա բժշկել զերկո-

նեան. Տուրիմայ կեղևել (կեղեւ հանե-
լու պէս հանել) զլուանն (այծի փէրսէ)
լուսոյ նորա, և զՍատուայի զզատերն Հաւա-
տալեյի հանել զԱզգմող գեն, և տալ գնա
կին Տուրիսայ որդւոյ Տուրիմայ, վասն զի
Տուրիսայ անկ իւկ էր (կիլնոր) մատան-
ցել գնա: Եւ ի նմին ժամանակի դարձաւ
Տուրիմ և եմուտ ի տուն իւր, և Սատա
էր ի վերնատանէ իւրմէ:

Եւ յաւուր յայնմիկ յիշեաց զարթանն
որ եղ առ Պարսայեցայ ի Հաւալեա բա-
գաքի յերկիրին Սարաց. և ասէ նա ի
միտս իւր. Եւ խնդրեցի մահ անձին իմոյ
բայց ոչ կոչեմ զնուիրեայ զորդին իմ և
զուցանեմ նմա զամենայն մինչև մեռեալ
իցեմ: Եւ կոչեաց զնա և ասէ ցնա. Որդ-
եակ իմ, եթէ մեռանիցիմ ես, Թաղեսջիր
զիս. և մի անարգիցես և կամ անեծս
անիցես (հող չտանել) զմայր քո, այլ
պատուեսցես զնա զամենայն աւուրս
կենաց քոց, և արասցես նմա զամենայն
ինչ որ հաճոյ է նմա. և մի տրտմեցուցա-
նիցես զնա. և յիշեսցես զնա. զի բազում
ցաւս (նեղութիւն) կրեաց վասն քո յոր-
ժամ էիր դու յորովայնին և յորժամ մե-

տանիցի, Թաղեսցես ընդ իս ի նմին չիր-
մի (զէրէզմանն)։ Ցընչից քոց առնիցես
ողորմութիւնս, և մի ագահիցէ (ցանկալ)
ակն քո յորժամ առնիցես դու ողորմու-
թիւնս. և մի դարձուցանիցես զերես
քո յամենայն աղքատէ, և ի քէն ոչ դար-
ձուսցէ Տէր Աստուած զերեսս իւր։ Որ-
չափ և իցէ քո՝ ըստ նմին բազմութեան
արասցես զողորմութիւնն. եթէ սակաւ
իցէ քո՝ ըստ սակաւուն, և մի յապաղիցես
(դանդաղիլ) առնել զողորմութիւն,
զի գանձս բարիս գանձեսցես քեզ յաւու-
րըն կենաց քոց. զի ողորմութիւնք փրկեն
ի մահուանէ։ Եւ առնուցուս դու կին ի
զաւակէ հարց քոց և մի առնուցուս դու
կին յազգէ օտարէ։ Վարձք վարձկանի
(վարձուոր) քո առ քեզ մի ագցին (առջի
իրիկուընէ մինչեւ յաջորդ առտուն մնայ)
այլ հատուսցես դու առժամայն (անմի-
ջապէս). և զոր ատես դու՝ ումեք մի առ-
նիցես։ Գինի արբեցութեան (գինովցնող)
մի ըմպիցես, մի երթայցես դու արբեալ
(գինով) ի ճանապարհ. ի հացէ քումմէ
տացես քաղցելոց և ի հանդերձէ քումմէ
մերկոց։ Խորհուրդ յամենայն մարդոյ

խնդրեսցես. և մի արհամարհեսցես զա-
մենայն խորհուրդս սիրտանեաց: Եւ արդ
որդեակ իմ, յիշեսցես դու զամենայն
պատուիրանս իմ զոր պատուիրեցի քեզ
քեզ. մի ջնջեսցին նորա ի սրտէ քումմէ:
Եւ արդ, ես ցուցանեմ քեզ զաւանդ քան-
քարաց արծաթոյն զոր եդի ի պահ (պահել)
առ Գաբայելոյ ի Հռագաս յերկրին Մա-
րաց: Եւ մի երկնչիցիս, որդեակ, զի աղ-
քատացաք յոյժ. զի են քո բազում ինչք և
ստացուածք, եթէ երկնչիցիս դու յԱս-
տուծոյ, և ի բաց լինիցիս յամենայն մե-
ղաց, և արասցես դու զհաճոյս առաջի
նորա:

Պատասխանի ետ Տուբիա և ասէ ցնա.
Հայր, արարից զամենայն ինչ զոր պատո-
ւիրեցեր ինձ. այլ ես զիարդ կարացից
գտանել զարծաթն, զի ոչ գիտեմ զայրն:
Եւ ետ նմա (Տուբիթ) զգիր (սէնէտ) առնն
առ որում կայր արծաթն յաւանդի. և ասէ
ցնա. Խնդրեա դու քեզ այր որ եկեսցէ
ընդ քեզ. և ես տաց զվարձս նորա մին-
չև կենդանի եմ, և երթիցես առցես
զարծաթն: Եւ գնաց Տուբիա խնդրել ընդ
իւր վարձուոր: Եւ եգիտ նա զՀռափա-

յել հրեշտակն. և նա ոչ գիտէր թէ իցէ նա. և ասէ ցնա Տուբիա. Կարես գալ ընդ իմ ի Հռագաւ յերկիրն Մարաց. և կամ ես դու տեղեկան խելամուտ տեղեացն. Ասէ ցնա հրեշտակն. Եկից ես ընդ քեզ. և ճանապարհին տեղեակ եմ, և ճանաչեմ զԳաբայէլ զեղբայրն մեր: Եւ ասէ ցնա Տուբիա. Մնա դու փոքրիկ մի (Քիչ մը ատեն) առաւէն մինչև մտից հարցից ես զհայրն իմ: Եւ ասէ ցնա (հրեշտակն). Երթ և մի յամեցես (ուշանալ):

Եւ եմուտ պատմեաց հօրն. Ահաւասիկ գտի ընկեր որ գայ ընդ իմ. և ասէ ցնա հայր իւր. Կոչեա դու զնա առ իս զի գիտացից թէ յորմէ ազգէ է նա. և կամ թէ հաւատարիմ է գալ ընդ քեզ: Եւ նա կոչեաց զնա ի ներքս, և ողջոյն ետուն միմեանց: Եւ ասէ ցնա Տովբիթ. Եղբայր, յորմէ ի ցեղից մերոց ես դու. պատմեա ինձ: Եւ ասէ ցնա. Զազգատոհմ իմ խնդրես թէ վարձկան որ երթայ ընդ որդւոյդ քում: Եւ ասէ ցնա Տովբիթ. Կամիմ եղբայր, գիտել զազգն քո և զանուն: Եւ ասէ. Անուն իմ է Ազարիա Անանիա: Եւ ասէ ցնա Տովբիթ. Ողջ եկիր, եղբայր. և

մի ջանասցուք ինձ զի խնդրեսցի զազգատոհմն թողուլ. զի դու եղբայր իմ իսկ ես. ի բարի և յազգատոհմէն ազգէ։ Այլ արդ, առա զու ինձ զինչ տայցեմ քեզ վարձս. զբամ մի յաւուր, և զռոճիկն (ուշելիք) որպէս որդւոյ իմում. և յաւելից ես ի վարձան քո, եթէ ողջութեամբ դարձուցես զորդին. և հաճոյ Թուեցաւ նոցա ասելն այսպէս։ Եւ ասէ Տուբիթ. Պատրաստեա զու, որդեակ, ի ճանապարհն և յաջողեացի ձեզ. և պատրաստեաց մանուկն զԹոշակ (պաշար) ճանապարհին. և ասէ ցնա հայրն իւր. Գնա դու որդեակ, ընդ առնդ ընդ այդմիկ. այլ որ բնակեալն է յերկինս Աստուած՝ յաջողեսցէ զճանապարհս ձեր. և հրեշտակ նորա ուղեկից լիցի ձեզ։ Եւ ելին զնացին երկոքեան ի միասին, և շուն պատանեկին ընդ նոսա։ Եւ ասէ մայրն նորա լալով. Տուբիթ, զի արձակեցեր զորդեակն ի մէնջ. ոչ դա է ցուպ ձեռնԹեան մերոյ. մտանել և ելանել առաջի մեր. արծաթ արծաթոյ մի ժամանեսցէ այլ եղիցի փոխանակ որդեկին մերոյ. բանզի որ պատրաստեալս է մեզ յԱստուծոյ՝ բաւական է մեզ։ Եւ ասէ

ցնա Տուբիթ. Մի լիցի քեզ տրտմութիւն, քոյր, զի ողջութեամբ եկեսցէ, և աչ-քո տեսցեն զնա. զի հրեշտակ նորա բարի առաջնորդեսցէ նմա և աջողեսցէ զճանապարհս նորա, և դարձցի այսրէն ողջութեամբ: Եւ ապա դադարեաց մայրն ի լալոյ անտի, և նորա գնացին ի ճանապարհն:

Եւ եկին ի գետն Դկղաթ (Տիգրիս), և հանգեան առ ափամբն. և պատանեակն էջ լուանալ յեզր գետոյն, և փաղեաց (ցատկեց) ձուկն մի ի գետոյ անտի, և կամէր կլանել զպատանեակն: Եւ հրեշտակն ասէ ցպատանեակն. Բուռն հար (բռնէ), կալ զձուկնդ: Եւ կալաւ պատանեակն զձուկնն և հան զնա ի ցամաք: Եւ ասէ ցնա հրեշտակն. Բաց զորովայն ձկանդ, և հան զսիրտ և զլեարդ (սեւ ճիյէր) և զլեղին. և դիր զգուշութեամբ. և արար պատանեակն որպէս և ասաց ցնա հրեշտակն. և զձուկնն խորովեցին (կրակի վրայ եփել. խապաղ) և կերան. և ապա գնացին երկոքեան ի միասին, մինչև մօտ եղեն յԵկբատանս:

Եւ ասէ պատանեակն ցհրեշտակն

Աշտրիա եղբայր, փառն ձյր բարձաց (աղիՑՖ մէկյsեղ) զաւիրատ և զլեարդս և զերիս ձկանս: Եւ առէ ցնա. Սիրտդ և լեարդդ՝ եԹէ զոք ունիցի դև կամ այս պիղծ, զայս արժան է ծխել (թիւրաթիւ րնել) առաջի առնն կամ կնոջ, և այլ ոչ են դիւահարեսցէ. և լեղին՝ եԹէ որ ունի զլուսն յաչս իւր, օծանի (Եռուիլ) արմաւ և բժշկի: Եւ մերձեցան նորա ի Հռագաւ. առէ հրեշտակն պատանեա-կըն. Եղբայր, այսօր ունիմք մեք հանգ-չել առ Հռագուելայ, և նա իւրն ազ-գական է քո. և է նորա դուստր, և անուն է նորա Սառա. արդ խօսեցայց ես վասն նորա զի տացէ զնա քեզ կին. զի քեզ անկ է ժառանգուԹիւն աղջկանն. և զա միայն ես յազգէ նորա, և աղջիկն արդարև բարեար է. զգաստ է և իմաս-տուն (խելՄը զլուխը, Մնամիլ). և արդ լուր ինձ և խօսեցայց ընդ հօր աղջկանն, և յորժամ դարձցուք մեք այսրէն ի Հռագուազւոյ անտի, արասցուք քեզ ըզ հարսանիսն. քանզի գիտեմ ես զՀռաա-գուէլ զի ոչ տացէ զնա առն օտարի. վասն զի և զժառանգուԹիւնն քեզ ար-

մասն է առնուլ բան ամենայն մարդոյ: Յայնժամ ասէ պատասխանի հրեշտակն Եզրայր, Ազարիա, իմ այսպէս լսեալ է վասն աղջկանն, Թէ առնել է զնա եւԹն արն, և ամենեքեան նորա մեռեալ են յառագաստի (հարսին ու փեսին սենեակը) անդ. և ես մի եմ, միամոր հօրն իմում. երկնչիմ զուցէ մեռանիցիմ և մեռանիցիմ որպէս և առաջինքն. զի անդի զաղջիկն դև և սիրէ զնա, և ոչ մերձենալ մեղանչել (վնասել) ումեք բայց միայն որոց մերձենանն առնուլ զնա կնուԹեան. արդ՝ եԹէ առնեմ զայս, երկնչիմ. զուցէ իջուցանիցեմ ես զհայրն իմ և զմայրն իմ ցաւօք ի վերայ իմ ի գերեզման իւրեանց. և որդի այլ ոչ գոյ որ Թաղէ զնոսա: Եւ ասէ ցնա հրեշտակն. Ո՞չ յիշես դու զբանս պատուիրանաց հօր քոյ առնուլ քեզ կին յազգէ քումմէ. և արդ լուր դու ինձ, զի քեզ եղիցի նա ի կնուԹիւն, և վասն դիւին մի ինչ հոգար. զի ի գիշերիս յայսմիկ առցես դու զնա քեզ կնուԹեան: Եւ յորժամ մտանիցես յառագաստ անդր, առցես դու անխնախառն կրակ (կօզ)

յորում խունկք ծխեալ են. և դիցես զուռ ի վերայ նորա ի սրտէ անտի և ի լերգէ ձկանն, և ծխեսցես. և հոտոտիցէ (հոտ առնել) զնն և փախիցէ, և ոչ ևս դարձցի անդրէն: Եւ յորժամ մտանիցէք դու և աղջիկն ի սենեակ անդր, յարիջիք դուք երկոքեան և զոչեսջիք առ ողորմածն Աստուած լալով մեծաւ. և կեցուսցէ զձեզ և ողորմեսցի ձեզ, զի քեզ էր պատրաստեալ ի սկզբանէ խրմէ, և դու ապրեցուսցես զնա. և նա ընդ քեզ եկեսցէ ի տուն քո, և կարծեմ թէ որդիք լինին քո ի նմանէ: Եւ իբրև լուաւ զայս Տուբիա, անձկաւ եմա զուր (սէր կապեց) ընդ աղջկանն, և ոգի նորա կցեցաւ ի սէր նորա:

Եւ եկին նոքա յԵկբատանս և մտին նոքա ի տուն Հռագուելայ, և եղ ընդ առաջ (դիմաւորել) նոցա Սառա և ողջոյն ետ նոցա և նոքա նմա. և տարաւ զնոսա ի տուն: Եւ Հռագուէլ ասէ ցՀեդնա ցկին իւր. Տեսանես զի նման է պատանեակս Տուբիթայ եղբօրորդւոյն իմոյ: Եհարց զնոսա Հռագուէլ և ասէ. Ուստի էք, եղբարք: Եւ ասեն զնա.

Որդւոցն Նեփթաղիմայ եմք որք գերեալ
են ի Նինուէ։ Եւ ասէ ցնոսա. ծանու-
ցէք դուք զՏուբիթ զեղբայր մեր. և
ասեն. ծանուցեմք. և ասէ ցնոսա. Ողջ՞
է. և նորա ասեն. Ողջ է և կենդանի
է. և ասէ Տուբիա. Հայր իմ է։ Եւ
յարուցեալ վաղվաղակի Հռագուէլ համ-
բուրեաց զնա և ելաց յոյժ. և օրհնեաց
զնա և ասէ ցնա. Օրհնեալ և բարեբարի
առն որդի։ Եւ իբրև լուաւ Թէ Տուբի-
թայ կուրացին աչքն (կոյրնալ), ելաց. և
տրտմեցաւ ինքն և Հեդնայ կին իւր և
Սառա դուստր նոցա։ Եւ ընկալան և
հանգուցին զնոսա մեծաւ ուրախու-
թեամբ, և զենին նոցա խոյ մի ի խա-
շանց, և յօրինեցին եդին առաջի նոցա
խորտիկս բազումս։ Եւ ասէ Տուբիա
ցՀռափայէլ. Եղբայր Ազարիա, որպ
խօսեցաք դու վասն որոյ խօսէիր դու ի
ճանապարհին անդ, զի եղիցի այնպէս.
և դարձոյց (Հռափայէլ) զբանսն անդրէն
առ Հռագուէլ։ Եւ ասէ Հռագուէլ ցՏու-
բիա. Կեր, արբ և ուրախ լեր զի քեզ
անկ է առնուլ զմանուկն իմ. բայց ա-
սեմ քեզ զճշմարիտն. ետու ես զմա

նուէգ իմ եւԹն աւուր. և յորժամ կա-
մեցին մտանել առ դա, մեռանէին ի
ներքին գիշերի. այլ դու այժմ, որդեակ
իմ, ուրախ լեր: Եւ ասէ Տուբիա. Ոչինչ
ճաշակեմ ես աստ, մինչև հաստատէք
առ իս զիրող: Եւ ասէ Հռագուէլ. Առ
զնա քեզ ըստ օրինաց, զի դու եղբայր
ես աղջկանն, և քեզ լինի: Եւ կոչեաց
նա զՍառա զդուստր իւր, և կալեալ նա
զձեռանէ նորա և ետ զնա Տուբիայ
կնուԹեան և ասէ. Ահաւասիկ ըստ օրի-
նացն Մովսէսի առ դու զնա, և տար
դու զնա առ հայր քո. և օրհնեաց զնոսա:
Եւ կոչեաց նա զՀեղնա զկին իւր, և առ-
նուլ նա տայր աղջկանն զամենայն ինչս
գրանն. և հաստատէր մուրհակօք (սենեկս)
կնքէր. և ապա սկսան ուտել և ըմպել
և ուրախ լինել: Եւ կոչեաց Հռագուէլ
զՀեղնա զկին իւր և ասէ ցնա. Քոյր,
պատրաստեա դու զմիւս սենեակն և
տար անդր զաղջիկն: Եւ արար որպէս
հրամայեաց նմա. և տարաւ զնա անդր
ելաց. և ջնջէր մաքրէր մայրն զար-
տասուս աղջկանն, և ասէր ցնա. Քա-
ջալերեաց, դուստր. Տէր երկնից և

երկրի տացէ քեզ ուրախութիւն և ցըն-ծութիւն փոխանակ տրտմութեանս այ-սորիկ. քաջալերեաց, դուստր, քաջա-լերեաց: Եւ իբրև կատարեցին նոքա ուտել զընթրիսն, տարան զՏուբիա առ աղջիկն: Եւ իբրև եմուտ, յիշեաց նա զբանսն Հռափայելի, և առ նա զածխե-նաբուրոն զկրակն խնկոցն, և եդ ի վե-րայ նորա զսիրտ ձկանն և զլեարդն, և ծխեաց. և իբրև հոտոտեցաւ դեւն ըզ հոտն զայն, փախեաւ ի վերին կողմն աշխարհացն Եգիպտոսի. և կապեաց զնա հրեշտակն: Եւ ննջեցին երկոքին ի միասին ի գիշերին յայնմիկ: Ե չոքա Հռագուէլ և փորեաց նմա գերեզման. քանզի երկնչէր եթէ գուցէ և նա մեռա-նիցի: Եւ եկն Հռագուէլ ի տուն իւր, և ասէ ցՀեզնա ցկին իւր. Յղեա զու զմի ոք յաղախնեաց աստի, և տեսցէ թէ կենդանի է. ապա թէ ոչ, Թաղեսցուք զնա և մի ոք գիտասցէ: Եւ եմուտ աղա-խինն և եբաց զերկոսեան զի ննջէին. և ել նա և պատմեաց նոցա եթէ կենդանի են: Եւ հրամայեաց Հռագուէլ ծառայից իւրոց խնուլ (գոցել ծակ մը եւայլն.)

զգերեզմանն. և արար նոցա հարսանիս աւուրս չորեքտասան: Եւ ասէ ցնա Հռաղուէլ. Երդմնեցուցանեմ զքեզ. մի գնասցես դու աստի մինչև կատարեսցին աւուրք չորեքտասան հարսանեացս. և ապա առցես դու զկէս ընչից իմոց, և երթիցես դու և ողջիկդ խաղաղութեամբ առ հայր քո. և զայլն ամենայն առնուցուք, յորժամ մեռանիցիմք ես և կինս իմ:

Եւ կոչեաց Տուբի զՀռափայէլ և ասէ ցնա. Եղբայր Ազարիա, առ դու ընդ քեզ պատանի մի և երկուս ուղտս. և գնա դու ի Հռագիսս Մարաց առ Գաբայէլ, և բեր դու ինձ զարծաթն անտի, և զնա առեալ ընդ քեզ ածցես ի հարսանիսս. վասն զի երդուաւ Հռաղուէլ եթէ ոչ արձակեմ զքեզ: Այդ հայր իմ համարէ (թուէ) զաւուրսս. և եթէ յամեմ, մեծաւ վշտօք ի տրտմութեան լինի: Եւ գնաց Հռափայէլ և հանգեաւ առ Գաբայելայ, և ետ նմա զգիր մուրհակին. և եբեր նմա զպարկսն (տոպրակ) կնքովն հանդերձ և ետ նոցա: Եւ կանխեցին (կանուխ ելեն) ընդ առաւօտն

գնացին նորա ի հարսանիսն անդր. և համենայն Տուբիայ ընդ կինն իւր:

Եւ Տուբիթ հայր նորա զամենայն աւուրս խորհէր ի սրտի իւրում: Յորժամ կատարեցան աւուրք ժամանակելոյն (որոշուած օրերը) և ոչ եկին, ասէ. Արդեւք մեռաւ Գաբայէլ և ոչ որ կա նմա զարծաթն. և նա ոչ կարէ գալ յամանոյ: Եւ տրտմեալ էր նա յոյժ. և ասէ ցնա կինն իւր. Կորեաւ մանուկն զի յամեաց այսչափ. և սկսաւ նա լալ և սգալ զնա և ասէ. Ոչ է ինձ պէտս, որդեակ իմ, և ոչինչ. այլ ընդէր թողի զքեզ, լոյս աչաց իմոց: Եւ ասէ ցնա Տուբիթ. Լուռ լեր և մի հոգար (վէավէլ ընել). ողջ է. և նա ասէ ցնա. Դու լուռ լեր և մի խաբեր զիս. զի մանուկն իմ կորեաւ: Եւ ելանէր զօրհանապազ (ամէն օր) և գայր ի ճանապարհն ընդ որ գնացին. ի տուէ հաց ոչ ուտէր և ի գիշերի ոչ դադարէր ի ողբալ զՏուբիա զորդին իւր: Իբրև կատարեցան աւուրք չորեքտասան հարսանեացն զոր երդուաւ Ռագուէլ լինել նորա անդ, ասէ Տուբիա ցՌագուէլ. Արձա-

կեա զիս. զի հայր իմ և մայր իմ ոչ եա-
ակն ունին տեսանել զիս ի հոգւոց (վէս-
վէսէ): Եւ ասէ ցնա աներն իւր. Կաց
ձեռ զոր տաս առ իս. և ես յղեցից
մանկունս առ հայր քո, և նորա պատ-
մեսցեն նմա վասն քո: Եւ ասէ Տուբիա.
Ոչ է այդպէս. այլ արձակեսցես զիս
առ հայր իմ: Եւ յարեաւ Հռագուէլ և
ետ նմա զՍառա զկին նորա և զկէս
ընչից իւրոց և զծառայ և զաղախին և
զանասուն և զարծաթ. և օրհնեաց ըզ
նոսա և արձակեաց և ասէ. Յաջողեսցէ
ձեզ, որդեակ իմ. Տէր Աստուած երկնից
մինչչև մեռեալ իցեմ ես: Եւ ասէ ցդու-
տըր իւր. Պատուեա դու, որդեակ իմ,
զսկեսուրն քո և զսկեսրայրն, քանզի
արդ նոքա են քո հայր և մայր. և ի բաց
(ննու) լեր դու ի բանից աւելութեանց.
և համբուրեաց զնա: Եւ Հեղնա ասէ
ցՏուբիա. Եղբայր սիրելի, ողջութեամբ
տարցի զքեզ Տէր ի տուն քո. և տացէ
տեսանել ինձ զաւակ ի Սառայէ դստե-
րէս իմմէ, զի ուրախեցայց (ծուս ուրախ
լիցի) ես առաջի Տեառն: Եւ արդ յանձ-
նըն առնեմ զսա քեզ, և յանձն լիցի.

մի արտամեկուսացանիցես զատ յետ ապա-
րին։ Եւ Տուբիա երթայր և օրհնէր
զԱստուած, զի յաջողեաց նմա զճանա-
պարհ նորա։ Իբրև մերձեցան նոքա ի
Նինուէ, ասէ Հռափայէլ ցՏուբիա. Որդ
ոչ գիտես դու եղբայր, որպէս թողեր դու
զհայր քո. եկ, յառաջ անցցուք մեք
քան զկինդ քո և պատրաստեսցուք մեք
զտունն. և առ դու ի ձեռն զլեղի ձկանն։
Եւ գնացին նոքա, և եկն շունն զկնի նո-
ցա։ Եւ Աննա նստէր և սպասէր ընդ
ճանապարհն ճանապարհի որդւոյն ի-
րոյ. և ետես նա զնա զի գայր և ասէ՛
Ահաւասիկ որդին քո գայ, և այրն՝ որ
ընկերն չոգաւ, ընդ նմա։ Եւ ասէ Հռա-
փայէլ ցՏուբիա. Գիտեմ ես զի բանան
աչք հօր քո. արդ՝ դու (fut) չոքս զա-
չսն զլեղիդ. և նա կսկծեցուսցէ (ցաւ-
ցընել) և հանցէ զլուսանն յաչաց նորա,
և տեսանիցէ։ Եւ ընթացաւ ընդ առաջ
Աննա և անկաւ ի վերայ պարանոցի
որդւոյն իւրոյ և ասէ ցնա. Տեսի ես
զքեզ, որդեակ իմ. արդ այսուհետև
անհոգ մեռանիմ. և լացին երկոքին։
Եւ Տուբիթ ելանէր արտաքոյ առ դրան

որն, խարխափէր (մութ տեղը կամ կոյրի պէս էրթալ) գլորէր. (գլորիլ. իյնալ). որդին ընթացեալ առ նա, և յարուցանէր կանգնէր զհայրն իւր. և ցանէր նա զլեղին յաչս հօրն իւրոյ և ասէր. ժուժկեա, հայրիկ, և համբերեա: Եւ իբրև եկաց վայր մի (Քիչ մը ատեն), վաղվաղակի կեղևեցաւ և անկան լուսունքն յաչաց նորա. և ետես նա զորդին իւր, և անկեալ նա զպարանոցաւ նորա և լայր: Եւ ձայնեալ որդին նորա ի ներքս խնդութեամբ, և պատմեաց նա հօրն իւրում զմեծամեծսն որ եղեն նմա ի Մարս: Եւ ել Տուբիթ ընդ առաջ նուոյն (հարսին) իւրոյ խնդութեամբ, և օրհնէր զԱստուած առ դրունս Նին-ւէի. և զարմանային որք տեսանէին զնա զի յընթանալն իւրում տեսանէր: Եւ Տուբիթ գոհանայր առաջի նոցա թէ որպէս ողորմեցաւ նոցա Աստուած. և իբրև մօտ եկն Տուբիթ առ հարսն իւր, օրհնեաց զնա և ասէ. Եկիր ողջութեամբ, դուստր. օրհնեալ է Աստուած որ ած զքեզ առ մեզ. և եղև ուրախութիւն ամենեցուն եղբարցն նորա որք էին ի

Նինուէ. եւ արարին անդ հարսանիս աւուրս եւթն։

Եւ կոչեաց Տուբիթ զՏուբիաս զորդին իւր եւ ասէ ցնա. Տես արդ, որդեակ, զվարձս (տեսանել զվարձս, վարձք տալ) առնդ որ եկն ընդ քեզ. եւ յաւելուլ յայն արժան է։ Եւ ասէ ցնա. Հայր, ոչինչ պակասէ ինձ, եթէ տամ դմա զկէս ընչից իմոց զոր բերին. զի զիս ած առ քեզ ողջ, եւ զկինն իմ ողջացոյց, եւ զարծաթն իմ եբեր եւ զքեզ նոյնպէս ողջացոյց։ Եւ ասէ ծերն. Ցիրաւի է տալ նմա։ Եւ կոչեաց նա զհրեշտակն եւ ասէ ցնա. Առ դու զկէս այնր ամենայնի զոր բերերն։ Եւ կոչեաց յայնժամ զնոսա զերկոսին եւ ասէ ցնոսա. Օրհնեցէք դուք զԱստուած եւ խոստովան եղերուք առաջի ամենայն կենդանեաց վասն այդր զոր արարդ ընդ ձեզ. զի բարւոք է օրհնել զԱստուած եւ բարձրացուցանել (փառաւորել, հռչակել) զանուն նորա, եւ զպատգամս գործոց Աստուծոյ պատուով մեծացուցանել։ Զխորհուրդ Թագաւորի բարւոք է ծածկել. այլ զգործս Աստուծոյ յայտնել

փառօք: Արդ՝ ոչ ծածկեցից ես ի ձէնջ բան մի. զի սաստիկ խիղճ եթէ զխորհուրդս արքայի ծածկել բարւոք է, այլ զգործս Աստուծոյ յայտնել փառօք: Յորժամ կայիք դու յաղօթս և նուն քո Սառա, ես մատուցի զյիշատակս աղօթից ձերոց առաջի Սրբոյն. և յորժամ թաղէիր դու զմեռեալսն, ես ընդ քեզ էի. և յորժամ ոչն զանգիտեցեր ի յառնելն և թողուլ զճաշն քո, զի երթիցես և ամփոփեսցես զմեռեալսն, ոչ մոռացայ զքեզ, այլ ընդ քեզ էի: Եւ առաքեաց զիս Աստուած բժշկել զքեզ և զնուն քո Սառա: Ես եմ Հռափայէլ յեւթանց անտի ի սրբոցն հրեշտակաց որք հանեն մատուցանեն զաղօթս սրբոցն, և մտանեն առաջի փառաց Սրբոյն: Եւ խռովեցան երկոքին և անկան ի վերայ երեսաց իւրեանց զի զահի հարան (զարմանալ վախենալ) յոյժ: Եւ ասէ ցնոսա. Մի երկնչիք, խաղաղութիւն լիցի ձեզ և զԱստուած օրհնեցէք. զի ոչ եթէ իմով ինչ շնորհօք եկի ես, այլ կամօք Աստուծոյ ձերոյ եկի: Զամենայն զաւուրսն զոր յայտնէի ես ձեզ, ոչ կերայ

է ոչ արդի, այլ իբրեւ տեսիլ տեսա-նէիք. Եւ արդ՝ այժմ ելանեմ ես առ այն որ առաքեացն զիս, եւ գրեցէք զա-մենայն զայս ամենայն որ եղեւ եւ կատարեցաւ: Եւ գրեցաւ ի գիրս, եւ այլ ոչ եւս տե-սին զնա:

Տովբիթ.

Նաբուգոդոնոսոր արքայ հանդէս ա-ռնէր (այցելութիւն ընել, քննել) զօրաց իւրոց: Կոչեաց նա զամենայն մեծամե-ծս իւր եւ զկառավարս իւր եւ խորհէր ընդ նոսա զի խնդրեսցէ զվրէժ յամենայն երկ-րէ: Եւ նոքա պատասխանի տուեալ ա-սեն. Սատակեսցի ամենայն մարդ զինա-կաց (զէնք կրող) Ողոփեռնի: Եւ եւս իբրեւ կատարեցաւ զխորհուրդս զայս, կո-չեաց նա զՀողոփեռնէս զօրավարն ամենայն զօրաց իւրոց եւ ասէ ցնա. Ըն-թասցես առցես դու ընդ քեզ արս յաղ-թեալս ի զօրութեան իւրեանց հետեւակս (ոտանաւոր զօրք) հազարս հարիւր քսան, եւ բազմութիւն յոյժ հեծելոց բիւրս երկոտասան, եւ ելցես դու ընդ հողմն արեւմտից. քանզի անպատիւ արարին (բա-նի տեղ չդնել) զբանս հրամանաց իմոց:

Եւ պատուիրեսցես նոցա զի պատրաս-
տեսցեն զերկիրն և զջուրսն, զի ելանեմ
ես բարկութեամբ իմով ի վերայ նոցա,
և առնեմ կոխան ոտից (ոտքին տակն
առնել) զօրութեամբ իմով. և վիրաւորք
նոցա լցցեն զձորս և զձորձորս (փոսեր
ձոր. sէrէ) խորխորեօք, և գետք խողողեսցեն
(խողել. վազել) յարենէ նոցա: Եւ դու
ելանիցես, պատրաստիցես պաշտպանիցես ինձ
զաւանդեալս նոցա. և ոչ անխնայեսցէ (խնա-
յել) աչքն իմ ի վերայ այնոցիկ որ
ապախտ արարին զիս: Եւ դու մի զանց
առնիցես (չկատարել) և մի զմիով բանից
զոր ետու քեզ հրաման:

Եւ եկ Հողեփեռն յերեսաց տեառն իւ-
րոյ. և կոչեաց առ ինքն զամենայն իշ-
խանս և զզօրագլուխս. և ընտրէր ի
նոցանէ, և թուէր արս ի պատերազմ
բիւրս երկոտասան. և զհեծելազօրս
աղեղնաւորս երկոտասան հազար, և կար-
գէր կազմէր զնոսա ճակատակալս ի պա-
տերազմ: Եւ առ նա ուղտս և գրաստս
(բեռ կրող անասուն) բազումս յոյժ,
բառնալ զկահ և զկազմած. և խաշն (ոչ-
խարի sեսակ) և արջառս (եզան sեսակ)

և Երուսաղէմ (սիւրիւ) այծից ի դարմանս (պասար) խորհանոց. և տայր ամենեցուն Սողոմոն ի ծառայութիւն՝ տունն և արծաթ ի տանէ Թագաւորին բազում յոյժ: Եւ գնացին նորա ի Նինուէ քաղաքէ գնայ երից աւուրց (երէf օրուան ճամբայ) ի դաշտն. և բանակեցան նորա մերձ առ լերինն ի համախմբութիւն վերին Կիլիկեայ. և առ զամենայն զօրս իւր՝ զհետեւակս և զհեծեալս (ոտանաւոր qorf). և գնաց և զկիսոս, և գնաց նա անտի ի լեռնակողմն: Քանդէր (կործանել) և աւար հարկանէր (կողոպտել) զամենայն որդիսն Հռամասեայ որ բնակեալ էին ընդ երեսս անապատին, ընդ հարաւակողմն: Եւ անց ընդ Եփրատ գետ և շրջեցաւ նա ընդ միջագետս և եհար զամենայն զամենայն քաղաքս բարձունս. և հարկանէր սատակէր զամենայն դիմագարձս իւր: Եւ եկն մինչև ի սահմանս Յաբեթայ ի հարաւակողմն որ է դէմ յանդիման (դիմացը) Արաբիայ. և արգիլեալ փակեաց զամենայն որդիսն Մադիամու, և հրձիգ արար զամենայն յարկս և զխորանս նորա, և աւերէր բանդէր զամե-

նոյն գոմս (ոչխարներու ախոռ) խա-
շանց նոցա։ Եւ էջ նա ի դաշտն Դամաս-
կոսի յաւուրս հնձոց ցորենոյ, և հրձիգ
արար զամենայն զանդս և զագարակս
նոցա, և զհօտս և զանդեայս (արջառ-
ներու խումբ) նոցա արար յապականու-
թիւն. զքաղաքս նոցա աւար հարկանէր
և զմանկունս նոցա չարդէր, և հար-
կանէր սաստկէր զերիտասարդս նոցա
ի բերան սրոյ։ Եւ անկաւ ահ և երկիւղ
ի վերայ բնակչաց ծովեզերեայց։ Եւ
առաքեցին առ նա խօսել ընդ նմա բա-
նիւք խաղաղութեան և ասեն. Ահաւա-
սիկ մեք ծառայք Նաբուգոդոնոսորայ
եմք. ահա տունք մեր և ամենայն դաշտք
ցորենոյ և հօտք և անդեայք և ամենայն
գոմք խաշանց մերոց. եկ, մուտ ի սոսա
որպէս և բարի թուի քեզ։ Եւ առ նա
ի քաղաքաց անտի արս ընտիրս պա-
տերազմականս իւր. և ելին ընդ առաջ
նորա քաղաքքն այնորիկ երգովք և
պարով և ծնծղայիւք (զիլ) և թմբկօք
(տավուլ)։ Եւ փորեաց նա զսահմանս
նոցա և ի բաց ընկեց զամենայն ան-
տառս նոցա. և եդին նա դէմ յանդիման

սարոյն (լեռան ծայր) մեծի Հրէաստանի. և եղև անդ ամիս մի ժողովել ռամիկս և զարմանս (կերակուր. պարէն) զօրաց իւրոց:

Իբրև զայն լուան որդիքն Իսրայէլի և բնակիչքն Հրէաստանի, երկեան նոքա յոյժ յերեսաց նորա. զի ընդ այն ժամանակս էին դարձեալ ի գերութենէ անտի իւրեանց. և իբրև նորք էին ժողովեալք ի Հրէաստան, և զսեղանն Տեառն Աստուծոյ իւրեանց և զսպասն (կարասի, գործիք) և զտունն ի պղծութենէ անտի զերծս էին սրբեալ: Եւ առաքեցին նոքա յամենայն սահմանս Շամրնի (Սամարիայ). և նախքին կալան զամենայն գլուխս լերանց բարձանց, և պարսպեցին զգիւղս որ էին ի նոսա. և կազմեցին և եդին անդ զզարմանս (պաշար) ի գործ պատերազմի, զի ընդ այն ժամանակս * էին հնձեալ զանդս նոցա: Եւ գրեաց Յովակիմ քահանայ մեծ և ծերակոյտ ժողովրդեանն Իսրայէլի որ նստէին յԵրուսաղէմ՝ բնակչացն Բե-

---

* Տես Քեր. էջ. 101.

տեղւոյ և սահն. Ելէք. կալէք զանցս (անցնելու տեղ) լեռնային կողմանն. զի ընդ այն էին մուտք ի Հրէաստան. և էր զիւրին նոցա արգելուլ զնոսա, քանզի նեղ էին անցք կրճից (նեղ տեղ) զոր կարէին պահել արք երկու: Եւ արարին որդիքն Իսրայէլի որպէս և հրամայեաց նոցա Յովակիմ քահանայ մեծ. և կարդացին առ Տէր և խոնարհեցուցին զանձինս իւրեանց՝ ինքեանք և կանայք իւրեանց, և ամենայն պանդուխտք և վարձկանք հանդերձ անասնովք իւրեանց պաշարեցան, և արծաթագին ծառայք նոցա արկին քուրձ զմիջովք իւրեանց. և ամենայն այր Իսրայէլի կանամբք և մանկամբք իւրեանց ի գուճս իջեալ (ծնկան վրայ գալ) առաջի տաճարին Տեառն աղաչէին, և արկին մոխիր ըզ գլխովք իւրեանց, և Թաթափէին զդուռն առաջի Տեառն, և զսրբութեան սեղանոյն քուրձ արկանէին:

Եւ պատմեցին Հողոփեռնեայ եթէ որդիքն Իսրայէլի պատրաստեցան ի պատերազմ, և զանցս լեռնային կողմանցն փակեցին, և պարսպայեցին զամենայն

գլուխս չերանց բարձանց, և Թագուցին ի դաշտս որոգայթս: Եւ բարկացաւ յոյժ Հողոփեռնէս բարկութեամբ մեծաւ, և կոչեաց նա զամենայն իշխանս և զզօրագլուխս և զամենայն նախարարս ծովեզերեայս, և ասէ ցնոսա. Պատմեցէք դուք ինձ, ով են ժողովուրդս այս որ նստին ի լեռնակողմանս. և զինչ քաղաքք են յորս բնակեալ են սոքա և կամ բազմութիւն զօրաց նոցա. և ու է ով նոցա և կամ զօրութիւն. կամ ով է Թագաւոր նոցա և առաջնորդ զօրաց նոցա, և ընդէր Թիւրեցին (ծռել, դարձնել) զմիտս իւրեանց զի մի ելեացեն ընդ առաջ (դիմաւորել) իմ: Եւ ասէ ցնա Աքիովր առաջնորդ ամենայն որդւոցն Ամոնայ. ժողովուրդս այս են յազգէ Քաղդէացւոց. և ելին նոքա ի հայրենի երկրէն իւրեանց, և երկիր պագին Աստուծոյ երկնաւորի զոր ճշմարտեալ ծանեան: Եթէ անգիտութիւն (յանցանք) ինչ լինի ի ժողովրդեան նոցա և մեղանչիցեն Աստուծոյ իւրեանց, գումարեսցուք ի վերայ նոցա, և տացուք ի վերայ նոցա պատերազմ: Ապա Թէ

յիցէ ինչ նոցա անիրաւութիւն առ Աս-
տուածն իւրեանց, զանց արարցուք առ
սոքօք. զուցէ պաշտպանիցէ նոցա Տէր
Աստուածն իւրեանց, և լինիցիմք յամօթ
նախատանաց ամենայն երկրի: Եւ եղև
իբրև դադարեաց Աքիովր ի խօսելոյ
զբանս զայս, տրտնջեցին ամենայն բա-
նակն որ շուրջ զխորանաւն. և ասեն
իշխանքն ցՀոլոփեռն զի պատառահանե-
է զԱքիովր: Եւ ասէ Հոլոփեռնէս ցԱքի-
ովր. Ով՞ ես դու, Աքիովր, որ զի մա-
րգէ ես ժողովրդեանն այլազգեաց:
Եւ զի առասցեր թէ մի տացուք պատե-
րազմ ընդ որդիսն Իսրայելի, ոչ ես
յաւելցես տեսանել զերեսս իմ յօրէս
յայսմանէ մինչև խնդրեցից վրէժ յազ-
գէն որ յԵգիպտոսէն ելին. և ապա
անցցէ (մեռնիլ, խոցուիլ) սուր զօրաց
իմոց ընդ կողս քո: Այլ այժմ դարձու-
ցեն զքեզ ծառայք իմ ի լեռնակողմն,
և պահեսցեն զքեզ յանցս քաղաքի միոյ
որ յանցս ճանապարհացն է, և մի կո-
րնչիցիս մինչև սատակեսցիս նոքօք հան-
դերձ. և եթէ յուսաս եթէ ոչ մատնիցին,
յայդ ինչ մի վատան լինիցիս: Եւ կալան

զնա ծառայք Հոռոմենեաց և ամենեքեան արտաքոյ քաղաքին ի դաշտ անդր, և զնացին նոքա ի դաշտէ անտի և եկին ի լեռնակողմն այգեացն ի Ներքոյ Թե-տիուպոյ: Եւ իբրև անկին զնոսա որք քաղաքին ի վերայ դղեկոյ լերին, առին նոքա զզէնս խորհանց և յարձակեցան ի վերայ նոցա ի գլուխ լերինն. և ան-նայն այր պարսաւոր (սափան ենող) կայեան զելս (Էլելու տեղ) նոցա և խ-ռանիգ աւարին (Խար եեսել) ի վերայ նոցա. և մտին նոքա ընդ լեռնառամբն և կոտորեցին զԱրբունքս և ընկեցին զնա ի լեռնառինն: Եւ իջին որդիքն Ի-րայելի ի քաղաքէ անտի, և ճանին ի վերայ նոցա և լուծին զնա, և տարան ի Բենոնիա: Եւ կոչեցաւ զԱրբունքս ի մէջ ամենայն ժողովրդեանն՝ ճարցանէին զնա ԽԹէ վասն էր եղեւ ընդ ինք այ անցք (դիպուած). և նա պատմէր զբան խորհրդոյն Հոռոմենեաց, և զոր ինչ մխանեցան մեծարանեաւ խաւեցան Հոռո-մենէ վասն տանն Իսրայելի: Եւ ի պուծա իջեալ ամենայն ժողովուրդ եր-կրին երկիր պաղատանէին Աստուծոյ: Եւ

մխիթարեցին զԱքիովր և գովեցին յոյժ զնա. և ած զնա Ոզիա և տարաւ ի տուն իւր, և արար նմա կոչունս:

Եւ ի վաղիւ անդր պատուիրեաց Հողոփեռնէս զօրաց իւրոց չուել գնալ ի Բետիւղիա, և ի վերայ ելից լեռնակողմանն, և հանդերձ տալ պատերազմ ընդ որդիսն Իսրայելի: Եւ կազմեցան պատրաստեցան գնացին յաւուրն յայնմիկ ամենայն այր պատերազմի և ամենայն հետևակազօր պատերազմողացն հարիւր եւթանասուն հազար, և հեծելազօրքն վառեալք երկոտասան հազար, Թող զայլ ռամիկն ամենայն և զկան և զկարասի բազում սաստիկ յոյժ: Եւ բանակեցան նոքա ի հովտին որ մերձ էր ի Բետիւղիա ի վերայ աղբերն. և հանին զառաջս (առջևի մասը) բանակացն ընդ հարաւակողմն, ի լայնութիւն՝ մինչև ի Դովթայիմ, և յերկայնութիւն՝ մինչև ի Կիամ: Եւ որդիքն Իսրայելի իբրև տեսին զայնչափ բազմութիւնն, խռովեցան յոյժ. և ասեն այր ընկեր իւր. Այժմ լիզուն նոքա զամենայն երեսս երկրի, և ոչ լերինք բարձունք և ոչ ձորք և բլուրք կարասցեն կալ առա-

չի (դիմանալ,՝ դէմ դնել) զօրութեան դոցա: Եւ առին որդիքն Իսրայելի այր իւրաքանչիւր զգէն իւր. և լուցանէին զանձս ի վերայ աշտարակաց քաղաքին, և կային պահէին զամենայն գիշերն զայն: Եւ յաւուրն երկրորդի եհան Հողոփեռնէս զամենայն զհեծելազօրն դէմ յանդիման որդւոցն Իսրայելի որ էին ի Բետիւղա, և հասա նա ի վերայ ելից քաղաքին նոցա, և զաղբերս ջրոցն բռնեաց և աճապարէր (փուրալ) պաշարել զնոսա. և ճարտանէր (կարծակէր, կը ճանէր) ի վերայ նոցա բանակս բանակս յաւուրց պատերազմողաց. և ինքն չուէր գնայր անդրէն (վերադառնալ) ի բանակին իւր: Եւ մատեան առ նա զօրագլուխք ծովեզերեայց և ասեն. ժողովուրդ որդւոցս Իսրայելի ոչ են յուսացեալ ի նիզակս իւրեանց և ոչ ի զէնս, այլ ի վերայ լերանց բարձանց իւրեանց, և ոչ իւիք դիւր է մատնել ի ձեռս: Եւ արդ, Տէր, մի տար դու ընդ նոսա մարտ պատերազմի, այլ կալցին ծառայք քո զաղբերս ջուրցն որ ելանեն ի լեռնոտանէ անտի. քանզի անտի ըմպեն ամենայն բնակիչք քաղաքին. և

տառակին նորա ի ծարաւոյ, և ապա ինքեանք իսկ մատնեցին զքաղաքն ի ձեռս քո. քանզի սպառեցին նորա ի սովոյ և ի ծարաւոյ, ինքեանք և կանայք իւրեանց և որդիք իւրեանց, մինչև եկեալ իցէ ի վերայ նոցա սուր. առապատառ անկցին (մեռած ինկան) ի հրապարակս քաղաքին իւրեանց, փոխանակ զի ի կռիւ կացին (կռուի ելլել) և ոչ հնազանդեցան քեզ խաղաղութեամբ: Եւ համայն Թուեցաւ խորհուրդն Հողոփեռնեայ, և գնաց բանակ որդւոցն Ամոնայ և ընդ նորա հազարք հինգ յորդւոցն Ասուր, և բանակեցան նորա ի ձոր Հովտին, և հատին կալան նորա զաղբերս ջուրցն զորդւոցն Իսրայէլի: Եւ որդիքն Իսրայէլի գոչեցին առ Տէր Աստուած իւրեանց. զի զահի հարեալ սպառեալ էին ոգիք նոցա: Եւ լքան պարտասեցան (ուժեր հատնիլ-մաշիլ) ամենայն բնակիչք Բետուղիայ, և ամենայն ամանք նոցա սպառեալ էին ի ջրոյ, և գուբք (ջրոր. խազնէ ջուրի) սպառեալ Թափեալ (պարպուած) էին, և ոչ գոյր ըմպելի միում աւուր. և զոր ըմպէինն չափով և կշռով ըմպէին. և ի

վարանի և ի տարակուսի կային կանայք և մանկունք նոցա, և երիտասարդք նոցա լքեալ էին ի ծարաւոյ և գլորեալք (ընկած, կործանած) կային ի հրապարակս քաղաքին և ընդ անցս դրանցն, և ոչ ուստեք էր նոցա մխիթարութիւն: Եւ ժողովեցան ամենայն ժողովուրդն ի վերայ Ոզիայ և ի վերայ իշխանաց քաղաքին, երիտասարդք և կանայք և մանկտին, և լացին նորա ձայնիւ մեծաւ առաջի ամենայն ծերոց ժողովրդեանն, և էին ի վարանս և ի մեծ տարակուսանս:

Եւ լուաւ յաւուրս յայնմիկ Յուդիթ դուստր Մերարեայ, և այր նորա Մանասէ յազգէ նորուն և ի հայրենեաց նորա, և մեռաւ այր նորա յաւուրս հնձոց գարեաց, զի կայր նա ի վերայ հնձողաց իւրոց ի դաշտին. զի յընթանալ (փչել) խորշակին (տաք հովի) և գալ հասանել ի վերայ գլխոյ նորա մեռաւ ի Բեթուղիա ի քաղաքի իւրում և թաղեցաւ նա առ հարս իւր յագարակին որ մերձ էր առ Դոթայիմ: Եւ նստէր Յուդիթ այրի ի տան իւրում ամս երիս և ամիսս չորս. և արար նա տաղաւար (գուլիպկ) ի տանիս (տանը վրան,

սամ) տան իւրոյ, և ած խուրձ (խուրձ
պաշել) ի վերայ միջոյ իւրոյ, և էր ար-
կեալ զիւրեւ (ճագճիլ) հանդերձ այրու-
թեան, և պահէր նա զամենայն ստացուա-
ծութեան իւրոյ, բայց միայն զօր շաբա-
թուն և զամսամտից (ամսու գլուխ) և
զտարեկանացն և զուրախութեան տանն
Իսրայելի: Եւ էր նա գեղեցիկ յոյժ տեսա-
նելով. և եթող նմա Մանասէ այր նորա
ոսկի և արծաթ, ծառայս և աղախնայս և
անդս և ագարակս և անասուն. ինքն Յու-
դիթ դարմանէր զայն. և ոչ որ ասէր վասն
նորա բան չարութեան, զի երկիւղած էր
նա յոյժ ի տեառնէ: Եւ առաքեաց զնա-
ժիշտն (կին սենեկապետ) իւր որ էր ի վե-
րայ ամենայն ընչից իւրոց. և կոչեաց
զՈզիա և զծերս ամենայն քաղաքին իւրոյ
և ասէ ցնոսա. Լուարուք դուք ինձ.
արարից ես իրս մի որ պատմեսցի ազգաց
մինչև յազգս, և որդւոց մինչև յորդիս:
Դուք կացջիք առ դրան քաղաքիս զգիշերս
զայս, և ելից ես նաժշտաւս իմով. և
դուք մի քննէք զգործսն իմ զոր գործե-
լոց եմ, քանզի ոչ իսկ ասացից ձեզ մին-
չև կատարեսցի այն զոր ես առնեմ: Եւ

ասէ Ոզիա իշխանօքն հանդերձ ցնա. Գը-
նա դու ի խաղաղութիւն: Եւ նոքա դար-
ձան ի տաղաւարէ անտի Յուդթայ յիւ-
րաքանչիւր տեղիս:

Եւ անկեալ Յուդիթ ի վերայ երեսաց իւրոց. և ի բաց առ (վերցուցեց) զքուրձ զոր զգեցեալ էր, և ցանեաց մոխիր ի վերայ գլխոյ իւրոյ. և էին ի նմին ժամու խունկք մատուցեալք երեկոյինք (երեկոյեան) յԵրուսաղէմ ի տաճարին Տեառն, և կարդաց նա ձայնիւ մեծաւ առ Տէր Աստուած. և ասէ Յուդիթ. Տէր Աստուած հօրն իմոյ Շմաւոնի որում ետուր զսուր ի ձեռն խնդրել զվրէժն յայլազգեաց որ զարշանս համարեցան զպղծութիւն քեան իւրոյ: Եւ արդ, Տէր Աստուած իմ, լուր ձայնի աղախնոյ քոյ, և նայեաց ի խնդրուածս այրւոյս, զի ամենայն ճանապարհք քո պատրաստ են և դատաստանք քո կանխագէտք են: Ահաւասիկ Ասորեստանեայն ելից զօրօք իւրովք զերկիրս. և բարձրացան հեծելովք երիվարացն, և հպարտացեալ մեծամտեաց (մեծ համարում ունենալ) ի բազուկ հետեւակացն բազմութեան, և յուսացան ի նիզակս

և ի պատրաստագիտութիւնս և ի կորովս (ճըշ-դութիւն) աղեղնաւորացն և պարսաւո-րաց և ոչ վրիպեցին մէ դու, Տէր, ես որ խորտակես պատերազմունս · Տուր մե-րձ (օգնէ) ապաւինոյ քում, և ձայր կոր-ծանեա զծառայն խարդախ (նըապյոյր) չրթանց իմոց, և խորտակեա զատամնու-թիւն նոցա ի ձեռն կենցս. զի ոչ եթէ ի բազմութենէ է քո զօրութիւնդ, և ոչ կարող (կարողութիւն) քո յայնս է որ հզօրքն են, այլ խոնարհաց ես Տէր Աստուած, և կարօտելոց ես օգնական, տկարաց ես ընդունելութիւն (ընդունող), կարօտե-լոց ես խնդրակ (խնդրող), անյուսից ես փրկիչ:

Եւ իբրև դադարեաց Յուդիթ յաղօթից իւրոց, յառն եկաց. և կոչեաց զնաժիշտն և էջ ի տուն իւր: Մերկացաւ յիւրմէ ըզ քուրձն զոր զգեցեալն էր, և ի բաց եհան զհանդերձ այրութեան իւրոյ, և լուաց զմարմին իւր ջրով, և օծաւ իւղով անու-շիւ, և եհիւս զհեր գլխոյ իւրոյ, և կա-պեաց զապարօշն (գլխու կապ) ի վե-րայ իւր, և զգեցաւ զհանդերձ ուրախու-թեան իւրոյ զոր զգենոյր առ կենդանու-

Թեւամբ առն իւրոյ Մանասէի. եւ ագանէր հօշիկս ոսկեզօծս, եւ արկանէր ապարանջանս ի ձեռս իւր, եւ արկանէր քայոս (կեռսանըլք) յականց պատուականաց ընդելուզեալս մարգարտով ի պարանոց իւր եւ մատանիս ի մատունս իւր եւ գործապահանգս (զլուխը խոթելու զարդ) ի գլուխ իւր. եւ յօրինէր կազմէր ամենայն զարդու իւրով, եւ պայծառանայր առաւել յոյժ առ ի խաբել եւ պատրել ի գեղ երեսաց իւրոց զամենեսին որ տեսանիցեն զնա: Եւ ետ ցաղախսին իւր զմախաղն, եւ ելից զնա փոխնդով (փոխինդ. եգով մըրկած ալիւր) եւ պաղատտկօք (չոր թուզ շարենով. ?իզի ?ինճիր) եւ հացիւք սրբովք. եւ զհապաղակն (ցամքանանա. ջօղրա) զինւոյ եւ զարուակն (շիշէ) իւղոյ, եւ արկէր կազմէր զամենայն ըստ օրինի իւրեանց եւ տայր ցաղախսին իւր: Եւ ել Յուդիթ ինքն եւ աղախին իւր ընդ նմա. եւ մինչեւ էին նմա առ դրան քաղաքին յերթալն նորա, մինչեւ եղեւ նա ընդ լերամբն, մինչեւ անց նա ընդ ծործոր (սկրկ ուսի ջուրկը վազէ) հովտին, եւ այսպա ոչ եւս տեսին զնա: Եւ երթային նոքա ընդ ծործոր հովտին

ուղիղ ընդ ճանապարհն . և պատահեցին նոցա պահապանքն Ասորեստանեայց և կալան զնոսա և տարան զնա ի խորանն: Եւ Հողոփեռնէս նստէր ի գահոյսն իւր, և էր փակեալ զնա վարագուրօք շուրջանակի, զորս էր ընդելուզեալ (բանուած) ոսկւով և մարգարտով և ակամբք պատուականօք: Եւ իբրև լուաւ նա զՅուդթայ, ել նա արտաքս ի յառաջ խորանին ջահիւք և լապտերօք արծաթեօք, քանզի գիշեր էր. և իբրև ետես զնա Հողոփեռնէս, զարմացաւ ընդ տեսիլ գեղոյ նորա: Եւ անկեալ ի խոնարհ երկիր պագանէր Յուդիթ Հողոփեռնեսեայ, և կանգնեցին զնա ծառայք նորա: Եւ ասէ ցնա Հողոփեռնէս. Համարձակեաց, կին դու, և մի երկնչիր: Ժողովուրդ քո այդ որ բնակեալ էդ ի լեռնակողմանդ, եթէ ոչ էր ապստամբեալ դոցա յինէն, ոչ իմ առեալ զնիզակ իմ ի վերայ դոցա . այլ դոքա ինքեանք արարին անձանց իւրեանց զայս: Արդ ասա դու ինձ, վասն որո՞յ ես դու փախուցեալ ի նոցանէն և եկեալ ես մեզ: Եւ ասէ ցնա Յուդիթ. Ընկալ զբանս աղախնոյ քո, և խօսեսցի աղախին քո առաջի

քո. և ոչ ինչ առաւելին պատմեմ տեսանե խմում ի գիշերիս յայսմիկ: Զբանն զոր խօսեցաւ Արիովք ի խորհրդեան անձինն քում, լուաք և մեք. զի խնայեցին ի նա սորք Բէտխուղայ, և նա պատմեաց զամենայն որպէս և խօսեցաւ ընդ քեզ: Եւ արդ այժմ, Տէր, մի անցաներ զբանիւք նորա (անցնելով խոսքեն մի եղիր) այլ ճշմարտութեան դնեսցես ի սրտի քում. քանզի ճշմարիտ են. զի ոչ որ կարէ չարչարել զազգս մեր, և ոչ սուր [illegible] [illegible] յաղթէ մեզ, բայց յորժամ մեղանչիցեն Աստուծոյ իւրեանց: Արդ արարին նոքա մեղս մեծ անօրէնութեան. և ես աղախին քո յորժամ գիտացի զայս, փախեայ ի նոցանէ, զի աղախին քո աստուածապաշտ է, և այսպէս զզօր և զցերեկ զՏէր Աստուած երկնից: Եւ արդ մնացից ես առ քեզ, տէր իմ, և ելցէ աղախին քո ի գիշերիս յայսմիկ ի ձորաձոր ճամբին, և կացից յաղօթս առ Տէր Աստուած իմ, և պատմէ ինձ յորժամ մեղանչեն (մեղանչել) նոքա. և ես զամ և պատմեմ քեզ. և դու ելցես ամենայն զօրօք քովք ճանապարհ, և ոչ իցէ

ի նոցանէ որ ապրեցէ ի քէն։ Եւ տարայց զքեզ ընդ մէջ Հրէաստանի, մինչև տարայց զքեզ յԵրուսաղէմ, և արկցես զանձն քո ի միջի նոցա, և ժողովեսցես զնոսա որպէս զհօտ որոց ոչ իցէ հովիւ. և ոչ հաչեսցէ շուն մի լեզուաւ իւրով ընդդէմ քո։ Հաճոյ թուեցան բանք նորա առաջի Հողոփեռնեայ և առաջի ամենայն ծառայից նորա, և զարմանային ընդ իմաստութիւն նորա, և ասեն. Ոչ գտանի կին գեղեցիկ համեմատ սմա ի ծագաց (ծայր) երկրի մինչև ի ծագս իմաստութեամբ, բանիւք և գեղեցկութեամբ երեսաց իւրոց։ Եւ ասէ ցնա Հողոփեռնէս. Տեսանեմ զքեզ կայտառ (աշխոյժ, վառվռուն) անուշեամբ. եթէ արասցէ որպէս խօսեցար Աստուածն քո, եղիցի նա և իմ աստուած. և դու ի տան Նաբուքոդոնոսորայ նստցիս և եղիցիս անուանի քան զամենայն երկիր։

Եւ հրամայեաց տանել զնա ի տուն գանձին. և հրամայեաց (կարգեց) նմա ռոճիկս (ուտելիք եւ ըմպելիք. բաժին) յիւրոց խորտկաց (կերակուր) և ի գինւոյ անտի զոր ինքն ըմպէր։ Եւ ասէ

Յուդիթ. Ոչ կերայց ես ի դոցանէ. այլ տացես ինձ հրաման ուտել ինձ անտի զոր բերին ինձ ի քաղաքէ անտի: Եւ ածին զնա ծառայքն Հողոփեռնեայ ի խորան նորա, և ննջեաց նա անդ մինչև ի մէջ գիշեր: Եւ եղև նա ի բանակին անդ աւուրս երիս. և ելանէր նա ի գիշերին ի ձորն Բետուղիայ և մկրտէր (լուացուիլ) ի բանակին անդ յաղբիւր ջուրցն ըստ օրինի Հրէիցն:

Եւ եղև յաւուրն չորրորդի արար Հողոփեռնէս կոչունս ծառայից իւրոց միայն, և կոչեաց ի կոչունսն և ոչ զմի որ յառաջագաց անտի: Եւ ասէ ցԲագու ցներքինին իւր որ էր հազարապետ (տնտես) հաւատարիմ ի վերայ ամենայն ընչից նորա. Երթ, հաւանեցո (համոզէ) դու, ասէ, զկինն Հեբրայեցի որ է առ քեզ, ուտել և ըմպել ընդ մեզ, և զինչ է այդ այպն կատականաց (ամօթ, նախատինք) Թողուլ մեզ զայսպիսի կին և ոչ բնաւ խօսել ընդ նմա. արդ եթէ ոչ ածցուք զմարդդ (կին) և մերձեցուսցուք առ մեզ, զուցէ (չըլլայ որ) ծաղր ինչ առնիցէ զմեզ: Եւ ել Բագու յերեսաց

Հողոփեռնեայ, և եմուտ առ նա և առէ ցնա. Մի դանդաղեսցի աղախինդ գեղեցիկ գալ առ տէր իմ և փառաւորել ի նմանէ, և ըմպել ընդ նմա զգինի ուրախութեան մեր հանդերձ: Եւ առէ ցնա Յուդիթ. Եւ ո՞վ որ եմ ես որ ընդ դէմ դառնամ տեառն իմում: Եւ յարեաւ զարդարեցաւ զարդու իւրով ըստ զարդու կանանց. և մատեաւ նաժիշտ իւր և արկ նմա բազմականս (նստարան, սէդիր) ի գետնի դէմ յանդիման Հողոփեռնեայ զակուամբն մաշկեա (մորթէ նստարան) զոր առ նա ի Բագուայ ի հանապազորդ ապաս (ամենօրեայ գործածելու) նմա. և բազմեցաւ Յուդիթ ի վերայ նորա, և յիմարեցաւ Հողոփեռնէս ի զուծ երեսաց նորա, և խռովեցաւ անձն նորա: Եւ խնդրէր խառնել զնա յորժն յայնմանէ յորմէ եսես զնա: Եւ ուրախ եղև Հողոփեռնէս ի վերայ նորա, և արբ նա զինի առաւելս յոյժ որչափ ոչ էր արբեալ նորա այնչափ յորէ ծնեալ էր իւրմէ: Եւ իբրև երեկոյ եղև, փութացոյց զծառայս իւր գնալ արտաքս. և Բագոււ փակեաց զդուրս խորանին, և

գնացին նորա յիւրաքանչիւր անկողինս իւրեանց արտաքոյ քան զխորանն, քանզի էին ամենեքեան խոնջք և վաստակք (յոգնած) ի բազում գինեբրուաց (շատ գինի խմելէն) անտի. և մնացին Յուդիթ և Հողոփեռնէս միայն ի խորանին: Եւ Հողոփեռնէս մտեալ ի գահոյս իւր ի բուռն եղև, և էր Օմբրեալ յոյժ ի գինւոյ անտի: Եւ ասէ Յուդիթ ցաղախնին իւր զի կացցէ արտաքոյ խորանին և սպասեսցէ նմա: Եւ մատեաւ Յուդիթ առ բանուն (երկայն գաւազան, փարմաղլըղ) գահոյիցն որ էր ընդ սնարան Հողոփեռնեայ, և եհան զդաշոյն նորա յաղդերէ նորա, և կալաւ զհերաց նորա և ասէ. Զօրացո զիս, Աստուած Իսրայէլի, յաւուրս յայսմիկ. և եհար ի պարանոցի նորա երկիցս զօրութեամբ իւրով, և հատեալ եբարձ զգլուխ նորա, և Թաւալեցոյց (գլորել) ընկեց զմարմին նորա ի գահոյից անտի: Եւ յետ ժամու միոյ ել և ետ նաժշտին իւրում զգլուխն Հողոփեռնեայ, և ընկեց ի մախաղ (չանթա) կերակրոյն իւրոյ: Եւ ելին երկոքին ի միասին ըստ սովորութեան

իւրեանց, և անցին նորա ընդ բանակն, և շրջեցան եկին ընդ ձորն. և եկին նորա ի լեառնն Բեթուղայ, և եկին նորա ի դրունս քաղաքին: Եւ ասէ Յուդիթ ի հեռաստանէ ցպահապանս դրանցն. Բացէք, բացէք արդ զդրունդ. զի ընդ մեզ է Տէր Աստուած մեր:

Եւ իբրև լուան արք քաղաքին զձայն նորա, փութացան իջանել ի դրունս քաղաքին իւրեանց. և կարդացին (կանչել) նորա զծերս ժողովրդեանն, և ժողովեցան ի փոքուէ մինչև ցմեծամեծս, բանզի զարմացեալ էին նորա յոյժ ընդ գնալն նորա: Եւ բացին զդուռն քաղաքին և առին զնոսա ի ներքս, և լուցին զլապտերս իւրեանց և կացին շուրջ զնոքօք: Եւ ասէ Յուդիթ բարձրաձայն բարբառով. Որդիք Իսրայելի, օրհնեցէք զԱստուած որ ոչ մերժեաց զողորմութիւն իւր ի տանէս Իսրայելի, այլ եհար վանեաց զթշնամիս մեր ի ձեռն իմ ի գիշերիս յայսմիկ: Եւ եհան զգլուխն ի մախաղէն և եցոյց նոցա, և ասէ ցնոսա. Ահաւասիկ գլուխն Հողոփեռնեայ զօրագլխի զօրացն Ասուրայ. և ահա վարագոյրքն պատառա-

կանք ընդ որովք անկեալ դնէր յարքե-ութեան իւրում, և ատտանեաց զնա Տէր Աստուած ի ձեռն կնոջս. Եւ ասէ Յուդիթ ցնոսա. Լուարուք դուք ինձ, եղբարք, զոր ասեմս. Առէք զգլուխս զայս և կախեցէք զդա առաջի մահարձանաց (աշտարակ. մէջը մտնելով կռուելու տեղ) պարսպաց քաղաքիս: Եւ եղիցի յորժամ մերկասցի առաւօտն և ծագեսցէ արեգակն յերկիր, վառեցարուք ամենայն այր զօրաւորք պատերազմի, և կացուցանիցէք ի վերայ ձեր զօրավարս և ելնիցէք արտաքոյ քաղաքիս, իբրև թէ իջանիցէք ի դաշտ անդր ի թև մի պահակապանաց (բանակի պահապան) որդւոցն Ասուրայ. և անդր մի իջանիցէք. այլ խռով հարկանիցէք (խռովեցնել) նոցա. և նոքա առցեն զզէնս իւրեանց և գնասցեն ի բուն բանակն և յարուցանիցեն զզօրագլուխսն, և ժողովեալք դիմեսցեն ի խորանն Հողոփեռնեայ և զնա ոչ գտանիցեն. և անկցի ի վերայ նոցա ահ և ի փախուստ դարձցին (փախչին) նոքա յերեսաց ձերոց. և դուք զկնի մտեալ (ետեւէն իյնալով) և ամենայն բնակիչք

սահմանացս Պարսկելի՝ տապաստ արկեալ վանեալքն զնոսա յամենայն ճանապարհս նոցա: Եւ արդ՝ մինչեւ առաւօտեայ զայս կոչեցէք առ իս զԱքիովր զի տեսցէ զայս որ ընդ ոտն եհար (արհամարհել. նախատել) զտունն Իսրայելի, որ կապեալ զնա և ետ ածել այսր ի մահ: Եւ կարդացին զԱքիովր ի տանէն Ոզիայ. և իբրև եկն և ետես զգլուխն Հողոփեռնեայ ի ձեռին առն միոյ ի ժողովրդեանն, անկաւ ի վերայ երեսաց իւրոց և Թաւալեցաւ (գլորիլ իյնալ). և իբրև ածեալ զօրացաւ, անկեալ առ ոտս (ոտքը իյնալ) Յուդթայ երկիր եպագ նմա:

Եւ յարժամ ժողովեալ առաւօտուն, կախեցին զգլուխն Հողոփեռնեայ ի պարսպէ անտի. և վառեցաւ (զինուիլ) ամենայն այր զզէն իւր. և ելին նոքա առնել զայն ընդ անցս կողմանն ի վերայ լերինն: Եւ որդիքն Ասուր իբրև տեսին զնոսա, առաքեցին նոքա առ առաջնորդս իւրեանց, և եկին նոքա առ զօրագլուխս և առ իշխանս և առ հազարապետս և գնացին նոքա ի խորանն Հողոփեռնեայ և ասեն ցսենեկապանն նորա. Արդ՝ մեծա,

յարգ զՏէրդ մեր, զի իշխեցին ծառայքն ի վերայ մեր ի պատերազմ, և սատակեցաք զնոսա ի սպառ (մինչեւ վերջը, բոլորովին). Եւ եմուտ Բագոա և բախեաց զդուռն անենեկին. քանզի կարծէր թէ ի բուն իցէ հանդերձ Յուդթաւ: Իբրև ոչ ոք ետ ձայն պատասխանւոյ, բացալերեալ եմուտ ի ներքս ի սենեակն. և ետես զի անկեալ կայր ի վերայ գետնոյն մերկ, և գլուխ իւր բարձեալ էր ի նմանէ: Եւ գոչեաց Բագոա ձայնիւ մեծաւ և լալով և աղաղակաւ յոյժ և պատառեաց նա զպատմուճան իւր. և եմուտ նա ի սենեակն Յուդթայ և ոչ եգիտ զնա. և ել ընթացաւ նա առ զօրսն և ասէ. Արդար ամօթ համբաւեաց կին մի Հեբրայեցի տան արքային Նաբուգոդոնոսորայ, զի ահաւասիկ Հողոփեռն յերկիր կործանեալ և գլուխ իւր չէ առ նմա: Եւ իբրև լուան զայս բանս իշխանք զօրացն Ասորւոց, պատառեցին ամենեքեան զպատմուճանս իւրեանց և երկեան յոյժ: Եւ իբրև լուան որք ի բանակին էին, յիմարեցան վասն իրացն որ եղեն, և անկաւ ի վերայ նոցա ահ և դողումն յոյժ և այլ ոչ մնացին

ամենեքին այլ ընկերի իւրում. և ճեղ-քայլ գրպանայլ (դուզ տորածուխ-լու) առ հասարակ ի փախուստ դար-ձան ի դաշտավայրաց և ի լեռնակող-մանց շուրջ զԲեթաւղիա. և դարձեալ այնր փախստեայք լինէին: Եւ այսպ ամենայն այր պատերազմօղ որդւոցն Իսրայելի յարձակէին անկանէին ի վե-րայ նոցա, և կոտորէին հարկանէին. և ամենեքեան որք ի լեռնակողմանցն եկեալ էին, պատուէին. և որք ի Գաղաադացն էին և որք ի Գալիլեա՛ հասանէին հարկա-նէին վանէին զնոսա, մինչև անցուցա-նէին զնոսա ընդ Դամասկոս և ընդ սահ-մանս նորա:

Այլ բնակիչքն Բեաւխուղայ եղանէին ան-կանէին ի վերայ բեռնդրացն (բաճակլը-տըր) Աստուծոյ, առար հարկանել, մոզամել զաւն և զապաւ. (կողոպուտ,) բանակացն, յորս լցան յղփացան (առառօրեան ուռեմաւ) մեծացան (հարսնաւ) յոյժ: Եւ որդիքն Իսրայելի դարձան ի կոտորածէ անտի. և սկսանէին մոզամել զկապուտ (աւար) կողոպուտ զանկելոյն (պակեհրամ-ալը մէջ մեռած). և զնզգն և աղարակս

լեռնակողմանցն և դաշտականացն եկեալ ամենուրեք զմնացորդս յոյժ աւարացն։ Եւ մարմնաւորքն կրէին զաւար բանակին զա- ւարս երեւան. և եառն Յուդթայ զփա- րանն Հոլոփեռնեայ և զամենայն զար- դուն խորանին և զգաճոյսն, և զամենայն զապատն զանկառ և արծաթոյ նորա։ Եւ նորա առեալ կուտէր զայն ի սայլս իւր և ի վերայ գրաստուց իւրոց և բերէր ի նիրքս ի քաղաքն։ Եւ եկին առ նա ամե- նայն կանայք որդւոցն Իսրայէլի տեսա- նել զնա. և օրհնեցին զնա և նուագէին նմա երգս պարուք. և առեալ նորա ոստս արմաւենեաց և ձիթենեաց ծաղկոք հան- դերձ տայր նոցա։ Եւ այլ ևս կանայք մեծամեծք տեղեացն զայրին զունդա- ունդր զոփել զնա. և ամենայն Իսրայէլ կինք երթայքն նոցա վառեալք և կազ- մեալք, պսակս զանձակս զանձակս (պէա պէա) ի գլուխս իւրեանց. և օրհնութիւնք ամենեցուն ի բերանս իւրեանց փառա- ւորել զԱստուած։

Ծանօթ.

Ի ժամանակի իրրև դիմեաց (յարձա- կիլ) Դեմետրիոս ի կողմանս Պարսից,

ւնՕքն. անձնամար զօրօք հանդերձ, հառ-
եալ կայր ի տանմար անդր Անտիոքայ և
որ ընդ նմա թարգմանքն էին՝ առնուլ
զգանձան ամենայն իրքն ի պատմութեան
վարժկանաց համարի։ Առաջի տուարին
(առաջարկել, ներկայացնել) թագաւորք
տանարքին զամենայն. և նա յանդգնեաց
զայ մտանել առաջնոյն ի նեցրա։ Իրքն
եղեն մկրտամուտ (նոր մտնել) արանց-
ցն, համարեալ կցրուեան առին (զողել)
զարտաքինս պատրաստեալ ընդ որ նմուտ
Անտիոքայ. և թագին զպատուհանան
զադանիս որ ընդ առասատապանելորդն
(յարկ. չարք) էին. և ընդ այնոսիկ
կատն հանել մինգս (Հար) մեծամեծս, և
մեղէն զատուչերզն գնդան հանդերձ
տատանեցին։ Իրքն գնոստ ի նեցրա յո-
ճեցին (կտոր կտոր ընել), հանին զկա-
ռափառան (գլուխ. ճեղք) և ընկեցին ի
պարապէն ի մէջ զարացն։

Ո. Մակար.

Ի ժամանակի յորում փարեցան հարքն
մեր ի կողմանս Գազայից, որ այնց ժամա-
նակաց պաշտօնակալք (բարեպաշտ) թա-
հանայքն էին՝ առին ի սեղանոյ անօթս

զհուրն ի ծածուկ, և տարան Մարուցին ի խորշս (անկիւն. ծածուկ տեղ) կողմանցն անձաւր շրմորոցն անդ զգուշութեամբ զանեղին ճենախապաղ ծածկէին (տեղը անյայտ ըրին) զի ամենայն տեղին անհերևոյթ լիցի: Իբրև անցին ամք բազումք, առաքեաց Նէեմի զհրոյն (կրակը բերելու համար մարդ ղրկեց), հրամանաւ Պարսից արքային, զթոռունս քահանայապետացն այնոցիկ որոց ծածկեալ Մարուցեալ էր զհուրն, զի բերցեն: Նորա իբրև եկին, պատմեցին և ասեն. Բայց հուր ինչ մեք անդ ոչ գտաք. բայց գտաք մեք անդ ջուր դանդաղական (թանձրացած, թարթ) Թանձրացեալ. ապա եւ ձոցա հրաման (Նէեմի) երթալ մխոցաւ (Մէփչէ) առնուլ և բերել: Եւ իբրև եկն ժամ պատարագացն ողջակիզաց, հրաման ետ քահանայապետն Նէեմի ցանել զայն ի վերայ փայտիցն և պատարագացն. և իբրև գայս արարին, փոքր մի ժամանակ անց ի վերայ և արեգակն շող առաքեաց (ամպի ետևն ելաւ) ի վերայ ծագեաց, բորբոքեցաւ բոց հրոյն ի վերայ փայտից սեղանոյն և մաչեաց

ողջակէզան, զի սքանչացեալ էին ամենեքեան: **Զայն առին** (բարձր ձայն հանել) սկսան օրհնել քահանայքն, մինչեւ ողջակէզքն կատարէին. բայց առաջնորդէր (երգին առաջնորդ լինել) Յովնաթան իբրեւ ի բերանոյ նէեմեայ. եւ այլքն փենի կցէին (կրկնում երգին ձայնել): Քահանայքն օրհնէին զօրհնութիւնս իւրեանց. եւ ողջակէզքն տակաւ վառեալ բորբոքելոյ մաշէին: Եւ իբրեւ սպառեաց (վերջ) եղեւ պատարագացն, ծունր իջուցեալ հրամայեաց նէեմի զմնացորդն արկանել (թափել): Եւ իբրեւ այս եղեւ, առաւել բոցն ի վերայ բորբոքեցաւ. եւ իբրեւ յացոյն ճշմարիտ եղեւ (բոցը մաքուր պէտեղաւ), զարմացեալ միաբանեալ վառեցաւ բորբոքեցաւ սեղանն որինչ էր մնացեալ՝ եւ այն մաշեցաւ: Այս իբրեւ եհաս Թագաւորն յիրացն Պարսկաստանեան վերայ (եղելութիւնը իմացաւ) հրամայեաց շուրջ փակել զտեղին, եւ տաճար շինեցին:

Եւ գտանի այս գրեալ ի մատեանս առաջինս, եթէ Երեմիա մարգարէ հրամայեաց առնուլ ի հրոյ անտի: Արդ՝ եկն

և նոյն Երեմիա մարգարէ ի տեղի անդր (որ զնոյն Թարգմանչին), և անդ եգիտ այրս ամենայն անասնութիւնս (ծառերով պատած) զփլուն մանուն և զառապանակն կառավարութեան և զանգանն խնկոց անդ տարեալ գնէր ի ներքս, և զդրունս խորանին առաքինանէր (առաջնոր դնել. փակել): Եւ անդէն մնացեալ որ ընդ նմայն իւն էին՝ նշանակել (նշան դնել) զանդին և ամենեքին ճանապարհն ի տեղի անդր ոչ կարացին գտանել: Իբրև զգայց (իմացաւ) Երեմիա, պատուհասել (յանդիմանել) սկսաւ զնոսա և ասէ. Իբր՞ ոչ գիտէք եթէ անյայտանամ հրաման է զանդիգ կացուցանել մինչև ժողովել հրամայեսցէ Աստուած զժողովս ժողովրդեան իւրոյ, և ապա Տէր յայտնեսցէ զայս: Յայտնի ի Տէր եթէ հուր ընդ հուր (Արք ասենեն) ժողովեսցէ ի սուրբ տեղին:

Բ. Մակար.

Որինչ մինանգամ ի ձեռն Յասանեայ Կիւրեղեացւոյ. ի հինգ գլուխս զպրութեան (գիրք) ցուցեալ է, զայն ամենայն համառօտ ի մի գլուխ հրավարտակիս (գրութիւն) կարճ ի կարճոյ ցուցանել, զի նա

յեցար մեր ի խուռն (ճռստութիւն) մեծա-
մին համարոյ բանից, և հաղացար մեր
տանել ընթերցանելեացն (կարդացողնե-
րուն) զբոսանս։ Եւ մեզ՝ որ զաշխատու-
թիւնս զայս յանձն առաք վասն համա-
ռօտ բանիս, մի դիւրին ինչ չառն (ու-
խատութիւն) համարիցիք, կամ առկայ
քրտանց և արթնութեանց (ճնկում) արժա-
նի։ Որպէս որ զի պատրաստիցի տանել
ուրախութիւն կոչնաց ընկերաց. մեծահաց
(կերակուրներ առատ) զործիցէ զընկե-
րացն ուրախութիւն, և ոչ զիւր զիւրու-
թիւն խորհիցի։ Սակայն վասն բազմացն
հաճութեան շատ յանձն առաք. զճշդելն և
զճշմարտելն (ստուգել) զայն առաջնոյն
(մատենագրին) Յասոնայ, զկշռելն և բզ
բազմելն (կրճատել) և զկարճառօտ բանն
ի համառօտ կարգացանել՝ զայն մեր ոչ
դանդաղեցաք։ Որպէս վասն համարա-
կաց շինուածեան ապարանից բազմաց բզ
գործ բաժանելոյ, ակիզբն և կատարած
(վերջ) շինուածոցն ի բուն ճարտարա-
պետն անդր հայի (կը վերաբերի). այլ
ծեփելն և զունելն (ներկել) և արծնելն
(փայլեցնել, ճիլա) և նկարելն՝ այն

ի զարդարիչ անդր հայի։ Նոյնպէս և Սերս. հարցանելն և փորձելն և քննելն և զհետ վարել (հետևէն քալել. փնտռել) ճշմարտութեան բանիցն և զխորին խորհրդոց խորագիտութեամբ (յառաջատեսութիւն) ի վեր բերել (մակաբերել) որ առաջնորդն եղև այնց դպրութեանց ի նմանէ խնդրելի է (պէտք է խնդրել). այլ զհամառօտ կարճառօտ բանից, որպէս այժմիկ պատմելոյս յանձն առեալ է, յինէն պահանջելի է։ Արդ տարի ակիզբն արասցուք պատմել. այսինքն ինչ զօղեսցուք (կցել. կապել) յառաջին անդր. բայց սակայն և այս առաջորդոյն մնաց է. զճառս մատենին յառաջագոյն երկայնել, և զմատեանն ի գլխովին (նոյն խսկ. բուն) համառօտ կարճառօտ պատմել։

Ր. Մանկար

Սիմոն ամն առեալ ընդ նախատակս եղեալ (նախատական ըլլալ) բաժանայապետին, իբրև յաղթել ինչ և առնել Ոնեայ ոչ կարաց, եկն եկաց առաջի Արադանի Պրատեանց որ յայնմ ժամանակի ատորին Աարաւոց և Տաճկաստանի սպա-

րաւպետ էր. և պատմեաց նմա եԹէ բազումք են այն գանձք որով լցեալ պահեն զուռն գանձուցն յԵրուսաղէմ, և ազգի ազգի գանձիցն գրիւ եւ զհամար ոչ մարԹէ որ ուԹել (համրել): Եւ պարտ այնպէս էր, ասէ, ընդ ձեռամբ արքայի ի ապա զոհիցն պաշտել (գործածել) զայն: Յանձն առին Ապողոնիոս և Թագաւորն. նա յառաջ կոչեաց զՀեղիոդորոս զհանդերձապետ (մեծ. գործակալ) իւր, հրրամայեաց նմա զայսչափ գանձս հանել բերել ի քաղաքէ անտի: Վաղվաղակի չու առնէր, խաղայր գնայր Հեղիոդորոս. իբրև եկն եհաս յԵրուսաղէմ, անդ սիրով քահանայապետին և քաղաքին ամենայն ընկալեալ զնա ամենայն առատուԹեամբ: Սկսաւ նա պատմել նոցա զի կամ ընդէր և կամ որպէս ամբաստան եղեն առ արքայի, և հարցանէր ԹԷ արդարև այնչափ գանձք իցեն զոր ասացինն: Եկաց յառաջ (առաջ եկաւ) քահանայապետն և ասէ. Էն, են արդարև աւանդք այրեաց և որբոց ի պահ եդեալ (պահուած պահելու համար դրուած) այլ ոչ եԹէ այնչափ որչափ ամբաստանող նամակագիրն ասորէն

Սիմոն խօսեցաւ։ Ընդ առմենայն թէ լալ (Էն շատր թլլայ թլլայ...) իցեն բանդարք արծաթոյ չորեքհարիւր, և բանդարք ոսկւոյ՝ երկերիւր։ Նա իբրև լուաւ զբանս բանդանայապետին, զարհուրեալ հրաման ի մէջ առնոյր (մէջ բերել) և ասէր ի սպասու և ի պէտս արքունի երթալ հրաման է գանձից այդմիկ. որ և ժամ յայս առնէր մատնել ճանապարհ առնուլ ընդ հրամանին արքունի։ Եւ անդ լինէր ոչ սակաւ շահ (Եղուրիւն, տաղնապ) և վտանգ խռովութեան քաղաքին։ Բանակայքն իւրեանց Թաւալէին (իյնալ գետինը) առաջի անդամոյն նովին արքութեան պատմութեանն. աղաչէին զայն որ վասն աստուածային գթութեան զօրէն հաստատեսցէ, զի զայն ոչ անարատ յիւրաքանչիւր աստուածատուր ճառագայթել մարթասցեն։ Անդ էր տեսանել զտեսիլ բանդանայապետին, և զհանել ի միտս իւր. զի տեսիլն և զոյն երեսացն ցուցանէր զարտին Թախծութեան. զի իշխայ մաժեալ՝ պատեալ պաշարէր զնա ամ և երկիւղ և սարսուռն (դող) մարմնոյ։ Դարձեալ յիւրաքանչիւր ապարանսն (տուն)

պատարագս մտանէին ի համաշխարհի (նասսուռակաց) խնդրուածս, զի մի յարհամարձակս պատրի. մեծի տաճարին գըտանիցէ. և կանայք բրձաղգածք ընդ հըռապարակս աշխարհէին (ողբալ). արգելանոր (ան ոr արգիլուած է, չերեւնար) ւանդաց ի կուսաստանաց անտի ի գըրանս և ի պարիսպս ընթանային, և կէր ընդ պատուհանս արտաքս կարկառէին (երկննալ). և ամենեքին առ հասարակ աղօթից բարբառով զձեռս համբարձեալ յերկինս մատուցանէին:
Եւ անդ էր ողորմ (ողորմելի) տեսիլ տեսանել՝ առ հասարակ անկեալ մարդկանն զաղօթս Թաւալելով յերկինս մատուցանել:

Եւ Հեղիոդորոս զյայտնութեան վճիռն տանէր. մինչդեռ նա ապաստաւորաւն հանդերձ ընդ գանձի տունն շրջէր, որ ի վերայ ոգւոց և ամենայն իշխանութեանց զօրութիւն ի ձեռս իւր ունի, երեւոյթ մի նշանի մեծ արար. զի ամենեքեան որ իշխեցին մտանել ընդ նմա՝ լուծան, լքան, ընդարմացան (փայլ կտրիլ, չկրնալ շարժիլ), ի պարտութիւնս վատթարութեան

մատնեցան յԱստուծոյ զօրութենէ անտի:
Զի երևեցաւ նոցա յանկարծակի երկնից
մի մեծաշուք (մեծափառ) հեծելով հան-
դերձ, երևելի զարդու ի զէն ոսկի վառե-
լով. և այլ երկու ևս երիտասարդք զօ-
րեղք (դեռ. ուժը վրան) ի զարդ գեղեցիկ
զարդարեալք առաջի հեծելոյն՝ մատեան
փագփագակի յաջմէ և յահեկէ, ի մեծա-
մեծ հարուածս հարկանէին զՀելիոդորոս
մինչև անկեալ յանզգայ Թմբրեալ մերձ
ի մահ՝ բառնային զնա: Որ այնչափ շք-
քով և պատուով և ստացիւ և ապաւա-
ցաւ մտեալ հանէր ի տան գանձին՝ ան-
մտաւոր (անձայն) անբարբառ պակասեալ
յամենայն յուսոյ փրկութեան ընկեցեալ
յերկիր կիսամահ դնէր: Յայնժամ փու-
Թացեալ ոմանք յեկելոց անտի բարեկիրք
(լաւագոյն բնաւորութիւն ունեցող),
աւաղ ընկերք զօրաւորին, յառա հասա-
նէին Ոնեայ խնդրել ի բարձրելոյն զնէ
զշունչն (կեանքը) շնորհել նմա: Եւ որ-
հարդ կալաւ քահանայապետն, զուգէ
կարծիս (կասկած) ինչ առնէ Թագաւո-
րին՝ խորհրդ դառնայ ինչ ի նմանէ կամ ի
Հրէից անտի զայրն վնասելոյ. ի խնդ-

բուռըն լինէր, պատարագս մատուցանէր վասն առնն փրկութեան: Այն ինչ բառա-Թիւերն ի ձեռս քահանայապետին մատ-չէին, վաղվաղակի նոյն երիտասարդք գային ինչանէին առաջի Հեղիոդորայ նո-վին հանդերձիւ զարդարեալ, և ասէին. Բազում շնորհս զու Օնեայ քահանայա-պետի կալջիր. վասն նորա քեզ Տէր զո-գիդ շնորհեաց. և գայս իբրև ասացին, անդէն վերացան:

Հեղիոդորոս իբրև անձին զգաց (խել-քը վրան եկաւ), յոտն կացեալ վաղվա-ղակի՝ ողջակէզս պատարագաց մատու-ցանէր, ուխտս և աղօթս մեծամեծս կա-տարէր Տեառն որ շնորհեաց նմա զոգին, և անդրէն ի նոյն չափ յառաջինն զօրացոյց: Զքահանայապետն զՕնեայ մեծապատիւ մեծապարգև մեծարէր. և ինքն չու արար, խաղաց գնաց անդրէն առ Սելևկոս: Թագաւորն իբրև սկսաւ հարցանել զՀե-ղիոդորոս Թէ Որպէս զիարդ՝ յոր գործ երթեալ էիր զինչ վճարեցեր, սկսաւ առայ զդոյզն քաջքաշեալ և ասէ. Ո՞, յերտ աշխէմ երթեալ երթիցէ (բաղ երթայ) որ որ ձեր Օշնամի և իւրոց մեծաց ձերոց

մխտառակօր իցէ. և զօգնի զնա անոյ
այսր գանձայից լաւագան (չարաչար ծե-
ծուած, վայն իվրան եկած). Ով ազգել,
միայն կարդացէ: Վասն Հեղիոդորայ և
զանձի տանն պաշտօնէից այսչափ բանք
եղեն: Այլ Սիմոն որ զանձին և զաւաքն
նամակագիր էր՝ (գրավ լուրտուող) առա-
ւել ևս յանձնէր (ստրուկանկեր) անիրա-
ւան լինել վասն Սեմայ, եԹէ նա ինքնին
զլխովին է որ զՀեղիոդորոսն շարժեաց
(գետինը զարնել) և լլկեաց (չարչարել),
և ամենայն չարեաց ինքն է առաջնորդ և
և գործեալ. և զբարերար քաղաքին
զայցելու (տեսուչ, հոգացող) և զերախ-
տաւոր զազգին, զնախանձայոյզ զվրէժ-
խնդիր զօրինացն իբրև զմխտառակօր իւրոյ
արքունի իշխէր ի ներքս արքունի կըշ-
տամբել. և այնչափ վարէր զնա (չես-
ծեղը) և զնախանձ Օշնամութեան, մինչև
մատնել պարտ (պատրաստ, յանցանք)
տանէր զաւուրքն :

Բ. Մակաբ.

Իբրև Սելևկոս փոխեցաւ յաշխարհէ և
առ զԹագաւորութիւնն Անտիոքոս որ ա-
նուանեալն կոչէր Եպիփան (Երեւելի), Յա-

սոն անուն ոմն, եղբայր Ոնեայ. ջանա-ցաւ հանել (առնուլ) զքահանայապե-տութիւնն յՈնեայ: Խոստացաւ տալ յար-քունիս վաթսուն քանքար ի վերայ երեք հարիւր քանքարոյ, և յայլոց մասից ութ-սուն քանքար: Եւ այլ ևս հարիւր մա-տուցից, ասէ, եթէ զործն աջողեսցի. զմարզարանս ի ձեզ հաստատեսցից (ճեմարան-դեցնել). Մեծատունս և կրկէսս (ընդար-ձակ տեղ ուր խաղեր կը կատարուին) շինեցից: Իբրև յանձն առ Թագաւորն և եգիտ (ձեռք ձգել) նա զիշխանութիւնն զոր խնդրէր, հեա ընդ հեա (անմիջա-պէս) փոփոխակի ի Յունաց հեթանո-սութիւն անդր զընտանիս օրէնս զոր ձուցանէր. ի ներքս ընդ բերդաւն իւր Մեծատունս և երիտասարդանոցս շինէր. Միջամտիր մանկունս ընտրեալս յուսումն արուեստականացն (Երամիքs) տայրն: Եւ զի այնուհետև Թողեալ էր զպաշտօն պա-տարագաց սեղանոյն և զսպաս տաճա-րին, և արհամարհեալ էր զողջակէզս պատարագացն, յօժարագոյնս տային զանձինս խրախուսել ազգի բաժանորդեաց ի մարզիչս (կռուելու մէջ կրող) և ի

բանամարտիկս (բռամբ, հաւմռւխով, կռռող) և յանօրէն բաշխօղս (քաւխոյք, պարգեւ) կարաւչաց. զնայրենի պատիւն առ ոչինչ համարէին, զանօրէն հեթանոսութեան փառս բան զօրինաւորեան փառս յաւ համարելով: Վասն այսորիկ խիկ և վաղ հասանէին ի վերայ նոցա նեղութիւնք. զի որոց ընդ քաջս և ընդ զնոցա նախանձէին և կամէին ամենայնիւ նմանել նոցա, զնոսին խիկ զհնիրքն և Թշնամիս և տանջիչս անձանց անձին ինքեանց խիկ պատրաստեցին. զի անօրինել որ յառաջաւանելէն օրէնսն կրկին մի համարիցի. այլ զայս ամենայն ժամանակս որ առաջի կայ յայտնապէս պատմեսցէ:

Յայնմ ժամանակի խաղաց գնաց Անտիոքոս ի քաղաքն Յոպպէացւոց, և անդի եկն յԵրուսաղէմ, անդ մեծապէս մեծարեցաւ ի Յասոնէ և ի քաղաքէ անտի ջահիւք և բազմաճաճանչ ազատաց ապա անտի խաղաց գնաց ի կողմանս Փիւնիկաստանի ամենայն զօրօքն հանդերձ: Այս յետ երից ամաց ժամանակի արձակեաց Յասոն զՄենելաւոս զեղբայր

մոլեկան (մոլի. դիւանար) Սիմոնի. ի ձեռն ետ նմա տանել առ արքայ զգանձն զարքունի: Նա իբրև յանդիման եղև արքային և մեծարեցաւ ի նմանէ, յանձն իւր սկսաւ կորզել (իւրն ձգել) զքահանայութիւնն. յաւել ես ի սակ (գին. չափ) զանձին այլ ևս երեք հարիւր քանքար, և առնել զայր զհրաման իշխանութեանն զարքունի: Եկն եհաս. քահանայապետութեան ինչ արժանի գործ ոչ գործեաց: Եւ Յասոն որ դաւով (նենգութիւն) զիւրոյ եղբօր զքահանայութիւնն առեալ էր, դարձեալ զնորա քահանայութիւնն նոյնպէս այլ առաւ (առաւ). և նա փախստեայ յերկիրն Ամոնացւոց հալածական անկանէր: Իսկ Մենեղաւոս առնուլ առ ի ձեռս զիշխանութիւն քահանայութեանն, բայց զայն ինչ որ Թագաւորին խոստացեալ էր՝ ոչ (ամբողջ. հոգին) ոչ կարէր տանել: Իբրև սաստկել տագնապել պահանջել սկսաւ հազարապետն, զի նմա էր յանձն հանել հարկ (հարկ առնուլ) զաշխարհին, երկոքին ի միասին ի դուռն կոչեցան: Իբրև ետես Մենեղաւոս թէ չէ զհնարքն ի դուր

հատուցանելոյ. կացոյց փոխանակ զԼի-
սիմաքոս զեղբայր իւր. և ժամանակ
իւր պատրաստ ցանկ (յարմար ժամա-
նակի գտնելով) Մենելաւոս, մեղմով
(կամացուկ մը) ասպա ոսկի գողացա-
ւ ի տաճարէ անտի և ետ Անդրոնիկեայ,
որպէս յանդիմանութեամբ յայտ առնէր
Ոնիաս յամրէ (ամուր. բերդ) անտի յոր
անկեալն (ապաւինեալ) էր. վասն այ-
նորիկ Մենելաւոս իբրև իւր առաւեալ
(իրեն կողմը շահիլ) զԱնդրոնիկոս ա-
ղաչէր զնա և նոյնա ջանայր զդաւմր
արկանել (ձեռք ձգել) զՈնիաս: Գնա-
ցեալ առ Ոնիաս, և հաւատացուցանէր
զնա նենգութեամբ և դաշինս հաւատա-
րիմս կալէր ընդ նմա ծանր ծանր երդ-
մամբք. և հաւանեցոյց զնա ելանել
յամրէ անտի. Թէպէտև էր ինքն ի մեծ
կասկածանս (սուտ, կեղծ) և անդէն
իբրև ենաւ, խողխողեաց. ամենևին ոչ
զանգիտելով յիրաւունսն արդարութեան.
վասն այսորիկ ոչ միայն Հրեայք՝ այլ
և Հեթանոսք բարկացեալ էին վասն
սպանն անիրաւապարտուց մահուանն: Այլ
Թագաւորն իբրև դարձաւ ի կողմանցն

Կիլիկեայ, առաջի անձանձին (գան-գատիլ) քաղաքաց քաղաքաց Հրէայքն և Հեթանոսք ատելագործութեամբ վասն անօրէն զոյր մեռելոյ: Ցայնժամ վերայ սրտի մորք Անտիոքոս զգածեցաւ (զգածուեցաւ). ի գութ դարձաւ և արտասուելոյ յոյժ ի վերայ սրբութեան և բազում խոհեմութեան առնն. և ջեռաւ (տաքցաւ) բորբոքեցաւ ի սրտմտութիւն բարկութեան իւրոյ. և անդէն հրամայեաց ըզ գլխով առնել (հանել, մերկացնել) զծիրանին Անդրոնիկեայ. և զԱնդրոնիկոս մերկացեալ ի հանդերձէ իւրմէ, շուրջ ածեալ զքաղաքաւն, ի նմին տեղւոջ ուր զՈնիայն ամբարշտեցին՝ հրամայեաց զխառափն հարկանել (գլուխը կտրել) զանօրէն մահապարտին:

Իբրև բազում գողտագողներ (գաղտնի գողութիւններ) լինէին զանձին ի ձեռն Լիւսիմաքեայ Մենելեայ խորհրդով և համբաւն ի դուրս յանախեր (լուր դուրս կ'ելլէր), ժողովեցան զօրքն ի վերայ Լիւսիմաքեայ: Իբրև ելեալ զօրքն ... և լի բարկութեամբ ի վերայ յարձակել, վառեցոյց Լիւսիմաքոս արս

իբրեւ երբեմն հաշտարար. սկսաւ ձեռն ի գործ արկանել և սկիզբն առնել գործոյն յաջողութեան արարմբ միով որ խուժադուժ եւ էր տեսանելեօք քան զմտօքն թանձրութեան։ Իբրեւ տեսին զՀիւսիսմարդկայ զդասն և զհենդութիւն, խոնեցան վաղվաղակի. ձեռն ի գործ առնէին. ոմն մէնս, ոմն վիրգս, կէսքն զառաջն ըղխիճն (առաղ խոտոր) հողախառն առաւարակ յարձակելոցն ի վերայ արկանէին. զմանես վիրաւորս, զմանս կատաղինաւոր (գլուխը պատռած) արձակէին. զբազումս սպանանէին և զամենեսին առհասարակ ի փախուստ դարձուցանէին. զնոյն ինքն զսեղանագերծ (սեղանը կողոպտող. սրբապիղծ) զահարակապուտ զգանձի տամբն արկանէին փախուստեայ (գանձատունէն կը փախցնէին)։ Վասն այսր ամենայնի յինէին դատաստանք (արդար հատուցում) ընդ Մեննդաւեայ։ Իբրեւ եկն էԹագաւորն ի Տուր (Տիւրոս), յանդիման նորա խուկ էին դատաստանք. զի եկին արք երեք ի ծերակոյտ ժողովրդեան անտի ցուցանել զիրաւունս (դատ վա-

ել)։ Իբրև ի պարտութիւն մատնեցաւ Մենեկրատոս, խոստացաւ զանձն բազում տալ Թագաւորին զի հաճեսցէ զմիտս նորա (սիրտը առնել). վասն այսորիկ …ակալ զԹագաւորն մեկուսի, Իբրև զբա… …անալ պատմել, շրջեաց զմիտս նորա (միտքը դարձնել) զամենայն … …ացուցանել զՄենեկրատոս արձակել ի պարտուց անտի, և զայն …ացեալս որ Թէպէտ առաջի … … դատ … րէին, … զանձէին և արձակեալք գնային անպարտ երդմամբն, զնա մահապարտ առնէին։ Վասն այսր ամենայնի Մուրացիքն (Տիւրացի) յարատեւեցին … … Թեամբ հանդերձեցին զնա։

Բ. Մակար

Ժամանակօք երկրորդ գալստեանն Անտիոքոսի յերկիրն Եգիպտացւոց, դէպ լինէր ընդ ամենայն քաղաքն յաւուրս բազմոտն երևել ընդ երկինս և ընդ երկիր …րս ճեմեալս ակնգառս, ի զարդ ոսկի …անեալս, զարդարեալս, արշաւեալս (արշաւել, ձիով վազել, յարձակիլ), յարձակեալս, խառնեալս ընդ միմեանս.

տեղ էր յանէլ Մեհեկին (որը [illegible] յա-
ռաջ եկած ձայն) փոխանակ, շիւնին
(քանի մը օդին մէջ նետելէն յառաջ եկած
ձայնը) զաղեգամեց, շողին (փայլփլե-
ցոլացում) [illegible], շաչին [illegible]
(քանի մը գետնի վրայ քաշելէն կամ իրա-
րու հատելէն եկած ձայնը), շառային
(կոտրել կամ պայթել յառաջ եկած
ձայն) [illegible], գիտային զուգեղէն փա-
ռելոց։ Իբրև շահնդին (լար. [illegible]) [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
րած (ի վերջոյ) զամեն [illegible]
ցէր (ունենալ, ստանալ) [illegible]
[illegible]
[illegible]

առմբ յօրինուածն, պղծեալ զարշելեաց իբրև զաստուածս և բագինս և զնոյն մատուցանէր և զոհիւ, յերկրին յԵգիպտացւոց մնացելոյ Մարբեան: Բաղտամս և անՄիւս յիբանէ աշխարհէ ատարածոյց, և ինքն առարածելոյ ի մէջ ասարոյ կարեաւ անառք, անմխաւս, անհանդերձ, և զերեզմանուածն ճայրենեաց չէքն աղամանի:

Իբրև ազգ էրն արքային փառն իբրուցն եկեղոյ, ապառամբ համարեցան Ասորաւորն զՀրէաստան յիւրմէ. փառն այնորիկ ի Ասորւոց զնաց յերկիրէն Եգիպտացւոց. Էին առ զրոցագրն զԵրուսաղէմ ի սուր ալր (սուրբ քերան) աուբրի և ի մէջ նիզակի (նիզակին ծայրը). և հրաման էառ զօրացն՝ որ ի բաւսն անկանելոցին յանեխուայ կատարելոյին, և որ յառաջապահս ամբասյին (առաջաւորնին). անկէն ի ներքոս ատարկեացին: Եւ անդ յինէր ապայոց և Ձերոց առ հաստարակ կատարած, կանանց և մանկանց առ հաստարակ աստասկումն. ...Թրիւր յայն երբա ատարս մրանցամայն կատարեցին. և չորս բիւրս ի փառնոսի (փախստականքն մէջ) ոչինչ ապակաս յառՄեամբ բան զապաննմոյնանփառնստեցին:

Եւ իբրեւ այսու չարեօք ոչ յագեցաւ, իշխեաց ձեռնամուխ լինել (ձեռն զարնել) ի սուրբն ամենայն աշխարհաց . իշխեաց մտանել ի տաճար անդր . առաջնորդ ի ձեռն ունէր զՄենելաւոս որ օրինացն և աշխարհին և գնդին մատնիչ և դաւի եղեալ էր :

Այլ Անտիոքոսն ութ հարիւր քանքար ի վերայ ինն հարիւրոյն բարձեալ բերէր ի տաճարէ անտի . արագ արագ հասնէր ի քաղաքն Անտիոքացւոց . հպարտացեալ մտօք համարէր զծով ի ցամաք՝ և զցամաք ի ծով փոփոխել : Եւ անդ Թողոյր զՓիլիպպոս , յազգէ Փրանգ բայց ի բարուց խժդժագոյն (բարբարոսագոյն) քան զայն որ եթող զնա անդ, չարչարել զմնացորդս Երուսաղէմացւոց : Առաքեաց նա զԱպողոնիոս երկուք բիւրուք զօրօք , զի զամենայն մարդ հասկաւորս (չափահաս) կոտորեսցէ , և զկանայս և զմանկտիս վաճառեսցէ : Սա իբրև եկն յԵրուսաղէմ , նախ զատայքն խաղաղութեամբ զաւով եմուտ . իբր յաւուրն շաբաթուց եգիտ զՀրեայսն դատարկացեալս, հրաման ետ զօրացն իւրոց

վառել . և որ միանգամ ի գնին (ի ձևս) ահուլեանն եկին՝ սուր ի վերայ եղեալ կոտորեաց . և ընդ քաղաքն ընդ ամենայն գիւղս. հանդերձ այլոք անդր փառաւորք ըն-Թանային , առ հասարակ տարածեալ դիրսաւ կացուցանէին (ապանենելով զեւինր պառկեցնել) :

Բուզա Մակարէ փախստեայ լինէր , յանապատ եղանէր. գազանական կեանս ի լերինս անցուցանէր . և այնպէս զըն-դանն որ ընդ նմա էին՝ խստարուն (խան-սով կերակրով) կերակուր կերակրեալ անցուցանէին զժամանակն զի մի ի պըղ-ծութիւնս մերձեսցին :

Ը. Մակար.

Յետ բազում ժամանակաց առաքեաց Յագաւորն զԱԹենորիոս ծերունի՝ առն-ել տաղնապել զՀրեայսն անցանել ըզ-Հայրցն օրինօք և յօրէնան Աստուծոյ այլ ևս մի յամենալ (մնալ , sեւել). և պըղ-ծել զտաճարն Երուսաղէմի և անուանել զնա յանուն հիւրասէր որմզդական դիցն վանատրի. և չարաչար դժուարին նեղու-Թեան չարեաց ի վերայ հասուցանէին : Եւ անդ էր ոչ զօրէնս շաբաթուց տեսանել ,

և ոչ զանուն տարբերականացն զծայրենիս պա-հել, և ոչ բնաւ անձանցն Հրեայ անուն անուանել իշխել։ Իբրև առն հասանէր ապաշխարութեանականն (Պամֆոսի) պաշտա-մանն, տաղաւարէին զնոսա պատկերա-թու. (Հաստ մազ կամ ստեւ ունեցող) ա-տօք Սպանդարամետին (Պամֆոս) կոչա-ւել։ Հրամանն տառապեցին յամենայն մա-տաբաղաքս պաշտամունքս (պատճառ) լինել. և այն որ ոչ յանձն առնուլ զօնել՝ անդէն առ ի վերայ դնել. և ան էր տեսանել շատաց (անապարանք, սփո-բութիւն տապնաց ի տառապանաց չարչա-րելոցն։ Նամականգիր եղեն գերեաց կա-նանց վասն զօրդիս իւրեանց Ծլփառելոյ-ամին վաղվաղակի, զմանկտանն զը-տեանցն կախեցին զմարցն, և զնոսա ընդ հրապարակն առ. առակք (խայտա-ռակութեան համար) շրջեցուցանէին առաջս ի պարապաց անտի ի վայր հոսեցին (նետել)։ Կէսքն երթեալ զաղտուկ յայլ-մատոսուրս՝ զշաբաթուց աւուրսն անցու-ցանէին. իբրև ի վերայ հասանէին, կեն-դանւոյն խանձատեալս (երել, մրկել) հրով այրեցանէին վասն երկիրպագութեան

աւուրն փափկութեան և օրինացն սրբու-
թեան:

Այլ եւ աղաչեմ զամենեսեան որ զգիր-
որդ յակն արկանիցէք (աչքէ անցնել)
մի ինչ վասն ազգին խղճիցէք (գէշ մտքի
երթալ), և զվիճսս զայս ամենայն առ աս-
տուածային տանջմին (ազգ) համարիցիք, այլ
ի խրատ ազգին մերոյ. զի ոչ եթէ որպէս
առ այլ հեթանոսս երկայնամիտս լինի
(համբերել, սպասել) Աստուած մինչև
լցեն զչափ մեղաց իւրեանց և եկեսցեն
հասցեն ի դատաստանս անհնարինս. այլ
մեզ առ մեզ (շուտով) խրատէ, և արագ
արագ առնէ ի մերայ զգորովութիւն: Զայս
բանս ընդ ձեզ վասն յիշատակի բանիցդ
խօսեցայ. արդ անցցուք ի գլուխ պատ-
մութեանն մատիցուք:

Եղիազարոս այր մեծ, ընդ առաջինսն
ի գնդի անդ, լցեալ աւուրբք, ծերացեալ
հասակաւ, գեղեցիկ երեսօք, ածեալ
զայլ ի բերան տախտէին ուտել խոզենի
(խոզի միս): Նա ի մտի եդեալ, յանա-
ռակ ախեալ (հաստատուած) սրտիւ,
յանձն առ ընդունել զմահ քան անաւագի
բան զկեանս խղճիւ (խղճի խայթով) և

ընկերաց տագաւանելով (մեղադրել)։ Ընտրեաց ինքնակամ հաստատել ի տան-չանս. ձեռներէց լինէր (համարձակիլ) Թողանել անարգել զպաշտաման նոցա, որ-պէս օրէն է համբերողաց բացէ ի բաց (հեռու. մէկդի) անարգել ինչ զոր ոչ է օրէն յանձինս մատուցանել։ Իսկ այն որ պատրաստեալ եկեալ էին՝ ինքեանք առ ակարութեան մտացն, փոյթ անձնաւէր բարոյից զոհից ի պաշտօն, ժամեաց եւ էին առանձնաւորութեան, առեալ մեկուսի իւրեանց ակարութեան մտօքն զհնազա-նդեալ միտսն ի հրապարակս ցուցութեան (բուլութիւն, մեղկութիւն) դարձուցանել զանձայինս։ Յանձն առ, առեն, զհրաման Թագաւորին, և ընդ այլ միս մատու-ցուք զի լուծցեն զկարծիսն (ուրիշին կարծիքը չըել, վրայէն նետել) և ի մանուանէց առպեցցիս։ Նա գեղեցիկ խորհուրդս հաստատուն յանձին եդեալ զարժանի հասակին, ըստ ծերութեան մեծութեանն, ըստ երևելի վայելչու-թեանն, ըստ զուարթածաղկին (աղէկ բու-սած) ալեացն զատարճացելոց (բուսնիլ աղէկ), ըստ գեղեցիկ ի մանկութենէ

մինչև յաւագոյն (առողջութիւն, մեծու-թիւն տուող) անկեանն, մանաւանդ առնել բաց աստուածազարդ սրբու-թեան օրինագիրն կրօնից, ամենայն կար-գօք լի, արդ արդ առնէր զպատուա-սիրն: Ոչ արժան և ոչ պատշաճ է, առ. մերոյ չափոյ հասանել՝ կենդանու-թիւն մտանել ընդ սրբութեան խոս-տովանութիւն. Իսկ բազումք ի ման-կանոյ այսր որ ընդ ակամբ (ծուռ աչով), հայիցին, կարծիս ի մտի դնի-ցեն և ասիցեն եթէ Եղիազարոս ինքն-մեան, անցեալ ծերութեամբ (ծերացած), հասանել ի դուռն վախճանի (մահ), յայլազգութիւն դարձեալ, և նորա վասն իմ կենդանութեան զայթակղեցին. և զայս խիղճ (խայթ) մտաց և կեղտ (աղ-տոտ) անուն ծերութեանս յաշխարհի թո-ղից: Իսկ արդ՝ եթէ ամենեքին նոյնչափ ժամանակս կենաց շնորհիցեն ինձ, և ի ձեռս մարդկան թէպէտ ոչ մատնիցիմ, այլ յամենից ի մշտնջենաւոր ձե-ռաց անտի, ոչ կենդանեօք (կենդանու-թեան տանը) և ոչ յետ կենդանութեան, որեք փախչել կարիցեմ: Վասն այսո-

րիկ քաջութեամբ փոփոխեցայց յաշխարհէ աստի, զի արժանի իմոյ ծերութեանս երեւեցայց, և օրինակ բարեաց և առաքինութեան մանկտւոյ թողից, զի յօժարութեամբ և քաջութեամբ ի վերայ սրբութեան օրինացն մեծու չափ (մինչեւ ի մահ) ջանայ մարթասցեն: Զայս ասելոյն իբրև ասէր, ինքնակամ դիմագրաւ (դիմացը երթալով) կամակար (իր կամօք) ի վիշտս մաշման և տանջանաց դիմէր: Նորա որ յառաջագոյն շաղմատուցեալ մխիթարէին՝ զբանս մխիթարութեանն ի Թշնամութիւն դարձուցանէին, և զիմաստութեան խորհուրդս իբրև մոլորութիւն համարէին. առաւել մատուցեալ ի տանջանս տագնապէին (սեղմել): Նա իբրև մերձ եղև ի տանջանաց անտի ի վախճան, երեւ զբերան իւր հեծեծելով. ասելով խոսել ի Տէր որ ունի զգիտութիւն սրբութեան խորհրդոց և ասէ. Այս մի ինչ յայտ եղև, եթէ ի ձեռս իմ էր ապրեցիլ ի մահուս վշտաց (մահ կրելէն). զայս խստութեան տանջանս մարմնոյ ընկալեալ համբերեմ. այլ հոգւով բաց քաղցրութեամբ վաս

տանի սատարիցն (սաս, արգիլող պատուէր) Տեառն ընդունիմ: Եւ սա զայս օրինակ պատերազմեալ յաշխարհէ փոխեցաւ:

Բ. Մակար.

Դէպ եղև եղբարս ումեմն, մարդն հանդերձ կալեալս, անձեւ յառնեալ Թագաւորին. ի խոշտանգանս (տանջանք) զանի տոխալէին ուտել խոզենի: Մի ի նոցանէ նահատակեցաւ յառաջագոյն. սկսաւ խածել և ասէ. Զի՞ կայք, կամ զմեզ զինչ հարցանելոց էք. մեք պատրաստ եմք ի մեռանել քան անցանել յայս օրէնս (օրէնքը չպահել) հայրենիս: Բարկութեամբ սրտմտութեամբ լի եղև Թագաւորն, հրամայեաց ջեռուցանել տապակս (թավա) և կաթսայս (մեծ քէֆէրէ) և անիւս, և այնս այնս գործիս տանջանաց պատրաստել: Զայն իբրև փաղփաղուկ ջեռուցին պատրաստեցին, հրամայեաց զնահատակն յառաջ կացուցանել. և նախ զլեզուն կտրեցին և ըզ զլխոյն մորթն զերեսօքն զարձուցին. ապա զոտս և զձեռս առաջի մօրն և եղբարցն ծայրատամպա ատնէին (ծայրերը կտրել): Եւ ապա իբրև ի բունից և ի ձեռաց ա-

պխտան առնէր, հրամայէր կենդանայն (ողջ ողջ) ի տապակսն ջեռուցեալս խցուցանել. ապա իբրև ճենճերն (եղին ծուխը) ընդերկար այնպէս ի տապակէ անտի ելեալ դիզացեալ ծառանայր (ծառի պէս բարձրանալ), սկսան եղբարքն ընդ միմեանս մայրն հանդերձ մխիթարել և ասել. Քաջութեամբ մեռցուք, զանուն և զօգին ժառանգեսցուք. հայի Տէր Աստուած ի ճգնութիւն պատերազմիս մերոյ և ի ծառայս իւր մխիթարի:

Իբրև առաջինն զօրինակ զայս (այս կերպով) յաշխարհէ փոխեցաւ, զերկրորդն ի տեղի տանջանացն մատուցանէին, և զգլխոյն մորթն վարսօքն (գլխու մազ) հանդերձ զերեսօքն արկանէին. և անդէն հարցանէին. Կերիցես խոզենի միս, մինչչև զամենայն մարմինդ անդամ անդամ լուծեալ է: Նա եւ պատասխանի իւրեանց բարբառոյն և ասէ. Ոչ. վասն այսորիկ և սա ի նոյն տանջանան տանջեալ վախճանէր: Իբրև յոգւոցն պարզել սպառեալ եղեւ (հոգին տալու մօտ եղաւ), սկսաւ խօսել և ասէ ցթագաւորն. Այ՛ անէգ (զոռոզ). հպարտ և ամբարտա-

տան, դու զմեզ յայսց կենաց աշխարհիս կարճել (ջնջել . վերցնել) համարիս . իսկ այն որ աշխարհաց Թագաւորն է , Թէպէտ և մեռանիմք մեք վասն օրինացն , ի կեանսն յաւիտենից ի միւսանգամ ծընընդեանն ժամանակի կենաց ի կեանս դարձուցանէ: Յետ նորա զերրորդն ածին, և զլեզուն խնդրէին . նա վաղվաղակի մատուցանէր , և զձեռսն քաջաժիրաս (համարձակութեամբ) տարածանէր , զի և Թագաւորն ինքնին իսկ զարմացեալ լինէր վասն պատանւոյն ուշի մտացն (մտքին համարձակութիւնը) և սրտին քաջութեան . զի առ ոչինչ զցաւսն համարեցաւ : Եւ սա իբրև փոխէր . զչորրորդն ի անգի մատուցեալ՝ ի նոյն տանջանս չարչարէին: Իբրև շունչն վախճանի (վերջի շունչը) հասանէր , խօսել սկսաւ այսպէս : Մեզ լաւ է զի փոխիմք աստի ի մարդկանէ . և յուսոյն այն ունիմք միւսանգամ ծննդեանն յարութեան մեռելոց . բայց քեզ ի կենդանիս , զի արգելեալ փակեալ է ի քէն յարութիւն մեռելոց : Յետ սորա զհինգերորդն մատուցին ի տանջանս չարչարանացն . իբրև զայս ի

վէր երարձ, հայեցաւ ընդ Թագաւորն, ակնաւ խօսել ընդ նմա և ասէ. Իշխանութիւն առեալ մարդկան՝ և դու մարդ մահկանացու՝ գործես զինչ և կամիս. բայց մի ի վատութիւն ինչ և զմեր ազգս հաստանիցես (վատացնել), կամ լքեալ Թողեալ ինչ ի ձեռաց Աստուծոյ համարիցիս: Կաց մնա դու, և տեսցես զզօրութիւն մեծամեծ սքանչելեացն, որպէս զի զքեզ և զազգատոհմն քո չարաչար հարուածովք չարչարիցէ:

Յետ այսորիկ ածեալ եղև զվեցերորդն. և իբրև մերձ եղև ի մեռանել, ասէ. Զի մոլորեալ ես տարապարտուց. ընդ մեզ այս անցք անցանեն (աս բաները կը հանդիպին) վասն մեր մեղաց, զի մեղանչեմք առ Աստուած արժանի զարմանալոյ. բայց դու մի ակնունիցիս (յուսալ) ողջանդամ (ողջ մարմնով) բարեխ-ապրել յաստուածամարտ (Աստուծոյ հետ պատերազմ) մարտուցեալ: Եւս առաւել բարեաց յիշատակաց արժանի մայր սքանչելի, որ զայնպիսի զեւԹն որդի յիւրում կորուսեալ ի միում աւուր վասն յուսոյն Աստուծոյ՝ քաջալերեալ սրտ-

պնդեալ (ճաչալերել) զմի մի ի նոցանէ մխիթարէր իւրեանց քաղցրութեամբ. և ըզ սիրտն և զմիտսն զիզութեան առնապէս (էրիկմարդու պէս) վառեալ՝ քաջութեամբ յառաջ մատուցեալ ասէր. Զգիտեմ որպէս բնաւ զուր յարգանդիս երևեցայք. և ոչ ես ինչ զոգիսդ կամ զկենանդ ձեզ շնորհեցի, և ոչ զկերպարանդ ձեր զիւրաքանչիւր ես նկարեցի, և ոչ զհաստակող ձեր ձևեալ և սնուցեալ: Այսուհետև ես իմ ինչ ոչ համարեցայց. այլ որ աշխարհի արարիչն է, որ ստեղծ զծնունդս մարդկան՝ զկենանդ և զոգիսդ ի գալստեան նորուն իւրով ողորմութեամբք ի ձեզ դարձուցանէ: Անտիոքոս Թէպէտ և արհամարհեալ զինքն համարեցաւ վասն թագաւորութեան նախատանացն, սակայն, մինչդեռ ոգիքն կրտսերոյ մանկանն առ իւր կային, սկսաւ ոչ միայն բանիւք մխիթարութիւն մատուցանել, այլ և երդմամբ հաստատէր ի մեծութիւնս յաւագութիւնս (մեծութիւն, իշխանութիւն) հասուցանել. երանելի (երջանիկ) առնել յաշխարհի, միայն Թէ ի նախնեացն օրինաց փոխեսցի. գործ ի ձեռն չալ (պաշ-

ծոն եալ) և բարեկամ անուանել Թագա-
ւորաց: Իբրև ետես թէ ամենեքին պատա-
նին ի բանս Թագաւորին ոչ խոտորեցաւ
(զիջաւ) , կոչեաց Թագաւորն զմայրն , և
պատուէր լինել պատանւոյն կենաց խոր-
հրդական զի փրկեսցի: Իբրև կայր շատ
տափակեաց, յանձն առ խօսել ընդ որդւոյն.
խոնարհեցաւ ի նա , սկսաւ ծաղր առնել
զհրապարտ զամբարտաւան Թագաւորն և
ասէ . Ողորմեաց ինձ , որդեակ իմ . յուշ
լիցի ինձ (յիշէ) զի կրեցի զքեզ ինն ամիս
յարգանդի և սնուցի զքեզ զերիս ամս ի
գիրկս առեալ զքեզ , և հասուցի զքեզ յայդ
չափ մեծութեան հասակի . արդ աղաչեմ
զքեզ , որդեակ . մի զարհուրիր դու ի
չարչարանաց դահճէ այտի . այլ եղբարցդ
արժանի եղեալ ընտրեա (նախապատ
համարէ) զմահ քան զկեանս աշխարհի ,
զի ընդ այն եղբարս ընկալայց զքեզ ի
ձեռն ողորմութեան մեծին Աստուծոյ: Եւ
մինչդեռ մայրն զայն մխիթարութիւն
մատուցանէր ի միտս հաստատութեան , բա-
կասէ խօսել պատանեակն և ասէ . Ո՞ւմ
կայք , զի յապաղէք . չեմ ինչ լսելոց
հրամանի Թագաւորիդ, այլ հնազանդեալ

եմ օրինաց հարցն մերոց ։ Այլ դու որ զամենայն չարիս խորամանկեցեր (ՃԷՃ-զըրէամը Ճիւթել) ի վերայ որդւոցդ Եբրայեցւոց՝ անօրէն, ապստամբ, պիղծ, վասն արանց , զի զուր հպարտանաս յուսով քով սնոտուով ի վերայ ծառայից նորա , չես ինչ ապրելոց յամենայնէ յամենակալ դատաստանացն Աստուծոյ . այլ ես յուսացեալ կարդամ առ Աստուած ինձ և եղբարցն իմոց զամենայն նիւ-թեայ (պատրաստել , մէճէճայել) սրբա-ութիւն բարեկութեան ցուցել և ի բաց անցանել ։

Ցայնչափ բարութեան սրտի մանկանցն եօթանեցունց երտարկի չինէր (վճատիլ) Թագաւորն . առաւել ի վերայ կրտսերոյն զանանայէս տանջանս մատուցանէին . առկայն և առ անարատութեամբ և սըր-բութեամբ յուսացեալ ի Տէր մեկնեցաւ յաշխարհէ ։ Զ՚նա որդւոցն և մայրն երա-նելի ի նոյն օրէնս կատարեցաւ ։

Բ. Մակար.

Այլ Ցուդա Մակաբէ և որ ընդ նմա էին՝ առ անձ գաղտագողացեալ (յանեկարծ , զաղծ) մտանէին ի գեղս . ի քաղաքս և

յաղագրակս : Ցինքն արհամեր (փոխենձգել)
Յուդա զարդգատոնին և նուաճէր զՀրեայսն
որ կացեալ էին հաստատութեամբ յուխ-
տին իւրեանց. կարգէր լինէր զօրաժողով.
դիմակալ (դէմ դնել) ինչ ոչ լինէին նմա
հեթանոսքն. հասանէր ի վերայ գիւղից
և քաղաքաց. հրձիգ առնէր զամուր ա-
մուր տեղիս Թշնամեացն, անդրէն նուա-
ճէր դարձուցանէր զըմբռնեալսն ի Թըշ-
նամեաց. մեծամեծ առատին հարուածս
ի վերայ Թշնամեացն հասուցանէր. մա-
նաւանդ զգիշեր եւ իւր օգնական զոր-
ծակից գտանէր. և համբաւ (լուր) քաջու-
Թեանն ընդ ամենայն կողմանս ընԹանայր:
Իբրև զայն տեսանէր Փիլիպպոս զի զամ
խան զգամ (երբալով) իբր առնն յառա-
ջադէմ աչողէին, արքունի հրովարտակօք
առ Պտղոմէոս սպարապետն կողմին Ասոր-
ւոց և Տաճկաստանի հրեշտակս առնէր
(պատգամաւոր ղրկել) օգնական ի Փի-
լիպոս (կոնակ, օգնուԹիւն) զօրս ի ձեռն
հասուցանել: Նա վաղվաղակի իբր և առ-
նոյր զհրովարտակսն, զՆիկանովր Պատ-
րոկղեանց զառաջին սիրելի ասացալ
(մեծամեծներուն) իւրոց ի ձեռն զամա-

րէր ոչ ինչ պակաս քան զբռնաւորուն հա-
զարաւ առհասարակ բառնալ ի միջոյ,
ջնջել զազգն Հրէից. յանձնմանէր (Ներ-
կայացնել) Նմա զԳորգի սպարապետ,
զայր քաջ, իբրու պատերազմի տեղեակ,
ամենայնի հմուտ: Զանձն առ Նիկանովր
զհարկն առաջին՝ զոր տայրն Հռոմայեց-
ւոց հարիւր քանքար, ի Հրէից գերու-
թենէ առնուլ լինել: Անդ հրաման տայր
չոքէ զծովեզերօքն կոչել զվաճառական-
ուն մարդագինս (մարդ գնող) ի Հրէա-
տան. խոստանայր իննսուն իննսուն
մարդ տալ նոցա ի քանքար մի: Յուդայի
էին ասնելք որ զուշակ լինեին (լուր տալ,
իմացնել) վասն Նիկանովրայ արշաւա-
նին, Նորա (Հրեայն) առ վատասրտել
իւրեանց այսր անդր խուսափէին ապրել
յանդէն յանարժան ձեռանէ Նիկանովրայ
որ, մինչչեւ տեսանել էր նոցա, ընդ վա-
ճառականս անձանց նոցա զինս հատա-
նէր (գին կտրել): Այլ Յուդա մխիթարէր
զնոսա զի մի պակասիցեն (բուլնալ)
յայնչափ զօրաց բազմութենէ և մի վհա-
տեսցին, և այսու մխիթար քաջալեր
բանիւք վառէր պատրաստէր զնոսա ի վե-

բայ օրինացն և աշխարհին իւրեանց մը-տաւորիւր (յօժարութեամբ) մարտնչել , հա-մարձակ մեռանել : Ցերիս գունդս զզօրսն բաժանէր : Երկոցունց գնդացն զերկուսին զեղբարսն զՇմաւոն և զՅովնէթ զօրավար կացուցանէր. և առաջնոյ գնդին ինքնին զօրագլուխ պատերազմին՝ յարձակէր ի դիմի հարկանէր (դէմը ելլել , զարնը-ւիլ) Նիկանովրայ : Հասանէին հարկա-նէին ի զօրաց անտի Աշնամեացն աւելի քան զիննհազար պատերազմէն . և զայլսն խոցս (վիրաւոր) և խեղս (սախատ) և վիրաւորս առնէին . և շուրջ զբանակաւն պաշ արկանէին (պաշարման դնել) . և զինչս և զզարդս մարդոցին վաճառակա-նացն իւրեանց (իրենց. որոնք) առնուին, և զՄակեդոնացոց զօրսն Նիկանովրայ առաջի իւրեանց փախստականս առնէին , մինչ այն տարաժամ էր (իրիկուն ըլլալ)։ Իբրև ժամ աւուրն ի տարաժամել անկանէր, այսպէս փաղփաղանի առ գնացողս զառ-նային , և ոչ ընդ երկար (երկայն ատեն) հալածէին զնոսա զի ի վաղիւ անդր շա-բաթ էր . այլ հասեալ աւուրն՝ (նորէն ատղին գալով)ունէին զճակատամարտն անդի

զգէնս քաղէին (ժողվել) զանկելոցն. դիազերծ առնէին (մերկացնել, կողոպտել մեռածները) զվիրաւորսն և ինքեանք շարաթուն պատրաստէին: Յետ շաբաթուն՝ ննջելոց և այլեաց և որոց մասն առնէին յաւարէ անտի, և այս ինքեանք ընդ բաժինս աւարին խառնէին (աւարին մասնակից ընել): Իբրև զայս գործեցին, առհասարակ ազգաւ անկեալ մատուցանէին առ ողորմածն Աստուած. աղաչէին մինչ ի վախճան հաշտ լինել (զարդողած մնալ) ընդ ծառայս իւր: Իսկ յամենայն կողմանց Թշուառացեալ նախճարեալք, որ զհազար վաճառականաց ի մարդագին (մարդ գնելու) առէր որդոց Հրէիցն, մեծաւ առատապատառ Օրհնութեամբ անկեալ ի վայրացն հանդերձէ, զձձեալ (անմարդ վիճակի հասած), ընդ մոլորս անկեալ (մուրացկան լինել) մեծ սուգ առնել վասն զօրացն կորստեան, փախստեայ, կորուսելոյ (ամօթալից) ի քաղաքն Անտիոքացւոց անկանէր: Եւ որ զՀռոմայեցւոցն խոստանայր զհարկն յԵրուսաղեմացւոց գերութենէ անտի լինել, ինքնին նովին բե-

բանով պատմէր թէ յայտնի Աստուած է նոցա օգնական, վասն այսորիկ ուխտացամ (ողջ առողջ) և առանց խռովելոյ ի պատերազմէ եկանէին։

Ի. Մակար.

Ընդ այն ժամանակս դէպ եղեւ գտանալ Անտոնեայ մեծաւ անապատաւոր ի կողմանցն Փարսից. բանզի էր երթեալ նա՝ քաղաքն ի բուն նոցա. խորհեցաւ ձեռն արկանել զգանձիւն, և ըստ ճնճուեցի. (եթէ ճամբան գտնէ) զքաղաքն խակ աւերել չանայր։ Իբրև զայն զգացին զորք քաղաքին, առ ճանապարհ իջեալ խրճանց ընթացան. և զայն որ մեծաւ ամբարտաւանութեամբ ի վերայ երթեալ էր, անարժան կորակոր (ամօթով) յանձանց ի բաց մերժէին։ Իբրև չու առնէր, խաղայր գնայր առանձին Անտոնոս, ազդ լինէր նմա որ ինչ անցք անցեալ էին ընդ նա։ Զմտաւ ածէր զստահակութիւն (դիմադարձութիւն) քաղաքացւոցն որ զնա ի փախուստ դարձուցին. լցեալ սրտմտութեամբ զմտաւ ածէր յերուսաղէմացիս անդ յագեցուցանել զսրտմտութիւն բարկութեան իւրոյ. հրաման տայր կառավա-

որն առէօ (աշխադղակյան) տագնապաւ
անդադար վարել՝ մինչ եղեալ ճանապար-
հին. Մեծամեծս փլայր (մեծ մեծ ջար-
դել) ի նպարտութիւն ամբարտաւանու-
թեան իւրոյ, և առէր անձամբք (ան-
մարդ) զԵրուսաղէմ Հրէից հասուցանել :
Իսկ ամենակալն Բարձրեալն եհար զնա
աներևոյթ հարուածովք . այն ինչ բանքն
ի բերան նորա էին, ցաւք սաստիկք և
անճարին աղեկերաց ի վերայ հասանէին,
և զառանութեան խիթք (տանջք) ի փոր
անկանէին: Պարքի յիրաւունս. զի որ
բազում նորանոր չարաչար ցաւս յայլոց
մարմինս տանջանօք հասուցանէր, նոյն
տառապանութեան ցաւք զնովաւ անկեալ
պաշարեալ պահէին. և այն որ այն ինչ
կամէր ի վերայ ալեաց ծովու տիրել,
զվերին լերանց ներքին (սակի դին)
առնել և զներքին վերին, զնա ինքն յեր-
կիր հոգեալ՝ (գետինը պառկեցնել) շա-
լախառ (վերցնելով) շրջեցուցանէին.
մինչև յաչաց անտի անօրինին եռանդն
(եռացումն) որդանց բղխեալ առատապէս
(թափիլ), և ի նեխոյն (նեխ. վէրքին
փիփք) հոտոյ զօրացն ամենայնի ներել

տագնապաւ. և որ յառաջն հպարտա-
ցեալ մտօք զաստեղս երկնից ամփոփել
համարէր, այսր անդր զնա շրջշրել
(դարձնել) ոչ որ կարէր փառն նեխոյն
հոտոյ տագնապի. ինքն իսկ ոչ կարէր
ժոյժ ունել (համբերել) ի նեխոյ հոտոյ
անտի: Սկսաւ այսպէս խօսել. Պարտ և
պատշաճ է հնազանդ լինել Տեառն Աս-
տուծոյ, և մի ի մարմինս մահկանացու
աստուածային օրինակ (Աստուծոյ պէս)
բարձրանալ: Ուխտս դնէր զսուրբ քա-
ղաքն մարդաշատ և ազատ ցուցանել.
զՀրէայսն, զորս արժանիս ոչ պա-
տուանոյ և ոչ Թաղելոյ արժանի առնել,
այլ կանանցն և մանկտւոյ ի հաւակերս
դնել (թռչուններուն կերակուր ընել)
գազանակերս (գազաններէն քարդուած)
արարեալ՝ զնոսա քաղաքականիցն իւր,
հաւասարս Աթենացւոց գրով մուրհակօք
(սենեդ, գիր) կացուցանել. և զտաճարն
սուրբ զոր յառաջ ապականեալ կապուտ
կողոպտեալ Սրբոյ, զեղեցիկ պատարա-
գօք զարդարել, զզարդ և զսպաս (ա-
մաններ) որ յառաջ անտի տարեալ իցէ,
բազմապատիկ անդրէն դարձուցանել և

ի վերայ այսր ամենայնի Հեբրայեցի եւ լինել և յամենայն մարգարէն (մարդիկ-ներով ըէն) անգիտ համարել պատմել ըզ զօրութիւն մեծութեանցն Աստուծոյ: Եւ մարգարէութիւնն (մարդիկ սպաննող), անդէն հայհոյիչն, զայս օրինակ անհեթեայ կործանել ստախօսութեանն լինէր (սուտա-կէլ). յասոյր լեւրինս չարաչար տանջանօք զոր ըստ այլս անդոյոց (հասցուցնել) կորնէր ի կենաց անտի: Իսկ Փիլիպպոս գայեկորդի իւր որ առեալ տանէր զմարմին նորա՝ երկնաւ յորդւոյ անտի. առ Պողոմէոս յերկիրն Եգիպտացւոց համառամբ (զարդերով, զասուելով) փախուսեալ լինէր:

Մակաբէոս և որ ընդ նմա էին՝ յօգնականութեամբ Տեառն զօրացեալ, գերեդարձ առնէին (գերիները դարձնել) քաղաքին և տաճարին, սոսա առնել զեղեցիկս ի Թաւ ծառոց և սոսա արմաւոյ՝ գնծութեամբ և ուրախութեամբ առնէին տօն զօնդ որ ըստ աւուրցն տաղաւարահարաց, զի յուշ լիցի նոցա որ չէս յառաջ զտօնս տաղաւարահարացն ի լերինս պաշտէին, յայլս և ի քարայծերսն (Ծառե-

րու մէջ ձեղեր) զորէն էրէոց (վայրի անասուն) խոտաճարակ շրջել : Այլ վասն Անտիոքայ երևելւոյն անուանելոյ մանկանըն այսչափ բանք . բայց վասն հօրամօրն (հօրը նման) Անտիոքայ անօրէն զաւակի (սերունդ) ցուցցուք համառօտ :

Ը. Մակաբ.

Իբրև առ թագ (թագաւորել) Անտիոքոս, կացոյց ի վերայ իւրացն արքունի կողմանցն ստորին Ասորւոց և Տաճկաստանի զԼիւսիաս և զՊտղոմէոս որում բարձրանձնն (բարձրաձայնակ) ասէին զիրաւունս հաստատուն պահէր (Լիսեփ-ասա) առ Երրայեցիս : Վասն այսորիկ ամբաստան լինէին զնմանէ ընկերքն իւր առ Անտիոքոս, և մատնիչ կոչէին զնա. յայն սակս նա իբրև ոչ համբերէր նախատանացն, դեղս (թոյն) առ անձամբ իւրով և մեռաւ :

Դորգիաս զօրավար վայրացն զօրաժողով լինէր Եղովմայեցւովքն հանդերձ հատանել հարկանել զամուր ամուր կողմանսն. Իսկ որ զՄակաբայեցւովքն էին կանխեցին հարկանել զամուրսն Եղովմայեցւոց եկին հասին, պատեցին,

խումբ տաւարին (գանձ ըլալ), առհա-
սարակ ի վերայ յարձակեցան, զամուր-
սքն փչուզին, հարին կոտորեցին, զոր
ի ձեռն առին (ձեռն ձգեցին) առհասա-
րակ սատակեցին։ Էին ոմանք որ փա-
խստեայ գնացին, և եկին ամրացան ի
բերդն երկուս աւուրս. և նորա (Մակա-
բեանք) ընդ խոյեանս ունէին զամենայն
կան (կազմած. պախրոյմ) մեքենայից.
յուրջ պահ եղին (պահել, պահաւել)
և զմեքենայսն առ պարիսպսն կանգ-
նեցին։ Եւ Մակաբէոս եթող ի վերայ
բերդին զՇիմոն և որ ընդ նմա զօրք էին՝
վասն բերդին պաշարման, և ինքն
գնաց։ Իսկ Շիմոնեանք որ զբերդաւն
էին՝ ի պատրաստն անձանէին, կա-
շառագնաց լինէին (ներփնեւուն նէս
քնելով կաշառ առնել). առնուին
յամբախանաց անտի ևեթն բիւր սատակը
արծաթոյ, և թոյլ տային նոցա երանել
ել յամրոցաց անտի։ Իբրև ազդ եղև
Մակաբեայ վասն իրացն որ եղեն, ժո-
ղովէր զիշխանսն ամենայն, ամբաստան
լինէր, յայտ առնէր զի արծաթոյ վա-
ճառեցին զեղբարսն և արձակեցին զոգ

Ըշնամին։ Զայսուրիկ որ այնպէս մեռան եղեն (մասնել) արինացն՝ ամին առա-կեցին, և ինքեանք ի բերդն արշաւեցին։ Եւ Տիմոթէոս որ յառաջ ի պարտութիւն մատնեցաւ՝ զարձեալ զաւարթանայր (զօրանալ, ծաղկիլ). զարձեալ զօր-ժողով լինէր յօտարականացն կուսաց (օտար կողմեր). բազում զայրութի կուտեալ, ի մէջ եղեալ զայր վարել ի զերութիւն զերկիրն Հրէաստանի։ Իսկ որ զՄակա-բայեցւոցն էին՝ ընդ մերձենալ նոցա ի խնդրուածս աղօթից (աստուծոյ խնդրու-ածներ կընէին) առ Աստուած, նոյ ի գլուխ ի ճանապարհ յինէին (Նուրճ նագ նիլ)։ Իբրև զաղօթան կատարեցին, առ-նաւարակ ի զէն զարդան. նարուաս մի (բաւականին ատղ) լնաւ բազարն արտաք ելին. Իբրև մերձ եղեն ի զունդն Ըշնա-մեաց, կարգեցան կազմեցան որհնոյ ճակատեցան։ Այն ինչ վարդապետ ժա-մանակաւ ամբերացն ընդ երկիր ծագել կամէր, և նոքա երկոքին կողմանք ընդ մեմնեանս խառնեցին. կիսոյն որ բա-րենոյին (յաջող) զուարթութեամբ պա-տերազմ, կիսոյն աստուածութիւն բար

կութեան ։ Յայնմ աւուր անկեալ գտանէր ի գեղէ անտի Օձնամեացն առաջի նոցա քան հազար և հինգ հարիւր այատագէն. և ինքն Տիմոթէոս պրծեալ (զաղչ ազատիլ) ընդ ամբոխին ի փախուստ դառնայր, և եկն անկաւ (ամրացաւ) ի քաղաք մի ամուր ։ Մակաբէ զօրքն եկն. փակեալ պաշարեաց զամուրն ի չորս աւուրս. իսկ այն որ ի ներքս անդ էին՝ յամրութեան քաղաքին յուսացեալ՝ այլն կատակ լինէին (ծաղրել) Երրայեցւոցն և բանս կծծելիս Աշնամենեայ առ իւրեանց չարի (ի վնաս իւրեանց) ինոսա արձակէին։ Իբրև օրն հինգերորդ շարաթուց լուսանայ կամէր, արք ընտիրք քսան ի գնդէ անտի Երրայեցւոց զէնս առեալ ընդ դուռն քաղաքին ի ներքս յարձակեցան, զօրս առ դրանն գտին՝ առ սուր խրխեանց կոտորեցին, և որ զօրք պարսպապան ի վեր անդ կային՝ խաճ զեռ խաճ զսառայի (անձրեւէ աւելի) թանձր և արագ իբրուստ ի վայր թաթափէին. և զօրքն համարակ ի ներքս անկանէին. զաչտարակս բերդին և զամենայն փայտակերտ (փայտէ շինուած) քաղաքին հրձիգ

առնէին. այսպէս խարոյկս ի մէջ քաղաքին արկանէին (կրակ վառել), և զհայրենիս Թշնամանողսն ի նոյն աւուրսն. մինչև զՏիմոթէոս եկին զորին փախուցեալ և Թագուցեալ ի գրի միոջ. զնա և զեղբայր նորա ի նոյն գուբ (փոռուած տեղ) փողոտեցին:

Յետ այսու ժամանակաց հազարապետն արքայի Լիւսիաս իբրև լուաւ, մեծաւ բարկութեամբ լի նախանձու ծանրացեալ տրտմէր ի վերայ գործոցն եղելոց: Զօրաժողով լինէր, կուտէր ութսուն հազար, և զամենայն զօրսն հեծելազօրս ընդ իւր առեալ խաղայր ի վերայ Երբայեցւոցն, և զփիղսն ապխտեալ (կուշել) տանէր. ի մտի եդեալ զքաղաքն գլխաւոր առնել բնակութեան հեթանոսաց, և զտաճարն արքունեան զրամադրով (դրամ ժողվելով) ի վարձու կացուցանել իւրն զայլ մնձեալս, և ըզ քահանայապետութիւնն ինքնին վաճառեան (վաճառուր. ծախուող) զամենայն կացուցանել ամ յամէ: Իբրև ի Հրէաստան մտեալ և մերձ եղև յամրոցն Բեթսամբայ որ մերձ է յԵրուսաղէմ իբրև առ-

պարիսպ հինգ . և ՛ի նեղ մեծ զամուրն հատուցանէր , առզդ եղև Մակաբէացւոցն պաշարումն ամրոյն . միաբան միահաւան վառեալ պատրաստեալ յառաջ մատչէին : Այն ինչ լինէր նոցա մերձ ի կողմն քաղաքին Երուսաղէմացւոց հասանել , եկն էջ առաջի նոցա այր մի սպիտակազգեստ յոսկիազէն (ոսկիէ զէնք) վառեալ . ճօճէր (երերցնել) զնիզակն և պատրաստէր յարձակել . և առհասարակ ամենեքին խրախոյս (Քաջալերութեան ձայն) բարձեալ երթային իբր ոչ եթէ մարդկան ինչ ի դիմի հարկանել , այլ Թէ և գազանաց ինքնաբերիցն պատառեսցեն և կամ պարիսպս երկաթիս , հարկանել , առնուլ , կործանել , Թափ անցանել (միջնէ անցնիլ , խոր մտնել) : Եւ այնպէս վարազախառն (վայրի խոզի պէս) առիւծաբար յարձակեցան ի վերայ գնդին Թշնամեաց . և անկէն ի նմին անկեալք հարին , տասնավեց աւելի մետասան հազար զինուորս զօր . և բազումք ի նոցանէ խոց վիրաւորք և ապիկարք (անկարող) մերկանդամք փախստեայք ապրեցան : Եւ ինքն Լիւսիաս կորանկոր փախուցեալ

մազապուր լինէր (հազիւ ազատիլ). իբրև ոչ եթէ անմիտ ինչ լինէր յանձն իւր վասն իւրոյ վատթարութեանն. անհնարինս առ յաղթութիւն (անյաղթելի) առէր զԵբրայեցին։ Եւ յղեաց (մարդ ղրկեց) զկնի նոցա հաշտութիւն առնել. և Թագաւորն ես յանձն առ, զի և զԹագաւորին միտս հաճեաց (համոզեց) բարեկամ լինել ընդ նոսա։ Յանձն առ Յուդա զոր միանգամ Լիւսին աղաչեաց դնել վասն օգտի հասարակաց. և որչափ միանգամ Մակաբէ հաճախ էր (գրով խնդրեց) ցԼիւսիաս վասն Հրէիցն՝ Թագաւորյն (շնորհեց) նոցա արքայն։ Եւ Լիւսիաս անց գնաց անդրէն առ Թագաւորն. և Հրէայք անդրէն զգործովք և զարարովք (արարք, ասացուած) և զորդեամբք (բէրք) պատաղեցան (զբաղիլ)։

Բ. Մակաբ.

Արք անօրէնք յԻսրայելացւոց անտի գնացին առ արքայն և ասեն. Մեք հաւանեալ եմք ծառայել հօր քում և երթալ զհետ հրամանաց նորա. այլ որդիք ժողովրդեան մերոյ ի մեզ ձեռս մխեցին, և այժմ եկեալ պաշարեալ պահեն զմիջնա-

բերդն Երուսաղէմի առնուլ զնա. և ըզ Բեթսուրայն ամրացուցին։ Եւ եթէ ոչ վաղ (ժամ մը յառաջ) անձապարեալ էին, և մեռանէին ինչ բան զայս գործիցեն, և զոր զառաջս ոչ կարիցէք ուտել (ուտելիք առնել)։ Իսկ զայն լուեալ Թագաւորն, բարկացեալ յոյժ. հրամայեաց կոչել զԻշխանս որ ի մերձաւոր զօրացն էին. և եկին առ նա զօրք բազումք ի վարձու. և էր Թիւ զօրաց նորա հարիւր հազար հետևակ (վաճառ) ի ձեռին ազգաւոր հեծելոյ, և քսան հազար հեծեալ պատերազմի, երեսուն և երկու փիղք վարժեալք երիվարեալք (Երիվարի պէս կըրթուած)։ Եւ եկին ճակատեցան, պատեցին զԲեթսուր քաղաքը, և մարտ պատերազմի եղին շուրջ զնովաւ աւուրս բազումս, կազմեցին շուրջ զմանգղիոնս մեքենայս։ Զուգեաց խաղաղ զնաց Յուդա ի մերձաւորաց ամրոցէ անտի, և եկն բանակեցաւ դէմ յանդիման բանակին արքային։ Կանխեաց (փութաց) ընդ առաւօտն Թագաւորն, առ զբանակն, տարաւ բանակեցոյց ի միջոյ անտի, և զզօրսն սփռեաց ճակատեցոյց ի մարտ

պատերազմի։ Փող հարին. կազմեցին պատրաստեցին զփիղսն, հաշակեցոյցին յարիւն խաղողոյ, ի զմուռս և ի գինի։ Եւ կարգեցան. բաշխեցին ի գունդս գունդս. և կարգեցին առ փիղ փիղ (ամէն մէկ փիղի) հազար հազար (հազարական) այր սպառազէն. և պատուական գլուխ գնդիցն հինգ հազար հեծեալ վառեալ ճմոյգ ի ձեռն (ձի նստել) պաշտպան գնդիցն. զի ուր և կայցեն գազանքն՝ կայցեն և նոքա. և ուր և գնայցեն՝ գնայցեն և նոքա. և փայտակերտակայ (փայտ մախիւրդը, զամբուշի) ամրակայս մեծս. նայիւք ի վերայ փղացն կազմեցին. և զփղապահսն ի վերայ գլխոյն նստուցին. և զայլ այրուձին յաջ և յահեակ (ձախ) թևս գնդին կազմեցին։ Իբրև անկանէր արեգակն ծայրս արձակէր (ծագել), ոսկեզարդ ի զրահասուր պատենազէն (զրէհ, զափկյամամ) պղնձապատ վահանաց ձայլյր (ցոլացում) զերամբքն փայլատակէին (փայլ արձակել), և ճառագայթք հատանէին (լոյս կը ցոլանար) լերինն ի փայլատակմանց (կրակին փայլելը) հրոյ։ Եւ երկայնէր ձայնն և

գեղոյր (կը ···) զբարձամբք լե-
րանցն, զձորովք և զխորովք և զդաշ-
տիւք: Եւ խաղայլին յատուկ առանձնա-
բար կարգեալք և կազմեալք, միաբան
շարժէին առանձնաբար ամենեքին որ
յուէին զձայն բարբառոյ բազմութեանն,
զշաչիւն զինու և զշառաչիւն, զերկվա-
րացն Թեղիւն, զառնամայն վաճառաւոր
վաճառողացն: Եկն հասա Ծուղաս ի յոով
գնդաւն. յարձակեցաւ, ի դիմի հարաւ
գեղջի Թագաւորին. յայնժամ անդուստ յան-
դիման Թագաւորին վեց հարիւր հե-
ծեալ սպառազէն դիմեալ կացուցա-
նէր: Յայնժամ վայրի դէս ահն ի վեր ամ-
բառնայր (···) Եղիազար Ա-
ւարան. տեսանէր զմի ի դազանաց անդի
խառնեալ զարդարեալ ի զէն արքունի և
նշանն արձակեալ (···). հա-
ճարեցաւ ԹԷ արքայն իւիկ ի նմին իցէ.
յարձակեցաւ ի վերայ գնդին, յոյժ յանձնեալ
կռուողաց, չորաւ մինչև հասա ի փիղ
անդր նշանաւոր. զէն վերացոյց և եմուտ
ի ներքոյ, եհար և անդէն կործանեաց
և էջ նստաւ փիղն ի վերայ և զնա ան-
դէն ճմլեաց: Նորա իբրև տեսին զզօ-

բուԹիւն Թագաւորին, խոյս ետուն. և խուսեցաւ նա ի հաշտուԹիւն խաղաղուԹեան ԲեԹսովր քաղաքին, և եղին ափսեցան նոքա ի քաղաքէ անտի զի ոչ գոյին նոցա անդ համբարք (պաշար) : Եւ Թագաւորն պաշարեալ պահէր զսուրբ քաղաքն աւուրս բազումս. և շուրջ զնովաւ կանգնէին մանգղիոնս և մեքենայս, հըրաձգանս և քարընկէցս (քար նետող) որմբաքարս (խոշոր քար նետելու) և բաղխաոըր, նետաձիգ աշտարակս և աշտարակս պարսաւորաց: Դարձեալ և նոքա ի քաղաքէ անտի սկսան կազմել մեքենայս առ մեքենայս նոցա. մարտ եղեալ կռուէին աւուրս բազումս. բայց համբար ինչ ոչ գտանէին, զի զաղԹականք աշխարհին սպառեցին զհամբարսն մըԹերեալս (ծողվուած), և սովն սաստկացեալ էր ի վերայ նոցա: Իբրև լուաւ Լիւսի եԹէ Փիլիպպոս դարձաւ ի Պարսից և ի ՊարԹևաց, և զօրքն ամենայն ի նա հաւան (անոր յարեցան). և ինքն կամի հասանել ի վերայ իւրոց աշխարհին, եկն և ասէ նա ցարքայ. Նեղին զօրքս հանապազ. համբարք նուազեալ են և կերա-

կուրք կարճեալ (կմնցած) են. և տեղիդ յորոյ վերայ պատերազմդ է՝ ամուր է և անճնարին (անճարիկ). արդ եկայք ի հաշտութիւն խօսեցարուք. դաշինս կռնեսցուք (դաշինք քնել), խաղաղութիւն արասցուք ընդ այս ազգիդ այդորիկ: Բանս հաստատեսցուք (պայման դնել) մեք ընդ նոսա կամ նոցա յիւրաքանչիւր օրէնս իւրեանց գնասցեն. զի վասն օրինացն իւրեանց բարկացան նոքա. ի վէգ եկին (դէմ դարձան) և արարին զայս ամենայն: Հաճոյ թուեցաւ բանն առաջի թագաւորին. և արձակեաց նա հրեշտակս խօսել ի խաղաղութիւն, և ընկալան:

Ա. Մակաբ. Գլ. Զ

Յամին հարիւրորդի յիսներորդի յառաջնում համբարձաւ Դեմետրիոս Սելևկեան ի Հռոմ քաղաքէ. և եկն նա սակաւ զօրօք ի քաղաքն ծովեզերեայ. և թագաւորեաց նա ի նմա: Եւ եղև իբրև մտանել կամէր Անտիոքայ ի տուն թագաւորութեան հարց իւրոց, շուրջ եղեն, պատեցին զնա զօրք քաղաքին. ձերբակալ արարին զԼիւսի և զԱնտիոքոս կալեալ

կապեալ ածին առ Դեմետր։ Նա հրաման ետ և ասէ. Բնաւ զերեսս նոցա ինձ յանկն մի արկանէք (մի ցուցնէք). և տարան սպանին զնոսա. և նստաւ յաթոռ թագաւորութեան Դեմետր։ Եւ եկին առաջի նորա արք անօրէնք ամբարիշտք յազգացն Իսրայելի. և Ալկիմոս գլուխ էր նոցա, զի ինքն խիկ անասյր (կրօնաւոր) քահանայութեանն, ամբաստան եղեն զժողովրդենէն և ասեն. Կորոյս ընպատեաց Յուդա զմեզ զեղբարս իւր և զքո բարեկամս, և զմեզ ցրուեաց յերկրէ անտի։ Եւ ընտրեաց կայսր զԲաքքիդ սիրելի զօրքայի, իշխան մեծ հաւատարիմ յարքայութեան իւրում, և արձակեցին զնա և զանօրէնն Ալկիմոս ընդ նմա. և ետ (թագաւորն) հրաման խնդրել զվրէժ որդւոցն Իսրայելի։ Ձու արար, խաղաց գնաց Բաքքիդ, և հրեշտակս արձակեաց յանդուշէ անտի առ Յուդա և առ եղբարս նորա խօսել ընդ նոսա ի խաղաղութիւն բանիւք նենգութեամբ. և նոքա ոչ ինչ անսացին բանից նորա։ Սկսան ժողովել առ Բաքքիդ և առ Ալկիմոս ժողովք դպրաց որ խնդրէին զիրաւունս։ Նախ

Աւիրդացիքն էին յորդւոցն Իսրայէլի, որ խնդրէին զխաղաղութիւն. զի մինչև համարեցան եթէ այր բանական ի զաւակէ Աճառոնի եկեալ է ընդ զօրսն. ոչ ինչ առացէ մեղանչել մեզ: Եւ խօսեցաւ ընդ նոսա բանս խաղաղութեամբ և երդմնի նըմա (երդում բռու) նոցա եթէ ոչինչ տաց մեղանչել ձեզ. և հաւատացին նմա, և նա առ ի նոցանէն արս վաթսուն և պատանդ յաւուր միում: Եւ անկաւ ահ և երկիւղ ի վերայ ժողովրդեանն, զի ասացին թէ Չիք ի նոսա իրաւունք և ոչ ճըշմարտութիւն. զի անցին ըստ հաստատութիւն և ըստ երդմանն (երդումը չպահեցին) զոր երդուան: Զուհաց Բաքքիդ յԵրուսաղէմէ և եկն բանակեցաւ ի Բեթզէթ. և առաքեաց կալաւ նա զբազումս ի նոցանէ, յարանցն ինքնեկաց (ինքնեկ, ինքնիրեն եկող), և զոմանս ի ժողովեալ ի ջրհոր անդր ի ներքս: Իբրև եհաս Յուդա զչարիսն զոր արար Բաքքիդոս և որ ընդ նմա էին որդիքն Իսրայէլի, յարձակեցաւ նա ի վերայ Հրէաստանի շուրջանակի զաւանմամբ նորա, և արար վրէժխնդրութիւն ի վերայ արանցն որ

ինքնակամ գնացեալ էին ի Հնդկաստան , և կարճեցան (դադրեցան) նոքա այնուհետև գտանել անդրէն յերկիրն Հրէաստանի :

Իբրև եւս Յակոբոս եթէ միւսանգամ եա զօրացաւ Յուդա , և գիտաց թէ Ոչ կարեմ մայժ ունել (դիմանալ) նմա, դարձաւ անդրէն առ Թագաւորն չարախօս լինել զնմանէ : Եւ առաքեաց Թագաւորն զՆիկանովրա , մի ի փառաւոր յիշխանաց անտի որ մանաւանդ ատեայր և Թշնամութեամբ կայր ընդ կողմն Իսրայէլի : Եկն եհաս Նիկանովր զօրօք բազմօք , և առաքեաց նա առ Յուդա բանս խաղաղութեան նենգութեամբ . Մի եղիցի կռիւ ընդ իս և ընդ ձեզ. եկից եա սակաւ արամբ տեսանել զերեսս ձեր խաղաղութեամբ: Եւ եկն Յուդա և ողջոյն ետուն միմեանց խաղաղութեամբ. և զօրքն ճակատեալ պատրաստեալ էին յափշտակել ձերբակալ առնել զՅուդա: Իբրև ազդ եղև բանն այն առ Յուդա եթէ նենգութեամբ եկեալ է զնմանէ (զանի առնելու եկած է), խուսեցաւ , խորշեցաւ (Ճաւռուփիլ), մերժեցաւ , հեռացաւ և այլ

ոչ կամէր տեսանել զերեսս նորա: Իբրև ետես Նիկանովր եթէ յայտնեցաւ խորհուրդս նմա, խորհեցաւ պատահել նմա պատերազմաւ ի կողմանս Փարսաղայ: Հասին ճակատեցան երկոքեան ի միմեանս և ընդ միմեանս բախեցան: Ի պատրաստութեան մատնեցաւ, խորտակեցաւ գունդն Նիկանովրայ, և անկաւ նախ ինքն ի սուր սուսերի ի մէջ երկուց ճակատուցն: Իբրև ետես գ ւնդն եթէ անկաւ Նիկանովր, զէնբէնկէց չինէկին (զէնէրը թողուլ), ի փախուստ դարձային, սոքա զհետ երթային նոցա օր մի մինչև եկին հասին յԱզերա. և հարկանէին զփողս նշանաց զհետ նոցա, և ելանէին յամենայն քաղաքաց անտի Հրէաստանի շուրջանակի և կրճատէին (ճամբան կտրել) զնոսա: Եւ անկան յայնմ աւուր ամենեքին ի սուր սուսերի և ոչ մնաց ի նոցանէ և ոչ մի: Եւ եկին խառնեցան ընդ աւար, ընդ կապուտ, ընդ զէն, ընդ զանձ, ընդ կաճ բանակին. և զգլուխն Նիկանովրայ աջոյ ձեռամբն հանդերձ զոր իշխեաց ձգել նա հպարտութեամբ ի տաճար անդր, բերին պրկեցին (կապել) զնոսա յանդիման

Երուսաղէմի : Եւ ութսուն եղև ժողովուրդն յոյժ , և արարին զօրն զայն տարեկան (տօն) մեծ , և կարգեցին ամ յամէ զօրն զայն տօն տարեկանաց , զերեքտասանե րորդ ամսոյն Ադարայ : Իբրև լուաւ Դեմետր զի անկեալ կործանեալ էր Նիկանովր գնդաւն իւրով ի նոցանէ պատերազմաւ , անդրէն կրկնեաց յղեաց զԲաքիդ և զՅակիմոս և զյառաջակողմն Թևոյն իւրոյ ընդ նոսա յերկիրն Հրէաստանի : Եւ գնացին ի ճանապարհն Գաղգաղայ և եկին բանակեցան մերձ առ Երուսաղէմ . և չուեցին գնացին ճամբին ի Բերէթ քսան հազար մկնդաւոր (նիզակաւոր) արամբք և երկուք հազարօք հեծելոյ սպառազինաւ : Եւ Յուդա էր բանակեալ յԵղիշա , և երեք հազար սպառազէն ընտիրք , իբրև տեսին զամբոխ բազմութեան զընդին , երկեան յոյժ . և բազումք Թոթափեցան (թողուցին անիկայ) ի նմանէ . և ոչ որ մնաց առ Յուդայի բայց ութ հարիւր հեծելոյ սպառազէն : Իբրև ետես Յուդա Թէ Թոթափեցան զօրքն ի նմանէ և պատերազմն նեղէր զնա , նեղեցաւ ի սիրտ իւր , լուծաւ , լքաւ , անկաւ . ակը-

տալ խօսել ընդ Ճեմարանին և տալ .
նմայր. Համբոյր ի գլխի. Մերևս կա-
րացուք կծանել (կոտրել) ինչ ի նոցա-
նէ: Եւ ինքն յարձակ յարձակ խաղայր.
Ի գործն մատուցելոյ պաշտպէին զար-
ձուցանել անդրէն. սկսան խօսել ընդ նը-
մա և ասեն. Այր դու, նոցա ինչ մեր ոչ
կարեմք առնանել (բան մը ընել, վնաս
ընել). բայց այժմ զանձն ապրեցուցանել
ոչ դիցուք (նայինք, չանանք). Նոյա
զարմացուք մոգոնեցուք գերբարս մեր,
սոյա մարտիցուք Թէպէտև իցեմք ա-
կայք: Պատասխանի ետ նոցա Շուշա և
ասէ. Բաւ լիցի ինձ առնել զիրող զայդ
ի փախուստ զառնալ ինձ ինքնանէ. եթէ
համակ իցէ մամանակ մեր, մեռցուք
քաջութեամբ և ոչ խառնեսցուք զանուն
վատութեան մերոյ ընդ արիութիւն (արի-
ութիւն) քաջութեանս: Եւ եկին զօրքն յու-
րաքանչիւր բանակէ և ճակատեցան ընդ
յանդիման միմեանց. երկու զունդք լինէ-
ին, զունդքն բարբեղեան սպառազինու.
պարսաւորքն և աղեղնաւորք առաջի
գնդին խաղային, և նաճառակքն յառա-
ջագոյն խաղացեալ էին: Բայց Բարբեղ

յաջում Թեւի անդ ձեռնէր զզօրսն. ի ձայն փողոյ ազդարարի յառաջ մատուցանէր. Եւ զանձն Յուդայեան փող հարկանել ի փիլ-բայ յարձակեալ զայլին, մինչև երկիրն շարժէր յամբոխ (խառնաձայն) ազա-ղակէ անտի երկրոյունց կողմանց. և եղև պատերազմն խառնելոյ անդադար յառա-ւօտէ մինչև յերեկոյ: Իբրև ետես Յուդա եթէ Բաքքիդ ընտիր ընտիր զօրօք յա-ջում Թեւի անդ է, զընտիր ընտիր ազա-տազինաց յիւրմէ գնդէ անտի յառաջ կո-չէր, բաշխեալ էր և անդէն ի վերայ յար-ձակէր: Ի նմին ժամանակի զաջակողմն Թեւին բեկանէր և զձախուն արկանէր. և անդատին առաջի արկեալ փախստեայս առնէր մինչև ի կողմանս վերինս Ազոտ-տայ: Եւ որ ի ձախակողմն Թեւի անդ էին՝ իբրև տեսին եթէ աջակողմն Թեւին բեկա-առաջի Յուդայեանց, դարձին խառնէին և զՅուդա զնդաւն հանդերձ ի մէջ ար-կանէին: Յայնժամ վայրի մեծառութք յեր-կուց կողմանց անկեալ ընդ երկիր Տառա-չէին: Անդ անկանէր Յուդա առաջին նահատակօքն (ախոյեան, յառաջակող) և որ մնացեալ էին՝ ի փախուստ դառնա-

յին։ Դարձան Յովնաթան և Ճմաւոն, եղբարքն երկոքին, բարձին զՅուդա, տարան Թաղեցին ի շիրիմս հարց իւրեանց։ Լացին, կոծեցան որդիքն Իսրայելի կոծ մեծ, սուգ առին աւուրս բազումս և սկսան խօսել և ասեն. Զիարդ անկաւ կործանեցաւ հզօր փրկիչն Իսրայելի։

Այլ ուրեք ուրեք մարտ կամ ճակատ կամ մղել պատերազմի կամ քաջութիւնս ինչ զոր արարեալ է Յուդայի՝ գրեցաւ իսկ ոչ յայսմ մատենի. զի բազում էր կարի յոյժ։

Ա. Մակար Գլ. Է. Ը.

Որ զօրացն զօրավարքն էին Տիմոթէոս և Ապողոնիոս բաջեան և ի վերայ սոցա Նիկանովր՝ ամենեքին ոչ տային գլուխ (ձանձրել) և դադարել նոցա։ Այլ Յուդպէացիքն եկին բարեխօսք. առաքէին (զզօրավարսն) որ շուրջ զնոքօք Հրեայքն էին՝ կանամբքն և մանկտւով անձել զնոսա նաւուք. և նորա յանձն առին իւրև Թէ ի խաղաղութիւն միաբանութեան առին անձել զնոսա։ Նոքա (Հրեայք) յանձն իւրև ոչինչ կասկած կամ կարծիս ի մտի ունել։ Ածին զնոսա. ընկլուզին (ընկղմել)

ի ծով ոչ առաւել քան զերկերիւր մարդ : Իբրեւ զգաստ եղեւ (իմացաւ) Յուդա վասն անօրէն խաբեութեան (ապաշնորհութիւն) մեռանելոյն որ եղեւ, եւ պատուէր զօրացն որ գիւղեանն էին՝ կարգել առ արդար դատաստանս : Յայն վայր վաղվաղակի հասանէր ի վերայ նաւահանգստացն, եւ զիշերայն զնաւահանգիստն հրձիգ արարին (կրակ տալ, փունկցնել) եւ զնաւսն այրեցին, եւ որ ի նաւս ապաստան եղեն՝ անդէն խողխողեցին : Եւ զամուրսն ի սպառ զգուշութեան փակեալ (պաշարեալ)՝ գարշելեայ ժամանակայ յիշէր (ոռնել, խօսք տալ) ի գործին միւսանգամ առհասարակ սատակել զազգն Յոպպէացւոց : Նոյն հետ եւ ի վերայ Յամնէացւոցն, իբրեւ զնոյն գործ կամէին գործել եւ ի վերայ բնակչաց քաղաքակցից Հրէայնցւոցն : Գիշերախառն հասանէր ի վերայ Յամնէացւոցն եւ զնաւահանգիստն նաւուքըն հանդերձ հրձիգ առնէր, մինչեւ ճառագայթք (լուսաւորութիւն, ցոլացում) հրոյն յԵրուսաղէմ երեւէին. զի էին անտի անդր ասպարէսք (մղոն) իբրեւ չորեքհարիւր ութսուն :

Եւ անուն կանթեղին (շուշտ հասեկ) իւրն քանն վասուածոյ ի վերայ Տիմոթէի, և անկանել կամեցան. ընդդատաք եղեն նմա ասածիկք (Արաբացի) իւրն հինգ հազար և հինգ հարիւր ձեծեալ. և իւրն մարտն սատակացաւ, զանեղքն ի մեծամեծ հասաքին: Գունդն Յուդայեան յաւայել յաղթականութիւն Տեառն՝ ըստ բարենշան նշան յաղթութեան առաջի ալայ աւանդէին: Իւրն ի պարտութիւն մատնեցան արտաքինքն (հուլիւ, վրածանակ). առաջի կայքին զնդին Յուդայեան, և ճեղքանեղեալ առաջի անկեալ զալին հաստատել խնդրէին. և խուստացան եւ խուշին տալ նոցա. և ի քազամ պէտս ակէտս պատառելով լինել նոցա: Խորհեցաւ Յուդա եթէ շատ ինչ իւր են յորում աշուա են նորա նոցա, յանձն առ նեղեալ և արար ընդ նոսա խաղաղութիւն: Նորա իւրն զաշխն հաստատեցին, յիւրաքանչիւր բանակս ասելեցան: Սորա աշակերտ եղին (յաղթել կողոպտելու համար) ի կողմն մի, զբաղ մի ամբարձեալ պարապոյ, լինել պէտս պէս խոտանեճաղանձ ազգաւն՝ և զայն

պատմեալ պաշտպանեալ պահէին: Իսկ որ ի ներքս անդ էին՝ ի պարապոյն ամրուԹեան յուսացեալ էին, և ի համբարոցն (պաշար) բազմուԹեան հայէին. հպարտացեալ արհամարհանօք ընդ Յունաց և ընդ զօրացն հայէին, և բանիւք եւս նախատանաց կոփեցեալք հայհոյէին զնոսա, և խօսէին զայն ինչ զոր ոչ էր արժան: Իսկ նոքա (Յունականք) խուժն պաշարին (ծովվուին), առհասարակ ի վերայ պարսպացն գազանաբար յարձակեցան. հատին առին զամրացեալ քաղաքն և անդ ի նմա բազում կոտորածս զօրացն գործեցին. մինչև ծովակն որ զնովաւ շուրջ էր, զի էր ինքն որչափ բան զերկուս վտաւանս, խառնեալ արեամբ երևէր:

Եւ անտի պարզեցան (տարածուեցան) մեկնեցան ի կողմն Քաղաքի իբրև վտաւանօք հինգ հարիւր և յիսուն. անդ զըտանէին զՏիմոԹէոս ոչ ինչ գործ ի ձեռս յաջողեալ, լուծեալ լքեալ ի զօրուԹենէ իւրմէ. առակայն Թողեալ էր պահապանս զօրս ի անկուոց մինչ ուժգին ամրացեալ: Այլա ԴոսիԹէոս և Սոսիպատրոս, որք

հզօրք զօրաւորք ի Մակաբայեցւոց գնդէ անուն, իբրև արտաքս քան զօրսն ելեալ շրջէին գնդաւն ի բերանոյ, եկին զիջեցան ամրոյն այնմիկ, հարին, ապանին, կոտորեցին ի նմա իբրև աւելի քան զութսուն հազար այր: Իսկ Մակաբէոս զզօրն ամենայն ի գունդս գունդս բաժանէր և ինքն իւրով գնդաւն ի վերայ Տիմոթէի հասանէր. և զնոյն էին զօրք վաճառն ի ձեռին երկոտասանն բիւր և հեծելոյ իբրև երկու հազար և հինգ հարիւր: Տիմոթէոս իբրև զգայր (իմանալ) զարշաւանն Մակաբէեցւոց, արձակեաց փախստականն զկին և զզաւակ. և զկին և զմանուկ զօրացն որ ընդ իւրն էին՝ յամուր անդր Կառնիացւոց յուղարկէր. և ինքն ամուրն անմատչելի էր առ պաշարել վասն դժուարամատոյց (անմատչելի, անառիկ) նեղութեան ամրութեան վայրացն: Այլ իբրև երևեցաւ գունդն Յուդայեան, յառաջ գնալ (յառաջ գալ բազմութեամբ) ակնառ զօրք Թշնամեացն. զի ա՛հ ամենակալին ի վերայ անկեալ՝ սարսափմամբ (զարհուրանք) անկան և անդ մրրկեալ ընդ միմեանս պղտորէր պղտորէր

(ծփորելով իւր անցնել) , և առհասա-րակ ընդ ամենայն կողմանս ի փախուստ դարձուցանէր . և այնք բազում էին որ առ ահին յիմարութեան ընդ խուժանց գեհս կապանէին (իրենց զիրենց սպաննել): Իսկ զաւնդն Յուդայեան առաւելագոյն հալածանօք բառնան ի միջոյ եղեալ (բըռ-նադատել) զփախստեայն տանէր . ի նմին անգամ առաջատար արկանէին իբրև երկու բիւրս այր պատերազմի ի մարտին զօրէ անօրի . և ի նորն Տիմոթէոս զինչէր առաւելի գնդին Դոսիթէոսն և Սոսիպատ-րեայ: Արդ ի ձեռն անկեալ նորա՝ աղա-չէր Դոսիթեայ զնա կենդանոյն, զի առէր բայ՝ Բազմաց ի ձեռս են ընտանիք առ մեզ և եղբարք, զամենեսին զնոսա ողջս բո-վանդակս (ողջ առողջ) փոխանակ միոյ գլխոյ իմոյ ի ձեռ արձակեսցես . և այնու բանիւք հաւատացեալ , փոխանակ իւր զբազումս արձակելոյն , Յոյլ եսուն նմա վասն եղբարցն փրկութեան: Նա իբրև եղ անկան յաւուր անդր , կատարեաց յայտ-յանէ զոր խոստացաւն արձակել աւելի բան զերկուս բիւրս մարդկան :

Նորա նոյնժամայն արշաւեցին ի բա-

գոր մի ամուր Եփրատ անուն՝ յորում էր բնակեալ ինքնին Լիւսիաս. և բազմամբ արտաքոյ պարսպացն, ապստամբ յա-մարն և ի հանդերձս (պատրաստութիւն) մերձնայից նաւացն, և ի զինուն պատ-րաստութիւն, հաստատեալ կային և ճարտարագոյնս ներքուստ արտաքս մարտնչէին: Իսկ սորա վաղվաղակի ըզ քաղաքն ամրութեամբն հանդերձ ի ձեռն առնուին. անդ ի ներքս հարկանէին, կոտորէին, աւարառու առնէին իւրն երկուս բիւրս և հինգհազար այր: Անտի առաջատարկ գնէին ի քաղաք մի Սկիւթա-ցւոց որ ի բացեալ էր յԵրուսաղեմէ իր-րև վեցհարիւր վտաւանաւ. որք զանձինս իւրեանց երախտաւորս համարէին առ ազգն Հրէից. և ինքեանք ևս Հրեայքն որ ի ներքս բնակեալ էին՝ վկայութիւն տային (վկայել) երախտեացն զոր նոցա ի պատերազմացն գտեալ էր ի ժամանակի նեղութեան իւրեանց: Նորա, իբրև խա-ղաղութեան պատուհար ի Մակաբայեցւոց գնդէ անտի աշողեցաւ, ձայն բարձին ի գունդ անդր յայնմհետէ յառաջ առաւել ևս յազգս նոցա հեազանդութիւն պատճէ-

րոյ ։ Սորա զանցին զԹոփոփ (պանոնմ պանց բրին) փութացեալ ի քաղաքն Երուսաղեմացւոց . զի տօնն եւթներորդ շաբաթակրօնիցն մերձ ի վերայ հասեալ կային ։

Այլ իբրեւ կատարեցաւ տօն պենտակոստէիցն , դիմեցին նորա ի վերայ Գորգեայ որ կողմնակալն (կուսակալ , սահմանակալ) կայր կողմանցն Եդովմայեցւոց ։ Նա եւ ընդ առաջ նոցա երիւք բիւրուք վառեալ զօրու եւ չորիւք հազարօք հեծելազօր գնդաւ ։ Իբրեւ յայսկոյս յայնկոյս միմեանց ընդդէմ ճակատեցան, դէպ եղեւ սակաւուց յՅրէից գնդէ անտի անկանել ի մէջ երկուց ճակատուցն ։ Դոսիթէոս ոմն անուն ի Տոփբենեանց գնդէ անտի , այր հզօր , պատուադէն, պատերազմող , յարձակեալ զայր ի վերայ Գորգեայ . եւ այն ինչ կամէր զանօրէնն ձերբակալ կալեալ կապեալ տանել ի Մակաբէացւոց գնդին պատերազմ մատուցանել , եւ անտի վառեալ մի ի Թրակաց գնդէ անտի զուս հարկանէր , ի վայր բարձէր եւ զԳորգին ի ձեռաց նորա Թափէր, մազապուր ճո-

դաւրեալ (ճաշիւ ապաշելով) յամուքն փոխառեալ անկանէր։ Իբրև երկայնագոյն լինէր նոցա մարտ պատերազմի և բազում կոտորած ի միջի լինէին, յայնժամ ժամանակի գունդն Մակաբայեցւոց խորախոյս բարձեալ իւրեանց բարբառովն՝ ձեռն ի գործ առնէին (գործի սկսիլ) և զԳորգի հանդերձ զօրօքն ի փախուստ դարձուցանէին։ Ի վաղիւն դային ընդ կոյին Հրէաստանի ամփոփել զմարմինս անկելոցն ի պատերազմի. զի առհմային (համազգի) եղբարքն հանդերձ յիւրաքանչիւր շիրիմս առ հարսն իւրեանց ժամկիցեն։ Եւ իբրև հասանէին ի հակառակ տեղի, գտանէին զիւրեանց եղբարց դիակունսն, և ի ներքոյ հանդերձից նոցա յաւուռ (դիւրական բան), ույանն եւ ըմմանս (կախարդական բան մր՝ վրան կախելու համար) յամենայն կողմ ուղղուրենուն (չափիրապ) ունէին, ուստի մանաւանդ զարշէին օրէնքն, և զՀերրայեցին յայնպիսի գործոց ամենեքին ի բաց մերժէին։ Ապա իբրև գային գտին, առուցեցին ի միտս իւրեանց եթէ կոտորած նոցա յայնց

պատահմանց լեալ իցէ ։ Այս ծննդեանն առ հասարակ օրհնէին զարդարս զգաստաւորին զՏէր որ զգուշանէր ծածկեալն ի յայտնութիւն զարմացուցանէ ․ և անկեալ խնդրութեամբ առնէին զեղեալ անցեալ ըզ մեզան զայն ստեր մեօք (անկեղծաբար) Թագուոյ նոցա ։ Փաչելի ևս Յուսյա մխիթարէր զզօրսն և աղաչէր զգոյշ լինել վասն նորին մեղաց ․ Զի ձեռամբ աչօք տեսէք, ասէ, զպատահմունս եղեալ վասն մեղացըն եղելոց ։

Բ․ Մակար.

Յամին հարիւրորդի քառասներորդի իններորդի՛ զէօ եղև առ ժամանակօքն Յուդայ, եկն Անտիոքոս բազում զօրօք, Լիւսիաս հանդերձ, ի Հրէաստան մեծամեծ բիւրու վանանաւոր զօրօք, հինգհազար և երեքհարիւր հեծելազօր զօրու և քսան և երկու փղօք, երեքհարիւր գերանդաղէն (գերանդիով զինուած) կառօք ։ Անկեալ (յարեալ) էր և Մենեղէն ի նոսա ի խեյս կերպարանեալ (կեղծաւորաբար, ի վերին երեսս), իբրև թէ բարեխօս էր ի խաղաղութիւն աշխարհին, բայց սրտի խորհրդով յանկացեալ

էր քահանայապետութեան աշխարհին ։ Իսկ արքայ , արքայից արքայ , յորժամ յու-ղեաց զգործառութիւն բարկութեան Ան-տիոքայ ի վերայ անօրէն Եփմանի . մա-նաւանդ Լիւսի եւ ցուցանէր թէ սա է պատճառք ամենայն չարեաց որ լինին յաշխարհին անդ ։ Հրաման տայր (Թագա-ւորն) բառ որինի ի նմին տեղւոջ կայեալ կործանանել ։ Եւ էր ի տեղւոջ անդ աշ-տարակ մի յիսուն կանգուն շինեալ , լի մոխրով , զործած բոլորշի (կլոր , բոլո-րակ) յամենայն կողմանց դուռն առ ի շեղ (ծուռ , զառ ի վայր) ի ներքսակողմն ի մոխիրն անդր առ շեփ (զառ ի վայր , ուչուրում) շինեալ . յայն արկանէր ըզ-փառաւորս տաճարին ։ Այսպիսի որ հա-ւու (մահ) հրամայեցին զանօրէն Եփման ի մէջոյ ջնջել , զի մի հօդոյ (քաղման) մի պատուհասեաց յիւրում բնակութեան աշ-խարհին արժանի լիցի ։ Քանզի բազում չարիս էր ցուցեալ նորա ի տեղւոյն անդր , որ հուրն սրբութեան կայր եւ աճիւնն (կրակ մախրախան) . վասն այնորիկ մոխրաճեղձոյց (մոխրով խղդուած) մահու զկատարած իւր ընդունէր ։ **Բ.Մակաբ.**

Անտիոքոս արքայ առաւել վայրենա-ցեալ խորհրդով զայր պատերազմել յարաչար տանջանս քան որ առ հարքն եղեն հասուցանել ի վերայ Հրէայեցւոց: Իբրև զայն զգայր Յուդա, պատուէր տայր ժողովրդոցն զգայոյց և զգերեկ կար-ալ առ ակէր. մխիթարէր զնոսա անձին զզալ (սիրտ առնուլ). և ինքն առնոյր զմեծակոյտ ժողովրդեանն առանձինն, ի խորհուրդ մատանէր: Պնդեցուք (ամ-րացնել, գոցել), ասէ, զքաղաքս, մինչև զօրաց Յադաւորին ի ներքս ի Հրէաստան մտեալ է. և մեր եղիցուք թա-քուցեալք մանու չափ մարտնչել ի վերայ օրինացն, քաղաքին և տաճարին, աշ-խարհի և ազատութեան: Իբրև զայն ասէր, ներէին (դիմել) վաղվաղակի ի կողմն Սովդիկիմ քաղաքի զօրօքն հանդերձ: Բանակ հարկանէր (բանակել), զնչան քաշխէր, յանձն առնէր Աստուծոյ զանձն և զզօրսն և զյաղթութիւնն: Եւ առնոյր զԱրիստոբղէս ընտիր ընտիր երիտասարդ վառելովք. անկանէր (յարձակիլ) գի-շերի ընդ բանակս Յադաւորին ի ներքս զօրաւանկօքն. կոտորէր զդիչերապահ

գանազանեան , և զգլխաւոր փողոցն փոքու-
ղևնաւան հանդերձ անդէն տարանեալ էր . և
այնուհետև զգոհաբանեան տաղսասա արկեալ
այտրքն դիճքր (սու դիճ կուզար)։ Յայնժամ
ժամանակի զամենայն բանակն խուռնու-
Թեամբ և զօրութեամբ լնոյր . և ամենե-
քին յերայր և լսէին և աղաղակէին և
տաղանդութեանք յայն աստուած հասա-
նէին։ Իսկ Թագաւորն որ զաւզակաւ ճա-
շակս բաշտաստութեան բաշտութեան զեր-
բայնցուց գնդին առնոյր , խելօք (ճնար-
կով, խորամանկութեամբ) միասնազամ
փորձ փորձէր . և ի ընԹացս աղասաւս-
կեալ՝ պաճ պասնճէ պաշարումն մա-
ռուցանէր (կր պաշարէր) . առեալն և
անդ յարձակեալ մարտուցեալ ի պար-
սպէն մտանէր։ Զի որ ի ներքս անդ
էին խնդրէին Յո..զա նետ և զէն և հացքս.
բայց ընդ անՆերկայԹ կողմանս ի ներքս
մտաուցանէր ։ Այսպ խարհրդոց առ Թըշ-
նամի անդր Թագավ անուն ի Հրէից զնդէ
անոր մասն եւ գաւշուկ ջրէքր (մասնել,
խապար տալ) . բնինգա, խնդրեցաւ զը-
տաւ, պատմեցաւ, ի սոսր սպառեցաւ
իրրև աշդ գրուշութեան եղև Թագաւորին

ամբակերտացն բանութիւն, սկսաւ. Թագեայ գործութիւնն, ներդաշն ջանայ ընդ ամբականեան. զորջիս կայէր ի յառնելոյ առնէր (առնելու վրայ ըլլալ) զամուրան: Ակզէն անդադար յարձակէր ի կողմն Յուղայեանց. և յերկրացունց կողմանց ի մարտութիւն մատնեալ՝ վաստմարեալ զատանէր:

Այսպ աղդ եղև նոյա մոլեգին գնացքն Փիլիպպեայ. զի բանութեանբ տիրարար ի վերայ իրացն արբունի հասեալ շրջէր յաշխարհին, լուծաւ, լրաւ, տրամեցաւ. ապաչեաց զՆրբայեցիս և հաւանեցաւ նոցա. ուխտ եդ. երդմնի առաւ (երդում ըրաւ) զամենայն իրաւունս նոցա անդրէն դարձուցանել. զիսզագաղութիւն հաշտութեան ի մէջ հաստատեաց . մատոյց պատարագ և մեծարեաց զատաճարն ի գութ ուէր բազցրութեան մարդասէր լինէր ընդ ամենայն անդիս նոցա: Փառաւորեաց զՄակաբէ և ճոխացոյց եւա (աւելի մեծ իշխանութեամբ) կացոյց ըզ նա ի վերայ նոցա բան զատաւորին. և եթող անդ առաջնորդեա ի վերայ աշխարհին զՀեգեմոնիդէս. ինքն եկն եմուտ ի Պտղոմայիս: Բաբկացեայ յայժ էին բա-

ղարացիքն վասն ուխտիցն հաշտութեան. ոչ հանդարտէին, այլ ի նմին խռովութեան կային, զի անդրէն լուծցէ (աւրել) զհաշտութիւն համաձայնութեանն: Սատանայիքն Լիւսիոս, առաջի եկաց խմաստնորար, հանճեաց զմիտան, միզմարգոյց, զարք արար անդրէն ի կողմանս Անտիոքացւոց: Այն արշաւանն Յուդայորին այսպիսի գործիւ վճարեցաւ:

Ռ. Մակար.

Յետ երից ամաց ժամանակի դէպ եղև զիմել Դեմետրեայ սելեւկեանց ի վերայ Հեբրայեցւոց ընդ եբրէ բրապարեան նաւահանգիստ, մեծաւ զնդաւ բազում զօրօք ի նորա յաշխարհամէջն անդր արշաւել. մերձել զԱնտիոքոս և զնորուն եղբայր Լիւսիաս: Աղկիմոս անն անուն էր քահանայապետ լեալ յառաջ, եկն եկաց առաջի արքային Դեմետրեայ, մատուցանէր նմա պսակս ոսկիս և արմաւենիս և ոստս Ձիթոյ ի պատուն մեհենին. և զայն օր լռեն լինէր. բայց ժամանակի պատուէր խորում անմտութեանն օգնական զասանելոյ: Իբրև դէպ եղև որ մի ի խորհուրդ կոչել զնա Դեմետրեայ, սկսաւ հարցա-

նել զնա սրբոյն . Յինչ որէնս, յինչ կա-
մըս, յինչ խորհուրդս կամ ընդ մեզ Հեր-
քուածիցիդ որ ի Հրէաստանի են : Այսպէս
են պատասխանի . Ասիացիքդ որ ան-
ւանեալ են ի մէջ Հրէից, որոց առաքա-
պետ և զօրաւոր Յուդա Մակաբէ համ-
բարձեալ է, զօրաժողով են. ի մարտ
պատերազմի պատրաստեալ են . յուզեն
հանապազ զժողովս նոցա և ոչ տան խա-
ղաղութեանն հաստատել ձեռամբ տէրու-
թեանց : Վասն այսորիկ իմ առաքել Յո-
վսէփ ի բաց զինուորն հայրենի, զքահա-
նայութիւնն, եկեալ հասանել եմ առ քեզ
նախ վասն իրացս արքունի պատգամաւորու-
թեամբ ցուցանել և ապա վասն մեր . զի
մեծաւ ժխորաւ (մտատանջութիւն, վա-
րանք) մտախոհ հասի առ քեզ վասն
արանցս անմտութեան : Այլ որպէս ընդ
կողմանս կողմանս և ընդ աշխարհս ամե-
նայն խորհուրդս խաղաղութեան և կամս
մարդասէրս ունիք՝ զայն ամենայն տեղե-
կացեալ գիտեմ . այլ մինչ Յուդա կեն-
դանի է, անհնար է խաղաղութիւն առ-
նուլ իրաց արքունի ի Հրէաստանի :
Իբրև նա այսպէս ասէր խօսել վասն

նորա, այլ առագանին (მეძამეძნერი) որ Թշնամութեանր ոխս պահէին Յուդայ՝ առնել եւ շուրջ զայրացուցին զԹագաւորն, մինչ անդէն փաղփաղակի հրամանյեաց կոչել զփղապետն Նիկանովր, եւ զօրս ի ձեռն և կացոյց ապարապետ կողմանցն Հրէաստանի. արձակեաց մեծու հանդերձու (ყაურაიაურიბიც, ჩაცილა), բազում պատուիրանաւ, զՅուդա խնդրել ի գլխովին զրաւոր առկանել (ძეიძ ძე-ღი), և զզուգն ամենայն յայսկոյս յայնկոյս ցրել (ცრუხლ). անդ կացուցանել զԱզկիմոս քահանայապետ մեծ իստաճարին: Այն որ ի Հրէաստանէ անտի այգքն փախստականն գնացեալ էին վասն Յուդայ, զայնին պատահեալք (ბაძ-ნიეძ. მიო მიო) և անդէն խառնէին ի զունդն Նիկանովրայ. զՀրէիցն Թշուառութիւն իւրեանց փառաւորութիւն համարէին: Սորա իբրև լուէին զՆիկանովրայ զարշաւանն և զայնչափ յօրգան (ცურძნუმ) ՀեԹանոսաց, հող ի գլուխ լինէին (ცლუხუ ჩოდ ცანნელ), առաջի Թուայէին որ ի սկզբանէ յաւիտենից հաստատեաց զիւր ժողովուրդ և յամե-

Նոյն ժամանակի յայտնապէս ձեռնհայրու (ձեռք բռնող) լինէր իւրոյ վիճակին (ժառանգութիւն . ստացուած)։ Իբրև հրաման տայր զօրավարին (Յուդա), փութանակի յենդ առաջ եկեալ (դիմաւորել) նմա ի գիւղ մի Գեսամ անուն Ճամաւոն երկրին Յուդայ. ի դիմի հարաւ (զարնուիլ. կռուիլ) Նիկանովրայ՝ առ փոքր մի (քիչ մը) ներգանկանկցացն յանգգաստութենէ (անզգուշութիւն) ի պարտութիւն մատնեալ (յաղթուիլ)։ Սակայն յուսով էր Նիկանովրայ զարանցն քաջութիւն և զմարտ պատերազմի ի վերայ աշխարհին հզնութեան քաջութեամբ. երկնչէր զինու դատաստանին արեամբ վճարել, վասն այսորիկ յղեաց կոչեաց նա զՅուդա իրենու տալ և առնել (բանակցութիւն ընել) և կռել դաշինս (դաշինք ընել) Իբրև բազում աւուրբք (բանակցութիւն) և խորհուրդք ի մէջ լինէին՝ և ի բազումս ևս զօրագլուխն ընդ խորհուրդն առնէր՝ և զօրքն ևս միաբանութեամբ միով հաւանութեամբ զհաշտութիւն յանձն առնուին. եղին զուխտ առաւել և դաշինս կռեցին։ Ժամադիր

յինէին (ժամանակ ուռել) միմեանց յորում առուր ի մի վայր հասեալ զուխտարն համատամեացն: Եկին առ միմեանս, արառս արկին (նսփլ), խորհուրդ խորհեցան, դաշինս կռեցին: Յուդա հրաման ետ իւրեանց զնդին վառել, պատրաստել, դարանամուտ լինել (վաղտուկ տեղ մի կենալ դիտել), զի մի զու ինչ չարագործութեան նոցա ի Թշնամեացն լինիցի. և այնուհետև զգուշութեամբ դաշինս ընդ միմեանս հաստատէին: Եւ մանաւանդ (Նիկանովր) շրջէր յերուսաղէմ ոչինչ անկարգ և անօրէն գնացիւք. զայն որ խառնիճաղանճ զօրս յինքն կուտեալ էր՝ յիւրաքանչիւր անդխ արձակէր, և ունէր զՅուդա զրգանօք փափկութեամբ (մեծ խնամով) և մտադիւր (անկեղծ) սիրով: Աղաչեաց կին առնուլ ի նմանէ, զի զուք անկցի եւ զաւակ խառնեսցի (սէր եւ ազգականութիւն լինայ). յանձն առ Յուդա, հաւանեցաւ, հաստատեաց, բնակեցաւ:

Իբրև եանես Աղկիմոս զնոցա ընդ միմեանս հաւատարմութիւն և զդաշինսն որ ի մէջ կռեցան, վարեաց եկն վաղվաղա-

կի առ Դեմետրիոս . ամբաստան լինէր զնիկանովրայ և ցուցանէր օտարաձայն այլամբս (տարբեր, հակառակ) խորհուրդըս ունել նմա ընդ օրէնս արքունի , զի զվնասակարն իւրաց արքունի յաջորդիրս առնել' ժառանգ իւր անձին փոխանակ կացուցանէ : Իբրև լսէր զբանս անօրէն բանադրկուին , ի սրտմտութիւն բրդեցաւ (բարկացաւ) Թագաւորն . հրաման ետ հրովարտակս առալ , յայտ առնել Թէ չէ հաճելի ընդ դաշինս հաստատութեանն : Ի նմին հրովարտակի հրաման տայր կապելով առ իւր և կապելով ձեռօք առալ ածել զՄակաբէ ի քաղաքն Անտիոքացւոց: Իբրև այս ամենայն ազդ եղև Նիկանովրայ , խանգարեալ կործանեալ' կայր տրտմեալ ի միտս իւր Թէ ստութիւն ինչ մնացէ ի դաշինս անդր և ուխտքն եղծին տարապարտուց յանիրաւի յոչինչ' վըասու ի վերայ առնն արդարոյ : Բայց քանզի զհրամանաւն ինչ ոչ անցանել կարէր զԹագաւորին , ապա արար (յարմար առթի սպասել) ժամԹանօք (վարպետութեամբ) զհրամանն կատարել : Իսկ Մակաբէոս իբրև ետես յայտնապէս

(անմոքաբար) իմն մատուցեալ Նիկա-
նովրայ, և խոստացողին և շինականա-
ցոյն (գեղչկորէն) մերձեալ նորա ի նա,
ոչ յաւ համարեցաւ զյանդգնութիւնն.
անդէն յանդիմանն նորա շատ զոր ընդ
իրեարս չփոթեաց, և ինքն եւ զնոյն յե-
րեսաց նորա: Իբրև ետես Նիկանովր թէ
այնպէս զձեռն ոչ կարաց ածել (ձեռն
ծգել) զայրն որպէս կամէր, եկն եհաս
ի մերայ բանակայեցն. տեսանէր (ապառ-
նայինով հռամայել) նոցա զայրն ի ձեռս
տալ վաղվաղակի: Նորա երդմամբ հաս-
տատեցին թէ ամենեւին զայն այր և ան-
ծանօթ չէր մեր: Զդեալ զձեռն իւր ի տա-
ճար անդր և այսպէս երդուաւ. Եթէ ոչ
կապեալ տայք և ձեռօք զՅուդա ի ձեռս
իմ տայցէք, զայդ տաճար Աստուծոյ
հարթ յատակ արարից (գետնի հետ հաւա-
սարելը:)

Հասոյց այն անուն ի մերձակայս մարզ-
վորդեն է անտի, ի զօրացն Երուսաղէմի,
այր ընդդիմակերպակէր (ընկերասէր), մար-
դասէր յոյժ, բարեխնամ, բարեհամբաւ,
բաս խնամոտ մասայ հայր կարդացեալ
Երրայեցւոց. զի յառաջ ժամանակի անդ

ղանխոստն զանապակ (մամուռ, զուռ) որէնսն որխնացիքս լինէր Հրէութեանն՝ աղ-ւով և մարմնով։ Իբրև կամեցաւ Ներկա-նայր յայտ յանդիմանութեամբ զԱշխարհ-թիւն յայտնել զոր ունէր ընդ Հրէայսն, նստոյց (զնել) զօր ունելի բան զ-իք՝ երթալ ի բունն առնել զնոսա։ Իբրև նոսին զօրքն, զաշտարակն պատե-ցին և ի վերայ դրանն զուռ զործեցին (ձայնը, զոր բնել)։ Նորա (Աշխամիրն) ձայն տայրն միմեանց նոր մտանել զի զգուշն հրճիզ արտաքեն։ Իբրև այն-պէս ի վարան տագնապի մտանէր (նեղը մանել) այրն, ուշ առնէր (միտքը դնել, որոշել) անձին հրամայել (ինքը զինք սպանել), դնել առաւել ընդ պարտով. կամէր ազատութեան մեռանել քան անկա-նել ի ձեռս անօրինաց և պղծել զանձին ազնուութիւն. և արտուն ողջոյն (ճիշդ) ի ներքս երթայր վասն ճշգրիտ վճարի (փութալէն) և զօրացն ընդ դրունսն խու-ժելով (բազմութեամբ մտնել). կամէր ելանել ի վեր և զանձն ի բարձունց ընդ պատուհանն հոսել (ինքը զինքը պատու-պէն վար նետել)։ Նորա իբրև յիշեցաւ

այսր անդր խուճապեցան՝ (դիմել բազմութեամբ) և ի նմանէ ամբոխին փարատեցան, եղ զաւաները (սուրբ խօրել) և չորսու զիւրովին. և կանգնեցաւ անդրէն, մինչդեռ զօրն (ուժը) և ոգին անդէն կային. եւն յայտ անդր զայրագին լի բարկութեամբ, մինչ արիւնն զունդագունդ արտաքս հոսէր և վէրքն չարաչար պատառեալ էին և ամբոխին առաջի անդ յայտնոյս յայտնոյս փարատէր: Եւ եկաց ի վերայ վիմի միոյ յանդիման կողմանցն երկոցունց. խոնարհեցաւ, առ ի զիրկս իւր զաղխն արեամբն հանդերձ և ցոյց ի վեր յերկինս, կարդաց զՏէր կենդանութեան զհոգւոց և զմարմնոց և ասէ. Զայն հատուցումն հատուցիր դու նմա: Եւ նա զայս օրինակ փոխեցաւ յաշխարհէ:

Իսկ Նիկանովր, իբրև ազդ եղև նմա վասն Յուդայեանց ի կողմանց Սամարացւոց (Սամարացւոց), խորհեցաւ պատրաստեցաւ յաւուր պահոց շաբաթու անկանել ի վերայ. և Հրեայքն որ ընդ նմա էին. բանզի բռնադատեալ տանէր Նիկանովր, սկսան աղաչել և ասել. Քաջեզ (մի ընէր), ասէր. մի այդպէս խիստ

և խմարար (բարբարոսաբար) կատարէր զկամս քո. այլ դիր պաշտօն (պաշտոն) ատուրս որ պատուեցաւ ի պատէ. Հան- գստեան ամենակալ սրբոյդ: Սկսաւ ան- դէն հարցանել անօրէնն և ասէ. Եւ զոյ Աստուած ամենակալ յերկինս որ հրա- մայեաց ձեզ փոփոխել ունել (սուրբ պա- հել) զօրն շաբաթուց: Նորա պատաս- խանի ետուն և ասեն. Այո, զոյ Տէր ա- մենազօր կենդանի որ հրամայեաց փո- փոխել ունել զեւթներորդ օր շաբաթուց: Եւ մահապատուհան (չար) ասէ արհամար- հանօք. Հզօրն երկրիս է որ տայ զործել զինու և զարդու և գործել զգործ արքու- նի: Եւ ոչ մեզմացաւ անօրէնն ի հպար- տութենէ անարի. այլ ամենայն հպար- տութեամբ խստապարանոց զնացեալ' համարէր հատանել ի վերայ Յուդայեանց, հատանել սատակել և նշան յաղթութեան կանգնել: Իսկ Մակաբէոս մխիթարէր զայնոսիկ որ ընդ իւրն էին' մի ձանձրա- նալ, մի զանգիտել. պնդապարտեալ (քա- ջալերել) յօժարագոյնս եւ առնէր ըղ նոսա' զհեթանոսացն եւ աստուածսն ի մէջ բերելով և զուխտին անցանել և

գերդմանցն անարգել, և զմի մի ի նոցա-
նէ առաւել փառէր միաբանութեան բա-
նիւք բան զինուքն և ոսկով և ատամա-
րօք: Եւ երբեմն նա սկսաւ պատմել նոցա
զի առաւել զուարթացոյց զամենեսեան.
և էր անսիկ երազոյն օրինակ այս. Մինչ
որ յայնժամ չեալ էր քահանայապետ՝
գեղեցիկ հայելով, շքեղ տեսանելով,
ծեղ բարոյիւք և հանդարտ սրտիւ, ենեալ
խօսս arkanser (խօսել) գեղեցիկ, որ-
պէս սովոր էր ի մանկութենէ, զամենայն
զանձին բաշխութենէ. համբուրեալ զՏեառ
նիր սպասէր ի վերայ ազգացն Հերթայե-
ցւոց հաստատութեան: Այպա դարձեալ
տեսանէր (Յուդա) զծերութիւն փառաւո-
րութեան, սքանչելի և կարի վայելուչ
իմն որ շուրջ զնովաւ բակ առեալ (բո-
լորսիրը պատել) ունէր: Անդուստ խօսել
սկսաւ Միթա և ասէր. Եղբայր, ծերս
այս՝ սա է որ բազում աղօթս անդադար
յանախ մատուցանէ Աստուծոյ, Երեմիա
մարգարէ: Եւ ձգէր զաջ ձեռն իւր Երե-
միա և տայր ձեռն ի ձեռն յՅուդա սու-
սեր մի ոսկեհանդերձ, և ընդ տալն ասէր
այսպէս. Առ զսուսերդ զայդ սուրբ պարգ-

դեւ ի տեսանէ զի գոլով սաստկեցեալ զԹշնամիս ամենայն: ՄխիԹարեան ի բանից անտի Յուդայ ի զօրեղ և ի գեղեցիկ. և բարձրացան յոյժ քաջալերուԹեամբ, և անձինք երիտասարդաց վերստին նորոգեցան: Եղին ի մտի այնուհետեւ ոչ այսր անդր տայԹաքել (կաղալ. դեղեւիլ), այլ հաստատուն զոտս ի բոյս հարկանել (հաստատ կենալ), յենուլ ի համբերուԹիւն, պնդել (պինդ, ամուր բռնել) ի պատերազմի, մատանցել զանուն քաջուԹեան, առնուլ յանձն զճգնուԹիւն ի վերայ քաղաքին, ի վերայ կանանց և մանկանց և եղբարց հարազատաց, ի վերայ դայեկաց բնակաց (բնիկ), տոհմային քաղաքացւոց: Արդ իբրեւ կազմանէր զօրացն երկոցունց ի միմեանս հասանէին, փող հարկանէր, պատրաստուԹիւն լինէր, ճակատ յարդարէր, զփիղսն վառեալս գնդաց գնդաց ի գլուխ յօրինեալ կացուցանէին, զձեծելազօրն յաջ և յահեակ Թեւս գործէին: Զայն առեալ տեսիլ Յուդա իբրեւ հայեցեալ տեսանէր. զգնդացն դրօշու դրօշու պատրաստուԹիւն, զզինուցն զպէսպէս սրբուԹիւն,

գնչանոցն փոփոխել (փոխել, ծածանել). զմեծամեծ գազանացն զանձնարին գազանութիւնն, զձեռս յերկիրս համբարձեալ ի նշանագործ տէրն կարդայր ասէ. Տէր ամենազօր, առաքեա զհրեշտակ քո առաջի մեր յա՞ն, յերկիւղ և ի դողումն, զի զա՞ի հարցին և պակիցեն (վախէն պաղիլ մնալ) որ հայհոյութեամբ հասանայն են ի վերայ ժողովրդեան քո:

Իսկ Նիկանովր մեծաշուք. ի գոչիւն փողոյ, բազում արուեստականաց (երաժիշտներու) ձայնիւ զճակատն յառաջ մատուցանէր: Սորա առաքի զձեռս ի գործ արկանել՝ համանէին հարկանէին ի զօրացն հնգետասանց ոչինչ պակաս յերից բիւրուց և ի հինգ հազարէ: Անդ զըտանէին անկեալ զՆիկանովր առաջի զնդին կոտորելոց, զինուն, զարդուն, նշանօք հանդերձ, ի մէջ երկուց ճակատուցն: Հրամայեաց Յուդայ զգլուխն հատանել զՆիկանովրայ և զաջ ձեռն Թիկամբն հանդերձ և տանել յԵրուսաղէմ: Որքն եկն ինքն, կոչեաց զազգատոհմն և զքահանայսն առաջի սեղանոյն, և ետ

տանել զամրապահս (ամրոցին պահապան-
ներր) միջնաբերդին, և ցոյց նոցա զանօ-
րէն զհայհոյիչ զՆիկանովրայ զգլուխն և
զձեռն զոր իշխեաց ձգել ի տաճար անդր
յամենակալին Աստուծոյ պարծանօք հը-
պարտութեամբ: Եւ զլեզուն հրամայեաց
զանօրէն Նիկանովրայ հատանել և տալ.
Մանր մանր կտորելով գայս Թռչնոց
ցէչազէչ չամրեցին (կերակուր տալ):
Եւ զանմտութեան բազուկն յանդիման
տաճարին հրամայեաց կախել: Եւ կա-
խեաց զգլուխն զբարձրանալ ուշտարա-
կէն յայտ յանդիման ամենեցուն: Ուխտ
եդին առ հասարակ, հրաման եառ ընդ
ամենայն ազգն ի հասարակաց (ընդհա-
նուր, միաբան) կամաց հաստատեցէն՝
տանել զօրն զայն որ տանից տարեկա-
նաց, զի մի Թողցեն աննշան (ան որ
նշանաւոր չէ) զօրն զայն:

Այն որ ինչ վասն Նիկանովրայ իրացն
խօսք են՝ այսչափ. և յայնց ժամանակաց
յորում հասոյ եղեն Հերրայեցիք քաղա-
քին՝ ի նմին վայրի և ես զբանս վախճա-
նեցից. և եԹէ իցեն ի կարգի, գովեցայց.
ի կարգել անգ՝ զայս և ես կամիմ. ապա

Թէ հեռանալ (գաւ. ստորին) ինչ և որ կարս ինչ խօսելոյ իցէ, եւ այդչափ ինչ կարող էի:

Բ. Մակար.

Յետ հարուածոցն Աղեքսանդրի կայսեր Մակեդոնացւոց որդւոյ Փիլիպպեայ որ խաղաց գնաց յերկիրն Պետինացւոց ի ժամանակի զի հարկանէր զԴարեհ արքայ զՊարսից և զՊարթևաց, և որ Յուդաստանեաց իսկ յետ նորա ի վերայ Յունաց աշխարհին և Հռոմայ՝ անկանէր ի մահճին իւր և զախտս մահու **ջեռանէր** (**հիւանդանալ**): Իբրև եսես՝ թէ մեռանի, կոչեաց նա զծառայանդայեկորդին իւր, զշորեսին փառաւորեայս ի նմանէ, որ ընդ նմա իսկ սնեալ էին ի մանկութենէ. և բաժանեաց նա նոցա զթագաւորութիւն իւր, մինչդեռ ինքն կենդանի էր: Յետ նորա զատեալ հաստատեցան կայսին յիւրաքանչիւր տէրութեան դայեկորդիքն իւր. Թաց կայեցին իւրաքանչիւր, և որդիք նոցա յետ նոցա:

Ի նոցանէ բղխէր արմատ չարի չարաւից (**ճիւղ**) դառնութեան անօրէնն Անտիոքոս, որ էր մնացեալ ի պատանդս

ի Հռոմ քաղաքի: Յաւուրս ժամանակաց այնոցիկ ելին զատան յորդւոցն Իսրայէլի արք անօրէնք. ի բանս պատիրս, ի բանս հրապուրանաց արկին զբազումս և ասեն. Եկայք երթիցուք. ուխտ դիցուք և դաշինըս կռեսցուք ընդ ամենայն ազգս հեթանոսաց որ շուրջ զմեւքրդ բնակեալ են. զի յաւուրցն ժամանակաց հետէ յորմէ անջատեցաք (զատուիլ) մեկնեցաք մեք ի նոցանէ՝ չարիք բազումք կալան զմեզ (եւնել, գտնուիլ) եկին հասին ի վերայ մեր: Հաճոյ թուեցաւ բանն ի միտս բազմաց. յօժարեցին ոմանք ի ժողովրդենէ անտի երթալ յանդիմանս լինել Թագաւորին:

Իբրեւ աջողեցաւ Թագաւորութիւնն առաջի Անտիոքայ, եդ ի մտի իւրում նա Թագաւորել և ի վերայ երկրին Եգիպտացւոց. միաբանել զերկոսին Թագաւորութիւնսն: Դիմեաց խաղաց գնաց նա ի վերայ երկրին Եգիպտացւոց առայ պատերազմ ընդ Պտղոմեայ. ի պարտութիւն մատնեցաւ Պտղոմէոս յերեսաց նորա և փախստական լինէր առաջի նորա: Յայնմ մարտի բազում վիրաւորք անկա-

նէին: Աստուած սփռէր ընդ աշխարհն ամենայն Անտիոքոս. վաղ հասանէին, արագ արագ զաւարն ժողովէին և առնուին զամուրս ամենայն երկրին Եգիպտացւոց:

Ցամին հարիւրորդի քառասներորդի երրորդի եկն եհաս ի վերայ քաղաքին Երուսաղեմացւոց մեծաւ պատերազմաւ: Զառաջինն դիմեաց յանդիման տաճարին, կեղեաց (կեղեւի պէս վրայէն հանել) ձուլեաց (հալեցնելով թափել) զամենայն. և առ նա զարծաթն և զոսկին, զզէնն և զզարդն և զամենայն զկահ պատերազմի. եհեղ արիւն բազում և արար մահուանս անհամարս: Եւ եղև սուգ մեծ ի վերայ Իսրայելի. հեծեցին իշխանք և ծերք կուսանք և երիտասարդք տկարացան. եղծաւ գեղ կանանց, և ամենայն փեսայից լի եղեն բերանք յողբոց լալութեան. և ամենայն հարսանց եղեն արգելանք սգոյ սրսկապանք (ներքին սենեակ) խուրեանց:

Զհետ երկուց ամաց ժամանակացն այնոցիկ՝ արձակեաց արքայ Անտիոքոս իշխան հարկահան (հարկ առնող) ի քա-

գարուն Հրէաստանի. և եկն յԵրուսաղէմ զօրօք բազմօք. անկաւ նա ի վերայ քաղաքին յանկարծակի և հար զնոսա ի հարուածս մեծամեծս. և առ նա զաւար քաղաքին և հրկիզ արար զամենայն փայտակերտ զապարանից նորա. քակեաց և աւերեաց շուրջ զպարիսպս քաղաքին և զամենայն զորմս շինուածոց զապարանից նորա: Եւ շինեցին զամրականն ըղ գլուխ քաղաքին ի պարիսպս ամուրս. և եղև նոցա այն իբրև բերդ ի բերդի ամրացեալ քաղաքին. ամրացուցին զինու. հանդերձեցին լցին համբարօք, և զամենայն զօրն Երուսաղեմի ի ներքս կուտեցին, և եղեն յորոգայթ մեծ տանն Իսրայելի և ի խափան սրբութեանն. և դարձան տանք ատարեկանեաց նոցա ի սուգ: Հրէշտակս արձակեաց Անտիոքոս հրովարտակօք հանդերձ յԵրուսաղէմ և ի քաղաքսն Հրէաստանի դարձուցանել ըղ նոսա յօրէնս օտարոտիս (օտար). խափանել առնել (խափանել) ողջակիզացն պատարագաց. նուիրել անդանս կանգնել, երևեցուցանել անդս մեհենից. յաղել (դնել համար կցել) զխոզս և խառ-

նակ զանազանս. Ըստ ամենայն բանի զոր գրեաց Թագաւորն՝ արարք ատաղձեանս (դիւրող. հոգ ծածող) ընդ ամենայն անկ-գիւ. և պատուէր ետ քաղաքացն Հրէաստանի մատուցանել զոհս քաղաքի քաղաքի: Եւ ժողովեցան առ նոսա այր ամենայն որ ապստամբ լեալ էր յօրինաց անտի. և արարին ամբոխութիւն (ամուր տեղեր ապաւինող) զհարայել յամենայն անգիս ամրութեան ապաստանաց նոցա: Եւ շինեաց նա պատկեր պղծութեան ի վերայ սեղանոյն. ընդ ամենայն Հրէաստան շուրջ զքաղաքօքն շինեցին մեհեանս, և ի վերայ ամենայն դրանց տաճարանացն և ընդ ամենայն գնացս (ճամբայ) քաղաքացն խունկս արկանէին (խունկ ծխել): Եւ զգիրս ամենայն կտակարանացն զոր գտանէին՝ պատառէին և հրով կիզուին. և ուր առ ումեք գտանէին գիրք կտակարանաց կամ Թէ որ ուրեք ընդ օրէնս հաւանէր (օրէնքին կը յարմարէր), հրաման Թագաւորին զնա մահու սպանանէր: Եւ ըստ քսան և հինգ և քսան և հինգ ամսոյ զոհս ի բագինս բագինս մատուցանէին: Բազումք յԻ-

րուսաղեմացւոցն հաստատեցան . պնդե-ցին զանձինս իւրեանց զի մի կերիցեն ի պղծութենէ անտի . յանձն առին յաւա-րութեամբ մեռանել և ոչ պղծել զանձինս իւրեանց ի խառնակ կերակրոյ անտի :

Ա. Մակաբ. Գլ. Ա.

Յաւուրս ժամանակացն այնոցիկ համ-բարձաւ Մատաթի Յովհաննեան . եկն և նստաւ նա յաւուրս այլոցն ի Մոդիիմ: Սկսաւ ողբալ և ասէ . Վա՜յ ինձ, իսկ ընդէր պատրաստեցաւ բնաւ տեսանել ինձ զբե-կումն ժողովրդեան իմոյ . զի կայց մնայ նա մատնեալ ի ձեռս Թշնամեաց իւրոց, ամենայն զարդք նորա գերեան (կողոպ-տուեցան) ինմանէ. և ամենայն զեզ զար-գուն մերոյ և փառք մեր յաւար կործա-նեցան. և զի՞ պիտոյ են բնաւ մեզ այս կեանք : Եկին հասին ի Թագաւորէ անտի որ ***ստիպաւ տամճապէին*** (բռնադատել. ստիպել) զապստամբութիւնն : Հայա , խօսել սկսան որ եկեալն էին և ասեն ցը Մատաթի . Իշխան փառաւոր ես դու և մեծ ես դու ի քաղաքիս յայսմիկ . արդ մատիր նախ դու , արա զհրաման կամաց Թագաւորին : Պատասխանի ետ Մատաթի

ի ձայն մեծ և ասէ. Քաւ լիցի (Աստուած չընէ) մեզ Թողուլ զօրէնս և զիրաւունս Աստուծոյ . ոչ Թողումք զպաշտօն հարցն. ոչ Թիւրիմք (խոտորիլ, ծռիլ) յաջ կամ յահեակ և ոչ անսամք հրամանի Թագաւորին : Այն ինչ նորա բանքն ի բերան էին, այր մի ի հրէից անտի յանդիմանն ամենեցուն յառաջ կայր զոհս մատուցանել առաջի մեհենին ի բագնի անդ : Իբրրեւ ետես Մատաթի, ի նախանձ բարկուԹեան բրդեցաւ. երերկամանիր իւր զդողանճի հարանճ (դողալ), զուր արժանէրեց (ոսէր վերցուց), հար զՀրէայն և անդէն սատակեաց առաջի բագնին. և զայրն որ արքունի հրամանաւն սաղհայր զզոհսն մատուցանել, անդէն սպանանէր. զբագինն կործանէր, զմեհեանն աւերէր: Ի ձայն բարձր աղաղակել սկսաւ և ասել . Հապա, ամենայն մարդ որ դիցէ ի մտի իւրում խնդրել ըզ նախանձ վրիժուց օրինացն. որ ընդ հաստատուԹեան կամիցի օրինացն՝ զհետ իմ եկեսցէ: Յապացքին, փախստեայ գնացին նա և եղբարք իւր ընդ լերինս, և Թողին զամենայն ինչս իւրեանց անդէն ի քաղաքին:

Յայնմ ժամանակի իշխանք բազումք յանօրինաց անգր նստել անդ կանամբք և որդւովք և անասնովք հանդերձ: Այդ եղև իշխանաց Թագաւորին և զօրաց որ էին ի քաղաքին՝ եթէ իշխն որք ամենք յամուրս անապատին . իշխեցին ցրել (մերժել) զհրաման Թագաւորին և բազումք մխարանեալ իշխին ընդ նոսա : Ժամ եաոուն , (ամեն որոշեցին) կազմեցան , պատրաստեցան , հեծան , հասին , պատեցին զամուրս անապատին . եկին ի մարտ պատերազմի և փակեցին զնոսա յամուրս շարամթուց: Նախ բանագնաց (իրաւու խօսք ղրկել) եղեն . սկսան խօսել ընդ նոսա և ասեն. Գոնէ արդ յայտնեալ է կացէք ի հրամանի Թագաւորին և կեցջիք: Ընդդէմ (անդին) խօսել սկսան և ասեն. Ոչ բաց ամուրս (ամրոցէս դուրս, անդին) ելանեմք . ոչ ըստ այդմ բանի հրամանի Թագաւորին պղծեմք զշարամթս մեր : Իբրև զայն բան լուան , սաստկացուցին ըզ պատերազմն առնել ի վերայ նոցա . և պնդեցին (պաշարել) զամուրսն յանդուլ զնոսա: Նոքա ոչ զիջան առին (ենց տեղերը բռնել), ոչ զիջ (ետ) արձակեցին .

ոչ զամուրսն փակեցին և ոչ ընաւ բանիցն
ետուն պատասխանի վասն շաբաթուն :
Իբրև զայն տեսին , առաքելագունցին ընդ
պատերազմն յաւուրն շաբաթու և սպա-
նին ի նոցանէ հազար ոգի, Թող զկանայս և
զանասունս զոր ի գերութիւն վարեցին,
Իբրև զայն լուան Մատաթի և եղբարքն
իւր , սուգ մեծ առին և արտասուեցան յոյժ:
Յայնժամ ժամանակի ժողով լինէր առ նոսա
բազմամ զօրաց Ասիդեացւոց . այսինքն հզօր և
պատերազմող յորդւոցն Իսրայէլի . այլ
ամենայն ինքնակամ նահատակելով (դէմ
դնող , ախոյեան) ի վերայ օրինացն . և
ամենայն փախստեայք զայլին յաւելուին
ի նոսա : Զօր կազմեցին և զունդ բա-
նակապետեցին (զունդ շինել) և աշխարհեցաւ
գործն ի ձեռս նոցա : Իբրև մերձեցան
աւուրքն Մատաթեայ մեռանելոյ , կոչեաց
զորդիսն առաջի իւր և ասէ ցնոսա . Զօ-
րացարուք , որդիք , քաջ լերուք . ահա-
ւասիկ Շմաւոն եղբայր ձեր . զի այր խոր-
հրդական (աղէկ մտածող) է , զնա լը-
ւիջիք . նա ձեզ լիցի ի տեղւոջ (փոխա-
նակ) հայր : Եւ Յուդա Մակաբէ' դա լիցի
ձեզ սպարապետ զօրավար զօրացդ , և

տացէ պատերազմ ընդ զօրս : Բայց դու յարեսջիք ի ձեզ զամենայն օրինակիրս (օրինաց կողմնակից) օրինաց . նախանձայոյզ (նախանձաւոր) լիջիք խնդրել ըզ վրէժ ժողովրդեան ձերոյ :

Ա. Մակաբ. Գլ. Բ.

Համբարձաւ Յուդա որ անուանեալ կոչէր Մակաբէ, և ձեռնտու (օգնող) օգնական եղեն նմա ամենայն եղբարք նորա: Զգեցաւ զէն իբրև զսկայ, և հանդերձեցաւ (պատրաստուեցաւ) ի զարդ պատերազմի . մղէր զմեծամեծս ի պատերազմի և հովանի լինէր ամենայն զնդին իւրով նիզակաւն : Նմանեցաւ առիւծու գործովք իւրովք. և իբրև զկորիւն առիւծուց որ յորս մռնչէր: Սարսեցին անօրէնք յահէ նորա, և ամենայն մշակք (գործող, մշակ) անօրէնութեան խռովեցան . և աջողեցաւ փրկութիւն ի ձեռս նորա : Հասպառ զօրաժողով լինէր Ապողոնիոս հեթանոսօք հանդերձ, և բազում ևս զօրս ի Սամարիացւոց ժողովէր գալ տալ ընդ Իսրայելի պատերազմ: Իբրև ետես Յուդա, ել ընդ առաջ նորա . հար սպան զնա . և արկանէր բազում վիրաւորս ի զօրաց նորա և զմնացեալսն

ի փախուստ դարձուցանէր. առնոյր ըզ կարգուտ և զաւար նոցա, և զսուսերն Ապողոնեայ առնոյր Յուդա և այնու խաղ հարկանէր զզօրս նոցա զամենայն աւուրս կենաց իւրոց: Իբրև զայն լսէր Նրէն իշխան զօրացն Ասորեստանեայց եթէ զօրաժողով է Յուդա, խորհեցաւ յանձն իւր և ասէ. Արարից և ես անուն և փառաւորեցայց. առաց պատերազմ ընդ Յուդայի և պարտեցից զայնոսիկ որ անարգեն ըզ հրաման Թագաւորին: Դարձեալ կրկնէր լինէր զօրաժողով և բազում զօրք ընդ նմա անօրինացն ի թիկունս հասանէին (օգնութեան կուգային): Եւ Յուդա ընդ առաջ նորա սակաւուք. իբրև տեսին զգունդն զի գայր ճակատել ընդդէմ նոցա, սկսան խօսել որ ընդ Յուդայի էին և ասեն. Զիարդ կարասցուք մեք սակաւաձեռն (քիչուոր) մարտնչել ընդ այնչափ պնդամակազմ (ուժով, շատւոր) գնդի. մանաւանդ զի լքեալք և լուծեալք (թուլցած). զի այսօր քանի է զի նօթի (անօթի) եմք: Քաջալերել սկըսաւ զնոսա Յուդա և ասէ. զործ մի դիւրին է Աստուծոյ մատնել զբազումս ի ձե-

որս տեսակաւոց. և ոչինչ է խափր (սար-բռութիւն չկայ) առաջի երկնաւորին ընդ քաղցումն եւ ընդ(*) տակաւս: Այլ զուք զօրացարուք, քաջ լերուք, մի վանգիտէք: Այն ինչ (դեռ, հազիւ) բանքն ի բերան էին, յարձակէր ի վերայ նոցին, զայն Թէ բեկանէր յորում վառեալ կայր Նրէն արքայ. և շարժէր ըզ զունդն ի տեղւոջէ, և զզօրսն ամենայն առաջի նորա նոքաւ հանդերձ ի փախուստ դարձուցանէր. և ինքն եւս զնոսա լինէին նոցա, և բազում վիրաւորս ի նոցանէ դիաԹաւալ յերկիր կացուցանէին. և անկանէին ի նոցանէ իբրև արք ութ հարիւր, և որ մնացեալքն էին՝ փախստեայք անկանէին ի Փիղիստին: Եւ եկեալ առն և հոյն (վախ. սարսափ) երԹալ առաջի Յուդա և եղբարցն. յամառէին այնուհետև ապաստանալ (կողոպտելու համար յարձակիլ) ի հեԹանոսն որ շուրջ էին զնոքօք:

Իբրև լուաւ Անտիոքոս կայսր զբանս զայս, բարկացաւ. զօրաժողով լինէր

(*) Տես Թերկանութիւն էջ 102. 8⁰.

յամենայն աշխարհաց խրոց, զորս կուտէր բազում յոյժ։ Գանձ բանար, պարգևս բաշխէր զօրացն առաւել մեծ. իբրև հանեմէ գանձք պարտեցան և հարկ աշխարհին նուաճեաց վասն երկպառակութեանն և հարուածոցն. զարհուրեցաւ. մէ զուցէ ոչ բաւեցուսցէ զպարգևսն և զռոճիկս որպէս յառաջ սատարաձեռն բաշխէր. վարանէր յանձն իւր. խորհեցաւ մտանել յաշխարհն Պարսից, առնուլ հարկ յաշխարհացն նոցա, կուտել արծաթ յոյժ։ Եւ եթող նա զՎիւսի այր փառաւոր յազգէ Թագաւորութեանն ի վերայ իւրոյն արքունի. և եթող առ նմա զկէս որդւոյն և զիւրոյն, և պատուէր ետ նմա վասն Հրէաստանի և Երուսաղէմի։ Եւ զումարտակ առար (զօրք ղրկել) ի վերայ նոցա սատակել զնոսա և ջնջել ի տեղւոջէ անտի զխշտարակ նոցա և բնակեցուցանել անդ զորդիս օտարաց. լարաբաժին (չուանով չափելով բաժնել) առնել զերկիր նոցա. և ինքն առ զկէս ի զօրաց անտի։ Խաղաց գնաց յԱնտիոք քաղաքէ, և անց նա քաս(*)

(*) Տես Քերականութիւն էջ 103. 4°.

ցեսն մեծ ըստ Եփրատ և երթայր ընդ(*) կողմն վերնադաստանացն:

Եւ ընտրեաց Լիւսիաս զՊտղոմէոս և զՆիկանովր, արս հզօրս, բարեկամս, խորհրդականս արքային. և ընդ նոսա առնէր զումարտակ քառասուն հազար հետեւոյ և եւթն հազար ձի ասպաստանիկ (կրուած)գալ հասանել ի վերայ երկրին Հրէաստանի, հարկանել ապականել զաշխարհն: Խաղացին գնացին ամենայն զօրօքն հանդերձ, և եկին հասին բանակեցան մերձ ի Յեմմաւ. ի սահմանակողմն ի դաշտագետին վայրին (շիտակ տեղ. օվա): Լու եղեւ վաճառականաց (վաճառականներու լսեցին) աշխարհին եթէ եկեալ հասեալ են զօրք առնուլ զերկիրն Հրէաստանի, ի գերութիւն վարել զորդիս և զդստերս նոցա. առին զարծաթ և զոսկի իւրեանց և մարդիկ բազում որչափ ձեռնհաս (կարող) էին օգնական իւրեանց գալ գնել զորդիսն Իսրայելացւոց յանաշխարհիկս (օտար երկրէ գերի) իւրեանց: Իբրև եսես Յուդա և եղբարք իւր եթէ

(*) Տես Քերականութիւն էջ 101. 5°.

Եկին հասին ամենայն չարիքն ի վերայ նոցա, սկսան խօսել այր ընդ ընկերի և ասեն. Եկայք պնդեսցուք զանձինս մեր, կանգնեսցուք զգլորումն ժողովրդեան մերոյ: Եւ էր Երուսաղէմ աւերակ Թափուր (դատարկ) և որբութիւնն կայր կոխան (կոխուած) յորդւոցն այլազգեաց. և ամբարկողին գլուխ քաղաքին բնակութիւն եղև հեթանոսաց, և բարձան ուրախութիւնք Յակոբայ, պակասեցին փողք և տաւիղք, և լռեցին ամենայն ցանկալի ուրախութիւնք արուեստականաց (երաժիշտ): Եկին ժողովեցան ամենեքին. ծոմ կարգացին (ծոմ հրատարակեցին) բրձազգած լինէին, խորգ (մազեղէն շապիկ) և մոխիր առնուին, հող ի գլուխ լինէին, զօձիս (եախա) պատառէին. ի ձայն բարձր միաբարբառ աղաղակէին և ասէին. Զիարդ կարասցուք մեք զդէմ ունել, եթէ ոչ դու, Տէր, օգնեսցես մեզ: Փող հարկանէին, գաղաղակ ցնծին (պոռալ) ի ձայն բարձր յերկինս կարդային: Յետ այսորիկ կարգել սկսաւ Յուդա զժողովուրդն, և ասէ ցայնոսիկ որ շինէին շինուածս և խօսէին կանայս

և անկէին այգիս, և պտուղէր տայր վաճառորաց (վախկոս, վաս) զի գործցին ի տուն իւրեանց: Անդուստ բաշալերել սկսաւ զգօրսն և ասէ. Վաճեցարուք, պատրաստեցարուք, զօրացարուք վաղորդայն (վաղն առտու) տալ պատերազմ ընդ հեթանոսս:

Ս. Մակար. Գ. Գ.

Փող հարին ի կողմանցն Յուդայի. ի մի վայր ժողովեցան, ի վերայ յարձակէին. ձեռն ի գործ առնէին, զբազումս առ հեղ (նոյն տեղը) սատակէին և զբազումս փախստականս առնէին ընդ երեսս դաշտին: Խօսել սկսաւ Յուդա ընդ զօրսն և ասէ. Մի ինչ ագահէք (աչք տնկել) դուք յաւար, ի կապուտ զինականցն անկելոց. զի դեռ առանձին Գորգիոս վառեալ պատրաստեալ ընդդէմ կայ մեր զօրօք իւրովք. այլ կայէք կայարուք զտեղի (կայնեցէք). զդէմ կալարուք (դէմ դրէք) Թշնամեաց ձերոց. ապա յետ մարտին յաղթութեան դարձցիք համարձակութեամբ: Մինչդեռ նա զայն ընդ նոսա խօսէր, տեսին զի գունդ մի երևեցաւ ի լեռնէ անտի. և զինացին

նմէ ի պարտութենէ մատնելոյ հուր ար-կանել (կրակ վառել) սկսան ի բանակի անդ. և ծուխն որ դիզանէր՝ նշան լինէր գործոյն եղելոյ: Նորա իբրև հայէին ի գունդն Յունայեան որպէս ճակատեալ կայր պատրաստութեամբ, կամէին (կայ-նել, դադրիլ). ապա գոյս արձակէին (ոտքը վերցնել), փախստեայ գնային յերկիրն Փղշտացւոց: Եւ Յունաց զաւանոյր ի տեղի պատերազմին ի կապուտ կողո-պուտ յաւար դիակացն անձինց. և ա-նոյր ի բանակէ անտի նոցա զոսկի և զարծաթ, զանօթերժս պատուականս, ըզ կարմիր, զկապուտակ, զծովու ծիրանիս, մեծութիւն (հարստութիւն) բազում:

Ի զալուստ ամին միւսոյ՝ զօր հասանէր (զօրք հանել) Լիւսիաս, այրուձի (ձիա-ւոր զօրք) առնէր. իբրև վեց հազար հե-տևակ, հինգ հազար հեծեալ սպառազէն գալ հասանել առաջ առնուլ զերկիրն Հը-րէաստանի: Եկին հասին ճակատեցան ի կողմանս Բեթորոնայ: Եւ նոցա ընդ յա-ռաջ Յուդա մետասան հազար արամբ. և իբրև տեսին զզօրսն (Լիւսեայ) ստուար (հաստ, բազմաթիւ) և հզօր, սկսան կալ

յաղթեա և առեն. Տէր Աստուած, խորտակեաց զզօրութիւն զօրացս այսոցիկ. արկ զնոքօք զվատութիւն: Եւ հարանն միմեանց ի դիմի (զարնուեցան). և անկան ի ժամանակին յայնմիկ ի գնդէ անտի Լիւսեայ հինգ հազար հեծեալ առաջի նոցա: Սկսաւ խուսել Յուդայ եղբարքն հանդերձ ընդ ժողովրդեան և ասէ. Ահաւասիկ խորտակեցան Թշնամիք մեր ի ներքոյ ոտից մերոց. եկայք երթիցուք մաքրեսցուք զտաճարն առնել նաւակատիս (տարեպարտ)ի նմա: Ժողովեցան ժողովքն ամենայն. եկին հասին ի լեառն Սիոն. տեսին զաւերութիւնն աւերեալ և զսեղանն պղծեալ, զդրունսն այրեցեալ, թուփ առ թուփ բուսեալ (վայրենի խոտերով ծածկուած) ի սրահին իբրև անտառի կամ իբրև միոյ միոյ լերանց. ըզկենքս աւերեալս և զվարագուրաձիգն (վարագուրով ծածկուած տեղ) խաթարեալս (ապականուած): Զեռս զօձերս արկանէին (իրենց օձիքը բռնելպատռել), զպատմուճանս պատառէին, հող ի գլուխ լինէին, ընդ երկիր Թաւալէին, փողաճշանս հարկանէին (փող զարնել նշան

տալու համար), յերկիրս աղաղակէին : Յայնմ ժամանակի հրաման տայր Յուդա զօրաժողովս առնել (ղօրք համել) ի վերայ միջնաբերդին պաշարել զնա զի մաքրեսցէ զարբուԹիւնն : Եւ ընդարձակ նա քահանայս անհարստս կամարարս (բառլապաշս). և ի բաց առին զվէմն որ պղծեալ էին, եդին մեկուսի ի տեղի մի . և խորհուրդ կալան ի վերայ սեղանոյ ողջակիզացն եԹէ զինչ արասցեն զնա : Համառօտեցաւ բանս այս ի խորհրդի անդ քակել զսեղանն , և քակեցին զսեղանն և տարան եդին զքարինսն ի գիւղան (պառչան) անեղուտ. և առին վէմս անկոփս (չգործուած) և շինեցին զսըրբուԹիւնն. և զտաճարն ներքեյին, և ընտրա սրբուԹեան նոր գործեցին : Եւ արկանէին խունկս ի վերայ սեղանոյն. ճրագըս լուցանէին և լոյս տային տաճարին և դնէին (քոշել) զվարագոյրսն : Յաւուրն յայնմիկ յորս պղծեցին հեԹանոսք՝ ի նմին ժամանակի և նորոգեցաւ յերգս օրհնուԹեան, ի փող և ի քնար և ի տրինջ : Եւ [illegible] Յուդա եղբարքն [illegible] և ամենայն ժողովքն

Իսրայելացւոց, հանապազ կայցեն ա-ւուրքս այս նաւակատեաց սեղանոյն տարեւորէ ի տարի ի գլուխ տարեկանի աւուրս ութ:

Ա. Մակաբ. Գլ. Դ.

Եւ տայր պատերազմ հանապազ Յուդա ընդ որդիսն Եսաւայ որ էին ի կողմանս Եդովմայեցւոց. հարկանէր զնոսա ի հարուածս բազումս և նուաղ առնէր զնոսա. և առնոյր զկապուտ զաւար նոցա: Փախստեայ լինէին ի նմանէ և ամրանային ի բերդս իւրեանց. զայր, շուրջ պաշարէր (պաշարել) զնոսա և հրձիգ առնէր զամուրս նոցա ամենայն բնակչօքն հանդերձ: Եւ ժողովեցան ամենայն հեթանոսք ի Գաղաադ վասն Իսրայելի զի ջնջեսցեն զնոսա, և նոքա փախստեայք անկանէին յամուրսն ի Դովթայիմ: Եւ արձակեցին նորա հրեշտակս առ Յուդա և ասեն. Ժողովեալ են առ մեզ ի վերայ մեր ամենայն հեթանոսք, պատեալ պաշարեալ պնդեն զմեզ ջնջել ի տեղւոջէ աստի. պատրաստ են յառնուլ զամուրս յոր անկեալ (ապաւինել) եմք արդ՝ եկ իջէ ինձ ի ձեռս (եթէ կարող ես), արա-

գնացեա (փուքալ) փրկել զմեզ ի ձեռաց նոցա զի անկեալ բազումք ի մէջ, և ի գերութեան վարեցան կանայք նոցա և որդիք նոցա, ամենայն կանխիւ կարասեաւ իւրեանց առ հասարակ կորեան:

Այն ինչ դեռ Թուղթքն ի ձեռին էին, այլ գումկանք (գէշ լուր բերող) հասանէին ի կողմանցն Գալիլեացւոց անտի՝ զգեստս պատառեալ, զձակաս հարեալ (ճակատը վիրաւորել՝ ի ճշան սգոյ), և զզոյժս զայս տային և ասեն. Ժողովեցան ի վերայ մեր ի Պտղոմեայ և ի Տիւրոս և ի Սայդանայ (Սիդոն) և ամենայն կողմանք Գալիլեացւոց յայլազգեաց կուռ (կողմէն) չնչել զմեզ անտի: Իբրև լուաւ Յուդա ընդ Նմաւոնեայ ընդ եղբօր իւրում և ասէ. Ընտրեա դու քեզ արս հզօրս, և երթ փրկել զեղբարսն որ են ի Նեգուբեան. և ես և Յովնաթան եղբայր իմ երթիցուք ի կողմանս Գաղաադու: Եւ եթող անդ զՅովսեփոս Զաքարեանց և զԶաքարի զօրագլուխս ընտիր ընտիր զօրօք հանդերձ յերկրին Հրէաստանի պահապանս. պատուէր ետ նոցա և ասէ. Առաջնորդեսջիք ժողովրդեանս այսմիկ և մի տայցէք դուք մարտ

պատերազմի ընդ հեթանոսս մինչև ի դարձ գաւառական մերոյ անտի։ Զօրահատոյց արարին, ընդ երկու զզօրսն թաժանեցին, գնացին երեք հազարք ընդ Շմաւոնեայ ի կողմանս Գալիլեացւոց. և ութ հազար յերկիրն Գաղաադու։ Եւ գնաց Շմաւոն յերկիրն Գալիլեացւոց, տայր պատերազմ ընդ հեթանոսս և հալածական տանէր զնոսա մինչև ի դրունս Պտղոմեայ։ Եւ Յուդա Մակաբէ և Յովնաթան եղբայր նորա անցին յայն կողմն Յորդանանու գետոյն և գնացին երից աւուրց ճանապարհ (երեք օրուան ճամբայ) (*) յերկիր յանապատ։ Եւ ընդ առաջ եղեն նոցա Նաբատացիք խաղաղութեամբ և պատմէին նոցա զամենայն անցսն որ անցին ընդ եղբարսն, և ասեն Ի մի վայր միաժողով են (մէկ տեղ ժողված են) հեթանոսք, առ վայրս (վաղուան համար) ժամադիր են (խօսք մէկ բռած են) փակել (պաշարել) պատել զամուրսն, առնուլ ջնջել սատակել զմենեսին յաւուր միում։ Իբրև զայն

(*) Տես Քերականութիւն էջ 108. Կ°։

լուսաւ Յուդա , զունդ կազմեաց վազվա-
զակի ճանապարհ հայաւ ընդ անա-
պատ (անապատէն անցաւ) , յանկարծա-
կի անկանէր ի վերայ Բոսորայ . յան-
կարծակի յեղակարծում ժամու զամե-
նայն քաղաքն ի բուռն առնոյր (ձեռք
ձգել , առնել) . և ինքն գիշերային գըն-
դաւն հանդերձ դիմէր ի վերայ ամրոցն
(ամուր , գոյ. բերդ) պաշարելոց : Այն
ինչ կամէր աստառօթն ի գիշերոյն մեր-
կանալ (առնուլ լլլալ) զաչս ի վեր ամ-
բարձին , տեսին զօրս բազումս զի ոչ
գոյր նոցա Թիւ . բարձեալ բերէին սան-
դուղս և պէսպէս մեքենայս ի վերայ
ամրոցն : Եւ իբրև ընդ այն հայեցաւ
Յուդա և ետես զի սկիզբն էր մարտին ,
անտի՛ աղաղակ քաղաքին և աստի՛ զօ-
րացն որ պաշարեալ պահէին՝ ձայն մար-
տի , ձայն պատերազմի , ձայն փողոյ առ
հասարակ յերկինս ելանէր , սկսաւ խօ-
սել ընդ զօրսն իւր և ասէ . Հասպա . միրք
(արփ) լերուք , պինդ (հաստատուն) կա-
ցէք . գործ այսօր է մարտնչել ձեզ ի վե-
րայ եղբարց ձերոց : Եւ զզօրսն ամենայն
յերիս գունդս բաժանէր , և շուրջ զնորօք

հակառակայ ի մարտ մատուցանէր : Փող հարին, խորախոյս (համարձակութեան ձայն, խօսք) բարձին, ի վերայ յարձակեցան : Ազգ եղև Տիմոթեայ և զօրացն եթէ Մակաբէ զօրօքն ի վերայ հասեալ է, իբրև հայեցան տեսին, շրտեան (ապշած մնալ), լքան, կասեցին, ընկեցին զիւրաքանչիւր մէնբենայս և ի փախուստ դարձան : Եւ հարկանէր յառաջ յայնմիկ զնոսա ի հարուածս սաստիկս. տանէին փախստեայս առաջի իւրեանց. մի առ միոջ (իւրառու քոլ) զխաթաւալ կացուցանէին, արկանէին ի սուր (բերան) սուսերի իւրեանց իբրև արս ութ հազար ապառաւզէն. և ինքն դառնայր ի կողմն Մայափայ. մարտ պատերազմի դնէր ընդ նոցաւ և առնոյր զնա և ի նմա սպանանէր զամենայն արու մանկունս նոցա :

Յետ այսց ժամանակաց դարձեալ գումարժողով լինէր Տիմոթէոս և զայլ բանակէր դէմ յանդիման (դիմացը) Ռափոնեայ յայնկոյս գետոյն : Դէտ (լրտես) արձակեաց Յուդա զի տեսցէ զբանակն նոցա. եկին պատմեցին և ասեն . Զօրք բազումք կուտեալ են յոյժ, և արտաքինս

(ათაბაგი) բազում աժեալ է ի վար-
ժու յօգնականութիւն իւրեանց։ Իբրև
զայն լուէր Յուդա, նոյն ժամայն (ამ-
ილჯაპეს) խաղայր գնայր ի վերայ
նոցա։ Իբրև եաես Տիմոթէոս, խօսէր
կայաս (სპას. ხოსრ) ընդ իշխանսն և
ասէ. Մինչ դիշիր զուր Յուդայ և զնորին
նորա առ հասանել յափն գետոյն. եթէ
զհասանելն և զանցանելն մի արասցէ,
ապա մեք ոչ կարեմք լինել դիմակայ նո-
րա. ապա թէ հասցէ յափն գետոյն և
ճակատեսցի, յայտ արար թէ զանգիտ-
եաց. մեք անցցուք, մարտիցուք և յաղ-
թեսցուք նմա։ Այն ինչ նորա բանք ի
բերան էին, և Յուդա զօրօքն հասանէր
յափն գետոյն. անդ առ ափն գետոյն
կացուցանէր զաշխարհամար դպիրսն և
տայր նոցա պատուէր զի մի զոք ամե-
նեփն թողցեն առ ափն գետոյն բա-
նակել. այլ զամենայն զայր պատե-
րազմող զինի նորա փողեսցեն (ფიდი
მაყნით ჩაღებ ტაფ)։ Եւ ինքն զհասա-
նելն, զանցանելն, զյարձակելն ի վե-
րայ մի առնէր, և ամենայն ազգք
և ազինք զէնընկէցք փախստեայ զնա-

յին յամբակոյծն (ամուր տեղեր)։

Իսկ Յուդայեանքն եկին հասին ի դուռն Նեփրոնի քաղաքի. և այս քաղաք է մեծ ի վերայ ճանապարհին յամուր վայրի. և ոչ գոյր հնար այլ ճանապարհ խոտորել յաջ կամ յահեակ, բայց երթալ ընդ մէջ (մէջէն) քաղաքին։ Իբրև տեսին զորս քաղաքին զամրոցս զօրացն. զգրուեան փակեցին, զդրանցն (մտնելու տեղ, դուռ) անգմեցին (գոցել, ծածկել) վիմօք և ոչ տային անցանել նոցա։ Իբրև զայն եանես Յուդա, առաքեաց առ նոսա և ասէ. Թոյլ տուք անցից ընդ երկիր ձեր երթալ անցանել ինձ յաշխարհն իմ և ոչ ոք ինչ մեղիցէ (վնասել) ձեզ. և ոչ առին յանձն նոքա նմա բանալ զդրունսն։

Ապա հրաման ետ Յուդա փող հարկանել, քարոզ կարդալ (ջէլլալ կանչել) և ասել. Հապա, իւրաքանչիւր զունդ յորում վայրի և կայցէ՝ ի ներքս խաղասցէ։ Եւ մտանեն զօրքն յիւրաքանչիւր տեղւոջ յորում կային ի մարտ պատերազմի զամենայն տիւն և զամենայն գիշերն (*)

(*) Տես Քերականութիւն էջ 105. 4°.

մինչև մատնեցաւ քաղաքն ի ձեռս նոցա։ Անդ սատակեցին զամենայն արս մանուկ. և ինքեանք անցին ընդ մէջ քաղաքին, գնային երթային ի վերայ դիականցն անկելոց. և անցին նորա ընդ Յորդանան զետ ի տափակողմն (չիտակ տեղ, օվա) ի գաւառ մի մեծ և անդ բանակեցան դէմ յանդիման (դիմացը) Բեթսամիսայ. և անդ յանձնանձէր (հոգալ) զկեաց մնաց (մնացորդ) ժողովրդեանն. մխիթարէր զամենեսին Յուդա. ընդ ամենայն չուա ճանապարհին այսպէս առնէր, մինչև ածէր հասուցանէր յերկիրն Հրէաստանի. անդ մատուցանէին ողջակէզս և զպատարագս զի ոչ ծախեցաւ (սպառիլ, կորուսիլ) ի նոցանէ։

Իբրև զայն քաջութիւնս պատերազմին լսէին Յովսէփոս զաքարեանց և Ազարիայ իշխանն զօրացն մնացելոց, ասեն. Եկայք և մեք երթիցուք տացուք մարտ պատերազմի ընդ հեթանոսս, և արասցուք և մեք մեզ անուն։ Ժամ եդուն (խմաց տալ) զօրացն, խաղացին գնացին ի կողմանս Յամնեայ։ Եւ ել Գորգի ի քաղաքէ անտի զօրօք հանդերձ որ ընդ իւր էին՝ ի մարտ

պատերազմի և հարաւ ի դիմի (զարնը-ւեցաւ) նոցա. և ի պարտութիւն մատնեցան Յովսեպոս և Զաքարիաս և հալածականս երթային մինչև ի սահմանս երկրին Հրէաստանի: Յայնմ աւուր անկանէին ի նոցանէ արք իբրև երկու հազարք զի ոչ անսացին (մեյնկ ընել, հնազանդիլ) նորա Յուդայի և եղբարց նորա:

Ա. Մակաբ Գլ. Է.

Եւ Անտիոքոս կայսր գնայր նա ընդ վերնագաւառսն, ապա լու եղև նմա եթէ է քաղաք մի ի կողմանս Եղիմեայ ի Պարսից աշխարհին, քաղաք փառաւոր, լի ոսկւով և արծաթով. և մեհեանն որ ի նմա՝ է մեծագանձ յոյժ և կուռք ոսկեղէնք ձուլածոյք (թափծու) մեծամեծք ի նմա: Առ նա զէն քաղաքն, զրահս և պատեանս զոր թողեալ էր Աղեքսանդրի կայսեր Մակեդոնացւոց: Եկն եհաս նա ի քաղաքն յայն և խնդրէր առնուլ աւարառել: Ազդ եղև քաղաքացւոցն, ի մարտ պատերազմի պատրաստեցան և ոչ ետուն մտանել, զանձն հարան, խաղաց գնաց ի կողմանցն արևելից յերկիրն Բաբելացւոց: Եկն դուժկան հասանէր առ

կայսր Անտիոքոս ի կողմանցն հարաւոյ Թէ ի պարտութիւն մատնեցան զօրքն որ եկեալ էին յերկիրն Հրէաստանի : Զի չորս զառաջին նուագն (առաջին անգամ) Լիւսի զօրօք բազմօք և ի պարտութիւն մատնեցաւ : Եւ եղև ի բրելն յուսոյ զբանս զայս Թագաւորն , հիացաւ , զարմացաւ , Թմբրեցաւ և խըռովեցաւ յոյժ . անկաւ ի մահիճս իւր և հիւանդացաւ զի ոչ կատարեցաւ խորհուրդ հրամանի նորա . և անդ դնէր (նիւանդ պառկիլ) նա բազում աւուրս : Ած զմտաւ Թէ մեռանիմ . կոչեաց զբարեկամս իւր և ասէ ցնոսա . Քուն հատաւ (քունը կտրիլ) յաչաց իմոց . պակեալ (սիրտը բեկած , լքեալ) եմ ի սրտի իմ հոգոց իմոց . յուշ եղեն ինձ (յիշեցի) չարիքն այն զորգործեցի եւ յԵրուսաղէմ, և առի ես զամենայն սպասն զայն զոսկւոյ և զարծաթոյ . և զօրս ես գումարեցի տարապարտուց (յանիրաւի) ի վերայ նոցա ջնջել զնոսա : Եւ կոչեաց նա զՓիլիպպոս , մի ի բարեկամաց անտի իւրոց . կացոյց զնա ի վերայ ամենայն Թագաւորութեան իւրոյ . ետ ցնա Թագ և

պատմութեան և զմատանին զիւր ածել զորդի իւր զԱնտիոքոս, և անուանել և յիւր տեղի թագաւորեցուցանել զնա: Եւ մեռաւ անդ Անտիոքոս արքայ յամին հարիւրորդի քառասներորդի իններորդի:

Ազգ եղև Լիւսեայ թէ մեռաւ արքայ և կացոյց թագաւոր զորդի իւր զԱնտիոքոս և եդ անուն նմա հօրանմոյն (հօրը նման) Անտիոքոս: Եւ որ ի միջնաբերդին էին արգելեալք՝ խորհեցան քաղաքացիքն չնչել զնոսա: Իբրև ժողովեցան ի մի վայր և պաշարեցին զնա, եկին ելին նորա յարգելանէ (արգելարան, բանտ) անտի և գնացին նորա առ արքայ:

Ա. Մակաբ. Գլ. Զ.

Լուաւ Յուդա զանուն Հռովմայեցւոց եթէ են նորա հզօրք զօրութեամբ. և նոցա բարւոք թուի թէ որ թիկունս (օգնական) առնէ զնոսա և դաշնաւոր (դաշնակից) լինի նոցա. և զի զօրացեալ են զօրութեամբ ի վերայ երկրի, և վասն մարտից պատերազմի զի հարկանէին քաջութեամբ իւրեանց զկողմանս Գաղատացւոց, զի զօրացան ի վերայ նոցա և կացուցին զնոսա ի հարկի (հարկատու

բնել) և որ ինչ միանգամ արարքին նորա ընդ կողմանս Սպանիացւոց և գրաւեցին (ձեռք առնել) ի նոցանէ զգործն (հանք) ուստի ոսկին և արծաթն հատանի, և ընդունեցին նորա զանեղծն խորհրդովք իւրեանց և երկայնմտութեամբ (համբերութիւն. յարատեւութիւն) զի էր տեղին կարի բացարձակ (հեռի) ի նոցանէ, և ի Գաղատացւոց անտի որ եկեալ էին ի վերայ նոցա ի ժամուց երկրի՝ հարին ի հարուածս մեծամեծս և ջնջեցին զնոսա և զմնացորդսն ի հարկի կացուցին տալ նոցա հարկ ամ յամէ (տարուէ տարի). և զՓիլիպպոս և զարքայն Կրնէացւոց որ յարուցեալ էին ի վերայ նոցա սատակեցին ի պատերազմի. և Անտիոքոս մեծ արքայն Ասիացւոց որ եկեալ էր ի վերայ նոցա մեծաւ պատերազմաւ ընդ իւր ունէր հարիւր քսան փիղ և կառս և երիվարս բազում յոյժ՝ պարտեցաւ ի նոցանէ, զի ձերբակալ արարին (բռնել) զնա կենդանւոյն (ողջ ողջ) և կացուցին զնա ի տեղի մի հարկ հարկանել (հարկ տալ) և զԹագաւորս որ չիք (*) նմանէ

(*) Տես Թերակատարութիւն էջ 104 4ᵒ.

էին՝ ատիպեցին տալ պատանդս և գրաւականս (ռէհին), և զաշխարհն Հնդկաց և Պարթևաց և Լիդացւոց, զընտիր ընտիր գաւառաց նոցա առին և ի ձեռս ետուն (յանձնել) Եւմենեայ արքայի։ Իբրև զայն ևս լուան եթէ Յոյնք խորհեցան գալ սատակել զնոսա, և ազդ եղև բանն նոցա, արձակեցին զմի ի զօրավարաց անտի և եկն եհար սատակեաց զնոսա մեծաւ պատերազմաւ, և արկին ի նոցանէ ի սուր իւրեանց վիրաւորս բազումս և ի գերութեան վարեցին զկանայս և զորդիս նոցա, յաւարի առին զինչս և զստացուածս նոցա. կալան զերկիրն ի ծառայութեան, զամուրսն քակեցին (կործանել. փլցնել), զաշխարհն ի հարկի ծառայութեան կացուցին մինչև յօրս յայս, և զայլ Թագաւորութիւնն և զկղզիսն որ խլրտէին՝ (կը շարժէին) սատակեցին և ի ծառայութեան կացուցին։ Բայց ընդ բարեկամս իւրեանց և որ Թիկունս առնէին զնոսա՝ հաստատութեամբ սէր առնէին ընդ նոսա. և զօրացան նոքա ի վերայ ամենայն Թագաւորութեանց որ մերձ էին և որ հեռի էին. և որ միանգամ

լսէին զանուն նոցա երկնչէին ի նոցանէ. ում կամէին՝ տային զԹագաւորութիւն , զոր կամէին՝ հանէին ի տէրութենէ , և բարձրացան յոյժ : Եւ ի մերում այսր ամենայնի ոչ որ ի նոցանէ յանձն առ Թագ առնուլ և ծիրանիս արկանել (ծիրանի հագնիլ) զի համառօտեսցի տէրութիւնն . այլ առն խորհրդոց չինեցին և հանապազօր երեքհարիւրք և բանն այլ ի խորհուրդ մտանէին (խորհուրդի նստիլ) զի զայլսարին չէն (ծաղկեալ) կայցին . և մի մի այլ ի նոցանէն որ հաւատարիմ էր՝ իշխան զլուխ կացուցանէին տարւոյն և ամենեքեան հնազանդութեամբ լսէին միում , և ոչ ինչ գոյր հեռ (հակառակութիւն. նէմանելը) և նախանձ ի մէջ նոցա : Այսու կարգեաց սորա ընտրիւս Յուդա յիւրաքանչիւր ցեղէ առեալ , զԱպողեմոս , պաղկեանն և զՅասոնն , և առաքեաց ըզնոսա ի Հռոմ քաղաք խնդրել ի նոցանէ զհաշտութիւն և Թիկունս . և զի բարձցեն զլուծն ի պարանոցէ նոցա , քանզի ծանրացուցեալ էր Յունաց զլուծ ծառայութեան ի վերայ պարանոցի Իսրայէլացւոց : Եւ գնացին ի կողմանս Հռոմայեցւոց . և

էր ճանապարհն մեծ (Երկայն). եկին հասին հրեշտակքն և յանդիմանէ եղեն (Ներկայացան) նոցա ի տաճարին խորհրդոց. կացին ի մէջ (միջնեղը կայնեցան) և սկսան տալ զպատգամն (խօսք լուր) և ասեն. «Յուդա Մակաբէ և եղբարք իւր և ամենայն սպայ (զօրք) Հրէաստանեայց խօսին ընդ ձեզ ի հաշտութիւն (հաշտութիւն ընել կ'առաջարկեն) առնել զձեզ Թիկունս և խնդրել ի ձէնջ խաղաղութիւն: Եւ ձեզ ես կամ լիցի զը-րել զմեզ ձեզ նիզակակիցս (դաշնակից) և բարեկամս: » Եւ հաճոյ Թուեցաւ բանքն առաջի նոցա. և այս այն դաշանէն (օրինակ) է հրովարտակի նոցա զոր գրեցին նոքա առ նոսա ի տախտակս պղընձիս և առաքեցին յԵրուսաղէմ. և առ իւրեանս Թողին յիշատակ Թիկանց և խաղաղութեան:

Ա. « Խաղաղութիւն և բարիք լիցին ընդ Հրէաստան և ընդ Հռոմայեցիս ընդ ամենայն ծով և ընդ ցամաք. սուր և Թշնամի հեռի լիցի ի նոցանէ:

Բ. ԵԹէ հասցէ (հանդիպի) պատերազմ նախ ի մերայ Հռոմայեցւոց կամ

ուրեք բարեկամաց նոցա, ի Թիկունս վաղվաղակի հասուցէ զանձն Հրէաստանեայց, որպէս ժամանակն ցուցանէ նոցա, մտադիւր սրտիմտօք (յօժարութեամբ). Եւ ի Թշնամին ինչ մի տացեն և մի ձեռըն-լիցին (օգնել) պատերազմով կամ ուտ-կամ զինու կամ նաւօք. այսպէս հաճոյ Թուեցաւ Հռոմայեցւոց զի պահեսցեն (Հրեայք) զպատուիրանս գոյց առանց կաշառոյ:

3. «Սոյնպէս ԵԹէ ի մերոյ ազգին Հրէից հասանիցէ պատերազմ, ի Թիկունս վաղվաղակի հասցեն Հռոմայեցիք մտադիւր սրտիւ, որպէս ժամանակն նոցա ցուցանիցէ. Եւ ի Թշնամին ինչ ոչ տացեն, ոչ կամ պատերազմ կամ զէն կամ նաւս. որպէս հաճոյ Թուեցաւ Հռոմայեցւոց, պահեսցեն զ-պատուիրանս գոյս առանց նենգութեան:

4. «Ապա ԵԹէ յետ այդց բանից խորհուրդ ինչ ի մէջ մտցէ սոցա կամ նոցա հանել կամ յաւելուլ, որ ինչ դէպին ար-գէ (ինչ որ հարկ լինի) կարգեսցեն (կարգադրեն) առ հասարակ համաձայնութեամբ և հաստատուն կացցեն:»

Իսկ բանիցս այսոցիկ այսպէս հաս-
տատեցին Հռոմայեցիք ընդ գնդին Հրէից.
Եւ վասն չարեաց արքային Դեմետրեայ
զոր հատուցանէ նոցա՝ գրեցուք, ասէ,
առ նա. զոգցուք (ըսէնմ). Ընդէր ծան-
րացուցանէք զլուծ ի վերայ պարանոցի
նիզակակցաց բարեկամաց մերոց: Զայս
գիտասջիր. եԹէ զբէն ամբաստան լիցին
զորա, դատաստան յիրաւի կալցուք (դատ
կ'ընէնք). մարտ պատերազմի տացուք
ընդ քեզ, եԹէ ընդ ծով իցէ եԹէ ընդ
ցամաք:

Ս. Մակար. Դլ. Ը.

Եւ եղև յետ մահուանն Յուդայի բր-
ցին (հոլլը ֆռֆռել , փառել) անօրէնք
շուրջ զամենայն սահմանօքն Իսրայէլացւոց. բու-
սան, բղխեցին և բազմացան որ գործեն
զանօրէնուԹիւն: Յաւուրսն յայնոսիկ եղև
սով մեծ, և ինքնակամ գնացին մարդիկ
ի նոսա. և աշխարհն ձեռնտու էր ինոսա:
Եւ ընտրեաց Բագիդ արս անօրէնս որ
բնէին և խնդրէին և ածէին զբարեկամ
սքն Յուդայի առ Բագիդ և խնդրէին վը-
րէժ ի նոցանէ. տառապեցուցանէին և
այպն առնէին (նախատել). և նեղէին և

Ծաղր առնէին զԻսրայէլ : Եւ ժողովեցան ամենայն բարեկամքն Յուդայի և չորսն առ Յովնաթան և ասեն . Եղբայր քո Յուդա մեռաւ . և այր չիք որ նման է նմա ելանել ընդդէմ Թշնամեաց. այլ զքեզ ընտրեցաք մեք ի տեղի նորա զի եղիցես դու իշխան ի վերայ մեր : Եւ յանձն առ Յովնաթան ի ժամանակին յայնմիկ զառաջնորդութիւն և համբարձաւ նա փոխանակ Յուդայի եղբօր իւրոյ :

Եւ ելին որդիքն Յամբրեայ , ըմբռնեցին զՅովհաննէս և տարին զնացին կալհիւ հանդերձ ընդ իւրեանս : Յետ ժամանակաց այսոցիկ ազդ եղև Յովնաթանու և Շմաւոնի, եղբարց նորա , եԹէ որդիքն Յամբրեայ հարսանիս արարին, եկեալ ածէին զհարսն , դուստր միոյ ուրումն ի մեծամեծաց աւագաց Քանանացւոց անտի մեծաւ շուքով, անչափ հանդերձիւ . և յիշեցին նորա զՅովհաննէս զեղբայր իւրեանց . ելին մտին նորա ի դարան ի ծործոր (ճեղ հովիտ) լերինն և ամբարձին զաչս իւրեանց, տեսին զի՝ գայր չու (ճամբորդներու բազմութիւն) մեծ և ամբոխ բազում. և ել փեսայն փեսաւէրօքն

(փեստն տանողներ. ճաշանեւոր) և եղ-
բարքը ճանդերձ և փողովք և թմբկաւ և
պէս պէս արուեստականօք և բազում
վառելովք: Եւ եկին առքս ի դարանէ
աստի, ապանիին զբազումս և բազում վի-
րաւորս արձակեցին, և զկառեալսն փա-
խստեայ արարին. և առին յաւարի զկառս
և զհանդերձ, և զչուան ասար ճարկանէքին:
Եւ դարձան հարսանիքն ի կոծ (ողբ.
ծեծկուիլ), և ձայն արուեստականացն
ի սուգ և յողբս դարձաւ. և խնդրեցին
ապաստապուտ (բոլորովին) զվրէժ արեան
եղբօրն իւրեանց և դարձան ի մարգն
(չրոտ տեղ, դաշտ) Յորդանան գետոյ:
Իբրև գիտաց Բաքքիդ. առ զօրս և խա-
ղաց ի վերայ նոցա և եկն եհաս յանձաւս
(ճահուտ ճեղ տեղ) Յորդանան գետոյ:
Ասէ Յովնաթան զզօրսն իւր. Արասցուք
զորը ճակատեալք յանդիման մեր. ոչ
ամուր թախսի (պահուըտելու ամուր
տեղ) ոչ դաշտ փախստի, և գետս Յոր-
դանան շուրջ զմեւք պատեալ է. յարձա-
կեցուք ի վերայ, թերեւս ապրեսցիք ի
ձեռաց թշնամեաց մերոց: Զբանս ասաց
և անդէն խառնեցաւ յարձակեցաւ ի վե-

րայ Բաքիդեայ, և հոսեցան (վլար Են-սուիլ) Յոփսամթան և որ ընդ նմա էին ի դարէ (ույուրում) անտի. անդ հարին կոտորեցին Բաքիդեանք ի Յուդայի զնդէ անտի արս հազար մի և դարձան յԵրուսաղէմ: Սկսան շինել քաղաքս ամուրս յերկրին Հրէաստանի ի պարիսպս ամրացեալս և ի դրունս հզօրս և ի նիգս հաստատունս, և կացուցին ի նոսա զօրս բազումս և համբարս յոյժ:

Ի ժամանակին յայնմիկ հարաւ Յակիմոս և խափանեցան գործք նորա: Քակեցան երախք (բէրան) նորա, պապանձեցաւ և ոչ կարէր խօսել բան մի և հրաման տալ վասն տան իւրոյ. և մեռաւ Յակիմոս ի ժամանակին յայնմիկ մեծաւ տանջանօք: Իբրև ետես Բաքիդ եթէ մեռաւ Յակիմոս, դարձաւ անդրէն առ արքայն: Խորհեցան անօրէնք և ասեն. Ահաւադիկ Յոփսամթան և որ ընդ նմա են՝ խաղաղութեամբ նստին յանհոգս, եկայք ածցուք զԲաքիդ և ըմբռնեսցէ զդոսա ամենեսին ի գիշերի միում: Իբրև ազդ եղեն Յոփսամթանայ և եղբարց նորա բանք խորհրդին, կալան նորա արս յառաջնոր-

գաց չարեացն յիւրում մի և անդէն խող-խողեցին (մորթել, ջարդել) : *Եւ խոյս ետուն Յովնաթան և Շմաւոն յանապատն. խորամանկարկեալ արարին* (ճին կամ փլած տեղերը նորոգել) *զնա և ամրացուցին : Իբրև ետես Բակքիդ, զօրահաւաքոյց լինէր և գայր պաշարէր. և մարտնչէր աւուրս բազումս, և առնէին կանգնէին շուրջ զնովաւ մեքենայս : Եւ Շմաւոն և որ ընդ նմա էին, ելին հրձիգ արարին ըզ մեքենայսն և մարտ պատերազմի եդին ընդ Բակքիդայ : Ի պարտութիւն մատնեցաւ նա ի նոցանէ, զի էր խորհուրդն այն և արշաւանն* (յարձակումն) *նորին ընդունայն : Եւ բարկացաւ Բակքիդ արտմտութեամբ ի վերայ արանցն որ խրատ ետուն նմա արշաւել յերկիր նորա. սպան նա զբազումս ի նոցանէ, և դարձաւ յերկիր իւր ուստի եկեալ էր :*

Ա. Մակաբ Գլ. Թ.

Լուաւ Դեմետր արքայ եթէ ժողովեաց Աղեքսանդրոս Անտիոքեան Եպիփան զօրըս բազումս և ել տալ ընդ նմա մարտ պատերազմի, յղեաց առ Յովնաթան բանըս խաղաղութեան զի մեծարեսցէ զնա :

Անապարեացուք, ասէ, դնել ընդ նմա ուխտ (ուխտ, դաշինք ընել) խաղաղութեան, մինչև եղեալ իցէ ընդ նոսա ուխտ Աղեքսանդրեայ : Եւ բնակեցաւ Յովնաթան յԵրուսաղէմ . սկսաւ շինել և նորոգել զքաղաքն . և ասէ ցայնոսիկ որ գործէին զգործն շինուածոց պարսպացն. Շինեցէք զպարիսպն ի չորս կոյս (քառակուսի) յորձաքար (կարծր քար) միմեաց. և արարին այնպէս :

Իբրև լուաւ Աղեքսանդրոս արքայ զաւետիսն զոր ետ բերել Դեմետրիոս առ Յովնաթան, ասէ . Մի՞թէ կարեմք ուրեք գտանել այր մի այնպիսի . տուէք (աղէ. ճն, հիմայէ) առնեմք զնա մեզ բարեկամ և թիկունս. և հրամայեաց առնել առ նա հրովարտակ ըստ բանիցս այսոցիկ.

« Արքայ Աղեքսանդրոս առ եղբայր Յովնաթան՝ ողջոյն :

Ազդ եղև մեզ վասն քո եթէ այր քաջ զօրութեամբ ես և արժանի ես դու լինել մեզ բարեկամ . արդ կացուցաք զքեզ այսօր գլուխ քահանայապետութեան ազգի քո . և բարեկամ ար-

րայի կոչել զքեզ. որդ կալ լիցի ինձ (Նայէ որ կենաս) յուխտի մերում և պա-հել զհաստատ բարեկամութեան առ մեզ. ողջ լեր:»

Եւ եա տանել նմա պատիւ ոսկի և ծի-րանիս: Առ զգեցաւ Յովնաթան զայն ընծայս պատուման:

Լուաւ Դեմետր զբանս զայս, տրտմե-ցաւ յոյժ, և ասէ. Զինչ գործ գործեցաք զի ոչ մեք մեզ առաջուր գնա Թէկուն. և որդ ածապարեաց Աղեքսանդրոս և խօսեցաւ ընդ նմա ի հաշտութիւն և ա-րար իւր ձեռն հաստատութեան զՀրէա-տան: Արդ՝ առէք և մեք գրեսցուք առ նոսա բանս մեծարանաց զի եղիցին նո-քա մեզ յօգնականութիւն: Եւ եա տանել նոցա հրովարտակս ըստ բանիցս այսոցիկ: «Արքայ Դեմետրիոս առ ազգն Հրէից ողջոյն: Քանզի պահեցէք դուք զուխտ և զգուշինս զոր ընդ մեզ եդիք, կացէք մնացէք դուք ի մերում բարեկամութեան և ոչ ձեռնտու եղէք ի թշնամի, և մեք հատուսցուք ձեզ Թողութիւնս (ատ-ոնու-թիւն) բազումս: Թողցուք զամենայն Հրէայ ի հարկաց. և զդաժ (sուրf) զաղ-

տիցն և զպատկաց. և զհաստրակաց այգւոյն և զծառոյն որ գայր ինչ՝ Թագաւոր ձեզ յայսմ օրէ եւ առ յապա (այսօրվընէ ետքը միշտ). և ի տասանորդէ զմարս ձեզ Թողեալ լիցի. և զիշխանութիւն զամբից ի ներքս տուեալ լիցի ցքահանայապետաց. և ամենայն անձն Հրէի որ ի գերութեան գայցի՝ յերկրէն Հրէաստանի յամենայն Թագաւորութեան իմում՝ արձակեալ լիցի ձրի առանց փրկանաց: Զամենայն հարկս հասս (տուրք բերէ կամ ուրիշ բանը որ ասել չէ) և մաքսս և զբաստոս մի իշխեսցէ պահանջել որ. և շաբաթս և զլուխս ամսոց և աւուրս յառաջ քան զտօնն և զկնի տօնին երեքերեք՝ եղիցին ազատարկ (հարկէ ազատ) Թողեալ ամենայն Հրէից. և մի այլ իշխան ձեռնհաս լիցի ի վերայ նոցա, այլ քահանայապետն: Եւ զքաղաքն Պտղոմայեցւոց տուեալ լիցի նոցա պարգև ի նուէրըս սրբութեանցն (սուրբ տեղւոյն, տանարին) որ յԵրուսաղէմ են, և ի պէտս ծախիցն որ ի սուրբս անդր ծախեսցին: Եւ ես տաց ամ յամէ հնգետասան հազար կշիռ արծաթոյ յարքունի համարուն

(առունի գանձէն)։ Զամենայն մեծ (պատառ) զոր նորա ոչն կարէին լնուլ (պէտք եղածին չափը գտնել) յայսմ հետէ տացեն յառնունի առաւել (յառնունուած. միջինէն)։ Եւ ի վերայ այսորիկ զհինգ հազար կշիռ արծաթոյն զոր առնուն ի մտից սրբութեան ըստ համարոյ տարւոյն՝ և այդ Թողեալ լիցի, զի անկէ (կ'իյնայ, կը վերաբերի) այդ քահանայից։ Որ միանգամ դիմեսցէ որ փախըստեայ անկանել ի տաճար անդր յԵրուսաղէմ, կամ որ միանգամ ի սահմանս նորա իցէ և պարտիցի ինչ յարքունիս՝ Թողեալ լիցի նմա (*)։ Եւ ամենայն ինչ որ արտաքոյ կործանեալ իցէ ի շինուածոց սրբոց՝ շինեսցին նորոգեսցին և ծախ համարոյն յարքունուստ վճարեսցի։

Իբրև լուաւ Յովնաթան և ժողովուրդ զբանս զայս, ոչինչ հաւատացին և ոչ յանձն առին, այլ հաճեցան համաձայնեցարնց հաշտութիւնն Աղեքսանդրի. և էին նորա նմա նիզակակիցք և Թէկունք

(*) Տես Քերականութիւն էջ 215 1°.

զամենայն աւուրս կենաց իւրեանց ։

Դարձեալ յամին հարիւրորդի վաթսնե-րորդի հինգերորդի եկն Դեմետրիոս որդի Դեմետրեայ ի կողմանց կրետացւոց ։ Առաքեաց նա առ Յովնաթան և ասէ . Դու միայն վերացեալ հպարտացեալ կաս ի վերայ մեր . և ես եղէ ծաղր նախատանաց վասն քո . ընդէ՞ր դու նազիս (պանծալ) ի վերայ մեր լեռնամբքդ. արդ եթէ դու , եթէ յուսացեալ ես ի զօրսդ քո , եկ էջ դու ի դաշտ աստ առ մեզ զի յանդիման լիցուք միմեանց ։ Արդ հարց փորձեա դու , տես ո իցեմ ես , կամ ո այն իցեն որ օգնականն իցեն ձեզ . ոչ գոյ ձեզ ոտից կոխ (ոտք դնելու տեղ մը) առաջի մեր ։ Ոչ կարէք դուք զդէմ ունել զայդչափ այրուձիոյ ի դաշտի՝ ուր ոչ գուցէ Քուփ Քարափ (պահուըտելու) և ոչ տեղի փախստեան և ոչ վէմ ապաւինի և ոչ խիճ ձեռն ի քար ձգելոյ (նետել)։ Իբրև լուաւ Յովնաթան զպատգամս այն, բարկացաւ ի միտս իւր . յոտն եկաց վազվազակի, ընտրէր զընտիր ընտիր զօրացն իբրև արս տասն հազար և գայր ի դուրս յԵրուսաղեմէ ։ Ընդ առաջ

եղև նմա Եմաւսն եղբայր նորա, ձեռնտու լինէր նմա յաջողակութեանն ։ Իբրև զայն լուաւ Աղովմերոս, կազմեցաւ պատերազ-մեցաւ, առ ընդ իւր երիս ճակատա-բա-պատրաստեալս և այլ զօրս բազումս, մաս [illegible] (ՃՕՍՏՆ, ՐՕՄԷՆ ԿԱՆԳՏԷՐ) առ զաշ-տին զի յաւաղեալ էր ի զօրս իւր ։ Զենի յինձ (Լաեսէն իյնալ) նորա Եմ-նաթան առալ մարտ պատերազմի ։ Նա եթող ճակատ ճեմեալ ի գորանի զենս նորա, իբրև եանս Եմիսանդան և եղբայր նորա եմէ զօրան զօրժեցին զնա նորա, եկին փախեցին պաշարեցին զամրոց զա-ռանակալութեան և շարք զնորը [illegible] պատմէ (Մէրէրիզ [illegible]). փառա-կեցին, առաժանեալ ճեմեալքն և յաժան զգողութի կայսր (զագկնի [illegible] զը-նոց) Եմաւսն զնդին իւրով, և զայր ձե-ռակին ի վերայ, և անկանէր զնորա մինչդեռ նորա կայրին յաժեալս և ձանձ-րացեալս անկանէր ի վերայ. զբազումս սպանէն ի գորանի առեղ ստաակէր ։ զբազում ճեմեալ ընդ երեսս զաշ-տին փախստեալ ստացի երեսայ իւրոց ցանէր մինչև ի կողմանս Աղովնայ ։ Այն

ւոր չափոյ աստիճանի ճանաչանէր (Եւերն կը խօսէր) զի փոխառութեան գը-ւոյին, ի մեծեանն Պաղտիկոսյ ամբառնայ անկանելին։ Իբրև յաւուր զայս Աղեքսանդրոս, յաւել փառաւորել ատակել եւ զՅունաստան, և եա տանել նման չինաց (բանս, պրոշ) ունի, զոր որբնակ որէն էր անել երգողց Թագաւորին։ Եւ զորձառ Յունաստան յԱրուսայէմ զնդան և քաղաքն ամարու, զի բերէր զկապուտ բը նդադրտ քաղաքն զԹշնամեաց։

Ա., Մակաբ. Գլ. Ժ.

Եւ Թագաւորն Եգիպտացւոց զորամողով լինէր, կամէր զարս քաղաքն իւրն ամարդ առ ափն ծովու և նաւս քաղաքն, և խնդրէր նա անել զարքայութիւնն Աղեքսանդրեայ նենգութեամբ։ Եւ եկ քեզ կոզմանս Ասորեստանեայց բանիւ խաղաղութեամբ, և նորա զանան բանալին նման և քեզ աասոյ երԹայն նորա, քանզի պատուէր էր յԱղեքսանդրեայ արքայէ քանզի անէր էր նորա։ Իբրև կին մերձեցաւ նա ի քաղաքն Ազոտացւոց, ցոյցին նման զմեռեալն Թագաւորյ, դրադրաքն և որ չորք զիրեա էին այրե-

ցեալ ի ժամանակի պատերազմին, և ըմ-
դիակունսն բերեալ կուտեալ կոյտս կոյ-
տըս ի վերայ ճանապարհին. և պատմէ-
ին առաջի արքային զոր ինչ միանգամ
գործեաց Յովնաթան, և յաչաց հանէին
զնա. և Թագաւորն լռին կայր: Եւ եկն
յանդիման եղև Յովնաթան Թագաւորին ի
քաղաքն Պտղոմայեցւոց փառօք մեծօք.
ողջոյն ետուն միմեանց և եղեն այն որ
առ միմեանս: Եւ արձակեաց Պտղոմէոս
հրովարտակս առ Դեմետր արքայն և
ասէ. Եկ, ուխտ դիցուք առ միմեանս և
դաշինս կռեսցուք. և տաց քեզ զդուստր
իմ զոր ունի Աղեքսանդրոս արքայ. զի
զղջացեալ եմ թէ ընդէր ետու ես զդուստր
իմ նմա կնութեան. զի խորհեցաւ նա ի
վերայ իմ մահ. և այսպէս յաչաց հանէր
զնա. զի իւր աչն եդեալ էր (աչք ունէր)
տէրութեան նորա: Եկն եմուտ ի քաղա-
քըն Անտիոքացւոց, և եդաւ զԹագ զԱ-
սիացւոցն, և պսակեցաւ կրկին, Թա-
գաւն Ասիացւոց և Թագաւն Եգիպտաց-
ւոց: Եւ լուաւ Աղեքսանդրոս, դիմեաց
գալ ի վերայ նորա մարտիւ պատերազ-
մաւ. և ել Պտղոմէոս ընդ առաջ նորա

զօրօք բազմօք և դարձոյց զնա ի պարտութիւն. և փախստեայ լինէր Աղեքսանդրոս ի կողմանս Արաբացւոց. և եկն Զաբէլ արուայիկ, եհար զգլուխն Աղեքսանդրեայ և եառ տանել Պտղոմէոսի արքայի:

Ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ ժողովեաց Յօնաթան զօրս ի Հրէաստանեայց մարտ գնել զբերդսն որ յԵրուսաղէմ էր. կազմեցին զնովաւ շուրջ մեքենայս բազումս: Այս գնացին արք անօրէնք պատմել Դմետրիոսի եթէ Յօնաթան մեքենայս կազմեալ, շուրջ զբերդսն պատեալ, յառնուլ պատրաստեալ (*): Իբրև լուաւ, բարկացաւ յոյժ. եւ հրովարտակս առ Յօնաթան գրէ մի եւ զբերդն շուրջ պաշարեալ պատիցէ. այլ ինքն յարուցեալ վաղվաղակի առ նա հասանիցէ ի քաղաքըն Պտղոմէացւոց զի անդ յանդիման լիցին միմեանց: Իբրև լուաւ Յօնաթան, եւ բան զնա պնդել (սաստկացնել) հրամայեաց զպաշար (պաշարումը) բերդին. և

(*) Տես Ծանօթութիւն թիւ 223.

ինքն ևս առս ընտիրս իմաստունս իժե-
րակոյս ժողովրդենէ անտի, հանդերձ-
գաւ (պատրաստեցաւ) պատրաստարագօր,
ոսկեով և արծաթով, և եդ զանձն ի մահ,
գնաց յանդիման լինել Թագաւորին և ե-
գիտ շնորհս ինմանէ. Թէպէտ և բազում
էին յանօրինաց անտի ամբաստան զնմա-
նէ: Եւ մեծարեաց զնա Թագաւորն և
բարձրացոյց յոյժ առաւել քան զամենայն բա-
րեկամաց իւրոց. և կարգեաց (տուաւ)
նմա զիշխանութիւն քահանայապետու-
Թեանն և որ ինչ այլ ինչ պատուի ունէր
յառաջագոյն քան զնա: Եւ պաշտեաց
Յովնաթան զարքայ զի առաջնորդի (ճաշ-
կէ ազաs) արարեալ զՀրէաստան և զե-
րեսին կուսակալութեանն: Եւ հաճոյ
Թուեցաւ Թագաւորին, և վասն այսր ա-
մենայնի հրաման ետ հրովարտակս առ
առ Յովնաթան ծրինակաւս այսուիկ.

« Արքայ Դեմետր առ Յովնաթենէս հայր
ողջոյն:

Ազգին Հրէից, օգնական, նիզակակից,
ուխտակալ (մեկտեղ ուխտ, դաշինք ու-
նեցող) բարեկամաց մերոց իրաւունս
համարեցաք զիւրեսն բարին առնել փոխա-

նակ արդարութեան միամտութեան (ան-
կեղծ հաւատարմութեան) զոր պահեցին
նորա առ մեզ: Ամենայն որ ինչ հասի
օրէն (sուrf բէrfէ, ան nr սաւկ չէ)
գայցէ ի նոցանէ՛ լիցի այն պաշտօնէից
յԾրուադէմ: Փոխանակ արքունական
մտից որ գայր ի նոցանէ ամ յամէ յար-
մտեաց (զանrէ, ցոrէն, բակլա եւայլն)
երկրին և ի թերոյ (ոյsուղ, բէrf) ծառոցն
պտղոց և այլ որ ինչ sաraqf (միrիի
վէraբէrեալ բան) արքունի կամ տաճա-
րորդք կամ մարս կամ որ ինչ մուտք
յարքունիս իջեն, կամ թաժ (sեաrկ մr
sուrf, ռուսումար) ազատից կամ տաճարաց
պաշտկաց՝ զայս ամենայն Ծողցուք ի նո-
սա: Այդ ձեզ փոյթ լիցի առնել պատճէն
մի հրովարտակիդ և տալ ցՏրիփոնեան զի
դիցի ի գանձն արքունեան ի դիպան
(դիպող, պաsեան) վայրի, ի նշանաւոր
տեղւոջ:

Տրիփոն ումն անուն էր Աղեքսանդրեան
տոհմին. իբրև եսես եթէ զօրքն ամե-
նայն տրտունջ են զԴեմետրեայ, գնաց
նա առ Իմազկուա արուայիկ որ սնուցա-
նէր զԱնտիոք զպատանեակն Աղեքսանդ-

րի. և առ նմա կանխէր զի տացէ նմա ցնա զմանուկն, և ածցէ Թագաւորեցուցէ ի տեղի հօր իւրոյ. և պատմեաց նմա զամենայն Թշնամութիւնս զոր միանգամ գործային (սպառնալ) զօրքն: Եւ ՅովնաԹան առաքեաց առ Դեմետր արքայ զի հրաման տացէ իջուցանել զզօրսն որ ի միջնաբերդի անդ էին, զի էին նոքա Թշնամութեամբ ընդ Իսրայելի: Եւ առաքեաց Դեմետրիոս առ ՅովնաԹան և ասէ. Ոչ զայդ միայն արարից քեզ և ազգի քում, այլ և փառօք փառաւորեցից զազգ քո, եԹէ ժամանակ միայն գտից: Այլ դու բարւոք արասցես առաքել առ իս գունդ մի ի Թիկունս, զի զօրքս աւասիկ յինէն յեսս կացին (ապստամբեցան): Իբրև լուաւ զայն ՅովնաԹան, փաղփաղակի գունդ մի յերից հազարաց արս ընտիրս սպառազէնս արձակեաց ի Թիկունս Թագաւորին ի քաղաքն Անտիոքացւոց: Իբրև զայն լուան քաղաքացիքն, ժողովեցան յիւրաքանչիւր տեղւոջէ ի մէջ քաղաքին. այն ինչ յարձակեալ էին ի վերայ Թագաւորին և կամէին անդէն սպանանել, նա խոյս ետ ի նոցանէ. և

նոքա առին վաղվաղակի զկիրճան (անց-
նելու տեղ) ամենայն գնացից քաղաքին.
մարտ եդին և սպանամարտել (կռուիլ)։
Ազգ եղև Իսրայելեան դնդին, կոտորեցան
ի վերայ ապարանից Թագաւորին, **ձայն
եռուն** (լուր տալ. իմացնել) միմեանց,
և սփռեցան ընդ ամենայն քաղաքն. հա-
րին ապանին կոտորեցին արս իբրև տա-
սըն հազար. հրձիգ արարին զամենայն
փայտակերտս ապարանից նոցա. արկին
յիւրեանս զԹագաւորն և ապրեցուցին **ըզ**
նա ի ձեռաց նոցա: Իբրև տեսին **Յա-
ցեալ** գունդ քաղաքին **եՕէ** զօրացաւ
գունդն Իսրայելեան ի վերայ նոցա և
կամակար յաղԹեցին նոցա, լքան, նուա-
ղեցան և տկարացան ի խորհուրդս իւ-
րեանց. ի ձայն **բարբառոյ ողոխանաց**
(աղաչելու կերպով) սկսան աղաղակել
առ Թագաւորն և ասեն. **Զեռն տուր** (գր-
կա) մեզ, և դադարեսցէ գունդս մոլեկան
(կատղած) ի կոտորածէ քաղաքիս. զայն
բան ասէին և զիւրաքանչիւր զէնս առ
ոտս պատերազմողացն ընկենուին. և
բարձրանայր փառօք գունդն Իսրայե-
լեան առաջի Թագաւորին: Եւ նստաւ

Դեմետր արքայ յաթոռ տէրութեան իւ-
րոյ, և սարսեաց (դողալ. շարժիլ) եր-
կիրն ամենայն առաջի նորա :

Յետ այսորիկ դարձաւ Տրիփոն և պա-
տանեակն Անտիոքոս ընդ նմա Թագաւո-
րեալ և նստեալ յաթոռ տէրութեան. և
առ նա ժողովէին զօրքն ամենայն որ ցը-
րուեալ էին ի Դեմետրեայ, և եկեալ
մարտ պատերազմի ընդ Դեմետրեայ և
փախուցին զնա վատթարելայ : Հրաման
ետ Կրոմապարասակ առնել մանուկն Անտիո-
քոս առ Յովնաթան և ասէ. Կացուցեալ
իմ զքեզ ի գործ քահանայապետութեան
և հաստատեալ իմ զքեզ ի վերայ չորից-
րինաց, և կարգեցայ զքեզ ընդ թուն
ընդ առաջինն բարեկամս մեր : Եւ ետ
ւանել նմա նուագս ոսկիս և սպաս սա-
ճարին. և ետ նմա իշխանութիւն ըմպել
ոսկի նուագօք. արկանել ծիրանիս, և
իբել կրել նշան շղեղ ըստ նշանի Թա-
գաւորաց : Եւ եղ Յովնաթան չորեք յայն-
կոյս Յորդանանու գետոյ ընդ քաղաքօք.
և ժողովեցան առ նա ամենայն զօրք
Ասորւոց ի Թիկունս : Անդի գնաց եկն
ի Գազա. և քաղաքացիքն փակեցին նմա

զգրուածն. նստաւ չորս զնորա և հրձիգ արար զտունս նոցա: Այսպէս եղեն զաղացիքն, տարացի կացին, ձեռն եռան (հրճապանդեցան) նմա և մատուցին զորղին իշխանաց իւրեանց ի պատուանդաԹիւն. և նա առ նա տանել զնոսա յԵրուսաղէմ: Եւ Եմանոն հրամայէր պատերազմաւ ի վերայ ՌեԹամրայ և պաշարէր զնա ամուրս բազումս և յարդել արկանէր զնոսա, արգելել ակաւն նոցա զնա զի դաշինս արարցէ ընդ նոսա. նա եւ ձեռն (զրաց. խնայեց) նոցա և եհան զնոսա անտի և կացոյց նա անդ պահապանս բազումս: Եւ ՅովնաԹան զօրօքն իւրովք եկն բանակեցաւ ի վերայ ջուրցն ԳեննեսարեԹայ, կանխեաց նա ընդ առաւօտն ի դաշտն Նասորայ. և դունք մի այլազգեաց ընդ առաջ եղև նմա ի դաշտի անդ: Եւ դարան գործեցին ի վերայ նորա. կէսքն ի դարան մտին, կէսքն ի դիմի հարեան նմա. և յարեան դարանակալքն յիւրաքանչիւր տեղեաց, զհետ եղեն նոցա. և զՅովնաԹան ի մէջ առին (պաշարեցին) զօրօքն հանդերձ. և արարին զզօրսն ՅովնաԹանու փախըս-

տեսայս: Ի վերայ յարձակէր Յովնաթան քաջութեամբ մեծաւ և ի պարտութիւն մատնէր զնոսա. յայնմ ժամանակի փախստեայքն ամենեքեան անցքէն ի նոյն դառնային, հալածական զԹշնամիսն առնէին առաջի իւրեանց: Եւ դարձաւ Յովնաթան յերուսաղէմ:

Ա. Մակաբ. Գլ. ԺԱ.

Իբրև լուաւ Յովնաթան եթէ դարձան իշխանք Դեմետրեայ զօրօք բազմօք քան զառաջինն գալ ի վերայ նորա ի մարտ պատերազմի, չու արար յԵրուսաղեմէ, խաղաց ի վերայ նոցա, եհաս, ի դիմի հարաւ. քանզի չետ Թոյլ նմա հասանել յուզել (խռովել) զերկիր իւր: Արձակեաց նա դէտ (լրտես) ի բանակ նոցա. և պատմէին նմա այսպէս եթէ պատրաստեալ են գիշերայն անկանել ի վերայ մեր: Իբրև արևն ի մուտս եղև, հրաման ետ Յովնաթան զօրացն զի վառեալք, արԹունք, պատրաստեալք, միադունդ կայցեն մինչև յառաւօտ ի մարտ պատերազմի: Պարեկապանս (պահապան, դիտող) հանեին, շուրջ զիւրեամբք փակեցին, և ինքեանք կային պատրաստեալք ի մարտ

պատերազմի : Իբրև լուան Թշնամիքն թէ գիշերային պատրաստեցան ի պատերազմ, երկեան, զարհուրեցան, բեկան ի միրտս իւրեանց. խումբ առ խումբ խարոյկըս վառեցին ընդ ամենայն տեղիս և ինքեանք գիշերային փախստեայք մեկնեցան: Եւ ոչ գիտաց Յովնաթան զօրօքն հանդերձ զփախուստ նոցա, զի հայէր ընդ խարոյկսն բորբոքեալս. Համարէր թէ առ եսեղ (նոյն տեղը, հոն) իցեն. այլ թէպէտ և զհետ եղև նոցա, չկարաց հասանել, զի անցեալ էր նոցա ընդ գետն Եզատ :

Ապա դարձաւ ի նոցանէ Յովնաթան ի վերայ Արաբացւոցն. հարկանէր սատակէր վանէր զբանակս նոցա. և դառնայր ի կողմանս Յոպպէացւոց, արագէր զօր ի ներքս մուծանել. զի լուաւ թէ ամրականքն (ամրոցին մէջը եղողները) ձեռն տային ի Դեմետր. պահապանս ոստիկանս ի վերայ կացուցանէր: Եւ դարձաւ Յովնաթան. զօրընտիր լինէր, զծերակոյտն ի խորհուրդ կոչէր, կամէր զամուրսն շինել Հրէաստանի. և բարձրացուցանել ի բարձրութիւն ի մէջ միջնա-

բերդին, և զքաղաքն ի բարձրութիւն մեծ անջրպետել (Երկու բանին մէջտեղը բաժնել) կամէր ընդ նմա (ընդ ամուրս) և ընդ քաղաքն զի առանձինն լիցին: Եւ ժողովեցան շինել զքաղաքն և ինչ որ անկեալ էր ի պարսպացն յարեւելից (որուն ջուրը հեղեղ, այլ. է) հեղեղատաց ի ժամակէն կողմանց (հովտին կողմէն) անտի: Եւ Շմաւոն սկսաւ շինել զԱդիդա, ամրացոյց զնա և դրունս եդ նմա և նիգս հաստատեաց զնա:

Եւ խնդրէր Տրիփոն թագաւորել կողմանցն Ասիացւոց և դնել թագ և ձգել ըզ ձեռն ի վերայ արքային Անտիոքացւոց. բայց երկեաւ զանգիտեաց թէ գուցէ յանձն ոչ առնուցու Յովնաթան և խաղայցէ ի վերայ նորա մարտիւ պատերազմաւ. և խնդրէր նա հնարս ըմբռնել զնա և կորուսանել: Եւ ել ընդ առաջ նորա Յովնաթան քառասուն հազարաւ ընտիր վառելովք: Եւ ետես Տրիփոն եթէ հասեալ է Յովնաթան զօրօք բազմօք, զանգիտեաց ձգել զձեռս իւր ի նա. այլ սա ընկալաւ զնա փառաւորութեամբ: Խօսել սկսաւ ընդ Յովնաթանու և ասէ. Ընդէր

զայդչափ զօրս կոտորեցեր, զի ոչ ինչ գոյր ի միջի գործ պատերազմի. արդ արձակեա դու զզօրդ յիւրաքանչիւր տեղիս, և ընտրեա դու ընդ քեզ արս սակաւս որ ընդ քեզ հանապազ շրջիցին. և եկ դու ընդ իս ի քաղաքն Պտղոմէացւոց և տաց քեզ զնա ի ձեռս և զայլ ամուրս զօրօքն հանդերձ, և ես դարձայց անդրէն զի վասն այսորիկ իսկ եկեալ էի: Եւ հաւատաց Յովնաթան ի նա, և արձակեաց զզօրսն յիւրաքանչիւր տեղիս. եԹող առ իւր ի նոցանէ իբրև արս երիս հազարս. դարձեալ եԹող ի նոցանէ զերկուս հազարսն յերկրին Գալիլեացւոց և ինքն գնաց ը՟դ նմա հազարաւ միով: Եւ իբրև եմուտ Յովնաթան ի քաղաքն Պտղոմէացւոց, առին (զոցեցին) զդրրունսն քաղաքացիքն և զնա ի ներքս արգելին և հանին ընդ սուր (սուրէ անցուցին) զամենեսին որ ընդ նմա մտեալ էին: Եւ առաք Տրիփոն զօրս (զօրք ղրկեց) ի վերայ զօրաց նորա որ էին յերկրին Գալիլեացւոց և ի դաշտին մեծի զի երԹիցեն սատակեսցեն զամենայն զօրսն ՅովնաԹանու: Նոքա իբրև գիտացին Թէ

նա ի ներքս արգելան. և ամենեքեան կոյ-սան որ ընդ նմա էին, մխիթարեցին զանձինս և գնացին միագունդ միաբա-նութեամբ ի մարտ պատերազմի: Իբրև տեսին զօրականքն (Տրիփոնեայ) որ ի վերայ երթեալ էին՝ Թէ սրտի մտօք ի վե-րայ իւրաքանչիւր ոգւոց մարտնչէին, զանգիտեցին, Թողին և դարձան. և սոքա եկին հասին յերկիրն Հրէաստանի խա-ղաղութեամբ: Կոծ առին, (ողբալ) լա-ցին զՅովնաթան և զզօրսն որ ընդ նմա էին, և էին յերկիւղի մեծի. և նստէր ի սուգ ամենայն Իսրայէլ:

Ա. Մակաբ. Գլ. ԺԲ.

Լուաւ Շմաւոն եԹէ ժողովեաց Տրիփոն զօրս բազումս գալ հասանել ի վերայ երկրին Հրէաստանի սատակել զնոսա, և ստուգեաց Թէ յահի յերկիւղի մեծի է, եկն ել յԵրուսաղէմ. ժողովեաց և նա զժո-ղովուրդն, մխիթարեաց զնոսա և ասէ. Դուք ինքնին գիտէք որչափ գործ գործե-ցաք ես և եղբարք իմ և տուն հօր իմոյ. քանի մարտ պատերազմի մղեցաք կամ որչափ նեղութեան համբերեցաք, զի վասն Իսրայելի և ձեր ամենեցուն կորեան

եղբարքն ամենայն, և ես մնացեալ եմ միայն: Եւ արդ թէ լիցի անձնայեղ ապաշաւնել (խնայել) յանձն իմ. արութեամբ (քաջագործութեամբ) ինչ չեմ լաւ քան զեղբարսն. բայց սակայն զօրացայց խնդրել զվրէժ զազգին: Իբրև զայն խօսէր, զուարթացուցանէր, մխիթարէր զամենայն միտս ժողովրդեանն: Ետուն պատասխանի. սկսան խօսել ի ձայն մեծ և ասեն. Դու ես մեր առաջնորդ փոխանակ Յուդայի և Յովնաթանու եղբարց քոց. մարտիր զպատերազմ մեր, և զամենայն(*) որ ինչ ասիցես՝ հնազանդ լիցուք քեզ:

Եւ այսորիկ խաղաց գնաց Տրիփոն ի բազարէն Պտղոմէացւոց գալ յերկիրն Հրէաստանի. և ածէր ընդ իւր զՅովնաթան ի զգուշութիւն պահպանութեան: Եւ գիտաց Տրիփոն թէ համբարձաւ Շըմաւոն փոխանակ Յովնաթանու եղբօր իւրոյ, առաք հրեշտակս (դեսպան ղրկեց) և արձակեաց առ նա. ասէ. Վասն արծաթոյն զոր պարտէր Յովնաթան յար-

(*) Տես Քերականութիւն էջ 215. 1º.

քանզի՛ արգելեալ կայ սոսա. արդ տուք յերկրել զարծաթն հարիւր քանքար և երկուս որդիս յորդւոց սորա տուք առնել առ իս զի մի, յորժամ արձակեսցուք, ապստամբ լիցի սա ի մէնջ: Գիտաց Շըմաւոն եթէ նենգութեամբ խօսի ընդ նմա. ետ տանել զարծաթն և զպատանեակսն. զուցէ ինչ Թշնամութիւն լինիցի ընդ ժողովուրդն և ընդ նա, և առաքեաց Թէ Ադահեաց (խնայել) յարծաթն և չետ տանել զպատանեակսն և այրն կորեաւ: Սակայն առեալ Տրիփոն և ոչ յարձակեցաւ զՅովնաթան: Եւ որք ի միջնաբերդին էին յԵրուսաղէմ՝ յղեցին առ Տրիփոն հրեշտակս ստիպել զնա, զի եկեսցէ առ նոսա ընդ անապատն և համբարս բերցին առանգէ (պաշար տալ): Եւ պատրաստեցաւ Տրիփոն զնդաւն հեծելազօր զալ մտանել ի գիշերին յայնմիկ. և ձիւնաբեր եղեւ (ձիւն եկաւ) յոյժ, վասն այնորիկ ոչ կարաց մտանել. չու արար եկն ի կողմանս Գաղաադու: Անդ սպան զՅովնաթան և անդէն Թաղեցաւ: Եւ առաքեաց Շմաւոն, բարձ անտի զոսկերսն Յովնաթանու եղբօր իւրոյ. և բերին Թաղեցին

(1883)

գնա ի Մամթիւմ: Կոծ եղին (ողբալ ի-
լացին (ողբալ) զնա ամենայն Իսրայէլ. և
սուգ առին (սուգ քնել) աւուրս բազու-
մըս : Եւ անդ շինեաց շինուած ի վերայ
գերեզմանին հօր իւրոյ և եղբարց իւրոց.
և բարձրացոյց զնա գործ բարակոփ (քար
կռողի, կոփողի) բարակոփ (քարէ կռ-
փուած) շուրջանակի . և կանգնեաց ի
վերայ նորա բրգունս (բրգաձև քար)
դէմ ընդ դէմ (դիմացէ դիմաց) . և կա-
ցոյց անդ եւթն վառեալս հարցն և եղբար-
ցըն դէմ ընդ դէմ. սեամբք բարձրու-
թեան (բարձր սիւներով) վանդակա-
պատ (վանդակով . փարմախլըխով պա-
տած) . և եդ զկողմունս (կողի դիէրը) վան-
դակին գործ քանդակի նաւաց նմանու-
թեան :

Յաւուրսն յայնոսիկ պատեաց Շմաւոն
զքաղաքն գազարացւոց , և պաշարեաց ըզ
նա զօրօք և արար անդ մեքենայս և
մատոյց ի պարիսպ անդր և կործանեաց
աշտարակ մի . և ելին ի մեքենայէն ան-
տի և յարձակեցան ի ներքս ի քաղաքն
և եղև խռովութիւն յոյժ ի քաղաքի անդ:
Եւ դիմեցին առ հասարակ քաղաքացիքն

կանոնմբք և մանկունով հանդերձ . մինչ առնէաց(պոռալով) և գոձիւ պատառելով և գազագանի բարձեալ (պոռալով) կորդայքն առ Շմաւոն, և աղաչէին ձեռն տալ (գրալ, օգնել) նոցա. զի մի դատեսցի զնոսա բառ չարութեան նոցա, այլ բառ ողորմութեան իւրում զԹագցի ի վերայ նոցա: Եւ կակղացաւ՝(մեղմացաւ)] Շըմաւոն և ցածոյց (դադրեցուց) զպատերազմն. և հրամայեաց հանել զնոսա արտաքս բան զքաղաքն, բնակեցոյց ի նմա արս որ զօրէնան պահիցեն, ամրացոյց եւ զնա, և շինեաց ի նմա բիւրազգի գործած ապարանից: Իսկ որ ի միջնաբերդին էին յԵրուսաղէմ՝ արգելեալ նեղեալ պաշարեալ կային. զի ոչ էր նոցա ոչ ել ոչ մուտ և ոչ գին և ոչ վաճառ. և նեղեալ սովամահ էին, և բազումք ի նոցանէ սատակեցան. աղաղակեցին առ Շմաւոն, աղաչէին կալ առաջի նորա: Նա ետ նոցա ձեռն (գրալ) և եհան զնոսա անտի և սրբեաց նա զմիջնաբերդն յամենայն պղծութեանց նոցա: Եւ մտանէր անդր օրհնութեամբ գոհութեամբ, ռստովք արմաւենեօք ի ցնծութիւն փողոյ

և սրնգի : Եւ հրաման ետ նա առնել ըզ տօնն զայն ամի ամի. ամբոխագոյն նա և զխառն տաճարին առ մեհենաբերդաւն , և բնակեալ էր ինքն ի ներքս սեպհական ցեղաւն համդերձ : Եւ ետես Շմաւոն ըզ Ցախաթեան զօրքի իւր եթէ այր կատարեալ և ի չափ հասեալ է. առ կացոյց ըզ նա իշխան զօրավար առաջնորդ ի վերայ ամենայն զօրացն :

Ա. Մակաբ. Գլ. ԺԳ.

Յամին հարիւրորդի եւթանասներորդի երկրորդի զօրաժողով լինէր Դեմետր արքայ և անցանէր ի կողմանս Մարաց և Պարթևաց խնդրել իւր անտի Օգնականս , զի եկեսցէ տացէ մարտ պատերազմի ընդ Տրիփոնեայ : Իբրև զայն լուէր Արշակ արքայ Պարսից և Պարթևաց Թէ եկն եմուտ Դեմետր ի սահմանս աշխարհի նորա , արձակեաց նա զմի յիշխանաց իւրոց երթալ ձերբակալ առնել զնա : Գնաց նա եհար սատակեաց զզօրսն Դեմետրեայ և արար զնա ձերբակալ , եկն, ած կալեալ (առջեւը հանել . Ներկայացնել) զԴեմետր առաջի Արշակայ , և հրամայեաց (Արշակ) կապել զնա ի կա-

պանս և գնել զնա ի բանտի: Եւ դադարեաց երկիրն (Հրէաստանի) զամենայն աւուրս Սիմոնի, և յաւելոյր բարիս ի բարեաց վերայ ազգին իւրեանց: Եւ գործէին զերկիր իւրեանց խաղաղութեամբ, և երկիրն տայր զպտուղ իւր և ամենայն փայտ ծառատունկ. (ծառ տունկ) տայր զքեր իւր առատութեամբ: Ծերք ի հրապարակս նստէին, մատս արկեալ (խօսել) զբանից բարութենէ՝ ընդ միմեանս խորհէին, երիտասարդք զգեստս զգեցեալ, զարդարեալ ի զարդ պատերազմի. Զքաղաքս ընդէին (ամրացնել) համբարօք, և զանձինս պատրաստէին ի պատրաստութիւն զարդու ամրութեան զինու. և ցնծայր Իսրայէլ յուրախութիւն մեծ. և նստէին իւրաքանչիւր ընդ այգւոյ իւրեանց և ընդ թզենեաւ: Եւ ծախեաց Սիմոնի զանձս բարութեամբ յիւրմէ և արար նա հանդերձս զինու զարդու արանցն պատերազմողաց ազգին իւրոյ և Կուտեաց նա համբարս և Թոշակս զօրականին. և ամրացոյց զքաղաքսն Հրէաստանի և զԲեթսուրա որ ի սահմանս Հրէաստանի էր, անդ հանդերձեալ (պատ-

ռամկ.) դնէր զգէնն ամենայն , զէն և զարդ զօրաց Թշնամեաց նոցա . և խորհրդէր նա յամենայն հանգամանս (ամէն կերպով) բարձրացուցանել զժողովուրդ իւր: Սակայն և Դեմետր արքայ բարձրացոյց զքահանայապետութիւն նորա . փոխան այսր ամենայնի ընդ բան բարեկամին փառաւորելոյ զնա . բանզի և յու նակն նման (լինել) եթէ ամուսնանալ կուսին Հրեայքն բարեկամք Հռոմայեցւոց , եղբարք և Մեկոսնք և նիզակակիցք , և զի ընկալան զդեսպանսն Տիմոնեոսի փառաւորութեամբ , և զի Հրեայքն խորհեցան , յանձն առին իշխան քահանայապետ կացուցանել զնա , զի մինչ յիշնան (նոցա) վեճան որդւոց և յաւիտեան նորա կերպիցին ամենայն մարգարէ արժանի . զի իշխան լիցի (առաջնորդութիւն նենան) արկանել մինանսն և զօրացարկ , և մի որ իշխեսցէ ի մողովրդոց անտի կամ ի բանականութեան շնորհէն զատանել կամանաց նորա . և կամ մողովել մողովս յերկրի նորա առանց նորա . և կամ զգեստ մ իրանեան կամ արկանել շինեղ ոսկի . և ԽՕէ որ մի ինչ յայսցանէ անցցէ (չը

պանէ) և կամ անարգեսցէ, մահապարտ լիցի : **Ս. Մակար. Դլ. ԺԴ.**

Յամին հայրապետութեան և Յուստինիանոսի թագաւորութեան եկն եհաս Անտիոքայ յերկիր հայոց իշխան ժողովեցաւ առ նա ամենայն զօրքն և ամէնայն ինչ Յունացն առ Տրիփոնեան. և հալածեաց զնա Անտիոքայ, և ած արկ զնա ի Դուինս ժամեղեցւոյց. և Յոգին զնա ամենայն զօրքն, իւրն առեալ զաւարին որ անցին ընդ նա: Անտիոքայ եկն բաժանեցաւ շարչ զԴուինս երկրաւանն հաղարաւ մարտնել պատերազմող արամբք և ում հազար հեծելոյ աղատազգեաւ, և զծովականդամն փակեաց նոքա. և ի նեղ արկ զբանակն ի ծովէ և ի ցամաքէ կուսէ, և ոչ զոր Յոգուին եղանել: Ի փողին անդր մատուցանէր առ նա մեծամեծս և ձեռն արկանէր ի նա և ի նմանէ արդելեալ պաշարեալ պահէր զՏրիփոն. Եւ ոչ եւ ումեք զայր (ոչ եղեւ նմա կար) ի ներքուստ արտաքս և ոչ մուտ արտաքուստ ի ներքս: Եւ յղեաց Ծմնակն ի Մխիթարա նման արա ընտիրս, մարտիկ պատերազմողս երկոտ

հազար սպառազէնս , և պատերազմ հանդերձեալս յոյժ ոսկի և արծաթ ։ Այլ անարգեալ եմ և աստարանեալ ի նմանէ ։ Եւ տարերայց եմ զԱթենացիս մի ի բարեկամաց իւրոց . խօսս ի մէջ ատենի (կառավարել) ընդ նմա և ասել . Դուք իշխեալ զօրացեալ անձինք զբաղարս Թագաւորութեան իմոյ և զմիջնորդերդն Երասպեմի . զառանմանս նոցա աւերեցէք զուր և հարուածս մեծամեծս հասուցէք ի վերայ երկրին նոցա . տիրեցէք զուր կողմանցն բազմաց և զատուսա բաղմամհառէք (յափշտակել առնուլ) զինոյ աէրութեան ։ Արդ տուր ի դուրս (Ես տուէք) զբաղարս և զզաւառս և զկողմանս և ըզ հարկս նոցուն , և որ ինչ միանգամ բըռնութեամբ կալեալ է ձեր ի մէնջ արտաքոյ սահմանացն Հրէաստանի . ապա Թէ ոչ տուք փոխանակ այնոցիկ հինգ հարիւր քանքար արծաթոյ . և զխափանումն (Ես մնացածը) հարկաց բաղարացն զոր ցայսօր խափանեցէք այլ հինգ հազար քանքար . ապա Թէ ոչ եկեսցուք , հարցուք , վանեսցուք զերկիրն , ատակեսցուք ։ Եւ իբրև եկն Աթենոբիոս բարեկամ ար-

բայց ի յԵրուսաղէմ, և եւեթ գիտաւն Ծըն-
ծնունդն և զազգս ամենայն և արժանեաց և զհնդկերջս պատերազմութեան զօրաց բազմաց, յորս կայր առաջի նորա և ըն-թրով (պյասուսով) առայր զպատգամաթղթա-ւորին: Պատասխանի ետ նմա Ծնունդն և ասէ. Ոչ յերկիր ստար ուրուք մտեալ եմք և ոչ ի բաժին ուրուք տարապար-տուց ձեռն բռնութեամբ մխեալ է. զմի-ճակս ժառանգութեան հարցն մերոց վեա-րանցի յեալ (օտարացած, յափշտա-կուած) յանպարտ ի Թշնամեաց տարա-պարտուց՝ բաշխութեամբ ժամանակի (պա-տեհութիւն) դառնալ խնդրեցաք: Այլ վասն Յոպպէացւոց քաղաքին և Գազա-րայ զոր դուքն խնդրէք, մինչ բազում գործեցին ի մէջ աշխարհին մերոյ, վերէմ խնդրեցաք. վասն այնորիկ տուժեցուք (վճարը հատուցանել) հարիւր քանքար:

Ա. Մակաբ. Դլ. ԺԵ.

Եւ Մակաւորն դումարեաց զՀնդկերտ ծովեզերեայց պատարազեան. և զօրս բա-զումս հեծեալս և հետեւակս ընդ նմա. պատուէր ետ նմա զի բանակեսցէ դէմ յանդիման Հրէաստանի: Եւ այլոց գնաց

Կենդերոս, եկն եհաս ի կողմանսն Յամ-
նեայ և սկսաւ զրգռել զզօրսն և մխել
(մտնել, խոթուիլ) ի Հրէաստան գերել և
սպանանել: Եւ էլ Յովհան ի Գազարայ,
և եկն պատմեաց Շմաւոնի հօր իւրում
որպէս եւ գնայր (ինչպէս վարուիլը)
Կենդերոս: Եւ կոչեաց Շմաւոն զերկուսին
որդիսն, զՅուդա և զՅովհան, և ասէ
ցնոսա. Ես և եղբարք իմ և տուն հօր
իմոյ մարտ պատերազմի տուաք ընդ Թշ-
նամիս ի մանկութենէ մերմէ մինչև ցայս
օր ժամանակի, և աջողեցան գործքն ա-
մենայն ի ձեռս մեր. բայց արդ ծերացայ,
և դուք հերիք (բաւական) էք յամս ձեր
փոխանակ իմ և եղբօր իմոյ. արդ ելէք
մարտեարուք ի վերայ ազգին մերոյ. և
զօրութիւն օգնութեանն յերկնից եղիցի
ընդ ձեզ: Եւ ընտրեաց նա յաշխարհէ
անտի իբրև քսան հազար հեծելոյ սպա-
ռազէն և խաղաց ի վերայ Կենդերեայ.
և եկին ագան այն օր ի Մոդիթիմ. ընդ
առաւօտն կանխեալ (կանուխ ելնելով)
չուէին դաշտավայրն: Եւ ահա տեսանէին
զօրս բազումս հեծելոյ և հետևակս որ
գային ընդ դէմ նոցա. և հեղեղատ մի

էր ի մէջ եկեղեցւոյն, և ճանկառեցաւ յանձ-գիման նոցա ինքն և զօրքն : Իբրև հայե-ցաւ նոսա զզօրսն թէ զանդաղեցան ան-ցանել ընդ հեղեղատն, յառաջ ինքն նա-հատակեցաւ. նոքա զօրքն միագուեղ զհնի փողեցան (դիմեցին): Եւ բաժա-նեաց յերկուս զունդս զհեծելազօրն ի մէջ հետևակացն. և էր հեծելազօրն կա-րի յոյժ: Փող հարին, խրախոյս բարձին, ի վերայ յարձակեցան. ի պարտութիւն մատնեցաւ Կենդերոս. և անկան ի նո-ցանէ յաւուր յայնմիկ վիրաւորք բա-զումք. և որ մնացեալն էին՝ փախստեայ անկանէին յամուրսն: Յաւուր յայնմիկ խօց (վիրաւոր) մնայր Յուդա. բայց Յովհան զհետ լինէր փախստեայցն, մինչ անէր արկանէր զնոսա ի կողմանս Կեդրոնայ:

Եւ Պտղոմէոս Աբբուբեանց էր կացու-ցեալ ի կողմանց դաշտին յԵրիքով, և ունէր նա արծաթ և ոսկի յոյժ, զի էր նա փեսայ քահանայապետին: Եւ հպար-տացաւ ի սիրտ իւր, մեծամտեաց և կա-մէր տիրել ի վերայ կողմանցն գաւառին, և խորհուրդ խորհէր նենգութեամբ ի վե-րայ Շմաւոնի և որդւոց նորա ջնջել զնո-

սա ի միջոյ: Եւ Շմաւոն շրջէր ի կողմանս գաւառացն, խնամէր և տեսանէր (կըր-նզուր) զպէտս նոցա. և եկն էջ յԵրի-քով, ինքն և Մատաթի և Յուդա որդիք նորա: Եւ ընկալաւ զնոսա Պտղոմէոս ի կէծարանս նենգութեամբ: Անդ ի դարա-նի առնէր արբս. և իբրև կերան և արբին Շմաւոն և որդիք իւր, արբեցան, յա-րեաւ Պտղոմէոս Աբուբեանն համբերձ արամբքն զզէնս իւրեանց և մտին ի վերայ Շմաւոնի. և սպանին զնա ի տաճարի անդ զնա և զորդիս նորա: Եւ գրեաց Պտղոմէոս առ արքայն զի զօր ի Օգնութիւն արձակեսցէ նմա, զի ի ձեռս տացէ նո-ցա զքաղաքսն և զգաւառն: Այլ մի ոմն ընթ-ացեալ յառաջագոյն ի Գազարա, զոյց տայ Յովհաննու թէ կորեաւ հայր նորա և եղբարք իւր, և զքեզ եւս յղեաց նենգու-թեամբ զի սպանցէ զքեզ: Իբրև լուաւ, զարմացաւ յոյժ և յիմարեցաւ, և ըմբռ-նեաց զարսն զայնոսիկ և անդէն սպան զնոսա, իբրև գիտաց թէ նենգութեամբ եկեալ են կորուսանել զնա:

Ա. Մակաբ. Գլ. ԺԶ.

Ազդ եղև Փիղոպատովրայ վասն կողմանցն յորոց մերժէր զնա և զզօրս իւր Անտիոքոս : ժամ տայր , հրաման հանէր ամենայն զօրաց իւրոց հետևակաց և հեծելոց , և առնոյր ընդ իւր զքոյր իւր զԱրսինոյէ . չու առնէր , խաղայր գնայր ի կողմանս հռափայեցւոց ուր էր բանակեալ Անտիոքոս ամենայն զօրօք իւրովք : Թէոդոտոս ոմն անուն առնոյր գունդ մի որ ընդ իւրով ձեռամբ էր. ծածուկ վառէր . հասանէր գիշերի ի վերայ խորանին Պտղոմեայ , ի ներքս անկանել և զնա անդէն սպանանել և միայն անձամբ վրճարել զգործ պատերազմին : Նմա պատահեալ առաջնորդէր Դօվսիթէոս անուն յազգէ Հրեայ . անդէն ի խորանի անդ արագ արագ շիջուցանէին , և այսպէս մարտն բորբոքէր և իրքն Անտիոքայ առաւել յաջողէին : Յառնէր վազվաղակի Արսինոյէ . ի ձայն ողորմ լալոյ , զգեստ արձակեալ (մազերը քաղած) առաջի զօրացն աղաչէր այսուհետև ի վերայ անձանց և որդւոց մարտնչել . և եթէ ինչ յաղթութեան հնարս գտանել մարթացեն , խոստանայր տալ նոցա յայր (մարդ

գլուխ) երկուս երկուս մանեակս ոսկիս : Այլ դէպ լինէր Թշնամւոյն ի ձեռս Անտիոքայ և զօրացն ապականել : Արձակեցին Հեբրայեցիքն ի ծերակոյտ ժողովրդենէ անտի հարցանել զողջոյն (առողջութիւն) Թագաւորին. յայտ առնել զխնդալ իւրեանց (իրենց խնդակցութիւնը) վասն յաղթութեանն և ուրախութեան : Եւ նա եդ ի մտի իւրում յօժարել հասանել սիրով ուրախութեամբ ի մէջ նոցա :

Իբրև եկն եհաս յԵրուսաղէմ, մեծաւ շքով, բազում պաշտամամբք ողջակէզս պատարագաց մատուցանէր : Եկն եհաս ի տեղին սուրբ. էր զարմացեալ ընդ գեղեցկութիւն վայելչութեանց տաճարին և ընդ օրէնս (կերպ) սպասուցն . խորհեցաւ մտանել ինքն ի տաճար անդր : Նորա կացին առաջի և ցուցանէին եթէ ոչ օրէն և պատշաճ է զայդ առնել . նա յամառեալ պնդեալ էր զանձն ինքըս մատուցանել : Անդ քահանայքն ամենայն պատուական հանդերձիւքն իւրեանց անկանէին սողէին (գետինը քսուելով երթալ), աղաղակաւ արտասուօք զտաճարն լնուին, և որ անդ դիպեալ էին քաղաքացիքն

խռովեալ յանկարծակի յայնմ այր հատա-նէին . զինչ իրր իցեն շշնչէին (փսսալ հարցնել): Դայլք ի կուտատանեաց մարդ-կան հանդերձ ի հրապարակին հատանէին, նոյ արկեալ զմարսիւք (մազերուն վրայ) նշխ. ապարանկու գրազարանէ՛ն լնուին, և որ արդ են ներանման հարտանք ստա-զատեալք (ծածկուած) յորինեալք հրա-տէին, զօրինաւոր զանմթն մառաչելոյ՝ ընթացս յանդգնութեան ընդ բազարա-մէջան ընթանային: Այնպէս մասսայա-մարքն (մասալ տղոց մայրեր) մանկամբքն հանդերձ, զզարման մանկանցն թողեալ, այնպէս անզգայութեամբ ընդ անդստ-ստեան տառեց դարձադարձի յառաջամե-ծար (մեծերէն կամքիներէն պատուած) ստանար անդր սպեղեալ (դիմել) մօտոյէին վասն այնորիկ՝ որ անօրէնութեամբն խորհէր ձեռն յանձին հարեալ (զոռ-զուքեամբ) զինքն ի նեղքիս մատուցանել: Քաղաքացիքն իբրև տեսին թէ սպեղեալ (յամառեալ) հաստատեալ կայ զիւր կամսն կատարել, ձայն եռուն (ճաչալե-րել) մինեանց և յիւրաքանչիւր զէնս զը-նացին, և անդէն վաղվաղակի մեծ խռով

ի անդունդս կայտուցանէին , մինչև Համբու-
հաղ (դժուարա) ծերունւոյն մոռանիցեանն
զանձուցանէին զամբոխն : Իսկ որ զԹա-
գաւորան ծերը և մեծամեծք մողովրդ-
գեանն էին՝ ջանային զմիտսն հաշտու-
ցեալս ցանձուցանել , և զենեանել (խօսք
մըտքից չըրող) յամառուԹիւնն զիջուցա-
նել : Առէալ առէալ սրտի մտօք (սրտանց,
անկեղծ) աղաղակ էր զօրացն մողովելոց.
անձնաւորին զոչիւն լինէր . զի կարծեալ
այնպէս էր եԹէ ոչ միայն մարդիկն ա-
ղաղակիցեն , այլ և պարիսպքն և յառաս-
կըր հնչիցեն :

Գ. Մակար. Գլ. Ա.

Սկսան աղաչել և ասել . Տէր Թագա-
ւոր երկնից. դու՛ որ յառաջ զանօրէնու-
Թիւնն գործէին հսկայս , որ յանձանց
զօրուԹիւն և ի քաջուԹիւն յուսացեալ
էին՝ ջնջեցեր . ածեր ի վերայ նոցա զան-
չափ ջուրցն սաստկուԹիւն . դու՛ որ զոր-
ծէին զամբարտաւանուԹիւն զՍոդոմայե-
ցիսն՝ յայտ յանդիմանուԹեամբ չարեացն
իւրեանց հանդերձ խայտառակեցեր . ի

ջուր և ի ծծումբ (*) գտանիցուր, առանց խայտառակութեան յետնոց Թողեալ. Դու զ յանդուգն զրուան (զօրաւոր) արքայն սատարիկ զՓարաւոն որ արկ ի ծառայութիւն (ծառայ լրալ) զժողովուրդ քո՛ պէսպէս հարուածովք կշտամբեցեր. ցուցեր զքո զօրութիւն, զի պատրաստեալ զնեա ննծանէր ժողովրդեան քոյ բազում զօրօք, կառօք և երիվարօք, ընկլուզեր զնա ի ծով կարմիր: Արդ ասատարիկ պիղծ, հպարտն և ամբարտաւանս հնարի (կր ջանայ) ապրդել (մուտ գցնել) ի ներքս անկանել, Աշխամանել զտեղի սրբութեան զանուանի ընդ ամենայն երկիր ատածոյ փառաց անուան քոյ. Թէպէտ և բնակութիւն քո երկնից երկինք են, անեբերոյթ անձեռնձեռն (ուր ձեռք չի հասնիր) ձեռին մարդոյ: Թէպէտ և յանցաւոր եմք քեզ. մի ցնծասցեն անօրէնք յամբարտաւանութեան խօսից իւրեանց. խօսեցին Թէ մեր կոխեցաք ընդ տաճարն սրբութեան զորօրինակ կոխե-

(*) Ի նախդիրով հայց. փոխանակ գործիականի. Տես՛ Քերականութիւն.

ցին խառնակութիւ (ուր ամէն մարդ ամէ-
նակիր կը կոխէ) յատակք մեհենից: Իսկ
ատքին որ ի ստորոտ բնակեալ է, ամե-
նազօրն, ամենակալն, լուսոյ զօրութեամբ
զաղօթս խնդրուածոց ժողովրդեանն.
զայն որ արդ եւ հայրապետութեամբ մեծա-
ի վերայ նորա համարձակ աստուածացեալ
էր՝ հարկանէր զնա ստորի անտի ատա-
միկ. սանէր եւ շարժէր (կը սանէր կը
բերէր, կ'երերցնէր) զնա իբրև զեղէգն
ի հողմոյ և անդէն զգետնէր (գետինը
զարնել). և նա այնուհետև անկեալ դնէր
անզգայ ընդարմացեալ (փայտ կտրած)
անմռունչ (անձայն) անդամալուծեալ լռու-
թեամբ յամենայն յաղթից: Բարեկամքն և որ
զնովաւ սպասաւորքն էին, իբրև տեսին
թէ այնպէս արագ հատանէր ի վերայ
նորա զատաստանն, զանգի հարկանէին
թէ զոյզ և ոգիսն սպառիցին (հոգին
հանեն, մեռնին). և փութապէս զնա
ի ներքուստ արտաքս բարձէին. զար-
հուրեալք ի սաստիկ հարուածոց անտի:
Իբրև ժամք հարուստ (ժաս) ի վերայ
անցին և ոտն միով յինքն եկին (խելքը
վրան եկաւ), ոչ ևս զգուշաւ ի

միտս իւր յետ մեծի պատուհասին, այլ սատակեցոյցն եւ սպառ ապականեալ։

Հրամայէր չու դարձի առնել։ Իբրեւ եկն եհաս յերկիրն Եգիպտացւոց, զչարութիւնն եւ բան զեռ յանձն իւր անձնացուցանէր տաճարակիցս (որոնց հետ կը նստի կ՚ելնէ) ընկերովքն իւրովք մեկնելովք յամենայն իրաւանց։ Գիր առնէր զամենայն ազգն Հրէից յաշխարհագիր առնել (գերի գրել) ի կարգս հարկի ծառայութեան օրինի. եւ որ սակաւ մի խեռեալ (չհնազանդիլ) ընդդէմ զառնայցեն՝ պատուհաս մահու ի վերայ նոցա։ Բազումք ի ժողովրդենէ անտի ծանծաղամիտք (կարճամիտ) որ յառաջն իսկ զայր ի գայթի (կաղալու, տատանումնէ) կային յօրէնան առաջինու՝ դիւրաւ տային զանձինս իւրեանց ի ներքս։ Այլ բազումք ի նոցանէ պնդեցան հաստատեցան ի սիրոյն իւրեանց եւ ոչ դըրդուեցան (խախտիլ) յօրինաց իւրեանց. եւ որ մեկնէին ի նոցանէ՝ խորշէին զարշէին եւ զնոսա պիղծս համարէին, որոշէին զատանէին յօրինացն հայրենեաց։

Գ. Մակաբ. Գլ. Բ.

Իբրև ի վերայ ճառանէր անօրէնն խորհրդոց նոցա, յանչափ սոսկութեան քարկութեան բռնկեր (cus purlçaçu): Իսկ որդիքն Հերբայեցւոց զօրէնս միաւորութեանն ընդ աբրայիցն արդար պահէին. մնկնութիւն անճիկին (կր գաստէին) յապստամբացն, վասն այսորիկ չատից յաչաց եղանէին: Իսկ որ ի քաղաքի անդ ճեմական էին, իբրև անկանին դ յանկարծակի խռովութեան մարդկանն և յանչափ ճայթմանն յանկարծակի ճաանել ի վերայ, զնել ինչ ոչ կարէին և ոչ ընդ դէմ գտանել հրամանացն արքունի. բայց ամենայն արգաճառէին (զրալ, կարէկից րլալ), միթաբէին, բաչալերէին և ասէին. Ոչ Թողու Տէր Աստուած իւրեանց զայդգիւսի զուեց տարապարտուց (առանց յանցանքի) կորուսանել. և որ այլ որ բարեկամք և մերձաւորք և վաճառականք էին, լսելեայն ուխտ դնէին օգնական լինել որչափ ձեռնհաս լինէին (որչափ որ կրնան): Բայց անօրէնն այնչափ համբարձեալ էր ի հպարտութեան, և ամէր զնմա թէ մշտնջենաւ (մշտնջենաւոր) իցէ իւրոց խորհրդոցն իշխանու-

Թիւն ։ Հրամայականս առնէր ընդ ամենայն աշխարհս արքենական գոյս .

« Արքայ Անտիոքոս առ ազատագրական և առ զօրականս և առ գործ ողջոյն . ողջ լինիջիք , և ես ինքնին ([illegible]) խաղ ողջ եմ ։

Ձեր ինքնին յանկոյլ ինչ վասն առնու- մինոյ նոյնս չարբնին . ոչ զօրութեանց ըրա- նութեանց , ոչ ի տեղի նիզակաց , ոչ ի նաւապարհից ([illegible]) ըռնութիւն ([illegible]) ասպետաց , այլ ճշդութեանց և խաղաղութեանցն և մարդասիրութեան խորհրդ- դոցն , իբրև զայնկարգայ առնուգանել զա- մենայն կողմանս աշխարհին Ասորւոց և Տամ- կրատանց , մեծապատիւ. մեծապարգև արարող զամենայն կողմանս քաղաքայնոյն եկեալ իշխք և իբրագուցն երաշտալէսաց- նոց . կամեցաք մատնել ի առաջոյն , ի չարաբաղթաց վայրս անդր ։ Նոքա ոչ կա- մեցին կաշել ([illegible]) երթէք ի խա- ղանեղութենէ չարեաց իւրեանց . ոչ ըստ մեզ ի առաջոյ անդր մերձեցուցին և ոչ զերեկէլի դաշնադրութեան ([illegible]) ապ- ստամբեցայ մերոյ ի առաջոյ անդր իւր- եանց ընկալան . ի նախարարութիւն ամ- բարշտութեանն յեղեալ՝ վերայն ի մեզ

ամենայն ազգաց կամեցան կենծանեալ (վայրենի խոզի պէս լլլալ) հաւրաստանալ ամբարտաւանել , յորս կայ (գլուխը ցըց-կել) բարձրագարանց երեւել ի վերայ երախտաւորաց իւրեանց : Մեք իբրեւ կամեցաք ըստ նոցա անմտութեանն զմեր միտս գնտասոցանել (ֆշեցնել, ցածցնել), մեծաւ յաղթութեամբ դարձայք անտի , և զազգատոհմն նոցա , առանց որոյ ի մարդ ամենայն վասն բազմաւ վտանիկ յանդգնութեանն և ժպրհութեան (սաստիկ յանդգնութիւն) նոցա , հրամայեցաք աշխըսանդղացող բաղարականից առնել : Նորա եւս վատթար (աւելի գէշ) յետամնին (ճակատակը մնացող) խորհրդովք և անկամակից (բնածին) խորամանգութեամբ զայն բարիս յանձամանց մերժեցին . այլ և զարշին և անարգեն և պինդս համարին . և զայն եւս առաւելու որ ի մեզ զօրէ նուաճեցան՝ խոռեն և անարգեն , և անկեաց կեանս (խեղճ , չապրելու կեանք) շատաց առաջնորդաւ ի վերայ հաստատեցանեն : Յայսմ ամենայնէ խորհուրդ ի մէջ եղաք (խորհեցանք) Թէ զուցէ այնպիսի խորամանգ բարոյից զԹիկունս հատա առնի-

ցեն , մասնաւոր (մասնիչ) ի ներքուստ արտաքս առ Ջչնամիս անդր գտանիցեն : Արդ հրաման տուաք . փութափութանի իբրև ի ձեռն առնուցուք զայդ մեր առ ձեզ հրովարտակս, զմոլեկան (կատաղի) չարագործաց կնաւ և մանկամբք հանդերձ մեծաւ Ջչնամանօք, առհասարակ սպառահատանել առ մեզ արձակել : Այլս ԶԷ զայցի որ Զաղուացէ որ ի նոցանէ այր մի կամ կին մի կամ աղայ մանուկ մի , յանցեալ ծերումՆԱՆէ մինչև ի դիեցիկն (կաթ ուտող) ի գրկի , չարաչար տանջանօք սպառասպանութիւն մահու զնա առնմաւ հարցեն (բնաջնջմամբ , ցեղով ջնջել) : Եւ ԽԶէ որ զայցի որ զգողեալն (պահուած) Զարուցեալն զուշակեացէ (խափար տալ, մատնել), ինչքն և ստացուածք զուշակելեացն լիցին , և յարքունիս զանձէ նմա պարգև լիցի : Եւ ամենայն անկզի ուր երևեսցի ի նմա ի նոցանէ որ գողեալ և Զարուցեալ՝ ուեր, հրձիգ և անապատ լիցի , և ամենայն ազգի մարդկան յամենայն պէտս անպէտ (առ անց գործածութեան) կացցէ յաւիտեանս ժամանակաց : »

Գ . Մակար. Գլ. Գ.

Ընդ ամենայն տեղիս ուր և հասանէին հրաման հրովարտակին՝ զասատանէին քաղաք քաղաքով (զաւառով եւ Բողաքալ) ուրախութիւն լինէր հեթանոսացն. մեծա-ցնծութեամբ զառագաստեալ խորանանց նենգութեամբ զոխութիւն խորհրդոցն գաղտնեաց յայտնութեամբ համարձակու-թեամբ ցուցանէին: Այլ քաջացն սուգ անհնարին, և գերապարտաւորալից զոչմամբ ծառանեցն ի վեր համբարձեալ՝ զփիլոս ճչէր: Քանզի որ անցք փողոցաց ընդ ամենայն քաղաքս՝ որ ոչ զուժիւ, աղա-ղակաւ, կոծով ի վերայ նոցա չէին լըց-եալ ճչելով: Այսպէս մեծաւ սաստիւ զառ-նութեամբ զազգն ընտրեալ ի քաղաքաց քաղաքաց ժողովեալ յուղարկէին ի ձեռն զօրավարաց զաւառացն, և այնչափ ա-ղէտ տարածեալ էր ի վերայ անճարին վշտացն, մինչև արիւն ոխակալ (ոխ պահող) և ակն նախանձալից, վասն հաւատար զթոյն, յայն ողորմ տեսիլ չարչարանաց մարդկանն արտասուս թա-փէին: Զի յանկարծակի զթշուառութեան ճանապարհորն երթային տանէին զբազ-մութիւն ծերակոյտ ալեացն հնացելոց,

հիւանդաբայլ (հիւանդի պէս քալող) ոտիւք, տարակուսանաւ տկարութեամբ ի հնութեան ժամանակի ։ Իսկ որ արդ են նորոգ ամուսնութիւնք, ի միմեանս հաւանեալ թերալից (կէս լցուած) ուրախութեամբ նորասէր (նոր սիրող) առագաստիցն, չարաչար գումիւ ուղւոյ շինէին (ճամբայ կելլէին) և ամրածածուկ (ամուր ծածկուած) գողաձիգ ծնգաւէտ (ծունր ծռող, դուրս չելլող) հարսունք՝ վարսս մերկացեալ, գոյժ առեալ, իւղաթուրմ (իւղով օծուած) ցցուեան (գագաթին վրայ հիւսուած մազեր) յանդգնեալ հոլանեալ (բանալ) հող ի գլուխ գնային. փոխանակ երգոցն ուրախութեան՝ ձայնակից ընկերօք անընդել (անսովոր) աշխատութեան տառապանօք, հերարձակ, ցնեալք (մորթը սկրթած) և կապեալք, ընդ հրապարակն մինչ ի նաւացն նաւահանգիստ բռնութեամբ քարշեալք երթային. և նոցին ամուսինքն սոռն ընդ անձն (չուանով կապուած) փոխանակ երիտասարդութեան ցնծութեանն ձեռակապօք խառանաձիգ (չուանով քաշելով) ի մնչին լալոյ վասն հասանել ժամանակին

անզէն առ ասս իւրեանց զօրհաս (վերջին ժամը) մահուն դէմ յանդիման առ. ի գըրոյսս նկատէին: Եւ այսպէս զամենեսին իբրև զզազանս ինչ ի վայրէ երկաթապատաս ածեալ՝ ընդ խելս նոսսաց զպարանոցսն կապէին, և նոյնն շղթայիւք՝ կհարցն զոտիցն և զձեռաց կապելոց առեալ, ընդ վերնակողմն տախտակամած նաւին բևեռէին. զի յամենայն կողմանց Թմբրեալք և յիմարեալք՝ անձին ինչ հըրամայել (իճէր զինճէր սպաննել) յերԹալ նոսսացն մի կարասցեն: Իբրև այնպէս զամենեսին զնոսսա ի նաւ անդր ամացեալ (լեցուցել) տանէին՝ և ընդ հողմոյն աջողել բոտ հրամանի Թագաւորին ի տեղին հասուցանէին, հրաման եստուն արտաքոյ քաղաքին յասպարիզի անդ յընդարձակ տեղւոջ յաշխարհանկոյս (ամենուն ժողվուած) վայրի ածել ժողովել վասն խայտառակութեան ազգին. զի ամենեցուն համարձակ իցէ տեսանել որ յայսկոյս յայնկոյս շահաստանէին (վազւըռտել, դիմել), զառաջին բնու մերձն զամենեցուն ընդ այն հանէին: Իբրև այս ամենայն լինէր, զարձեալ յու լինէր Թէ

ազգականքն գաղտուկ ելանէին արտասուաց կցորդ (արտասուակից) լինել. իբրև այն ազգ լինէր, ի սրտմտութիւն բարկութեան բրդէր Թագաւորն. հրաման տայր և զայնոսիկ որ ի ներքս ի քաղաքի անդ էին՝ առ հասարակ ի նմին պատժի պատուհասի արժանի մահու առնել, և ընդ միով աշխարհամար (ընդհանուր) գրով զամենայն յանուանէ գրել: Եւ նոցա գիր համարոյն այսպէս յաւուրս բազմաստուն ձգտէր (կը ձգւէր) :

Առաւել մեծապէս խամ զօրքն համապազորդ՝ (ամէն օրուան ամփոփութենէն ունելի) Թագաւորն լի ցնծութեամբ հրաման տայր մեծի շահմարին կոչնականս ճուխել (սեղանին մարդ հրաւիրել) յամենայն մեծամեծաց. մոլորեալ մտօք ի ճշմարտութենէ՝ անօրէն սփիւռ բերանովն զանշշունչ (անձայն), զանձայն, զանմռունչ (անձայն) կուռսն յարգէր գովէր, և յորինաւոր սրբութեանն խօսէր որ ինչ ոչ էր արժան: Եւ յետ ժամանակաց ժամադրիք ժամուն՝ եկին մատուցին աշխարհահամար դպիրքն զգիրն առաջի Թագաւորին, սկսան պաղատել, և ան-

Եար համարեցան առնել զիր գաղխար-համար Հրէիցն. Զի բազում այն են, ա-ռանն, որ ցան սոււ անդ ճնացեալ են ար-տաքոյ այդր գրոյ, և ի տեղիս տեղիս, յապարանս տպարանս, ի կողմանս Եգիպ-տացւոց անհամար կան: Իբրև զայն լսէր Թագաւորն, պատուհասակիր առնէր (յանդիմանել, պատժել) զդպիրսն իբրև զկաշառառութեա (ան որ կաշառ կերած է), իբրև զայն ինչ խնդիր մեծամեծայից խառնեալ (հնար խառնած են) զի ապ-բեցուցանել մարթասցեն զնոսա: Նորա հաստատուէին և յայտ յանդիման ցուցա-նէին զբարբառէզն (բուղը) պակասել և զգրիչսն մաշկալս: **Գ. Մակ. Գլ. Գ.**

Ցայնժամ ժամանակի կոչէր նա զՀերման փղապետ մեծաւ սաստկութեամբ վառել զփիղսն ի վաղիւ անդր, զինեզէնս խըն-կալիցս, զայրացուցեալս կնդրկաւ, զա-ռանձացուցեալս անապակաւ (սաստիկ բմ-պելիք), ի հրապարակ ածել Յուդ իբրև եւթնամբիւր: Թագաւորն զայս հրաման տայր փղապետին, և ինքն յուրախու-թիւն դառնայր մեծամեծ ատեաննում որ

տուանել եւ Թշնամութեանց էին ընդ ազգին Եբրայեցւոց յաղագս զԹագաւորին. և այլ տպաւորութեան երկոտէին կապէին ըզ տառապեալսն զայս և զձեռս, և զայլ ոչանք գիշերապահ (գիշերուան պահա-կան) չարաչար զնոցա զդաշնութեանն առնէ-ին: Իսկ Հրեայքն յամենայն կողմանց զանմիտս իշխանաց անդանօր և առանց ող-ջամտութեան զէշ (զազգային որս) ան-կեալ ննջեցուցանել համարէին. Համաձայ-կայն Աստուած անդադար քարոզութեամբ առաքելութեան կարգադրութեան անդուլ ջանալ զօր-հանս որ անդէն մտաւոր (վերանման) զառաջինս զԽնամս սպառնալ է: Իսկ յերկ-նաւոր ի պարզերեսա յառաջանսեան Աստուծոյ երևեցեր աշխարհն մի ընդ զոր տարածէր ի վերայ Թագաւորին. և անցէն Թևակից և խորհին և բացին և անձանց ընդ զօրութեան Տեառն կոչէր զԹագաւորն, և զնա յանցաւոր խորհրդոց անուամբ խոստովանել մխիթարել կոչոցատանէր: Սոյն որդին եր-բայեցւոց զի ամենակալեան զնմանութեանց զօր-հանն մասնակից զանվեցարել զաւուրն զերկերուան Աստուած արարէ: Որդն ընդ մեզ յինքն (կէո կ'ըլլար) մանն

տասներորդ և սպաս տաճարին (սեղա-նին պատրաստութիւնը) ամենայն պատ-րաստեալ էր և կոչնականքն յիւրաքան-չիւր ի չափս յօրինեալ կային, յանկար-ծակի խնդրոյ ոմն ազդ արար Թագաւորին մերձ յանցանել լինել ժամ ուրախութեան տաճարին: Զայն ժամ ուրախութեան ըզ-մտաւ ածէր Թագաւորն, և անգէն բազ-մեալ՝ վաղվաղակի հրամայէր զկոչնա-կանսն ի ներքս կոչել, այսպէս առնել տաճարին բարձիցն պատրաստութեան զայլ այլ յիւրաքանչիւր զատ հրամայէր մատուցանել: Իբրև յերկարագոյն նուա-գօք զրահիւք անկանէին (երկայն ատեն կը խօսէին), կոչնոց զփղձկեալն, անհոգ տառապելութեամբ զառանցէս պատուհա-ւէր. Չմէ (ինչու համար), ասէ, զժա-մագիր (ատենը որոշուած) առաւօտին հրա-մանի զօրհնութեան անցեալ Հրեայքն և զայս որ կեցեալ գտանէին: Նա կայր ցուցանէր նմա զհրամանն արքունի զի-չերախտութեան (գիշերով) կատարեալ, և նորին կոչնականքն վկայէին բանից փը-ցոյցեալին, այսպէս Թագաւորն զդառնու-թիւն զազանութեանն ցածուցանէր և

տաէ. Երթ դու. գայս որ քոյ շնորհ կալ-
ցին (շնորհակալ ըլլան) նոքա. բայց
անձկրէոյ զվաղուի որն պատրաստեսցիր
ի նմին զազանութեան զփիղան: Իբրև
զայն ասէր Թագաւորն, ամենեքին լի
ուրախութեամբ ընդ մի բերան գոռամանն
գովէին. յիւրաքանչիւր վանս (ընտկա-
րան), ի միմեանց բաժանեալք վասն ա-
նօգուտ ժամուն, մեկնէին. և ամենայն
այնչափ ոչ տային ընդ գանձիւս, որ-
չափ զգիշերն ամենայն զմտաւ ածէին
զինչ նոր նոր չարչարանս ի վերայ տա-
ռապելոցն հաստատանել մարթասցեն:

Այն ինչ հաւ. խօսեցաւ, կանուխ ընդ
առաւօտն զաղաղակացուցեալ վառեալ զզա-
ցանսն ի գինւոյ և ի խունկ՝ ածեալ պատ-
րաստէր. և ինքն իջեալ ի մէջ սրահի
անդ նմա առեալ շրջէր. իսկ որ ի քա-
ղաքի անդ էին՝ դեռ ակն ունէին (կը
նայէին, կը սպասէին) Զշուառութեան
տեսլեանն որ ընդ այգն ընդ առաւօտն
ի վերայ Հրէից պատահեսցեալ պահէր:
Եւ Հրեայքն ժամէ ի ժամ անցեալ զօր-
հասան (մահուան ժամը անցունել)
ի բազում արտասուք պահոց աղօթութեան ,

ի ձայն որոտման որոտոց , զձեռս յերկինս բարձեալ զամենազօրն Աստուած աղաչէին միաբանգամ այցելու լինել (նայել հոգ տանել) փրկել զնոսա յանձնարին յորդմանէն։ Զի լինէր արեգական ճառագայթիցն յաշխարհն սփռել , և Թագաւորն յարուցեալ դէտ ակն ունէր մեծամեծացն. շնորհակալ լինէր փրկութեան , զարմացեալ էր ընդ պատրաստութիւնն։ Դարձեալ միաբանգամ անդրէն զառածանէր (կը փոխուէր) դարձեալ զմիտսն դարձուցանէր , պատուհաս ի վերայ փրկութեան կարգէր (կը յանդիմանէր) , հարցանէր. Զինչ իրք իցեն վասն ճեպոյն։ Փրկութեան զհրամանն արքունի հաստատուն ի գլուխ կատարեալ ցուցանէր , և զմեծամեծս յաւագանւոյն ի վկայութիւն տանէր (վկայ կը կոչէր)։ Սկսաւ խօսել Թագաւորն և ասէ. Ի սկզբանէ նախնեաց մինչև ի նախնիս զարդարութիւն և զհաւատս մեզ պահեալ է Եբրայեցւոցդ այդոցիկ. եթէ ոչ վասն դայեկատեան միաւանութեան (մէկէն կամ մէկ կնոջ կաթ ուտելու) միոյն էր , զբաղցր արեղ (կեանք) յաջողդ հաստանէի , և զբեզ ննեգաւոր չա-

բազորդ , կամ (կերակուր) արկանել գազանացն փոխանակ անձնգացց այցողին ի միջոյ պակաս աւնկի (չնչել) : Փըղապետն այսպէս յանկարծ ժամանակին յեղեռնաւոր (աղեսալի. մահացու) պատահմանէն մազապուր եղանէր (հազիւ կազատէր): և յառաջին զուարթութենէ անտի գիջեալ՝ (իջնալ, իյնալ) տրտմագոյն երեսօք այր զարմանս (խռամանչիւր ոէ) զինքն ի միջոյ անտի ի բաց մերժէր. և բարեկամքն խրախճանչիւր զլուխ ի վայր արկեալ (գլուխ ծռած) զամբոխն ժողովեալ յխրախճանչիւր պէտս հրաման տուեալ ցրուէին :

Այլ անդէն փաղփաղանի Թագաւորն հրամանս տայր կոչնականացն յուրախութիւն դառնալ. կոչեաց զփղարպետն դարձեալ մեծաւ պատուհասիւ, և սկսաւ խօսել ընդ նմա և ասէ. Գանիցս անգամ քեզ վասն նոցա, ով Թշուառ, պատուէր տուեալ է վառել կազմել պատրաստել զփիղսն. զոնէ արդ պատրաստեացես. խնդրել զվրէժ յեղեռնաւոր Թշուառական ազգէն Հրէից: Իբրև զայն լուէին բազմականքն ամենայն, տատանել զարմանա-

յին ընդ յեղյեղուկ (փոփոխական) միտս Թագաւորին , և ասեն . Տէրդ է այդ , արքայ , ցերբ ի միտս քո փորձես զմեզ . այդ երկիցս անգամ հրամայեալ է սատակել զազգդ ժպիրհ (անէրես) . և դարձեալ միւսանգամ գրոյին հրաման անդրէն եղծանես : Զայսմանէ ամենայնիւ միջնակ արքայն ըի եղեալ յիմարութեամբ , ի վարանս մտանէր (կը վարանէր): Դարձեալ սատակութեամբ երդնոյր , ասէ . Առանց իրիք յերկուանայոյ (անտարակոյս) զնոսա ի դժոխս յուղարկեցից ատամբ (ոտքի տակ) կոխեալս անհնարին գազանացն . զօրաժողով եղեց առ հասարակ ի վերայ Հրէաստանի՝ ըստ փայտակերտն հրով դատել և զկուռակերտն շուրջ լուսնեալ . և զայն պատճառ (պատճառ) ի մէնջ զատանելոյ նոցա հրձիգ առնել : Եւ հրամանն տայր զօրացն յամուր վայրի արգելեալս ունել զնոսա , շուրջ զինչերապահս եւ իրամապահս (պահապան) կացուցանել :

Իսկ փղապանն յանձնարին մոլութիւն գդխւորին (դեւի նման) գազանան վառեալ պատրաստէր խնճեալ գինով

կճռռկախառն (ոգելից բանեւր խմցնել) յանեղ պատրաստութեան անթիւ գէշ արկանել յաղագարթափ անդ: Դիմեալ գայր ի դուրս Թագաւորն՝ ի մտի եդեալ անգումն այսօր անողորմ սրտիւ խնքնին տեսանել զվշտագին սատակումն Թշուառական գնդին: Իբրեւ եկին փողքն պատրաստելովք եւ զօրքն վառելովք ի դուռն քաղաքին, ազդ լինէր Հրէից Թնդին զօրացն, փայլուն զինուն, փողին որ ելանէր դիզանէր յանկարծ հասանէր. ամփոփս աղաղակին զնորօք պատել զմխաւքն յառաջ դարձուցանէր. եւ գայս յետին կատարած համարեցան: Ցողում ցուր խանդաղասեալ (փզուր ճառծիլ) հարբ եւ մարբ, ուստերք եւ դստերք, քորք եւ եղբարք, առհմայքն (համազգի) բարեկամք սիրելիք, զմիմեանց պարս նոցօր անկեալ փարեալ պատել համբուրէին. եւ կէսք զմատապաժին (Նուածին) մանկունս ի գիրկս առեալ՝ յետին գայն ժում (ծծելը) առին ի բերան եդեալ տղայոցն համարէին: Եւ մինչդեռ յայն աղէտս տարակուսի եւ ի շատաց տագնապի կայծին, յիշեցին զատուզին օգնականու-

թիւնն որ եղև յերկնից. առհասարակ մարդիքն ի միմեանց մեկնէին և ի տղայ մանկանցն բերանոյ զատանէին ի բաց կորզէին (քաշել հանել), և առ հասարակ անկեալ առաջի մեծութեանն Աստուածութեանն Թուլայէին :

Գ. Մակաբ. Գլ. Է.

Եղիազարոս ոմն անուն, այր երևելի ի գնդէ քահանայիցն, յեցեալ ի ծերութիւն, զարդարեալ լուսաւորեալ ամենայն բարութեամբ, հազիւ ինչ ծերս ճանի մի որ գիւրեն էին՝ հանդարտեցուցանէր, և առ ինքն յարեալ ի սուրբն Աստուած աղօթս մատուցանէր և ասէր այսպէս. Թագաւոր մեծազօր. որ զամենայն փարես և ողղես, դու այն Աստուած ես որ զՓարաւոն բազմացեալ կառօք և երիվարօք հպարտացեալ բարձրացեալ մեծարանեալ ամբարտաւան զօրօքն հանդերձ ծովամացս (ծովը թափելով), ի կորուստ յուղարկեալս ընկղմեցեր : Դու որ զանթիւ զօրսն պերճացեալս պայծառացեալս Սանատրուկ արքայի Ասորեստանեայց սատակեցեր, զոր ինքն այժմ սուսե-

րի և ի մի տեղ նիզակաց առնել հաւաքէր ամփոփել զերկիրն ամենայն Հրէաստանի. հպարտացեալ եւ հասանել ծանր բարբառով, յանդուգն սաստկութեամբ, մեծաւ նախատանօք ի վերայ քաղաքին սրբոյ: Դու տէր, հարեր բեկեր կործանեցեր. յայտ յանդիմանութեամբ ցուցեր զզօրութիւն բազկի քոյ: Դու և որ յերկրին Բաբելացւոց երեք մանկունքն ինքնակամ զանձինս ի հուրն մատնեցին՝ փրկեցեր. զի և հերոյ վարսից նոցա ոչ մեղանչէր հուրն. ճաշակ եսուր (կերակուր բրիր) հրոյն զօրութեան զթշնամին: Դու և որ ի նախանձ նենգութեան ի զօր արկեալ զԴանիէլ ի բերան անհնարին գազանացն՝ ի լոյս ածեր (դուրս հանեցիր) անարատ պահելով: Դու և զհեւրն անընդգոց զոր տեսեալ զի մաշէր ի պորտ մկանն՝ անարատ ածել յանդիմանն ընտանեաց իւրոց կացուցանէիր: Դու հայր, ամբարտաւանատեաց (հպարտներն աստղ) բարեկէր, առաւէն ամենայնի, արագ եղեաց ի վերայ ազգիս Իսրայելացւոց, զի մի ընդունայնամիս զրախորհուրդ (ունայն բաներ մտածող) հեթանոսք

պարծեալին առաջի անօրէնաց իւրեանց ի վերայ մերայ կորստեան։ Անուշակ, անման, ողորմած Աստուած, ողորմեաց գԹա ի մեզ՝ որ այսչափ անօրէն Թշնամանեօք զանկարգ զանխնայ պատուհաս մահու յանձնիւս կրեալ՝ ի կենաց ի մահ գործէն չարագործաց յուղարկիմք։ Հաւանեցէք մաշենցէք (մաշէ) զհեԹանոսս զօրուԹիւն յաղԹուԹեան քոյ։ Անկեալ ապագային աւուրց ամենայն ազգաց (մասալ) երամ երամ բազմուԹիւն աղաց եւ նոցին հարք եւ մարք արտասուօք։

Այն ինչ լինէր Եղիազարու զաղԹան առ Աստուած մատուցանել, եւ Թագաւորն զաղանօքն եւ զօրօքն հանեցեալ ի անդի հանդիսին յասպարէզ անդր մեծաւ բարկուԹեամբ հասանէր։ Զաչս ի վեր բարձին որդիքն Երբայեցւոց. իբրեւ զայն տեսին, ի ձայն մեծ գոչման յերկինս զաղաղակ բարձին։ Ցայն ձայն գոչման առ համարակ լերինք եւ հովիտք անշրհն կրկնեալ բաղ-բառով ընդդէմ հնչեցին (արձագանգ տային)։ Ցայնմ ժամանակի բարձեալն փառօք, մեծապատիւ, ամենակալ Ճշմարիտն Աստուած երեւեցոյց

գերեալ իւր. բայց ի՛ւս զգրուեալ երկնից ուստի եկին իջին երկու անձինք փառաւորեալ անմահութեան հրեշտակք, և ճառաւն ի դիմի (դէմ եկան) Ջնամեայն. յի արարին անձն և զգուշութեամբ, և առ նորա-րակ զամենայնսն անշարժ կայեալ՝ սպասեալ սպաշարեալ պահէին: Եւ բա-ջաւորին իւն զինուորին (նոյն ինքն բա-զմաւոր) ամփոփեալ դղրդեալ բազմեալ (դղրդալ) լինէին ողերք և մարմինք. տեսեալ խոտովութեան զգուշութեանն և սրտմտութեան բարկութեանն անդէն յա-պուշ մնաց եղծանէին (ապշութեան դարձան). և զազանքն անդէն յետս ի վերայ վառեալ զօրացն յարձակէին, և զբազգուսն ի նոյանէ առաւթուր նարեալ անդէն առ ոտս իւրեանց տապալէին: Ի նմին անդուստ վաղվաղակի Ծագաւորին բարկութիւն ի գութ. յարձակեալ վասն առաջին սպասութեան յամառութեան խոր-ասութեանն ճառկանէր. զի իրրև լուա-զզուշին բարբառոյն և զձայն ած զիր-քուտոն բազմաց, ճառաւ յարձակեալ (յարձակեալ): Նոյնս ակման բնդ բարեկաման և ասէ. Անցէք զանցէք (շանիր անցա-

ցիմ) ապարէն (կրաւցունն). բռնադա-
տուք, և զիս ինկ, ի վերայ ամենայն ե-
րախտանաց, ի մտաց խորհրդոյ և ի սէ-
րութենէ առ հասարակ մերժել կամիք.
զոզացարուք ասացիկ զմիտս իմ, խոր-
հրդականրդ ատաբինիք, և զինչ ոչ է
ցուտ անէրութեան մերում զայն առնել
տայք մեներեսայիւք (խռուամանկու-
թեամբ): Լուծէք արձակեցէք զանօրէն
կապանաց. յիւրաքանչիւր անեղիս խա-
ղաղութեամբ յուղարկեցէք. զատաշին զե-
ղեալ ընկութիւան (նեղութիւն) ի գրգռ-
թիւնս ողոմանաց (ըոյել փայփայել)
արձուցէք: Իսկ Հեբրայեցիքն վաղվա-
ղակի յակոն Թօթափել լուծեալք ի կա-
պանաց անտի զամենակալ, փրկիչ. ըղ
ուրբն Աստուած իւրեանց օրհնէին,
այն ինչ մագաղաթ ի դրաց մատուանէ
չնաստայի (անճառ ատտայի կերպով) զեր-
ծեալք:

Իբրև զայն գիտութիւն գիրեր (աս
դիւութիւնք ընելէն ետքը) Հեբրայեցւոց,
ոչեալ զմտիգ գպիրն և առէ. Հայպա
(հայտէ), վաղվաղակի գինի և նաշիճ և
ա զինչ պիտոյի (պէտք է) յուրախու-

Սեան հանդերձ Հրէից՝ մատուցանել զեԹն որ : Յայնմ ժամանակի՝ որ յառաջ մատուցոյց (մասող ցուցուած) ծախատանօք եկեալ հասանել ի մահ , մանաւանդ Թէ մտանել խել էին ընդ դրունս դժոխոց՝ փոխանակ զատն այնր օրհնուԹին խնձոյս ուրախուԹեան կայացուցեալ ի փրկուԹեան տեղւոյն , ուր տառապեման և վշտին (անդունդ) այն ունէին : Բազմականս բազմականս (խումբ խումբ) բաշխեալ լի ուրախուԹեամբ յերբարանչիւր կողմանս բաժանէին . և փոխանակ արտասուալից ողբոցն երգս առեալ ի ձայն օրհնուԹեան հայրենի բարբառովն զնշանագործ (հրաշագործ) փրկիչն զԱստուած օրհնէին . զլալին և զհեծուԹիւն ի բաց մերժեցին, պար առեալ խաղաղուԹեան ցնծուԹեան նշան կանգնէին : Այն օրինակ և Թագաւորն փառն նոցա ի մեծի տօնարին ժամառեալ (տեղն բռնել) ուրախուԹեամբ բազմաց զկոչնականացն հրամայէր ի ներքս կոչել : Եւ որ յառաջն ի սատանայուԹե զազանացեր հաւակերի (գազաններու եւ պատառող թռչնոց կերակուր ըլլաու) զմողովուրդն նուիրէին (մտնել)

խնդութեամբ՝ յորոց ելանէին սամոթ և մեծաս յանձին կալեալ. և զհրաշունչ (կր-րակ շնչող) բարկութիւն իւրեանց չիջուցեալ՝ ցնծութեամբ զուարթութիւն զուարթացուցանէին: Իսկ Հրեայքն, որպէս ասացաք յառաջագոյն, պարս տրտմութեան կազմեալ զեւթներեալ ժամանակն զուարթութեամբ ցնծութեամբ կատարէին ոչ վասն հպարտութեան և ոչ վասն որկորստութեան (որկրամոլութիւն) այլ վասն գոհութեան և փրկութեան զոր արար ընդ նոսա Աստուած:

Գ. Մակաբ. Գլ. Զ.

Հրաման եա Թագաւորն տալ հրովարտակս ի քաղաքս քաղաքս առ զօրավար զօրավար օրինակ զայս:

«Արքայ Փիղոպատոր Պտղոմէոս առ զօրավարս և առ ամենայն իշխանս և պէտս (գլխաւոր) որ ի վերայ իրաց արքունի են՝ ողջոյն.

Դուք խրախ (ուրախ) լիջիք, զի ողջ եմք մեք: Ոմանք ի ներքին բարեկամաց առանի մերոց, ընդ իւրեանց չարարարութեան, կանխեալ մերձենայքին չարախոս լինել. զրգռէին զմիտս մեր մինչև

ածին ի հաւանութիւն տալ հրաման մո-ղովել զամենայն Հրեայ ազգ որ ընդ մե-րով իշխանութեամբ . եկանել ի մի վայր, կոտորել ի նորանշան (ծառօրինակ) ան-ախլ տանջանաց . զորս և կապեալս եւ ածին բազում ըլլկութեամբ և չարչարանօք իբրև զանաշխարհիկս (գերի , օտար) մա-նաւանդ թէ իբրև զչարագործս առանց ամենայն հարցափորձի քննութեան . խան գխում եւ զգուժս (բարբարոսներէ ա-նելի) վայրենագոյն եւ զզածեալ (հազած) էր զիւրեանց զգաղանութիւնն ։ Այլ մեք , որպէս ասացեալ եմք , զոսա խոստա-գոյն պատուհասեցաք . և հրաման տուաք արձակել զդոսա (զՀրեայս) . և Թողաք դոցա զամենայն վնաս զոր եղին ի վե-րայ (անոնց վրայ դրուած յանցանքնե-րը) . և զայն եւս հրաման տուաք զամե-նեցուն զդոցա զոյր ինչ ուրուք և առեալ իցէ՝ յիւրաքանչիւր անէր դարձուցանել , զի մի որ ի նոցանէ ամենեքին մի զըր-կեսցի ։ »

Այսու օրինակ ի Հրէից անտի մտեալ առ Թագաւոր անդր խնդրէին յազգէ անտի Հրէից որ զտուրքն Աստուած ինքնակալին

ուրացան· հրամայել առալ ի ձեռս նոցա , քան արժանի որինացն ամել զպատու-հաս ի վերայ նոցա: Դնէին եւս ի վերայ (ատ ալ կ'առեյցնէին) և առէին եԹէ Մարդք որ փառն պըռօսցն աղեաչ (իւնեց ոռուլայնին համար) և որկորոյն չարու-Թեան յօժարեցին անցին քաս օրկես (օրէնքը չպահել) նախնեացն՝ երբէք նորա յիրս արքունի արդարանալ (հա-ւատարիմ ըլլալ) միամտուԹեամբ ոչ կա-րեն: Իբրուն (աղպար) համարեցաւ Թագաւորն և եւ նոցա իշխանուԹիւն զի աստակեացեն զ յանցաւորս որինացն . և նորա ձերբակալս ըմբռնեալ զնոսա ատ-ատկէին: Այսպ անկան յուզի . չուեցին խաղացին գնացին ի քաղաքէ անտի . աղ-գի ազգի անուշուԹեամբ և ի գոյնազոյն (գոյնզգոյն) ծաղիկս պատկեալք՝ եկին հասին ի քաղաքն Պաղամէացւոց որ ա-նուանեալ կոչի վասն անդուոյն յայտնու-Թեան վարդարերք . անդ երեկոյան (մը-նացին) աւուրս եւԹն . այսպ մեկնեցան

միմեանց ողջք և անարատք, աղա-տեալք, խրախուսիտք (ուրախ), զուար-Թացեալք. ապրեալք ընդ ծով և ընդ

զամօք և ընդ գետս ի հրամանաց Տեառն։ Որ յառաջ ընդ ձեռամբ Մշնամեայն էին՝ ապա իշխանութեան փառօք և շքով (պատուով) գնային. և զիւրաքանչիւր ինչս և զատուցեալս յաշխարհացն զամենայն մաղոսկեցին. զի առնիւ և դողութեամբ ամենեքին որ զինչ առ ամէք կայր՝ բերէին առայծն ի դուրս (եւ կուսայինն):

Դ. Մակար Գլ. Է.

Ընդունայն էին ամենայն մարդիկ յորս էր աստուածագիտութիւն (զԱստուած չճանաչնայ). և յերևելի բարութեանցն ոչ կարացին գիտել զայն որ էրն (իմաստնայն), և ոչ ի գործս նայեցեալ ծանեան զճարտարապետն: Այլ կամ զհուր, կամ զհողմ, կամ զօդ երագ, կամ զաստեղաց շրջանս, կամ զջրոց բռնութիւնս, կամ ըզ լուսաւորս երկնաւորս զաքրիանեկս աշխարհի՝ աստուածս համարեցան: Ընդ որոց թէ ընդ գեղն զուարճացեալք զնոսա աստուածս կարծիցեն, գիտասցեն թէ որչափ ևս նոցա տէրն առաւել լաւ է, զի որ գեղեցկութեանց արարչապետն է՝ նա հաստատեաց (ստեղծեց) զնոսա: Ապա թէ ընդ զօրութիւնս և ընդ ազդեցութիւնս

(Ներգործութիւն) զարմանալեաց, խնամ-
ցին ի նոցանէն (Թէ) որչափ ևս որ կազ-
մեացն զնոսա (զանոնք ընողը) առա-
ւել զօրաւոր է: Զի ի մեծութենէ և ի
գեղեցկութենէ արարածոց՝ քան զմին
համեմատութեան և արարչագործն նոցա
երևի: Բայց սակայն տակաւին և նոցա
գոյ սակաւ ինչ մեղադրութիւն, զի և նո-
քա Թերևս մոլորեալք խնդրեն զԱստուած
և կամին գտանել: Ընդ գործս նորա յա-
ծեալ (պտտելով) քննեն, և հաւանին
տեսլեամբն Թէ բարւոք են երևելիքս:
Դարձեալ և նոքա ոչ են ներելիք (բողո-
քեան արժանի). զի Թէ այնչափ կարա-
ցին գիտել զի բաւական (կարող) լինի-
ցին նկատել զաշխարհս, զորոյ տէրն
զիարդ ոչ գտին փութապէս: Թշուա-
ռականք (ողորմելի) են, և ի մեռեալս
յոյս նոցա, որք համարեցան աստուածս
զձեռագործս մարդկան, զոսկի և զար-
ծաթ, զճարտարութեան արուեստ, և ըզ
նմանութիւն (պատկեր) անասնոց, կամ
զքար անպիտան զձեռագործս նախնեաց:
Որ առաջնագործ հիւսն (փայտէ բան
ընող) զփայտ ինչ գեղեցիկ սղոցեալ

բերելոց ճարտարութեամբ զամենայն կե-ղեն նորա , և հնարել փայլուն անօթ սիրտանի կազմելոց ի սպասաւորութիւն կենաց, և զառաջին (բալլաճ) գործոյն պատրաստութեան կերակրոյ ծախելոյ յա-ղեցաւ , և որ ինչ ի նոցանէ անպիտան և խոտան էր: Զփայտն խեղանթիւր (ծուռ ու մուռ) և առաջի փարակելոյ (պու-տախներով լեցուն) առեալ դրօշելոյ (փայտէ արձան ընել) մտացիութեամբ (ճմտութիւն) գործոյն իւրոյ , և խե-լամտութեամբ (գիտութեամբ) խնամատու-թեան աշխատութեանց (կերպարանք մը տալ) զնա , և նմանեցոյց զնա պատկերի մար-դոյ . կամ անասնոյ փառաւորի ճշգրտե-ցոյց (ճիշդ նմանցնել) զնա: Ծեփելով բոսով (ալչով), և կարմրացոյց սնգու-րաւ (երես քսելու կարմիր ներկ) զգոյն նորա , և զամենայն խնդրուածս (խորտու-բորտ) նորա ծեփելոց հողով, և արար նմա տուն բաւ նմին արժանի (անոր վայե-լուչ): Եղ զնա առ որմ (պատին առջեւը) հաստատելով երկաթով, և զգու-շացաւ նմա զի մի կործանեսցի: Գիտէ-Թէ և ինքն անձին օգնել ոչ կարէ,

բանզի է պատկեր, և կարգաւ ազնուականութեան: Եւ վասն անմահութեան և որդւոց և աստուածոց իւրոց մատուցեալ շնչէ (խօսի) առ անշնչսն, այսպէս և ոչ ամաչէ, Եւ վասն առողջութեան՝ զտկարն (անկարող) կարդայ (կը կանչէ), և վասն կենաց՝ զմեռեալն աղաչէ, և վասն ի թիկունս հասանելոյ (օգնութեան)՝ ատարակուսելոյն մաղթէ (խնդրանք ընել). և վասն ճանապարհորդութեան՝ զայն որ և ոտն յառաջել չկարէ փոխել. և ընչաւէտութեան (հարստութեան) և գործոց և ձեռաց կարողութեան (յաջողակութեան, ճշդութեան)՝ յանարգաստաւորին ձեռօք (ան որուն ձեռքը գործ յառաջ չի կրնար բերել) զարգասաւորութիւն (արդիւնաւորութիւն, գործ) խնդրէ:

Տարաժամ (ժամանակէն դուրս, անակնկալ) ազդով Թախծելոյ (տրտմած) հայր՝ վաղամեռիկ լինելոյ (ժամանակէն առաջ մեռնող) որդւոյ իւրոյ արար պատկեր: Արդ զայն ժամու զմեռեալ մարդն՝ այժմ իբրև զԱստուած պատուեաց, և աւանդեաց իւրոց հնազանդելոցն խոր-

Նաւքը և հանէքը ։ Այս ժամանակաւ ձգեալ ([illegible]) ամբարիշտ առ- ժամանակն՝ իբրև գործի պաշտօնեայ , և բանաւորաց ([illegible]) հրամանաւ կարգեին ի պաշտօն ([illegible]) գրչութիւն ([illegible]) ։ Զորս յանգիման ([illegible]) պատուել ոչ կարէին մարդիկ վասն ծնոյ բանակելոյ՝ գրագրական ([illegible]) անուն դնոյն արժանի ([illegible]) բանդակեցին ([illegible]) և գրչեցին , զի իբրև զմատուոր զինուորին աղերսեալ ([illegible]) վաճառ ։

Պարծեալ էին ի նոսա եկեալ որ՝ ընդ անձին ([illegible]) այլոց կամքին ծառայաբերելով , առ վասն որ բան զեառ- ւածային ակնարկութիւն է՝ ապացուցանէ ։ Զի զայն Թէպէտ և յանձնութիւն շահիցն ծր- նողեցաւ՝ և ծառայութեան իմաստու- Թեանց կարգեալ , ամենայն բա . Հայք , փորձ անսաստութեանց ([illegible]) զի նասր և իժական ծանօթութ , և ի մէջ այլոց շարժիգ զդաշտաւր , յայտ արարեալ Թէ յանձնական կարող են փրկել , Թէպէտ և առանց ծառայութեան որ եղանիցէ

ի վերայ։ Բայց կամիս զի մի զատուր-
կացքի գործ խնամատուածեանն, փոխն այ-
նորին չնչին փոյթոյ ճաշատան մարդին
զանձինս իւրեանց, և շրջեալ ընդ այնոն
զոյգն (ձկոր, չմչին) յասաոքն (ասլ)
տարրեցան։ Բանզի և ի սկզբանէ ի կա-
րընչել սկսայինն ամբարտաւանից՝ յայս
աշխարհի ի յատատականյան տարածնենով,
հետու աշխարհի զաւակ լինելոյ ըս ձե-
ռամբդ հաւատեսնեալ։

Մեծամեծ են զատուցանողք ըս և զը-
մաստասպատմք, փոխն այնորին անձինք
անխորտապ մոլորեցան։ Կարծեցին ըղջա-
նագամել զայգն սոքր՝ անսրէնք, կա-
պեալք խաւարի, և կաշկանդեալք եր-
կայն գիշերոյ, արգելեալք ընդ յարկօք՝
փախստականք ի յաւիտենական նախաս-
մննէն անկեալ գնէին։ Չի զագեալ (սյա-
հոսրամ) հանդարէին ընդ զագանեաց մե-
ղաց, ընդ անձանձանչ յինայութեան առա-
զատաս զգալեցան, անծնայինս յինա-
րեալք և խանձագեալք (զտրհաւրեյով ի-
րաւ անլշնիլ) և խառվեալք։ Բանզի և ոչ
որ ուներ զհասա մարթ (անինց պիրող
մուքր)՝ անհերկիցս պահեոյ, զի բամ-

բինք շուրջ գնորոք պանծալ սքանչե-ցուցանէին (զարմացնել) և զնոյն ան-ժպիտս (սոսկալի երեւոյթներ) խոժոռա-դիմացն երևէին: Եւ հրոյ և ոչ մի ինչ րանութիւն (զօրութիւն) կարող լուսաւո-րել. և ոչ խարուկամին բորբոքեալ բոցք հանդարտէին (կրնային) լրջացուցանել (ինչ մը լուսաւորել) զահաւոր գիշերն: Բայց միայն երևէր նոցա ինքնակաց (ինք-նիրմէ գոյացած) խարոյկ լի երկիւղիւ: Ի դիւթական (կախարդական) արուեստի խաբէութեանս անկանէին, և ի խորհրդոցն ամբարհաւաճութեան. և որք խոստանային զարհաւիրս և զխորովութիւնս հալածել յանձնէ ախտացելոց՝ նոքա ըզ ծաղրալից երկիւղն ախտանային: Չի Թէպէտ և ոչինչ նորանշան (կարգէ դուրս) զարհուրեցուցանէր, ծծեալ անցիւ և սողնոց շշմամբ խուճապեալք և դողա-ցեալ սատակէին:

Այսպէս նոքա զանձնարին զգիշերն յանմատուցից (անմատոյց, անմատչելի) Աթից դժոխոցն հասելոց ի վերայ՝ զնոյն քուն ննջէին:

Էր զի նշանօք ցնորիցն պակչէին, և

էր զի ոչ սոյն մտածութիւնքն լինէին զի յանկարծօրէն և յանկարծուստ մտածա-նէր (կը պատէր) առն ի միտս։ Եթէ հա-զագործ էր, և եթէ հոգիւ, և եթէ անտա-պատականն աշխատութեանցն գործաւոր՝ ընդունելով յանկարծ (անկռուծանելի) առաջ-նոց (վտանգ) հասանէր, քանզի միով խռովութեան շղթայիւ ամենեքեան կապեալ-ցան։ Եթէ հողմ շնչէր, և եթէ ի Թանձ-րախիտ ամպոյ բաղդրանայն հաւուց բար-բառ (ձայն) հնչէր, եթէ յորդութիւն ջը-րոց հասելոյ բանութեամբ, և եթէ բամ-բիւնք աղաղակաց (ապառնալից ձայն) վիմաց հոսմելոց (գլտորիլ), և եթէ ընթացք անտեսանելի անասնոց կայտա-ռելոց (սողալ), և եթէ բարբառ անտա-ռին զազանաց գոչելոց, կամ անդրէն յանձն ընկելոյ ի խառանձաւաց լեռանց ձայնից արձագանգաց (լեռներէն եկած արձագանգին էս դառնայը), լքոյց զնո-սա զարհուրեցուցանէր։ Զի ամենայն աշ-խարհ պայծառացեալ յաւում լուսաւորէր, և անխափան զարձով կայր պնդալեալ (անխուժութեամբ կը զբաղէր) բայց միայն ի միտս նոցա տարածանէր մահն գիշեր։

Զի՞նչ շահ եղև մեզ հպարտութիւն, և զի՞նչ մեծութիւն ամբարտաւանութեան բերէ մեզ նպաստաւոր։ Անցին այն ամենայն իբրև զստուեր, և իբրև զհամբաւ անց ընթացեալ. և իբրև զնաւ անցեալ ի ջուրց կոհակեալց, զորոյ, իբրև անցանիցէ, ոչ գոյ գտանել զհետս, և ոչ զշաւիղս (հետք) գնացից նորա ի մէջ ալեաց։ Կամ իբրև զթռչուն թռուցեալ յօդս որոյ ոչ գըտանիցի նշանակ գնացից. բաղխելով մտրակացն պատառեալ զհողմն թեթև և հերձեալ բռնութեամբ ընդ [illegible]ճիկ (թռչելով դառնալ), յածել թևոցն (թևերը շարժելով) յառաջադէմ ալածեալ (թռչելով երթալ), և յետ այնորիկ ոչ գտանի նշանակ ամբառնալոյն ի նմա։ Կամ ի նետէ ձգելոյ ի նպատակ՝ կարելոյ օդն փաղփաղակի յինքն կարկատեցաւ ի չգիտելոյ զանցս նորա։ Նոյն ամբարշտի իբրև զփոշի յարուցեալ ի հողմոյ, և իբրև զարդիւնաւորն և զեղեամն ի մրրկէ հալեալ մաշի, և իբրև զծուխ մաշեալ ի հողմոյ ցնդի, իբրև զյիշատակ իջաւորի (իջևանորդ, հյուրի) միոյ աւուր գնացելոյ։ **ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆ.**

ԳՐԱԴԱՐԱՆ